

Yoknapatawpha in Nederland

Veertig jaar vertaalreceptie van William Faulkner

Masterscriptie

Jeltje Snel / 5523923

Inhoudsopgave

Lijst met afkortingen	4
Voorwoord	5
Hoofdstuk 1	
Inleiding	6
Onderzoeksvraag	
Hoofdstuk 2	
Faulkner, zijn werk en zijn tijd.	10
Faulkner, ‘writer without a circle’?	
Yoknapatawpha County	
Hoofdstuk 3	
Theoretisch kader en methodologie	16
Inleiding	
Receptietheorie	
Vertalingen als vorm van receptie	
Verzamelen van materiaal	
Werkwijze en beperkingen	
Hoofdstuk 4	
Vertaling en receptie van Faulkner in Nederland	26
Inleiding	
Productieve receptie	
Vertaalgeschiedenis van Faulkner in Nederland	
Receptiemomenten van vertalingen en bronteksten	
Hoofdstuk 5	
Het interbellum	38
Inleiding	
Overzicht van recensies en vertalingen in het interbellum	
De productieve receptie in het interbellum	
De eerste vertalingen, vertalers en uitgevers	
De kritische receptie tijdens het interbellum	
De kritische receptiedocumenten van 1931 tot 1941	
De dag- en weekbladen en literaire tijdschriften	

De recensenten	
De kritische receptie van de eerste vertalingen	
Geïnternaliseerde waarden van De Familie Sartoris en TU	
Recensies en geïnternaliseerde waarden van Het Licht in Augustus.	
Recensies en geïnternaliseerde waarden van Light in August	
Recensies over Faulkners andere werken en geïnternaliseerde waarden.	
Bespreking van de productieve en kritische receptie in het interbellum.	
Hoofdstuk 6	
De receptie van 1946 tot 1960.	70
Inleiding	
Overzicht van recensies, vertalingen en herdrukken 1946-1960	
De productieve receptie vanaf 1946 tot 1960	
De vertalingen, vertalers en uitgevers van 1951 tot 1960	
De eerste herdruk van Faulkners werk in Nederland: Geboorte in Augustus	
De eerste naoorlogse nieuwe vertaling: Grijs zomer.	
De derde vertaling: Ongenode gast	
De vierde vertaling Uitvaart in Mississippi	
De kritische receptie van 1946 tot 1960	
De kritische receptiedocumenten van 1946 tot 1960	
De dag- en weekbladen en literaire tijdschriften	
De recensenten	
De recensies van vertalingen en geïnternaliseerde waarden	
Recensies en geïnternaliseerde waarden van Ongenode Gast en Intruder in the Dust	
Geïnternaliseerde waarden van Geboorte in augustus en Het Licht in Augustus	
Geïnternaliseerde waarden van Grijs Zomer	
Kritische receptie van Uitvaart in Mississippi.	
Bespreking van de productieve en kritische receptie in de jaren vijftig.	
Hoofdstuk 7	
De jaren zestig	111
Inleiding	
De productieve receptie van 1960 tot 1970	
De vertalingen, vertalers en uitgevers	
De kritische receptie van 1960 tot 1970	
De dag- en weekbladen en literaire tijdschriften	
De recensenten	

De kritische receptie van de vertalingen	
Recensies en de geïnternaliseerde waarden van recensies van Sanctuary in vertaling	
Bespreking van de productieve en kritische receptie in de jaren zestig	
Hoofdstuk 8	
Beschouwing en conclusies	142
Ontwikkeling in het literaire systeem in de Faulknerreceptie	
Het interbellum	
De naoorlogse periode tot 1960	
De jaren zestig	
Conclusies	
Subvraag 1	
Subvraag 2	
Subvraag 3	
De hoofdvraag	
Vertalingen van Faulkners werken	156
Bibliografie	157
Urls geraadpleegd	161
Receptiedocumenten	163
Bijlage 1	
Vertalingen en herdrukken van William Faulkners werk	169
Bijlage 2	
Publicaties over Faulkner in Nederland van 1970-2016	172

Lijst met afkortingen

Deze worden gebruikt vanaf de kritische receptie in het interbellum en in de tabellen die daarna volgen. Ze staan hier op volgorde van bespreking in de tekst.

William Faulkner	WF
<i>The Unvanquished</i>	TU
<i>Light in August</i>	LIA
<i>Sanctuary</i>	S
<i>Intruder in the Dust</i>	IITD
<i>As I Lay Dying</i>	AILD
<i>The Bear</i>	TB
<i>Go Down, Moses</i>	GDM
<i>The Old People</i>	TOP
<i>The Wild Palms</i>	TWP
<i>Requiem for a Nun</i>	RFAN
<i>Two Soldiers</i>	TS
<i>The Old Man, The Bear and other stories</i>	TOM, TB and OS
<i>The Reivers</i>	TR
<i>The Wishing Tree</i>	TWT
<i>A Fable</i>	AF
<i>The Sound and the Fury</i>	TSATF
<i>Absalom, Absalom!</i>	AA
<i>The Hamlet</i>	TH
<i>The Town</i>	TT
<i>The Mansion</i>	TM
<i>The Green Bough</i>	TGB
<i>A Marble Faun</i>	AMF
<i>Flags in the Dust</i>	FITD

Voorwoord

Mijn reis naar Yoknapatawha begon toen ik in de Appalachen van Zuidwest Virginia door mijn begeleider in een onderzoek naar ondervoeding bij arme blanke heuvelbewoners gewezen werd op het boek *As I Lay Dying* van William Faulkner. 'You are in The South now, girl' sprak ze toen ze mijn verbazing merkte over de compleet andere wereld waarin ik was terecht gekomen voor een Master of Science studie in voeding. Mijn introductie in Amerika vijf jaar daarvoor in de 'greater New York area' had me op dit fenomeen niet kunnen voorbereiden. Het Amerikaanse Zuiden is anders. William Faulkner is nu de aanleiding om de reis in omgekeerde richting te willen onderzoeken voor deze Master Vertaalwetenschappen.

Een aantal mensen wil ik bedanken voor hun hulp bij mijn studie en deze scriptie: allereerst mijn medestudenten Claudia, Evelyne, Lukas en Tom met wie ik dit traject heb doorlopen. Ik heb veel van jullie geleerd! Dr. Irene Visser van de Universiteit Groningen dank ik voor het uitlenen van haar Faulkner-archief van krantenartikelen tot 1970, prof. Peter Liebregts van de Universiteit Leiden voor de gelegenheid als toehoorder bij een aantal colleges van zijn cursus Modernisme aanwezig te zijn. Em. prof. Joris Duytschaever, Universiteit Antwerpen gaf mij inlichtingen over Sonja Prins en prof. Adriaan van der Weel, Universiteit Leiden over het Spaarnestad archief.

Mijn leermeesters wil ik ook graag bedanken voor alles wat ik heb geleerd over de theorie en praktijk van vertalen. Mijn begeleider dr. Cees Koster, hartelijk dank voor de begeleiding bij de studie en scriptie en het overbrengen van de beginselen van receptieonderzoek. Ik heb het heel interessant gevonden. Ook mijn tweede lezer, dr. Onno Kusters, hartelijk dank voor de gesprekken over het onderwerp, het lezen van de scriptie en alles wat ik heb geleerd over poëzievertalen. Prof. Ton Naaijkens, hartelijk dank voor de inspirerende colleges en gesprekken, ik heb er van genoten!

Tjebbe, mijn levensgezel, met wie ik lief en leed en een passie voor het Amerikaanse Zuiden deel, dank voor alles.

Hoofdstuk 1

Inleiding

Hoe is Yoknapatawpha naar Nederland gereisd zonder dat haar schepper William Faulkner (1897-1962) ooit voet op Nederlandse bodem zette? Dit is de vraag die ik mij stelde toen ik begon met het onderzoek naar de reis die een oeuvre van een gerenommeerd auteur uit het diepe Amerikaanse Zuiden heeft afgelegd naar het Nederlandse literaire systeem. En welke rol spelen vertalingen in deze constructie van de kaart van de wereldliteratuur? Zijn ze zoals Pascale Casanova opmerkt in haar *World Republic of Letters* 'essential elements in the unification of literary space, assisting the diffusion of the great revolutions carried out in the centre and so sharing in the universal credit of the innovations they help transmit' (geciteerd in Naaijens 5)? Hoe is het oeuvre van William Faulkner ontvangen en besproken vanaf begin jaren dertig in Nederland? En welke rol speelden de vertalers in de uitwisseling tussen culturen en ideeën? Faulkners werk werd immers verplaatst van de eigen broncultuur van het Amerikaanse Zuiden naar een nieuwe culturele ruimte in het Nederland van die tijd.

De internationale reputatie van William Faulkner als een belangrijk schrijver van het Amerikaanse Zuiden is tegenwoordig boven iedere twijfel verheven. Sinds Faulkner voor zijn oeuvre de Nobelprijs voor de Literatuur ontving behoort hij tot de canon van de Amerikaanse literatuur. Academische studies over Faulkner zijn talrijk en in de loop der jaren opgelopen tot enige duizenden in en buiten de Verenigde Staten. Jaarlijks wordt door de Universiteit van Mississippi in Oxford, Mississippi, de Faulkner & Yoknapatawpha Conference georganiseerd, dit jaar alweer in de 43^e editie. De University of Central Florida geeft het Faulkner Journal uit en er bestaat een Center for Faulkner Studies aan de South East Missouri State University.

Hoewel de eerste publicatie van Faulkner in de Verenigde Staten al uit 1919 stamt, werd het gros van zijn werk in de tweede helft van de jaren twintig en begin jaren dertig van de vorige eeuw gepubliceerd. In de jaren veertig kwam daar nog een aantal romans en verhalen bij, net als in de jaren vijftig waarin eveneens een aantal essays van zijn hand en interviews met hem verschenen. In de jaren zestig werd zijn laatste boek postuum uitgebracht. Faulkner schreef in totaal drie dichtbundels, negentien romans, twaalf bundels

verhalen en diverse filmscenario's. Deze hebben als inspiratie gediend voor vele jonge schrijvers, film- en toneelmakers. Tot midden jaren veertig was hij echter relatief onbekend in de Verenigde Staten en in 1945 waren geen van zijn zeventien boeken meer nieuw te koop (Cowley 4). Malcolm Cowley's uitgave *The Portable Faulkner* (1946) bracht hier verandering in. Faulkners status werd verder verhoogd door de Nobelprijs voor de Literatuur die hij in 1950 voor zijn oeuvre ontving. Faulkner kreeg twee National Book Awards voor *Collected Stories* in 1951 en *A Fable* in 1955 en twee Pulitzer Prijzen voor *A Fable* in 1954 en postuum voor *The Reivers* in 1963.

In Frankrijk werd de schrijver vanaf de jaren dertig al zeer gewaardeerd, bijvoorbeeld door Jean Paul Sartre, Albert Camus en André Malraux (Visser 5). In Engeland werd hij aanvankelijk zeer kritisch bekeken. Ook in Nederland werd zijn werk vanaf begin jaren dertig besproken door een aantal critici en kwamen de eerste vertalingen van zijn werk aan het eind van dit decennium uit. De academische receptie van Faulkner kwam pas later op gang.

Nederland kent, voor zover mij bekend, geen uitgebreide kring van Faulknerianen, zoals wel het geval is bij de Joyceanen. In Nederlandse academische kringen zijn slechts enkele dissertaties te vinden over Faulkners oeuvre, waaronder die van Irene Visser over *Compassion in Faulkner's Fiction* (1996). Naar aanleiding van dit proefschrift schreef zij een overzichtsartikel over de receptie van Faulkner in Nederland tot de jaren zeventig (Visser 1997). Een belangrijke component van het receptieonderzoek, de vertaalgeschiedenis van Faulkner in Nederland, is hierin echter summier belicht. Er zijn in Nederland diverse studies gepubliceerd naar de receptie van andere modernistische schrijvers uit het buitenland. Zo schreef Sabine van Wesemael een dissertatie over de receptie van Proust in Nederland in 2002, schreven Onno Kusters en Ron Hoffman een artikel over de receptie van James Joyce in Nederland in 2004 en publiceerde Els Andringa een aantal artikelen over de receptie van Virginia Woolf in Nederland in 2006. In Andringa's artikel over de vertaalgeschiedenis van Virginia Woolf stelt zij dat er zich twee processen voltrekken wanneer een werk wordt vertaald: het werk wordt getransformeerd van de ene taal in de andere taal, maar wordt daarnaast geografisch en cultureel losgesneden uit de eigen context en verplaatst naar een nieuwe culturele ruimte waar het een plaats krijgt toegewezen (Andringa 87). Faulkners werk wordt dus niet alleen vertaald in het Nederlands, maar wordt ook verplaatst naar het Nederlandse literaire systeem. Deze processen liggen voor een deel in elkaars verlengde en zijn voor een deel ook met elkaar verweven. Vertaling van een schrijver speelt dus een rol als

cultureel fenomeen in de ontvangende cultuur en is zo onderdeel van de receptiegeschiedenis.

Ook in Nederland is Faulkners reputatie als canonieke auteur in academische kringen en bij de critici gevestigd. Toch werden zijn romans en verhalenbundels nooit door het grote publiek omarmd, wordt zijn werk vaak als moeilijk en ontoegankelijk gezien, en werd zijn werk in Nederland tijdens verschillende periodes niet meer herdrukt. Slechts een aantal van de romans en verhalen van William Faulkner is in het Nederlands vertaald, sommige zelfs meerdere keren, andere romans zijn nooit vertaald. De vraag hoe zijn werk in het literaire discours in Nederland voor het eerst werd ontvangen, hoe de receptie zich ontwikkelde in de tijd, in vergelijking met de nationale literatuur en hoe zijn werk aanleiding gaf voor vertalingen, intertekstuele bewerkingen en bewerkingen in andere media zou wellicht antwoord kunnen geven op dit fenomeen. In mijn onderzoek wil ik daarom nader ingaan op de ontwikkeling van het beeld van William Faulkner in Nederland als canonieke auteur zoals valt af te leiden uit de productieve en kritische receptie van zijn oeuvre en vooral de plaats die de vertalingen daar in nemen. Gezien de ruim tachtig jaar die het receptieproces omvat zal ik mij richten op de eerste veertig jaar waarin dit beeld in Nederland voor een groot deel al werd vastgelegd.

Onderzoeksvraag

De hoofdvraag voor mijn onderzoek luidt:

Welk beeld komt naar voren van William Faulkner zoals dat kan worden afgeleid uit de eerste veertig jaar productieve en kritische receptie?

Subvragen zijn:

1. Welke *mediatoren* hebben een rol gespeeld in het receptieproces?
2. Hoe hebben de groepen vertalers, uitgevers en critici elkaar beïnvloed in dit receptieproces?
3. Welke rol spelen vertalingen bij deze beeldvorming?

Als eerste wordt in hoofdstuk 2 de context van William Faulkner en zijn oeuvre geschetst.

Om de rol van vertalingen van William Faulkner zichtbaar te maken zijn receptiehistorische en vertaalhistorische concepten nodig. Dit theoretisch kader wordt uitgewerkt in hoofdstuk

3. Ook wordt hier de werkwijze om de onderzoeksvragen te beantwoorden nader toegelicht.

In hoofdstuk 4 wordt de vertaalgeschiedenis van 1931 tot 2016 in kaart gebracht, met een overzicht van vertalingen en andere kritische receptiedocumenten. Uit de eerste veertig jaar receptiegeschiedenis worden periodes gedestilleerd. Hoofdstuk 5 behandelt de eerste periode, het interbellum van 1931 tot 1941. Hoofdstuk 6 neemt de naoorlogse periode van 1946 tot 1960 bij de kop. In hoofdstuk 7 wordt de periode van 1960 tot 1970 onder de loep genomen. In hoofdstuk 8 ten slotte worden de onderzoeksvragen beantwoord.

Hoofdstuk 2

Faulkner, zijn werk en zijn tijd

William Cuthbert Faulkner (1897-1962) werd geboren in New Albany, Mississippi op 25 september 1897 als de oudste van vier broers en stierf in Oxford, Mississippi, waar hij het grootste deel van zijn leven woonde (Cowley 2). Zijn naam werd veranderd in Faulkner door een onoplettende uitgever van zijn eerste boek, wat de schrijver verder zo liet. Een grote inspiratiebron voor de jonge Faulkner was zijn grootvader, kolonel voor het Zuidelijke leger in de Amerikaanse Burgeroorlog en zelf schrijver, die model staat voor kolonel John Sartoris in *The Unvanquished* (1938). Na een onderbroken schoolcarrière werd Faulkner piloot in de Royal Air Force in Canada in de Eerste Wereldoorlog, maar hij zag geen gevechtshandelingen. Zijn ervaringen als wedstrijdvlieger verwerkte hij in zijn roman *Pylon* (1935). Na de oorlog werd hij journalist in New Orleans waar hij schetsen van het stadsleven schreef en onder meer schrijver Sherwood Anderson ontmoette (ibid.3). Faulkners eerste boek *Soldier's Pay* (1926) over een soldaat die uit de Eerste Wereldoorlog terugkomt werd op voorspraak van Anderson bij diens uitgever gepubliceerd, net als *Mosquitos* (1927) een satirische beschrijving van de literaire wereld in New Orleans (ibid. 3).

In 1927 woonde Faulkner weer in Oxford, Mississippi en begon hij met *Flags in the Dust*, de eerste roman die in het fictieve Yoknapatawpha County speelt en in 1928 in verkorte vorm werd gepubliceerd onder de naam *Sartoris*. In 1929 publiceerde Faulkner een roman in experimentele stijl, *The Sound and the Fury*, over de familie Compson. In 1930 volgde het al even experimentele werk, *As I Lay Dying*, dat hij naar eigen zeggen in zes weken voltooide (Fargnoli et al 44). In 1931 verscheen *Sanctuary*, als ook de bundel korte verhalen *These 13*. In 1932 ging Faulkner wegens financiële problemen werken als scenarioschrijver in Californië bij MGM studio's. Hij schreef filmscenario's, naar onder andere de romans van Raymond Chandler (*The Big Sleep*) en Ernest Hemingway (*To Have and Have Not*) en werkte met bekende filmregisseurs als Howard Hawks en Douglas Sirk. In 1932 volgde *Light in August*, in 1933 werd zijn eerdere poëziebundel *The Green Bough* uitgegeven, in 1934 verscheen de verhalenbundel *Dr. Martino*, de vliegeniersroman *Pylon* in 1935, *Absalom, Absalom!* in 1936, *The Unvanquished* in 1938 en de twee verhalen van *The Wild Palms* in 1939. In 1940 volgde het eerste deel van een trilogie: *The Hamlet*, waarvan

The Town in 1957 en *The Mansion* in 1959 verschenen. In 1942 volgde *Go Down, Moses*, in 1948 *Intruder in the Dust*, in 1951 het vervolg op *Sanctuary*, het toneelstuk *Requiem for a Nun* en in 1954 *A Fable*, dat speelt in de Eerste Wereldoorlog in Frankrijk. In 1958 werd Faulkners *New Orleans Sketches* uitgebracht over zijn eerdere verblijf in die stad. Postuum verschenen *The Reivers* in 1962 en in 1973 *Flags in the Dust* in de onverkorte versie.

Diverse romans en verhalen van Faulkner zijn verfilmd, vanaf de eerste film *The Story of Temple Drake* in 1933 naar de roman *Sanctuary* tot de laatste film van James Franco, *The Sound and The Fury*, in 2014. Er zijn minstens zeven biografieën over William Faulkner verschenen, door de wetenschappers Joseph Blotner (1974 en 1984), David Minter (1980), Frederick Karl (1989) en Richard Gray (1994) en door familie en bekenden zoals Meta Carpenter (1976), Malcolm Franklin (1977) en Ben Wasson (1983). In deze boeken werden zijn familieachtergrond, zijn werkwijze, slechte huwelijk, drankgebruik en affaires van alle kanten belicht, te meer omdat William Faulkner zelf vele rollen in zijn leven leefde en speelde, zoals Hans Bak het verwoordt in zijn artikel over de biografie van David Minter (Bak 1981). Faulkner was gastschrijver aan de Universiteit van Virginia in Charlottesville in 1957 en 1958.

Faulkner, 'writer without a circle'

William Faulkner is een van de belangrijkste schrijvers van het Amerikaanse Zuiden geweest. Philip Roth noemt hem, samen met Saul Bellow 'the backbone of 20th-century American literature' in zijn speech bij aanvaarding van de Saul Bellow Award (Roth 2007). Faulkners romans en verhalen verbinden de geschiedenis en cultuur van het Amerikaanse Zuiden en het verval na de 'War between the States', de Amerikaanse Burgeroorlog, met universele menselijke waarden als trots, eer en mededogen.

Faulkner wordt gezien als de belangrijkste vertegenwoordiger van de *Southern Literary Renaissance* (ook wel Renaissance) die omstreeks 1920 begon en gaat over het ontwaken van het Amerikaanse Zuiden in de literatuur na de Eerste Wereldoorlog (Shapiro 80). Na het verlies van de Burgeroorlog waren de Zuidelijke Amerikaanse staten achtergebleven als verarmde, diep conservatief-religieuze, agrarische staten die hun eigen gezamenlijke geschiedenis en mythologie verheerlijkten en zich afzetten tegen de moderne industriële ontwikkelingen uit het Noorden (ibid.) De Universiteit van Mississippi wijdde de

Yoknapatawpha-bijeenkomst van 1981 aan de precieze rol van Faulkner in deze literaire wedergeboorte (Fowler en Abadie 7). Faulkners actieve periode als schrijver van 1920-1960 valt weliswaar samen met deze Renaissance, Faulkner was echter meer een 'literary loner', een 'writer without a circle', zoals Floyd Watkins betoogt (ibid. 60). Hij sloot zich bijvoorbeeld niet aan bij de *Fugitive Poets*, John Crowe Ransom, Allen Tate en Robert Penn Warren, die het blad *The Fugitive* (1922-1925) oprichtten en zich verenigden in *The Southern Agrarian Movement* (Shapiro 78). De *Agrarians* namen in *I'll take my stand* in 1930 positie tegen de invloed van industriële moderne ontwikkelingen op de waarden en normen van het Amerikaanse Zuiden. Door verschillende critici, zoals bijvoorbeeld H.L. Mencken, werden zij als reactionairen gezien die de Confederatie verheerlijkten en de reële problemen die door de slavernij waren veroorzaakt niet onder ogen zagen (ibid.). Faulkner verwoordde in zijn werk de ontwrichting in de maatschappij, zonder dat hij zich ergens bij aansloot.

Zo Faulkner ergens bij hoort dan is het wel bij de *Lost Generation* van schrijvers die meerderjarig werden in de Eerste Wereldoorlog. Deze generatie, zo genoemd door Ernest Hemingway bracht schrijvers voort zoals hijzelf, F. Scott Fitzgerald en John Dos Passos.

Malcolm Cowley zegt hierover in *Exile's Return*:

'it was lost, first of all, because it was uprooted, schooled away and almost wrenched away from its attachment to any region or tradition. It was lost because its training had prepared it for another world than existed after the war (and because the war prepared it only for travel and excitement). It was lost because it tried to live in exile. ....The generation belonged to a period of transition from values already fixed to values that had to be created. ....They were seceding from the old and yet could adhere to nothing new; they groped their way toward another scheme of life, as yet undefined; in the midst of their doubts and uneasy gestures of defiance they felt homesick for the certainties of childhood. It was not by accident that their early books were almost all nostalgic, full of the wish to recapture some remembered thing....' (Cowley 3).

Hoewel William Faulkner geen 'exile' was in de zin van Hemingway gaat deze beschrijving ook voor hem op. De uitzichtloosheid na de Eerste Wereldoorlog versterkte de ontwrichting waarmee het Zuiden werd opgezaagd na de Burgeroorlog.

Faulkner wordt evenals de schrijvers van de *Lost Generation* gerekend tot de modernisten. Volgens Virginia Woolf veranderde de menselijke natuur 'on or about December 1910' zoals Daniel Singal schrijft in 'Towards a Definition of American Modernism' (Singal 7). In het Verenigd Koninkrijk behoorden onder meer Virginia Woolf en James Joyce tot deze stroming, in de Verenigde Staten de dichters T.S. Eliot, Ezra Pound en de

prozaschrijvers, Scott Fitzgerald, Hemingway, Dos Passos en William Carlos Williams. Zij allen hielden zich bezig met het thema van de desintegratie van de moderne maatschappij (ibid. 20). Het modernisme staat bekend om zijn vormexperimenten zoals fragmentarische perspectieven op de werkelijkheid door verschillende vertellers, niet-chronologisch gebruik van tijd en verteltechnieken die de innerlijke gedachten aan het licht moesten brengen door *interior monologue* ofwel *stream of consciousness*. Deze term wordt als eerste gebruikt door William James voor de stroom van subjectieve ervaringen en herinneringen van een mens (Singal 11). Faulkner had daarnaast ook nog eens een unieke stijl, met taalgebruik dat door velen als ontoegankelijk werd gezien. Faulkners roman *The Sound and the Fury* (1929) wordt gezien als een belangrijke mijlpaal in het 'high modernism' van de jaren twintig en dertig. De modernisten bestreden een biografische lezing van literaire teksten, iets dat later werd versterkt door de *New Critics* en de essays van Roland Barthes en Michel Foucault, de tekst moest autonoom zijn (Loontjens 237). Faulkner was volgens eigen zeggen niet direct beïnvloed door modernistische schrijvers omdat hij altijd hetzelfde vijftigtal boeken las van onder andere Conrad, Dostojewski, Tolstoj, Shakespeare, Dickens, het Oude Testament, Balzac, Flaubert en Cervantes (Gwyn en Blotner 55). Ondanks deze bewering is het aannemelijk dat hij wel kennis heeft genomen van James Joyce's *Ulysses*.

De critici beoordeelden Faulkners werk zeer uiteenlopend in de jaren dertig en veertig in de Verenigde Staten. De oordelen liepen uiteen van uiterst negatief door bijvoorbeeld H. L. Mencken en Wyndham Lewis die Faulkner beschuldigden van het opvoeren van demente karakters in zijn boeken tot positief door bijvoorbeeld Warren Beck die lovend was over Faulkner (Visser 237). De schrijvers Eudora Welty en Conrad Aiken zorgden ervoor dat Faulkner werd toegelaten tot *the National Institute of Art and Letters* in 1939 (ibid.). Sommige critici vonden de schrijver interessant maar nog te vroeg om zijn bijdrage aan de Amerikaanse literatuur te plaatsen, zoals Joseph Warren Beach in zijn *American Fiction 1920-1940* uit 1941 (ibid.). In en na de Tweede Wereldoorlog kwam het rassenprobleem weer onder de aandacht omdat zwarte arbeidskrachten in de industrie en het leger goed gebruikt konden worden. Een boek als *Go Down, Moses* (1942) waarin ook de positie van de zwarte Amerikanen aan de orde kwam werd echter niet opgemerkt. Het gewone publiek las Faulkners boeken nauwelijks en zijn boeken waren niet meer te krijgen (Cowley 4). Het verschijnen van *The Portable Faulkner* door Malcolm Cowley in 1946 heeft Faulkners oeuvre voor het publiek toegankelijker gemaakt. Faulkner schreef additionele stukken voor Cowley's

boek en Cowley zette de werken van Faulkner in perspectief. Zo zag Cowley de romans van Faulkner als één grote Yoknapatawpha kroniek. Inmiddels raakten eind jaren veertig ook de *New Critics* geïnteresseerd in Faulkner. *New Criticism*, dat zijn naam ontleende aan John Crowe Ransoms boek uit 1942, *The New Criticism*, was een formalistische beweging in literaire theorie uit het midden van de twintigste eeuw die *close reading* benadrukte en stelde dat een tekst werkt als een esthetisch object dat onafhankelijk en zelf-reflecterend is. Ondertussen werden de literaire kwaliteiten van Faulkners oeuvre onderkend en werd zijn oeuvre bekroond met de Nobelprijs voor de Literatuur die in 1950 werd uitgereikt. De Nobelprijzrede van de teruggetrokken schrijver Faulkner werd door velen als indrukwekkend ervaren:

I believe that man will not merely endure: he will prevail. He is immortal, not because he alone among creatures has an inexhaustible voice, but because he has a soul, a spirit capable of compassion and sacrifice and endurance. The poet's, the writer's, duty is to write about these things. It is his privilege to help a man endure by lifting his heart, by reminding him of the courage and honor and hope and pride and compassion and pity and sacrifice which have been the glory of his past. The poet's voice need not merely be the record of man, it can be one of the props, the pillars to help him endure and prevail (Faulkner 1950).

De reputatie van Faulkner werd verder verankerd door twee *National Book Awards* en twee Pulitzerprijzen en na Faulkners dood door de boeken van twee *New Critics*: Cleanth Brooks, waarvan in 1963 *The Yoknapatawpha County* verscheen en Michael Millgate die samen met Kenneth Graham *The Achievement of William Faulkner* uitbracht in 1966. Eind zestiger en zeventiger jaren werd de Faulkner kritiek vanuit andere dan alleen tekstuele eigenschappen belicht, waaronder die uit feministisch en psychoanalytisch perspectief, zoals in het overzichtsboek van Linda Wagner: *William Faulkner: Six Decades of Criticism* (2002) staat beschreven.

Yoknapatawpha County

Faulkner memoreerde in *Notes on Sherwood Anderson* dat deze hem had aangeraden te schrijven over dat wat hij wist: 'All you know is that little patch up there in Mississippi where you started from' (Faulkner 8). In een interview met Jean Stein voor de *Paris Review* in 1956 zegt hij, terugkijkend: 'I discovered that my own little postage stamp of native soil was worth writing about and that I would never live long enough to exhaust it and that by sublimating

the actual into the apocryphal I would have complete liberty to use whatever talent I might have to its absolute top. It opened up a gold mine of other people, so I created a cosmos of my own' (Stein 1956).

Faulkner herschiep zijn Lafayette County, met Oxford als hoofdstad tot het fictieve Yoknapatawpha County en noemde zijn hoofdstad Jefferson. Yoknapatawpha ligt in noordwest Mississippi en betekent in het Chicasaw, de taal van de oorspronkelijke Indiaanse bevolking: 'split land'. Dit zou kunnen verwijzen naar de fysieke verdeling van het land door de rivier de Tallahatchie in zanderig heuvelland, met dennenbomen aan de ene kant en vlak land met vruchtbare zwarte aarde voor de katoenplantages aan de andere kant. Het zou ook een verwijzing kunnen zijn naar de verdeling in zwart en wit door het systeem van slavernij van voor de Burgeroorlog (Gradisek 2016). In Yoknapatawpha County creëerde Faulkner een 'mythisch koninkrijk' met de bijbehorende kronieken en legendes van verschillende families die er hun plantages hadden voor de Burgeroorlog en hun nazaten: de families Sartoris, Compson en Sutpen. Hij gaf deze families stambomen, bijvoorbeeld in de 'Appendix Compson', die hij schreef voor de *Portable Faulkner* en die later werd bijgevoegd in *The Sound and The Fury*. William Faulkner tekende zelfs een landkaart voor *Absalom, Absalom!* – 'William Faulkner, sole owner and proprietor' met een bevolking van 15,611 personen verspreid over een stuk grond van '2400 square miles' (Cowley 5). Naast deze verarmde 'aristocratische' blanke families zijn er de winkeliers, de mecaniciens en de beroepsbevolking in Jefferson, die uit het Noorden kwamen, zoals de familie Snopes en de arme blanke boeren zoals de families Bundren of Ratliff uit Frenchman's Bend (ibid. 5). Faulkner zou zijn romans schrijven over de teloorgang van de verarmde blanken, 'aristocratisch' of boer, contrasterend met de opkomst van 'nieuwe' Amerikanen uit het Noorden. In zijn romans spelen de lotgevallen van blanke of gekleurde nazaten van de oorspronkelijke Indiaanse bevolking, de zwarte slaven of arbeiders en de blanke plantagehouders of boeren en hun onderlinge relaties een grote rol. Van de gemeenschappelijke setting, dezelfde personages en verhaallijnen die op elkaar voortborduren of elkaar doorkruisen werd door Faulkner een hecht weefsel geweven (ibid. 7). De Yoknapatawpha cyclus is door een aantal critici vergeleken met een polyfone symfonie waarin een grondtoon wordt ingezet en waaraan telkens nieuwe verhaallijnen, personages of situaties aan worden toegevoegd die de oorspronkelijke grondtoon doet variëren, verdiepen en verrijken.

Hoofdstuk 3

Theoretisch kader en methodologie

Inleiding

Om de ontwikkeling van het beeld van William Faulkner en de rol die de productieve en kritische receptie hierin spelen zichtbaar te maken zijn receptiehistorische en vertaalhistorische concepten nodig. Allereerst zal ik ingaan op wat receptie en receptieonderzoek van literatuur inhoudt en de rol die vertalingen hierbij spelen. Daarna beschrijf ik het theoretische kader voor mijn onderzoek, de *polysysteemtheorie* van Itamar Even-Zohar, zoals aangepast door Els Andringa in haar casusstudie naar de receptie van Virginia Woolf in Nederland. Een aantal begrippen uit dit raamwerk wordt nader gedefinieerd: de *subsystemen* werkzaam bij de receptie van literatuur; de verschillende *actoren*, de schrijvers, critici, vertalers en uitgevers die functioneren binnen dit subsysteem en de *repertoires* die worden gebruikt in de literaire productie en de kritische receptie. Het begrip *concretisering* zoals gedefinieerd door de Tsjechische formalist Felix Vodička komt ook aan de orde. Vervolgens wordt het analysemodel van Renate von Heydebrand en Simone Winko voor waardetoekenning aan recensies besproken. De context van de verschillende vertalingen en de *mediatoren* die een rol hebben gespeeld in dit geheel worden nader toegelicht.

Receptietheorie

Hoe een literaire tekst wordt ontvangen is onderwerp van de receptietheorie: met andere woorden de productieve en kritische reactie op die tekst of de auteur, gezien tegen de culturele achtergrond. De productieve receptie gaat over alle vertalingen en bewerkingen die de oorspronkelijke tekst ondergaat en de invloed op verdere literaire productie. De kritische receptie gaat over de kritische reactie op de tekst. Het gaat hier dus om drie entiteiten: de schrijver, het geschrevene en de lezer. De literatuurkritiek kent drie verschillende aandachtsgebieden: de normatieve kritiek wil de auteur beter leren schrijven; de theoretische kritiek houdt zich bezig met de esthetica en de beschrijvende kritiek

analyseert, interpreteert en evalueert bestaand literair werk (Watson 11). De *beschrijvende kritiek* is waar ik me in dit onderzoek mee bezig zal houden.

In de loop van de eeuwen is het accent in de beschrijvende kritiek verschoven van historiserend in de negentiende eeuw, met de aandacht op de schrijver en diens leven tot de geschreven tekst zelf, in de eerste helft van de twintigste eeuw (ibid. 198). Scholen als de eerder genoemde *New Criticism* in de Verenigde Staten en de 'Merlyn school' van *close reading* (naar het tijdschrift *Merlyn*, 1962-1966) in het Nederlandse taalgebied zagen de literaire uiting als een op zichzelf staand geheel dat moest worden beschouwd los van de geschiedenis, van de auteur of van diens bedoelingen. In de jaren zeventig werd de vraagkant van de literatuur belangrijker: meer accent kwam te liggen op de lezer als afnemer, die reageert op de literaire tekst; de *reader response* theorie, die bij de Duitse receptie-esthetici Iser en Jauss belangrijk werd (Andringa 507).

Els Andringa beschrijft in haar artikel uit 2006 'Penetrating the Dutch Polysystem: The Reception of Virginia Woolf, 1920-2000' in *Poetics Today* een ander model dat het proces van de receptie, transmissie en canonisering van literaire werken tracht te vangen: de *polysystem theory* van Itamar Even-Zohar (Andringa 509-510). De theorie van deze Israëliische wetenschapper is gebaseerd op de receptietheorieën van de Russische formalisten (Shklovsky 1965 en Tynjajov 1971) en de Tsjechische structuralisten (Mukařovský 1979 en Vodička 1976). De polysysteemtheorie beschrijft hoe literaire productie en receptie van 'buitenlandse' literatuur in een nationale literatuur wordt ontvangen. Het raamwerk kent verschillende *subsystemen*, die uit groepen *actoren* bestaan (schrijvers, critici, uitgevers, redacteurs ed.) die *repertoires* hebben opgebouwd van de literaire productie, de kritische receptie en de communicatie. Even-Zohar stelt dat er hiërarchische relaties bestaan tussen en binnen subsystemen, waardoor competitie ontstaat die leidt tot verandering in de hiërarchische structuur. Zo ontstaan er bijvoorbeeld contrasten tussen kenmerken en waarden van groepen, tekst corpora en *repertoires*, bijvoorbeeld tussen vertaalde literatuur versus literatuur in de oorspronkelijke taal, verschillende genres ten opzichte van elkaar of teksten voor de grote massa ten opzichte van de elite (Even-Zohar 13). Andringa houdt de concepten uit al deze theorieën tegen het licht: de Russische formalisten, de Tsjechische structuralisten, de Duitse receptie-esthetici en de Franse sociale veldtheorie. De polysysteemtheorie van Even-Zohar biedt voor haar de meeste aanknopingspunten. Het probleem echter van deze theorie, volgens Andringa is dat

sommige concepten niet consistent gedefinieerd zijn en dat de basisconcepten niet goed zijn geoperationaliseerd, zoals bijvoorbeeld het concept *repertoire* dat aan de basis van de polysysteem theorie ligt (ibid. 524).

Even-Zohar definieert *repertoire* eerst als de 'aggregate of laws and elements (either single, bound, or total models) that govern the production of texts' (Even-Zohar 1990b 40). Later breidt hij deze definitie uit met '...a "*repertoire*" may be the shared knowledge necessary for producing (and understanding) a "text", as well as producing and understanding) various other products of the literary system. There may be a *repertoire* for being a "writer", another for being a "reader," and yet another for "behaving as one should expect from a literary agent," and so on...." (ibid.). Andringa stelt hier terecht dat het vaag is wat precies die 'laws and elements' zijn of de 'shared knowledge' (Andringa 524). En hoe moet een onderzoeker deze dan operationeel maken? Even-Zohar scherpte deze begrippen later aan en sprak over: 'culture is "*a repertoire*" or "toolkit" of habits, skills, and styles from which people construct "strategies of action"'. (Even-Zohar 2002: 76). De term 'toolkit' of instrumentarium is wel concreter, stelt Andringa, maar zij vindt dit nog niet duidelijk genoeg. Zij stelt daarom een herdefinitie voor:

The "*repertoire*" is .... a mental equipment that enables its users to act and to communicate in a literary (sub)system. A (sub)system is consequently determined by a group of agents who share a certain *repertoire* and make use of it in their different institutional and non-institutional roles (ibid 525).

Deze definitie is naar mijn mening nog vaag, want wat is een 'mental equipment that enables us to act and communicate'? Een 'toolkit' met een aantal vaardigheden lijkt praktischer voor operationalisering dan een 'mental equipment'. Andringa stelt de term 'mental equipment' echter voor om beperking tot de tekstcorpora zelf of tekstuele eigenschappen te voorkomen. Het gaat haar om de *kennis* van deze corpora en dat argument snijdt wel hout. De manier waarop Andringa *actoren* (agents) verder uitwerkt als auteurs, uitgevers, critici, docenten enzovoorts is verduidelijkend, net zoals zij uiteenrafelt welke verschillende *onderdelen* (components) een '*repertoire*' heeft dat door een groep van *actoren* wordt gedeeld:

- Kennis van een oeuvre
- Strategieën en conventies en
- Geïnternaliseerde waarden (526).

De kennis van een oeuvre dat als model kan functioneren wordt verkregen door literaire socialisatie en hieruit kunnen de richtlijnen voor oordelen worden gedestilleerd. Er zijn diverse strategieën en conventies die de productie, receptie en communicatie van een oeuvre leiden. Zo zijn er bijvoorbeeld strategieën die een boek of auteur verbieden of propageren, zoals censuur of marketing. De conventies gaan over hoe literatuur wordt bekeken: als esthetisch object of, in andere subsystemen, voor educatieve, pragmatische of ideologische doeleinden. Of conventies die bepalen hoe boekomslagen er uit zien volgens de heersende mode. De geïnternaliseerde waarden over literatuur die heersen in een bepaalde omgeving bepalen het oordeel, de selectie en classificatie van bepaalde werken, zoals bijvoorbeeld in een confessioneel milieu of een niet-confessioneel milieu (ibid. 526).

Andringa definieert de *kenmerken* van een *repertoire* als volgt:

- 'het *repertoire* wordt gedeeld door een groep van individuele en geïstitutionaliseerde actoren zoals auteurs, uitgevers, lezers en critici.
- En een *repertoire* is dynamisch, het is kenmerkend voor een bepaalde periode en kan in de tijd veranderen door interne of externe krachten'.

Bepaalde groepen kunnen dus een *repertoire* claimen, dat hun eigen idealen en ideeën reflecteert die essentieel zijn voor hun socio-culturele identiteit en kunnen een ander *repertoire* afwijzen. Een *repertoire* kan zo de identiteit van een groep versterken.

Een katholieke recensent bijvoorbeeld kan literatuur bekijken vanuit zijn eigen *repertoire* als iets dat bijdraagt aan morele en godsdienstige overtuigingen.

Een *repertoire* kan dus veranderen in de tijd, door bepaalde krachten die vanuit de groep komen of extern ontstaan. Literatuur kan volgens Even-Zohar in *primaire* en *secondaire* elementen worden onderscheiden (Andringa 528). De primaire elementen zijn jong en innovatief en bevinden zich in de periferie van het *repertoire*. Secondaire elementen zijn gestabiliseerd, alom geaccepteerd en leiden tot voorspelbare oordelen en producten. Zij bevinden zich in het centrum van het *repertoire*. De primaire elementen kunnen van de periferie naar het centrum opschuiven en zich vestigen naast de gestabiliseerde waarden of deze juist vervangen. Het is ook mogelijk dat de nieuwe elementen daar niet worden toegelaten en dan in een nieuw subsysteem gaan functioneren. Dat is bijvoorbeeld te zien in de geschiedenis van godsdienstige afsplitsingen (ibid.). Een auteur die eerst als avant-garde auteur wordt beschouwd en van wie het belang door de gevestigde orde nog niet wordt

onderkend, kan dus langzaam opschuiven naar het centrum van het *repertoire*, als de waarden daar gaan veranderen. Dit gebeurt bij canonisering van literatuur of een auteur.

Andringa ontwikkelt dus een raamwerk op basis van de verschillende receptietheorieën met twee uitgangspunten: 1) de segmentering en stratificatie van de maatschappij die terugkomt in de normen, functies en waarden van de productie, de receptie en de communicatie van literatuur en kunst en 2) receptie die plaats vindt in een dynamische proces van interactie tussen *repertoires* van vastgestelde normen en waarden en nieuwe producten die de vastgestelde producten uitdagen. Zij operationaliseert vervolgens haar methodiek en illustreert dit met de casus van de receptie van Virginia Woolf in Nederland. Hierin beschrijft ze hoe deze buitenlandse auteur, met haar teksten verweven raakte met het Nederlandse literaire discours, te beginnen in het interbellum. Zij zet uiteen hoe er in verschillende *segmenten* van de maatschappij gereageerd werd op Virginia Woolf, bijvoorbeeld tussen de confessionele of neutrale zuilen of de discussie over het verschil in literatuur voor vrouwen en mannen en als laatste in het onderscheid dat er werd gemaakt tussen nationale en buitenlandse literatuur (522). Deze uitten zich ook weer in verschillende media en criteria voor beoordeling. Verder bleek dat er duidelijke overlappende kringen of subsystemen ontstonden binnen een groter geheel: het ontstaan van een kring van buitenlandse literatuur in het nationale literatuursysteem; de tekenen van uiteenlopende confessionele opvattingen; de verschillen tussen mannelijke en vrouwelijk teksten die in de mainstream ontstaan en de correlatie tussen deze kringen. Afbakening en grenzen werden hiermee duidelijk (ibid. 523).

Om te bepalen welke geïnternaliseerde waarden ten grondslag liggen aan de recensies over literaire teksten of vertalingen, is een classificatiesysteem nodig. Andringa leent hiervoor het analysemodel van Renate von Heydebrandt en Simone Winko (1996). Zij ontwikkelden een systematiek om de geïnternaliseerde waarden die oordeel, selectie en classificatie bepalen door de *actoren* in een literair (sub)systeem te achterhalen. Andringa vereenvoudigde het model om evaluatieve woorden en stellingen uit de recensies te lichten die deze waarden zichtbaar maken (Andringa 547). Heydebrandt en Winko onderscheiden vier categorieën:

- Waarden over de *vorm*: de taal, stijl, structuur, compositie en de kwaliteit van een vertaling.

- Waarden over de *inhoud*: diepte, waarheid, morele waarden, het belang van thema's en kritische en emancipatorische betrokkenheid.
- *Vergelijkende* waarden: oordelen in vergelijking met andere teksten, zoals innovatief of traditioneel, of vergeleken met eerder werk van de auteur, poëtische principes, of termen als 'realistisch', 'authentiek' of 'fantastisch'.
- Waarden die *effect op de lezer* hebben: die reflectie oproepen of verbeelding, die leiden tot affectief-emotionele respons, identificatie, genieten of de ervaring van schoonheid.

Soms worden in evaluatieve stellingen twee categorieën gecombineerd, bijvoorbeeld in de relatie tussen vorm en inhoud. Hoe meer complex en ambigue de tekst, des te vaker is de overlap. De categorieën kunnen zowel positief als negatief worden ingezet. Dit analysemodel zal ik ook toepassen op de recensies over de vertalingen van William Faulkner.

Vertalingen als vorm van receptie

Dat vertalingen een aparte component vormen van receptie in het nationale systeem blijkt duidelijk uit het voorafgaande. Felix Vodička stelt dat de vertaling de *concretisering* is van een tekst in de context van een andere taal en een andere literaire traditie (Vodička 124). Of in de woorden van Even-Zohar: vertaalde literatuur is een integraal onderdeel van het literaire polysysteem, ze is vaak onderdeel van innovatieve krachten, is onderhevig aan dezelfde mechanismes die de doelliteratuur uitkiest en adopteert ook dezelfde normen en waarden (Even-Zohar 1990 c: 46). Of vertaalde literatuur een perifere of centrale positie inneemt hangt af van de specifieke constellatie van het polysysteem. Misschien kennen vertalingen wel een eigen *repertoire*, misschien zelfs wel een exclusief *repertoire*, zoals Gideon Toury in 1985 claimt, volgens Even-Zohar (geciteerd in Even-Zohar c: 46).

Voor mijn onderzoek is ook de context van de vertalingen belangrijk. Lieven D'hulst stelt een aantal belangrijke vragen om de vertaalgeschiedenis te achterhalen in de context van het literaire systeem (D'hulst 397). Wie waren de *mediatoren*, wat schreven ze, waar zijn de vertalingen gepubliceerd, door wie, waarom kwamen die vertalingen en in welke vorm, wanneer speelden zij een rol, en welke effecten hebben zij gehad. Een volgende vraag is echter welke vertalingen meer effect hebben gehad dan andere in het complexe geheel van de productie van teksten en de overdracht ervan in een nieuwe cultuur. Precies deze vraag

stelt Ton Naaijens zich in zijn bijdrage 'Tekstmobiliteit en culturele dynamiek- vertalingen als lakmoesproef' (Naaijens 2006: 19). Hij beschrijft het geheel van productie, overdracht, vertaling, receptie en beeldvorming van teksten als onderdeel van culturele dynamiek, waarbij vertalingen een speciaal geval zijn omdat zij in zekere zin dat wat 'eerder is geschreven zowel herhalen als veranderen' en daarmee 'tegelijk opnieuw reactie uitlokken – van interpretatieve, sociale of esthetische aard'. Niet alleen zijn vertalingen een vorm van receptie, maar zij genereren ook receptie (ibid 16). Naaijens haalt hier Walter Benjamin aan die stelt in zijn 'Die Aufgabe des Übersetzers' dat de vertaling een belangrijk werk doet voortleven, daarbij het 'tijdperk van zijn roem heeft bereikt' (ibid. 19). Benjamin geeft vertalingen een belangrijke eigenschap: de vertaling verandert het origineel en wordt daarbij zelf een bron voor verdere reacties en interpretaties (ibid. 20). Dat ze een rol spelen in de culturele dynamiek moge duidelijk zijn.

Verzamelen van materiaal

Om de hoofdvraag naar de ontwikkeling in beeldvorming van William Faulkner te kunnen beantwoorden is het nodig de productieve en kritische receptie van zijn werk te onderzoeken in de eerste veertig jaar receptie. Ook zal de rol die vertalingen spelen in deze beeldvorming moeten worden uitgezocht.

Voor het beantwoorden van de drie subvragen, welke *mediatoren* speelden een rol in de receptie, hoe hebben zij elkaar beïnvloed en wat is de rol die vertalingen bijdragen aan de beeldvorming van de auteur is reconstructie van de vertaalgeschiedenis nodig. Productieve receptie is alles dat gegenereerd wordt naar aanleiding van de originele teksten: vertalingen, toneel- en filmbewerkingen en andere literaire teksten die ontstaan onder invloed van deze teksten. Ik beperk me hier tot de productieve receptie in de vorm van vertalingen. Bij vertalen spelen vertaalpolitiek en vertaaluitlevering ook een rol: wie bepaalt welke teksten worden vertaald en uitgegeven, wie geeft de opdrachten voor vertalen, wie voert de vertalingen uit? De kritische receptie behandelt de ontvangst naar aanleiding van deze vertalingen en hoe deze zich verhoudt tot de kritische receptie in Nederland van de bronteksten.

De eerste subvraag gaat over welke *mediatoren* een rol hebben gespeeld in het receptieproces. De *actoren*: vertalers, uitgevers en critici spelen een rol als *mediator* in de productieve receptie en de kritische receptie. Toch zal de invloed van de ene *mediator*

belangrijker zijn geweest dan de andere in het (vertaal)receptieproces. In dit onderzoek zal ik dus moeten achterhalen wie de vertalers zijn geweest, hoeveel titels ze hebben vertaald en wat hun status in vertaalland was. Het beeld van een auteur wordt ook voor een belangrijk deel bepaald door de uitgeverijen waarbij hij wordt uitgegeven. Welke uitgeverijen waren dit, waar bestond hun fonds uit en waren zij belangrijk in hun tijd? Bij de kritische receptie is het van belang na te zoeken welke critici werkzaam waren in de receptieperiode en hoe bekend zij waren.

De tweede subvraag gaat over hoe verschillende *actoren*, de groepen vertalers, uitgevers en critici elkaar hebben beïnvloed in dit receptieproces. Hebben de vertalers alleen een rol gespeeld in de vertalingen, of ook in de selectie van teksten die werden vertaald? Schreven ze zelf ook beschouwend over de auteur of diens werken? Hoe beïnvloedden zij op hun beurt de uitgeverijen? Ook de rol van de uitgeverijen wordt belicht: wat was hun rol bij het selecteren van de teksten voor uitgave van de vertalingen? Hoe hadden recensenten en uitgevers kennis van het oeuvre van Faulkner, de eerste component van het *repertoire* van bepaalde *actoren* in het polysysteem? De rol van uitgevers vinden we ook terug in de tweede component van het *repertoire* of subsysteem: de strategieën die de productie van een oeuvre leiden (Andringa 526).

Welke recensenten leverden een bijdrage en in welke media? En welke literaire waarden hanteerden zij in hun werk? Om de heersende literaire waarden te kunnen destilleren als component van het *repertoire* dat bepaalde *actoren* in het systeem delen, is het eveneens nodig de kritische receptie van Faulkner oorspronkelijke werk te analyseren. Hierdoor zal een terugblik op de algemene receptie in de literaire weekbladen nodig zijn en een verdere terugblik naar de pioniers, die als *mediatoren* de weg bereiden voor de vertaalreceptie.

De derde subvraag gaat over de rol die vertalingen hebben gespeeld bij de beeldvorming van de auteur en zijn werk. Om deze vraag te beantwoorden is eveneens de hele vertaalgeschiedenis nodig, niet alleen die van de eerste veertig jaar. Vertalingen resoneren ook na die periode door. Het is dus nodig receptiedocumenten van de hele receptieperiode tot 2016 te inventariseren. Achterhaald moet worden welke vertalingen voort leven tot heden, welke zijn herdrukt of opnieuw vertaald en welke uitgeverijen ze in hun fonds opnamen. Welke waarden spreken uit de recensies van de vertalingen? De recensies van vertalingen en/of oorspronkelijke werken zullen dus ook moeten worden

geanalyseerd om de geïnternaliseerde waarden te kunnen bepalen. Er zal worden gekeken of de nieuwe ideeën, de *primaire* elementen over avant-garde schrijvers met vernieuwende technieken in het *repertoire* opschuiven naar het midden van het systeem, waar ze de gevestigde ideeën, de *secondaire* elementen, over de vorm en functie van literatuur gaan vervangen of daarnaast blijven voortbestaan. Uit antwoorden op deze subvragen kan ten slotte de hoofdvraag worden beantwoord: welk beeld komt naar voren van William Faulkner zoals dat kan worden afgeleid uit de eerste veertig jaar productieve en kritische receptie?

Werkwijze en beperkingen

Receptieprocessen manifesteren zich in verschillende *concretisering*en, de receptiedocumenten. Deze zal ik zoeken in digitale en fysieke archieven en chronologisch vastleggen. Per periode zal ik de verschillende *actoren* in het Nederlandse polysysteem beschrijven: de vertalers, de ‘levensloop’ van de vertalingen, hervertalingen en herdrukken en de uitgeverijen die deze vertalingen publiceerden, zodat de ontwikkelingen in de tijd worden geschetst. Gezien de reikwijdte van het onderzoek moet ik mij beperken tot een beschrijving. Meer tijd en onderzoek zouden nodig zijn om bijvoorbeeld systematisch uitgeef- en vertaalbeleid van uitgeverijen in de archieven na te zoeken en met cijfers te onderbouwen.

De hele vertaalgeschiedenis vanaf het eerste receptiedocument in 1931 tot het laatste in 2016 beslaat een periode van meer dan tachtig jaar. Het beeld van Faulkner had zich aan het eind van de jaren zestig echter al richting canonisering ontwikkeld. Gezien de reikwijdte van mijn onderzoek zal ik mij beperken tot een analyse van deze eerste receptieperiode van veertig jaar. Deze periode zal ik nader onderverdelen aan de hand van receptiemomenten. De tweede veertig jaar zal ik dus alleen in grote lijnen bespreken aan de hand van de vertaalgeschiedenis.

Receptieonderzoek van een ‘moeilijke’ buitenlandse schrijver in Nederland kan volgens Maarten van Buuren, hoogleraar Franse Letterkunde aan de Universiteit Utrecht op twee manieren worden aangepakt: centrifugaal of centripetaal. Dit schreef hij in een recensie naar aanleiding van de dissertatie van Sabine van Wesemael in 1999 over de receptie van Proust in Nederland. Met ‘moeilijk’ bedoelt hij ontoegankelijk of in ieder geval niet gelijk appelerend aan de grote massa. Van Buuren is van mening dat een *centrifugale*

(middelpuntvliedende) benadering de beste manier is om de receptie van een dergelijke buitenlandse schrijver in Nederland aan te pakken (Van Buuren 133). Dit betekent dat de onderzoeker uitgaat van drie concentrische ringen: in het midden de ring van de pioniers, de schrijvers en academici die de 'Grote Ontoegankelijke' lezen en in hun oeuvre verwerken. In de ring daaromheen worden de literaire tijdschriften geplaatst die hun essays en artikelen 'in het kielzog' van de pioniers publiceren. De buitenste ring met de dag- en weekbladen reageert als laatste, volgens van Buuren en volgt qua inhoud en tendens de reacties van de binnenste ring. De receptie van Joyce, Faulkner en Proust heeft zich volgens hem zo afgespeeld. Daar tegenover stelt hij de *centripetale* (middelpuntzoekende) benadering, die voor meer toegankelijke schrijvers, zoals Dickens, Mann en Marquez wordt gevolgd, zij worden direct vertaald en zijn snel beschikbaar voor een groot publiek. De dag- en weekbladen reageren op het verschijnen van de laatste vertaling; de literaire kritiek reageert vertraagd en de schrijvers en academici verwerken de 'Grote Toegankelijken' als laatsten in hun werk. Maarten van Buuren vindt dat de centripetale benadering van Sabine van Wesemael onnodig moeilijkheden oplevert. Bij het verklaren van de dag- en weekbladen, moet ook een beroep worden gedaan op de literaire tijdschriftartikelen, die in de periode daarvoor verschenen en deze moeten weer worden verklaard uit initiatieven van literaire pioniers. Daardoor krijg je het gevaar, stelt hij, dat er veel consensus bestaat, want bestudering van de buitenste ring geeft vervlakking. Deze critici praten immers de mening van de pioniers na.

Volgens Van Buuren zou je dus met Faulkner als 'ontoegankelijke' schrijver de centrifugale methode moeten toepassen en beginnen met de binnenste ring van de pioniers. De kritische receptiedocumenten naar aanleiding van vertalingen bevinden zich hoofdzakelijk in de buitenste ring van de dag- en weekbladen, dus ik zal beginnen met de centripetale methode, ondanks dat ik de bezwaren daarvan onderken. Daarnaast zal ik recensies uit de literaire tijdschriften meenemen die de vertalingen als onderwerp hebben. De kritische receptie van William Faulkners vertaalde werk in Nederland zal ik bespreken in de context van de recensies van zijn oorspronkelijke werk.

In hoofdstuk 4 bespreek ik de vertaalgeschiedenis van hele periode tot 2016. Vervolgens zal ik de eerste veertig jaar receptie in detail bespreken: in hoofdstuk 5 het interbellum, hoofdstuk 6 de naoorlogse periode tot 1960 en in hoofdstuk 7 de jaren zestig. In hoofdstuk 8 zal ik antwoord geven op mijn onderzoeksvragen.

Hoofdstuk 4

Vertaling en receptie van Faulkner in Nederland

Inleiding

In dit hoofdstuk beschrijf ik de gereconstrueerde vertaalgeschiedenis van Faulkners oeuvre van 1931-2016. Deze wordt besproken aan de hand van de datum van uitgave, de vertaler en uitgeverij, de brontekst en het jaar van herdruk of hervertaling. Daarna wordt een overzicht gegeven van de vertalingen en de kritische receptiedocumenten voor de gehele periode, voorzien van kort commentaar. De ruim tachtig jaar receptie wordt in periodes onderverdeeld aan de hand van bepaalde receptiemomenten. Ten slotte wordt de keuze voor focus in het onderzoek toegelicht.

Productieve receptie

Vertaalgeschiedenis van Faulkner in Nederland

Voor de vertaalgeschiedenis van William Faulkners werk heb ik gegevens gevonden in een aantal bronnen. Zo geeft Petra M. Gallert van de University of South Carolina in de *Mississippi Quarterly* in 2002 een overzicht van de Nederlandse en Belgische vertalingen van Faulkner tot 1982 (Gallert 385-388). Zij verzamelde deze op grond van gegevens van de Koninklijke Bibliotheek (vóór 1974) en de Brinkman Cumulatieve Catalogus van Boeken vanaf 1974 (ibid. 386). Sommige gegevens heb ik gecheckt via de scans (in pdf) van de jaargangen in de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL).¹ Gegevens over herdrukken van vertaalde titels vond ik op PiCarta of op de websites van de Koninklijke Bibliotheek (KB)

---

¹ De Brinkman Cumulatieve Catalogus 1858-2001 wordt jaarlijks in Leiden uitgegeven en is in de Koninklijke Bibliotheek te raadplegen of via DNBL, bijvoorbeeld http://www.dnbl.org/arch/brin003198001_01/pag/brin003198001_01.pdf

of die van de Nederlandse bibliotheken². De gegevens van publicatie van vertalingen na 2001 zijn verzameld via de KB en via de websites van de uitgeverijen. Op de website *Detectionary*³ waren gegevens te vinden over een *Reader's Digest* vertaling. De tabel waarin de belangrijkste data in de vertaalgeschiedenis van Faulkners oeuvre chronologisch worden vermeld van 1938 tot 2015 is te vinden in bijlage 1.

Het overzicht is wellicht niet compleet, maar zal representatief zijn gezien het aantal bronnen en bestanden dat is doorzocht. Zo blijkt uit het overzicht dat lang niet alle romans en verhalen van deze auteur in het Nederlands zijn vertaald. Faulkners eerste drie romans *Soldiers Pay* (1926), *Mosquitoes* (1927) en *Sartoris* (1929) en de onverkorte versie *Flags in the Dust* (1973) zijn onvertaald gebleven. Eveneens niet vertaald zijn *A Fable* uit 1954 en het derde deel van de trilogie, *The Mansion* uit 1959, Faulkners gedichtenbundels *The Marble Faun* en *A Green Bough*, en zijn vroege gedicht *Vision in Spring*. Veel van Faulkners korte verhalen, zoals *These 13* (1931), *Doctor Martino and Other Stories* (1934), verschillende uit de *Collected Stories of William Faulkner* uit 1950, *Notes on a Horse Thief* uit 1950 en *Big Wood, the Hunting Stories* uit 1955 zijn niet vertaald.

Wel vertaald zijn in totaal zestien titels: tien romans, vier novellen, een aantal korte verhalen en een kinderverhaal in de periode van 1938 – 2015. Eind 1938 worden de eerste twee vertalingen geïntroduceerd in het Nederlandse literaire systeem. De eerste is de roman *The Unvanquished* uit 1938 onder de titel *De familie Sartoris: een romantisch verhaal uit den Amerikaanschen Burgerkrijg. 1861-1865*, in de Kennemerreeks, nr. 21 bij uitgeverij De Spaarnestad in Haarlem. De naam van de vertaler wordt niet vermeld. De publicatie van de vertaling in december 1938 is opmerkelijk snel na de publicatie van de Engelse uitgave in hetzelfde jaar en is wellicht te verklaren uit het feit dat zes van de zeven verhalen uit de roman al vanaf 1934 in *The Saturday Evening Post* waren verschenen. De Nederlandse titel is verwarrend, omdat het hier niet gaat om een vertaling van *Sartoris* uit 1926, dat weliswaar over dezelfde familie gaat, maar vijftig jaar later speelt. Deze roman wordt in 1964 opnieuw vertaald door John Vandenberg en uitgegeven bij Bruna onder de titel *Onoverwinnelijk*. In 1990 word een derde vertaling van Rien Verhoef bij de Bezige Bij uitgegeven: *Onverslagen*. Diezelfde vertaling verschijnt in 2005 bij Atlas Contact.

---

² www.bibliotheek.nl

³ Deze site <http://detectionary.nl/home> geeft een overzicht van vertaalde detectives, thrillers en avonturenromans voor Nederland en Vlaanderen.

Het duurt zes jaar voordat de tweede roman *Light in August* (1932) wordt vertaald. De publicatie verschijnt in december 1938 bij N.V.v/h Staal & Co, Rotterdam onder de titel *Het licht in augustus*, vertaald door Mr. I. E. Prins-Willekes MacDonald en met een inleiding van Theun de Vries. Deze roman wordt in 1951 heruitgegeven onder de titel *Geboorte in Augustus* bij Querido in Amsterdam. In 1979 verschijnt een hervertaling door John Vandenberg bij De Bezige Bij in Amsterdam en in 2005 een hervertaling door Guido Golúke onder de titel *Licht in Augustus* bij Atlas Contact.

De derde vertaling wordt in 1951 in Nederland gepubliceerd: een vertaling van *Intruder in the Dust* (1948) onder de titel *Ongenode gast*, vertaald door Apie (A.P.) Prins bij de Wereldbibliotheek. In 1954 komt hiervan een herdruk uit. In 1951 wordt een vertaling van de novelle *Smoke* in twaalf afleveringen gepubliceerd in dagblad *De Tijd*, zonder de naam van de vertaler. Deze staat echter niet vermeld in de tabel, omdat dit verhaal niet bij een uitgever is gepubliceerd.

Sanctuary (1931) komt pas na twintig jaar in vertaling uit bij uitgeverij Oisterwijk als *Grijze zomer*, vertaald door Johan van Keulen. Deze uitgave heeft vier drukken beleefd. Bij dezelfde uitgeverij wordt het boek in 1969 opnieuw vertaald door Han B. Aalberse (pseudoniem van de eerste vertaler, Johan van Keulen) en Mar van Keulen onder de nieuwe titel *Het meisje Temple Drake*. Deze uitgave bereikt een vijfde en zesde druk. In 1979 verschijnt deze vertaling nogmaals, in zevende druk, als *Het gangstermeisje Temple Drake* bij Omega Boek, Amsterdam en bij Bruna in Antwerpen en Leeuwarden.

De roman *As I Lay Dying* (1930) wordt pas na vijf en twintig jaar in 1955 vertaald en gepubliceerd onder de titel *Uitvaart in Mississippi* bij De Bezige Bij in Amsterdam, in de Bijenreeks. De vertaling is een gezamenlijke, van Apie Prins en John Vandenberg (pseudoniem Jan Hendrik Willem Schlamilch). Deze roman beleeft een herdruk bij De Bezige Bij in 1962 en wordt hetzelfde jaar ook uitgegeven bij W. Gaade in Delft. In 1985 verschijnt een nieuwe vertaling van Rien Verhoef onder de titel *Terwijl ik al heenging* bij De Bezige Bij en eveneens in 1987. Een derde druk wordt gepubliceerd in 2001 bij uitgeverij Atlas Contact, Eldorado editie met dezelfde titel.

De roman *Pylon* uit 1936 is nooit vertaald. Dit geldt ook voor het titelverhaal *The Wild Palms* uit de gelijknamige novelle *The Wild Palms* (1939, [later genoemd *If I Forget Thee, Jerusalem*]). Het tweede verhaal, *The Old Man* wordt wel vertaald, als onderdeel van *De*

oude man. De beer. Alsmede Het vuur en de haard en drie korte verhalen bij de Belgische uitgever Heideland, Hasselt in 1955.

De roman *Go Down, Moses* (1942) is nooit integraal vertaald. Van de zeven novellen zijn er vier in het Nederlands vertaald. Twee onder de titel *Het Oude Volk* bij uitgeverij W. Gaade N.V. te Delft (1957) en *Het oude volk* en het titelverhaal bij de Bezige Bij (1957), vertaald door Hans Edinga (pseudoniem van Hans Heidstra), met een inleiding van zijn hand. Twee andere verhalen, *Het vuur in de haard* en *De beer*, verschijnen net als overstromingsverhaal *Old Man* in de Pantheon-uitgave der Nobelprijswinnaars bij uitgeverij Heideland te Hasselt (1955), vertaald en ingeleid door John Vandenberg. Deze uitgave, met daarin ook de drie korte verhalen *De hond*, *Een roos voor Emily* en *Een vrijage* komt uit bij De Toorts in Haarlem, bij Heideland, Hasselt en bij de Nederlandse Boekenclub, allen in 1962. Deze bundel wordt in 1970 heruitgegeven door uitgeverij Heideland in Hasselt en door de Nederlandse Boekenclub. De novelle *De beer* verschijnt in 1985 ook bij uitgeverij Goossens, Tricht in de serie Marmerboeken.

In 1956 wordt de roman/het toneelstuk *Requiem for a Nun* uit 1956 in een Nederlandse versie door Alfred Pleiter bewerkt en door de Haagsche Comedie dat seizoen diverse keren opgevoerd. Door de jaren heen zijn diverse vertaalde verhalen van Faulkner verschenen in bundels met verhalen van verschillende schrijvers. Zo wordt het verhaal *Two Soldiers* in vertaling opgenomen in *Reader's Digest Beste Boek 2* uit 1958 onder de titel 'Twee soldaten'. Er wordt een verhaal van William Faulkner gepubliceerd in het blad *Esquire* in 1959, naast verhalen van Carson McCullers en Arthur Miller, zoals gemeld in de *Friese Koerier* in 1959. Ook zijn enkele korte verhalen van Faulkner opgenomen in een Jubileumboekuitgave voor de 25^e Boekenweek zoals gemeld in de streekkrant *De Tijd/De Maasbode* (1960). In 1974 komt een omnibus met vijftig beroemde *griezelverhalen* uit, onder meer van William Faulkner, zoals gemeld in *NRC Handelsblad*, *Het Vrije Volk* en de *Leeuwarder Courant* in 1974.

De postuum uitgebrachte roman *The Reivers* (1962) wordt al het jaar daarop in vertaling uitgebracht onder de titel *De Rovers* bij Bruna in Utrecht. De vertaling van John Vandenberg blijft slechts bij één druk. Na zesendertig jaar verschijnt in 1965 eindelijk een vertaling van *The Sound and the Fury* in het Nederlands: *Het geraas en gebral*, bij Bruna. John Vandenberg is ook hier de vertaler, verzorgt de inleiding en vertaalt de 'Appendix Compson'. In 1973 verschijnt deze vertaling eveneens bij Bruna, in 1977 bij de Nederlandse

Boekenclub. In 1977 komt er een druk uit bij De Bezige Bij, met de 'Appendix Compson' vooraf en een nawoord van de vertaler. Pas in 2010 komt de nieuwste vertaling uit, door Bartho Kriek onder de titel *Het geluid en de drift* bij Atlas Contact, dat in tweede druk bij L.J. Veen klassiek uitkomt.

John Vandenbergh tekent ook voor de vertaling van *Absalom, Absalom!* van het gelijknamige boek uit 1936, dat eindelijk na dertig jaar verschijnt bij HeideLand, Hasselt. In 1967 komt deze vertaling uit bij J.M. Meulenhoff in Amsterdam in paperback uitvoering. Meulenhoff en De Bezige Bij brachten deze vertaling nogmaals uit in 1978. Het zou tot 2012 duren voor een nieuwe vertaling van *Absalom, Absalom!* verschijnt. Deze *Absalom, Absalom!* van de hand van Bartho Kriek, die ook het nawoord verzorgt, wordt ook in de L.J. Veen klassiek serie uitgegeven, met herdrukken in 2014 en 2015 herdrukken.

In 1969 komt het weinig bekende kinderverhaal *The Wishing Tree (TWT)* uit als *De wensboom*, in vertaling van Jan H. Derksen bij Bruna. Deze is nooit meer herdrukt. Verder bestaan er nog vertalingen van de verhalen *Barn Burning* in *De Tweede Ronde* en *A Rose for Emily* in *Yang* onder de respectieve titels 'In vlammen op' en 'Een roos voor Emily' (Boven 2007, Boven 2009). Deze zijn niet opgenomen in de tabel, net zomin als de diverse Dedicon audioboeken van vertalingen of e-boek uitgaven, zo die bestaan van de vertalingen.

Een zinvolle periodisering van de totale receptieperiode is de volgende: de eerste periode loopt tot de Tweede Wereldoorlog, met de twee eerste vertalingen. De tweede naoorlogse periode bestrijkt de jaren vijftig van de vorige eeuw, met negen vertalingen, waaronder drie herdrukken. De jaren zestig laten zeven vertalingen zien: vijf nieuwe en twee herdrukken. De jaren zeventig tellen acht vertalingen: één nieuwe, drie heruitgaven met nieuwe titels en vier herdrukken. De jaren tachtig kennen weer minder vertalingen: vier, waarvan weliswaar twee nieuwe, één nieuwe (her)vertaling en één herdruk. In de jaren negentig daalt het aantal vertalingen tot twee: één nieuwe (her)vertaling en één heruitgave. Na de eeuwwisseling stijgt het aantal nieuwe vertalingen weer: het eerste decennium laat vijf vertalingen zien: twee nieuwe (her)vertalingen en drie herdrukken. Vanaf 2010 tot nu zijn er vier vertalingen te tellen: twee nieuwe (her)vertalingen en twee herdrukken.

Receptiemomenten van vertalingen en bronteksten

Receptieprocessen manifesteren zich niet alleen in de vertalingen zelf als *concretisering*. Het oorspronkelijke werk kan ook eerder worden besproken door recensenten. Tabel 1 geeft een overzicht van de kritische receptiedocumenten van Faulkners oorspronkelijke werken en de vertalingen en alle andere receptiedocumenten over de auteur of aankondigingen van uitgaves van zijn werk. De documenten zijn gevonden in het fysieke kranten- en tijdschriftenarchief van Dr. Irene Visser⁴ dat tot 1970 loopt, aangevuld met gegevens uit de database *LiteRom Wereldliteratuur*⁵, de database van bibliotheken en wetenschappelijke instellingen *Delpher*, de Digitale Database voor de Nederlandse Letteren, *DBNL*⁶ en de historische archieven van relevante dag- en weekbladen. Hoewel de verzamelde artikelen uit zowel dag- als weekbladen, landelijke als streekkranten en literaire tijdschriften nooit helemaal compleet zullen zijn, omdat de databases voor de digitalisering afhankelijk zijn van de verzamelde krantenknipsels uit eerdere periodes, zal deze verzameling toch een goede indruk geven van wat er in de receptieperiode over Faulkner is geschreven. In de digitale databases heb ik op zowel de naam William Faulkner, als de titels van romans en vertalingen gezocht. Naast beschouwingen over het (vertaalde) oeuvre, heb ik ook aankondigingen van algemene aard van de vertaalde uitgaven of anderszins opgenomen. Deze publicaties vergroten immers eveneens de bekendheid met de auteur en zijn oeuvre. Ook hier gaat het nogmaals om de indruk die de aantallen geven en de grotere trends die er uit af te leiden zijn.

In tabel 1 is een onderverdeling aangegeven van kritische documenten per werk, algemeen of andere rubrieken. Voor de tabel van de gevonden kritische receptiedocumenten voor de laatste veertig jaar van de receptieperiode verwijs ik naar bijlage 2. Om tot het overzicht in tabel 1 te komen zijn rechte tellingen uitgevoerd op bijlage 2, statistische behandeling was hiervoor niet relevant. De receptieperiodes zijn zoveel mogelijk per decennium onderverdeeld, tenzij bijvoorbeeld de vertalingen binnen een decennium worden aangegeven.

---

⁴ Dit krantenarchief werd opgebouwd door assistenten en medewerkers van de vakgroep Engels aan de Rijksuniversiteit Groningen, waaronder Dr. Bakker en wordt beheerd door Dr. Irene Visser. Het omvat een eeuw aan publicaties in Nederlandse bladen en tijdschriften over de receptie van Amerikaanse literatuur in Nederland. Zij is zo vriendelijk geweest mij de recensies over de vroege receptie van William Faulkner in Nederland te lenen.

⁵ LiteRom wordt uitgegeven door NBD Biblion, Zoetermeer. <http://literom.nbdbiblion.nl.proxy.library.uu.nl/colofon>

⁶ Zie hiervoor <http://www.dbnl.org/>

Tabel 1 Overzicht van recensies, vertalingen en herdrukken 1931-2016	
1931	Eerste twee receptiedocumenten: recensies over <i>Soldier's Pay</i> en <i>The Sound and the Fury</i> door Dr. A. Perdeck in de <i>Nieuwe Rotterdamse Courant</i> .
1932-1937	22 publicaties (1 over <i>Soldiers Pay</i> , 1 over <i>The Sound and The Fury</i> , 2 over <i>Sartoris</i> , 1 over <i>Light in August</i> , 1 combinatie SP, TSATF, <i>Sanctuary</i> , <i>Sartoris</i> , <i>Light in August</i> , 2 over <i>These 13</i> , 6 over <i>Pylon</i> , 4 over <i>The Unvanquished</i> , 3 over <i>The Wild Palms</i> , 1 over <i>Absalom, Absalom!</i> , <i>Doctor Martino</i> , recensies en aankondigingen van Faulkners werk).
1938	2 nieuwe vertalingen. Eerste nieuwe vertaling: <i>De familie Sartoris. Een romantisch verhaal uit den Amerikaanschen Burgerkrijg, 1861-1865 (The Unvanquished)</i> door een onbekende vertaler. Uitgeverij De Spaarnestad. Tweede nieuwe vertaling: <i>Het licht in augustus (Light in August)</i> door Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald bij uitgeverij Van Staal & Co.
1938-1941	24 publicaties (recensies en aankondigingen): 3 over <i>De Familie Sartoris</i> , 8 over <i>Het Licht in Augustus</i> , 13 over Faulkners werk.
1946-1950	14 publicaties (14 recensies van Faulkners werk, in relatie met Amerikaanse literatuur)
1950	18 publicaties (16 over de Nobelprijs; 2 over Faulkners werk)
1951-1958	12 vertalingen: 6 nieuwe vertalingen en 6 herdrukken van 3 boeken. Nieuwe vertaling <i>Grijze zomer (Sanctuary)</i> door Johan van Keulen bij uitgeverij Oisterwijk (1951) met 4 herdrukken. Herdruk van <i>Het Licht in Augustus</i> onder de titel: <i>Geboorte in augustus</i> . Vertaler Mr.I.E. Prins-Willekes MacDonald, bij Querido (1951). Nieuwe vertaling <i>Ongenode gast (Intruder in the Dust)</i> door Apie Prins, bij de Wereldbibliotheek (1951). Herdruk <i>Ongenode gast</i> bij Wereldbibliotheek (1954) Nieuwe vertaling <i>Uitvaart in Mississippi(As I Lay Dying)</i> door Apie Prins en John Vandenbergh, De Bezige Bij (1955) Nieuwe vertaling <i>De beer (The Bear)</i> door John Vandenbergh bij Heidelberg (1955). Nieuwe vertaling <i>Het oude volk (The Old People)</i> door Hans Edinga bij W. Gaede en De Bezige Bij (1957) Nieuwe vertaling <i>Twee soldaten (Two Soldiers)</i> bij Reader's Digest Beste Boek.
1951-1960	77 publicaties (7 recensies over <i>Geboorte in augustus'</i> , 8 over <i>Grijze zomer</i> , 2 over <i>Ongenode gast</i> , 1 over <i>Uitvaart in Mississippi</i> , 1 over <i>Het oude volk</i> ; 21 over Faulkners werk, 6 over censuur in de V.S., 4 over de Pulitzer voor <i>A Fable</i> , 12 over opvoering <i>Requiem voor een non</i> , 9 over films, 7 andere.
1962- 1970	13 vertalingen: 5 nieuwe en 2 hervertalingen en 6 herdrukken. Nieuwe vertaling <i>De oude man. De Beer. Almede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen (Faulkner Omnibus)</i> bij De Toorts en De Nederlandse Boekenclub (1962). Nieuwe vertaling <i>De rovers (The Reivers)</i> door John Vandenbergh bij Bruna (1963). Nieuwe (her)vertaling <i>Onoverwinnelijk van (The Unvanquished)</i> door John Vandenbergh, eerder <i>De familie Sartoris</i> bij Bruna. Nieuwe vertaling <i>Het geraas en gebral (The Sound and The Fury)</i> door John Vandenbergh bij Bruna (1965). Nieuwe vertaling <i>Absalom, Absalom! (Absalom, Absalom!)</i> door John Vandenbergh bij Heidelberg (1966) en bij Meulenhoff (1967). Heruitgave: <i>Het meisje Temple Drake</i> , eerder uitgegeven als <i>Grijze zomer (Sanctuary)</i> door Han B. Aalberse en Mar van Keulen bij Oisterwijk (1969) Nieuwe vertaling <i>De wensboom (The Wishing Tree)</i> door Jan H. Derksen bij Bruna (1969).
1960-1970	71 publicaties (2 recensies over <i>De oude man etc</i> , 4 over <i>De Rovers</i> , 2 over <i>Onoverwinnelijk</i> , 6 over <i>het Geraas en Gebral</i> en 1 over <i>Absalom, Absalom!</i> , 1 over <i>Het meisje Temple Drake</i> , 1 over <i>De Wensboom</i> ; 7 over de dood van WF; 7 over de Pulitzer; 11 aankondigingen over films; 3 recensies over <i>The Reivers</i> ; 3 over <i>Faulkner op Westpoint</i> ; 23 over TM, gedichten, heruitgaven, Fs werk.
1970-1980	9 vertalingen: 1 nieuwe (her)vertaling; 1 nieuwe vertaling, 6 herdrukken; 1 herdruk met nieuwe titel

	<p>Nieuwe vertaling: 'Gegevens van een paardedief' in <i>De beste buitenlandse verhalen</i> van De Bezige Bij (1978).</p> <p>Nieuwe (her)vertaling: <i>Licht in augustus</i> door John Vandenberg bij Bezige Bij (1979), eerder vertaald als <i>Het licht in augustus</i> (1938) en <i>Geboorte in augustus</i> (1951)</p> <p>Herdruk: <i>De oude man. De beer. Almede: het vuur en de haard en drie korte verhalen</i>, Nederlandse Boekenclub (1970)</p> <p>Herdrukken: <i>Het geraas en gebral</i>, Bezige Bij (1973, 1975, 1977)</p> <p>Herdrukken: <i>Absalom, Absalom!</i>, Bezige Bij (1978) en Meulenhoff (1978)</p> <p>Herdruk: <i>Het gangstermeisje Temple Drake</i> (1979) bij Omega Boek, Bruna, Antwerpen en Leeuwarden, van eerdere uitgave onder de titel: <i>Het meisje Temple Drake</i>, zelfde vertalers.</p>
1970-1980	36 publicaties (2 recensies over <i>Het geraas en gebral</i> , 1 over <i>Absalom, Absalom!</i> , 3 over <i>Licht in augustus</i> , 2 over Plannen Bezige Bij voor vertalingen; 14 aankondigingen over (tv) films; 1 over biografie WF; 1 over 50 griezelverhalen, met o.a. WF; 1 over Faulkner hausse; 2 over vergelijkingen Faulkner met Raabe en Gotthelf; 1 over vrouwen- versus rassen emancipatie)
1980-1987	4 vertalingen: 2 nieuwe vertalingen, 1 nieuwe (her)druk en 1 herdruk Nieuwe vertaling: <i>Het gehucht</i> , door John Vandenberg bij Bezige Bij (1980) Nieuwe vertaling: <i>Het stadje</i> , door John Vandenberg bij Bezige Bij (1982) Nieuwe (her)vertaling: <i>Terwijl ik al heenging</i> door Rien Verhoef bij Bezige Bij (1985) Herdruk: <i>Terwijl ik al heenging</i> bij Bezige Bij (1987)
1980-1990	52 publicaties (1 recensie over <i>Het gehucht</i> , 3 over <i>Het stadje</i> 4 over <i>Terwijl ik al heenging</i> , 1 over 'hardboiled' verhalenbundel, 5 over kerstverhalenbundel; 15 over films; 1 special over Faulkner; 2 over biografieën; 3 over <i>Vision in Spring</i> ; 1 over tekst AA; 4x overlijdensberichten: Vandenberg en Cowley; 7 algemeen; 1 over Amerikaanse literatuur; 2 over censuur; 1 over postzegel; 1 over eerste zin TSATF).
1990	2 vertalingen: 1 nieuwe (her)vertaling in 2 uitgaven Nieuwe (her)vertaling: <i>Onverslagen</i> door Rien Verhoef, bij Bezige Bij (1990) en bij Atlas Contact (1990)
1990-2000	34 publicaties (1 aankondiging en 2 recensies over <i>Onverslagen</i> , 1 x <i>Mooiste verhalen</i> ; 5 in special over Faulkner; 1 aankondiging van special; 3 over invloed Faulkner op Claus; 7 algemeen; 1 Promotie, 13 aankondigingen van films).
2001-2010	5 vertalingen: 2 nieuwe (her)vertalingen en 3 herdrukken. Herdruk: <i>Terwijl ik al heenging</i> door Rien Verhoef, Atlas Contact (2001, 2007) Herdruk: <i>Onverslagen</i> door Rien Verhoef, bij Atlas Contact (2005) Nieuwe (her)vertaling: <i>Licht in augustus</i> , door Guido Golücke bij Atlas Contact (2005) Nieuwe (her)vertaling: <i>Toevlucht</i> door Peter Bergsma, bij Atlas Contact (2008)
2001-2010	13 publicaties (3 recensies over <i>Terwijl ik al heenging</i> , 2 over <i>Onverslagen</i> ; 3 over <i>Licht in augustus</i> , 4 over combinatie van vertalingen, 1 over <i>Toevlucht</i>).
2010-2015	4 vertalingen: 2 nieuwe (her)vertalingen en 2 herdrukken. Nieuwe (her)vertaling: <i>Het geluid en de drift</i> door Bartho Kriek, Atlas Contact (2010) Nieuwe (her)vertaling: <i>Absalom, Absalom!</i> door Bartho Kriek, Atlas Contact (2012) Herdrukken: <i>Absalom, Absalom!</i> door Bartho Kriek, Atlas Contact (2014 en 2015)
2010-2016	11 publicaties (5 over <i>Het geluid en de drift</i> , 3 over <i>Absalom, Absalom!</i> ; 3 algemeen).

Dit overzicht roept een aantal vragen en observaties op. *Ten eerste*, waarom verschijnt er niet eerder een vertaling van William Faulkners werk? Zijn naam duikt in 1931 voor de eerste keer op in het Nederlandse literaire veld. Daarna verstrijken zeven jaren met meer dan twintig recensies over zijn werk voordat de eerste twee vertalingen verschijnen in 1938. Hier zijn een aantal verklaringen voor te bedenken. Allereerst wordt Faulkner als moeilijke

schrijvers gezien, die zeker niet toegankelijk was voor het grote lezerspubliek. Bovendien leest de elite het werk wel in de oorspronkelijke taal, want vertalingen staan niet in hoog aanzien in de jaren dertig. In het volgende hoofdstuk zal ik nader ingaan op deze kwestie. Er komen nog eens vierentwintig publicaties tot in 1941 de recensies stil komen te vallen.

Ten tweede, waarom valt er een gat van dertien jaar voordat de volgende vertalingen begin vijftiger jaren verschijnen? Het meest voor de hand liggende antwoord is dat de Tweede Wereldoorlog uitbreekt, waardoor alle publicaties in Nederland stil komen te liggen. Na de oorlog moest eerst de hele infrastructuur weer worden opgebouwd. Ook in de vroege naoorlogse periode was men nog niet toe aan meer vertalingen van een schrijver die nog niet erg bekend was. Pas na de toekenning van de Nobelprijs wordt de naam William Faulkner bekend, zoals we kunnen zien aan de vele publicaties die er in 1950 aan dit feit worden besteed. Vanaf 1951 komen zes nieuwe vertalingen en drie herdrukken van eerdere vertalingen uit. Intussen verschijnen er ongeveer honderd publicaties in de jaren vijftig: kritische recensies over Faulkners oorspronkelijke werk en over de vertalingen. De beschouwingen en aankondigingen van de Nobelprijs en de Pulitzerprijs in de jaren vijftig genereren ook weer bekendheid. Verder verschijnen er aankondigingen van vertalingen en films.

Ten derde, is er een gestage productie van vertalingen en publicaties in de jaren zestig te zien: vijf nieuwe vertalingen en twee herdrukken en eenenzeventig publicaties: recensies, aankondigingen van de dood van Faulkner, de Pulitzerprijs en filmvertoningen. De jaren zeventig laten een voortzetting van deze trend zien, van de negen vertalingen is er echter maar één nieuwe, een nieuwe (her)vertaling en de rest herdrukken. Er is een daling te zien tot de helft in het aantal publicaties: zes over de vertalingen en de helft over filmvertoningen.

Deze dalende trend zet zich ook voort in het aantal vertalingen in de jaren tachtig, met twee nieuwe vertalingen, een nieuwe (her)vertaling en één herdruk; het aantal publicaties stijgt echter: tweeënvijftig publicaties, waarvan er veertien gaan over vertalingen. Het merendeel besteedt veel aandacht aan de schrijver zelf en zijn plaats in de Amerikaanse literatuur. In de jaren negentig is het dal bereikt: er wordt slechts één nieuwe (her)vertaling in twee uitgaven gesignaleerd en slechts vierendertig publicaties, waarvan vijf over vertalingen.

Na de eeuwwisseling stijgt het aantal vertalingen weer: vijf in het eerste decennium: twee nieuwe (her)vertalingen en drie herdrukken, met maar dertien publicaties, waarvan tien over de vertalingen gaan. Vanaf 2010 komen er nog eens vier vertalingen bij: twee nieuwe en twee herdrukken, met twaalf publicaties, waarvan tien gaan over de vertalingen. In de volgende hoofdstukken zal ik deze observaties nader onderzoeken.

Op grond van dit overzicht verdeel ik de ruwweg veertig jaar van de eerste receptieperiode dat William Faulkner nog leefde in drieën: van 1931 tot 1941, van 1946 tot 1960 en van 1960 tot 1970. De eerste periode begint bij het eerste receptiedocument in 1931 en eindigt net in de Tweede Wereldoorlog, in 1940. Daarna stopt de Faulkner-receptie tot 1946. De tweede periode loopt van 1946 tot 1960: het begin wordt gemarkeerd door het eerste receptiedocument dat na de oorlog in 1946 werd gevonden. Het betreft een recensie van één van William Faulkners romans, niet een vertaling. Tot de eerste vertaling in 1951 verschijnen een paar toonaangevende recensies, reden om deze periode bij de tweede receptieperiode te voegen, die feitelijk begint in 1950 als het decennium van de Nobelprijs. De periode loopt door tot 1960. De laatste periode begint in 1960, omvat de dood van William Faulkner, die ook necrologieën genereerde en aanleiding gaf tot nieuwe vertalingen en loopt tot 1970. De ruim veertig jaar van de tweede receptieperiode omvat het jaar 1997, honderd jaar na William Faulkners geboorte, en de eeuwwisseling. Deze veertig jaar wordt per decennium onderverdeeld.

Tabel 2 Aantal publicaties over Faulkners oeuvre in Nederland en het aandeel van vertalingen receptieperiode 1931-2016				
Periodes	Aantal publicaties	Aantal vertalingen (nieuw, her-, herdruk)	Publicaties over vertalingen	Aandeel publicaties over vertalingen in %
1931-1941	48	2	11	23
1946-1960	95	12	15	16
1960-1970	71	13	18	25
1970-1980	36	8	8	22
1980-1990	52	4	14	27
1990-2000	34	2	5	15
2000-2010	13	5	10	77
2010-2016	12	4	10	83
Totaal	361	56	96	26 % gemiddeld

We zien in tabel 2 dat het aantal receptiedocumenten van 1946-1960 bijna twee keer zo hoog is als in het eerste decennium. Dit wordt mede veroorzaakt door de publiciteitsgolf naar aanleiding van de Nobelprijs in 1950. Trekken we deze publicaties (18) van de 95 af, dan blijven er nog steeds meer publicaties dan van 1960-1970, dat ook verhoogde publiciteit genereerde door de dood van Faulkner en het postume toekennen van de Pulitzerprijs. Het aantal vertalingen loopt ook in de tweede periode flink op (12) en is in de derde periode nog iets hoger (13). Het aantal publicaties over de vertalingen, dat in periode twee het hoogst is en in periode drie weer iets afzakt. Het percentage schommelt tussen de 16-25 % van het totale aantal publicaties in de eerste drie periodes.

In de tweede veertig jaar met periodes vier tot en met zeven, loopt het totale aantal publicaties flink terug, de helft in periode vier (36), een opleving in periode vijf (52), weer lager in periode zes (34) en in de laatste periode nog minder publicaties (24). Het aantal vertalingen blijft hoog in de jaren zeventig (8), daalt tot een dieptepunt in de jaren tachtig (4), loopt nog verder terug in de jaren negentig tot het niveau van voor de oorlog (2) en stijgt in het eerste decennium na de eeuwwisseling weer tot het niveau van de jaren tachtig (4). Het aantal publicaties over de vertalingen is interessant genoeg hoger in de jaren tachtig, laag in de jaren negentig en stijgt weer na de eeuwwisseling (respectievelijk 13 en 12). Het percentage van publicaties over vertalingen schommelt in de tweede veertig jaar tussen de 22 %, met een dieptepunt in de jaren negentig (16 %) en een absoluut hoogtepunt na de eeuwwisseling in beide decennia (77 en 83%). Deze getallen zijn eerder een grove indicatie dan harde gegevens, maar ze laten wel een beeld zien van de stijgingen en dalingen van het aantal vertalingen en het aantal publicaties over de meer dan tachtig jaar. Na de aarzelende introductie en de explosieve stijging in de jaren vijftig, de bestendiging in de jaren zestig en zeventig, zien we hoe er daarna een daling in de stille jaren tachtig en negentig komt in het aantal vertalingen, en na de eeuwwisseling weer een stijging. Opvallend is het totale aantal publicaties over vertalingen in de jaren tachtig, die mede wordt veroorzaakt door aankondigingen van vertalingen van Faulkners verhalen in diverse gelegenheidsbundels van verschillende auteurs. Deze aankondigingen genereren weer meer bekendheid voor de schrijver, echter zijn geen beschouwende recensies over Faulkners werk, waar literaire waarden aan kunnen worden ontleend. In deze periode verschijnen er ook themanummers waarin academici en schrijvers kritische beschouwingen over Faulkner en zijn werk schrijven

(zie ook de tabel in bijlage 2). De jaren negentig laat een dalende lijn zien in het aantal publicaties en er verschijnen maar twee vertalingen. Het gaat hier om één nieuwe hervertaling van *The Unvanquished* en één vertaald verhaal in een verzamelbundel, die wel vijf recensies opleveren. Het aantal (her)vertalingen stijgt weer in het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw en is in de zes jaar van het huidige decennium ook net zo hoog als in de hele jaren negentig. Dat valt te verklaren uit het feit dat zes romans kennelijk tot de canon zijn gaan behoren. In de eerste tien jaar van deze eeuw zijn de drie meer toegankelijke romans opnieuw herdrukt, door dezelfde moderne vertaler Rien Verhoef aangepast of door nieuwe hedendaagse vertalers, Guido Golücke en Peter Bergsma hervertaald. Het is dan ongeveer twintig tot dertig jaar nadat eerdere vertalingen van John Vandenbergh verschenen. Vanaf 2010 worden de twee meest experimentele romans van Faulkner die tot zijn grootste behoren opnieuw vertaald door Bartho Kriek. Deze vertalingen leveren veel recensies op en zijn daarmee veertig jaar na de laatste herdruk van de eerste vertalingen van John Vandenbergh ook in een hedendaagse vertaling verkrijgbaar. Een bijkomende verklaring is dat uitgeverij Atlas Contact, of het onderdeel daarvan L.J. Veen de publicaties van vertalingen heeft overgenomen in haar fonds van De Bezige Bij. Het hoge aandeel van publicaties naar aanleiding van de vertalingen na 2000 en na 2010 is eveneens opvallend, zevenenzeventig en drieëntachtig procent, de hoogste percentages van de totale receptieperiode. We kunnen vaststellen dat zodra een hervertaling uitkomt van een canoniek werk er een kritische recensie over verschijnt, iets dat in eerdere decennia niet altijd het geval was. Omgekeerd kunnen we ook stellen dat er in de huidige eeuw bijna geen publicaties over Faulkner zijn verschenen zonder dat de vertalingen worden genoemd. In de volgende drie hoofdstukken zal ik het aantal vertalingen en de impact ervan nader bekijken in de context van het interbellum, de naoorlogse periode tot 1960 en de jaren zestig, om vast te stellen of zij een *event* zijn geweest of niet. Ik bekijk ook de geïnternaliseerde waarden van de publicaties over de vertalingen, in de context van de publicaties over de oorspronkelijke teksten om vast te kunnen stellen welke waarden er aan het beeld van Faulkner en diens oeuvre bijdragen.

Hoofdstuk 5

Het interbellum

Inleiding

De eerste twee vertalingen in het Nederlands van Faulkner verschijnen al voor de Tweede Wereldoorlog. Dit is relatief vroeg, vergeleken met andere Amerikaanse modernisten van wie slechts een enkele vertaling in die tijd verschijnt, zoals Hemingway, of helemaal geen zoals Scott Fitzgerald en Dos Passos (Koster 37). Bij de Engelse modernisten James Joyce en Virginia Woolf zou het eveneens veel langer duren: van Virginia Woolf verschijnt pas in 1948 de eerste Nederlandse vertaling, van James Joyce duurt het tot 1962 (Andringa 88; Kosters en Hoffman 146). De infrastructuur voor vertalen is echter wel aanwezig in Nederland, getuige de vele vertaalde werken van de Amerikaanse realistische schrijvers Upton Sinclair en Sinclair Lewis voor de oorlog, die worden uitgegeven in de serie *Meesterwerken der buitenlandse roman-literatuur* van uitgeverij Van Holkema & Warendorf in Amsterdam en de serie *Amerikaansche bibliotheek* van uitgeverij Leopold vanaf 1928 (Koster 37). De Amerikaan Edgar Wallace is in 1932 zelfs de meest vertaalde auteur in het Nederlands, zoals Andringa in haar artikel aangeeft (540). Toch verschijnen de eerste vertalingen van Faulkners werken al in 1938, een goede tien jaar nadat zijn eerste romans in de Verenigde Staten werden uitgegeven en vier tot acht jaar nadat zij verschenen bij de Engelse uitgever Chatto & Windus. Door de vertalingen wordt extra de aandacht gevestigd op Faulkners oeuvre en de vertalingen zelf lokken kritische reacties uit, 'van interpretatieve, sociale of esthetische aard' (Naaijens 16). De vertalers worden *mediatoren* in het culturele systeem, net als de recensenten van deze vertalingen, de schrijvers die de parateksten schreven en de uitgevers van de vertalingen. In de volgende paragrafen ga ik de rollen van een aantal *actoren*, de vertalers en de uitgevers van de eerste twee vertalingen nader bekijken om te kunnen vaststellen wie zij waren, hoeveel vertalingen zij uitgaven of op hun naam hadden en welke reputatie zij hadden in hun respectievelijke kring. Dit zal bijdragen aan het belang van de *actor* als *mediator* en daarmee aan het belang dat aan de vertaling of de auteur wordt gehecht.

Overzicht van recensies en vertalingen in het interbellum

1931	Eerste twee receptiedocumenten: recensies over <i>Soldier's Pay</i> en <i>The Sound and the Fury</i> door Dr. A. Perdeck in de <i>Nieuwe Rotterdamsche Courant</i> .
1932-1937	22 publicaties (1 over <i>Soldiers Pay</i> , 1 over <i>The Sound and The Fury</i> , 2 over <i>Sartoris</i> , 1 over <i>Light in August</i> , 1 combinatie SP, TSATF, <i>Sanctuary</i> , <i>Sartoris</i> , <i>Light in August</i> , 2 over <i>These 13</i> , 6 over <i>Pylon</i> , 4 over <i>The Unvanquished</i> , 3 over <i>The Wild Palms</i> , 1 over <i>Absalom, Absalom!</i> , <i>Doctor Martino</i> , recensies en aankondigingen van Faulkners werk).
1938	2 nieuwe vertalingen. Eerste nieuwe vertaling: <i>De familie Sartoris. Een romantisch verhaal uit den Amerikaanschen Burgerkrijg, 1861-1865 (The Unvanquished)</i> door een onbekende vertaler. Uitgeverij De Spaarnestad. Tweede nieuwe vertaling: <i>Het licht in augustus (Light in August)</i> door Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald bij uitgeverij Van Staal & Co.
1938-1941	24 publicaties (recensies en aankondigingen): 3 over <i>De Familie Sartoris</i> , 8 over <i>Het Licht in Augustus</i> , 13 over Faulkners werk.

Zeven jaar na de introductie van Faulkner in het literaire systeem van Nederland vinden we pas de eerste twee vertalingen. Voor die tijd verschijnen vierentwintig publicaties over Faulkner naar aanleiding van zijn romans en verhalen. Na het uitkomen van de vertalingen komen er eveneens vierentwintig publicaties, waarvan elf gaan over de vertalingen. Het laatste receptiedocument wordt gepubliceerd in 1940.

De productieve receptie in het interbellum

De eerste vertalingen, vertalers en uitgevers

In november 1938 verschijnt *De Familie Sartoris: een romantisch verhaal uit den Amerikaanschen Burgerkrijg 1861-1865*, spoedig gevolgd door *Het licht in augustus* in december van dat jaar. De eerste vertaling komt uit bij Uitgeverij de Spaarnestad in Haarlem, als nr. 12 in de bekende *Kennemer Reeks*. De vertaler wordt niet genoemd. Wel is op het schutblad van het exemplaar in de Koninklijke Bibliotheek een illustratie te zien van een soldaat van het Amerikaanse Zuiden, met de vermelding 'Illustraties van Edward Shenton' en

⁷ Deze tabel is een deeltabel van tabel 1, pagina 35.

de naam van de uitgeverij. De illustraties zijn overgenomen uit de originele uitgave van *TU*⁸ uit 1938. De Nederlandse titel is misleidend omdat het niet een vertaling van *Sart.* uit 1929 betreft, dat de lotgevallen van dezelfde familie tot onderwerp heeft maar vijftig jaar later speelt. De keuze van de afwijkende Nederlandse titel maakt duidelijk dat de uitgeverij hier mikt op een lezerspubliek dat zich kan identificeren met een familieroman. Zoals de ondertitel aangeeft, spelen de gebeurtenissen op veilige afstand van de eigen situatie: het betreft een historisch verhaal met een romantisch tintje over een verre Amerikaanse oorlog, in plaats van de dreiging van oorlogsontwikkelingen dichterbij huis.

De Spaarnestad is een katholieke uitgeverij en drukkerij die de veertig procent van de katholieke lezers van die tijd in Nederland bedient. De maatschappij was in de jaren dertig verzuimd georganiseerd langs confessionele lijnen: katholiek, protestants en neutraal, met in iedere zuil eigen dag- en weekbladen en uitgeverijen. Daarnaast bestond een socialistisch-communistische zuil. De Spaarnestad bediende het katholieke volksdeel. Begonnen als uitgever van de *Nieuwe Haarlemsche Courant* in 1883 wordt de portefeuille later uitgebreid met het tijdschrift *Katholieke Illustratie*, een geïllustreerd weekblad voor katholieke gezinnen, zoals Van der Weel toelicht in zijn artikel uit 2006 over de Spaarnestad (203). De uitgeverij speelt handig in op de ontwikkelingen in de literaire markten, zoals het zoeken van geschikte boeken in Engeland en de Verenigde Staten die vertaald kunnen worden voor het katholieke lezerspubliek. Zij schakelden daarvoor een literaire 'scout', genaamd Stuijbergen in (ibid. 205). Zo wordt *De Familie Sartoris* uitgegeven als nr. 12 in de maandelijkse Kennemer reeks, met pakkende titel, grote hoofdstuktitels en een ingekorte inhoud voor het katholieke middenklasse lezerspubliek. De Spaarnestad had in 1929 ook het populaire tijdschrift *Panorama* aangekocht, van A. W. Sijthoff om het niet-katholieke volksdeel iets beter te kunnen bedienen (ibid. 205). In dit tijdschrift verschijnen ook advertenties om de boeken van de Kennemerserie aan te bevelen, zoals te zien is in de advertentie in de *Panorama* uit eind juni 1940. De boeken worden aanbevolen als: 'het beste uit de wereldliteratuur: waarlijk romantische boeken, uitstekend van taal en spannend van inhoud, juist voor deze tijd de ontspanning biedend, die iedereen zoozeer noodig heeft' en dan volgt een lijst met zeventien titels waaronder nr. 12. *De Familie Sartoris*. Onder de lijst wordt vermeld: 'tegen den geringen prijs van 30 ct voor een ingenaaid of f 1, -voor een gebonden

---

⁸ Vanaf hier gebruik ik voor de originele werken van Faulkner afkortingen, zie lijst voorin.

exemplaar in linnen prachtband.’ De werkelijkheid van de bezetting van de Duitsers heeft nu zeker een romantisch en spannend verhaal als tegenwicht nodig.

Na Londen vertrekt de literaire scout Stuifbergen naar New York waar hij tot december 1934 verblijft.⁹ Het is waarschijnlijk dat hij in New York de eerste drie van de zeven verhalen van *TU* (‘Ambuscade’, ‘Retreat’, ‘Raid’) in de *Saturday Evening Post* van 1934 heeft gelezen, hoewel hij in 1934 meldt dat er wel veel katholieke auteurs in de Verenigde Staten zijn, maar dat zij geen katholieke boeken schrijven. Ook vindt hij ‘Ernst [sic] Hemingway’s ‘Farewell to Arms’, hoewel door een bekeerd katholiek geschreven toch ‘100% ongeschikt’ voor zijn lezerspubliek (ibid. 210). Stuifbergen keert terug naar Nederland en maakt binnen de uitgeverij snel promotie. Het is aannemelijk dat hij een belangrijke rol heeft gespeeld bij het publicatiebeleid van de uitgeverij en het selecteren en laten vertalen van *De Familie Sartoris*, zo snel na het verschijnen van de oorspronkelijke uitgave eerder dat jaar in de Verenigde Staten. De Spaarnestad heeft na de Tweede Wereldoorlog *De familie Sartoris* nooit laten herdrukken, terwijl zij nog heel lang bleef bestaan als uitgever van populaire tijdschriften en series. Ook was De Spaarnestad niet betrokken bij de tweede vertaling, die een maand later in Nederland verschijnt onder de titel *Het Licht in Augustus* bij uitgeverij Van Staal. Waarschijnlijk worden de thema’s in deze roman niet geschikt geacht voor het katholieke lezerspubliek: een ongehuwde moeder, illegaal gestookte drank, een ‘lynching’, godsdienstwaanzin en een ex-dominee. Wellicht speelt ook mee dat de roman met 400 pagina’s de langste van Faulkners romans is. We zien dus vanaf eind 1938 Faulkner in vertaling zijn intrede doet in het Nederlandse polysysteem via de katholieke zuil, gericht op een middenklasse lezerspubliek. Deze trend wordt niet voortgezet in volgende vertalingen of herdrukken.

In december 1938, een maand na *De Familie Sartoris* komt deze tweede vertaling uit bij uitgeverij N.V., v/h [voorheen] Van Staal en Co in Rotterdam. Het is een vertaling van Faulkners *LIA* (1932), onder de Nederlandse titel: *Het Licht in Augustus (Light in August)*. *Vertaling van Mr. I. E. Prins-Willekes MacDonald. Ingeleid door Theun de Vries*. Deze titel ligt veel dichterbij de oorspronkelijke titel dan *De Familie Sartoris*. Ook wordt de vertaler rechtgedaan door haar naam te vermelden, wat eveneens het geval is bij de inleider. Het is

---

⁹ De gehele correspondentie tussen Stuifbergen en het hoofdkantoor in Haarlem met betrekking tot zijn scout-activiteiten is te vinden via <http://www.let.leidenuniv.nl/wgbw/research/Stuifbergen/Stuifbergen.html>, (zie ook voor context <http://www.let.leidenuniv.nl/wgbw/research/popLit.html>) (Prof. Dr. Adriaan van der Weel in persoonlijke correspondentie).

een mooie uitgave met een gesigioneerde foto van William Faulkner voor in het boek. Uitgeverij Van Staal van Karl Rigard Van Staal is vanaf 1922 een uitgever, -drukkers- en advertentiebureau (Reinalda 254). Van Staal, zakenman en socialistisch politicus, is ook actief bij uitgeverij De Arbeiderspers. Hij speelt net als Sonja Prins een rol in het verzet, is actief voor verzetskrant *Het Parool*, wordt verraden en in 1943 door de Duitsers naar Buchenwald gestuurd, waar hij in 1945 wordt bevrijd door de Amerikanen. Na de oorlog werkt hij als directeur van uitgeverij Boom-Ruijgroek in Haarlem en als adviseur bij *Het Parool*.

De vertaler, Ina Eliza Prins-Willekes MacDonald (1886 – 1979), komt uit een progressief liberaal vrijdenkersgezin, wordt jurist en trouwt in 1911 met toen nog tabaksplanter, later journalist, bohémien, dichter en vertaler, Adriaan Pieter Prins (roepnaam Apie), met wie zij een dochter en een zoon krijgt (Schrevel 1987). Zij werkt als advocaat in Nederland en verblijft daarna met haar gezin enige jaren in Californië, Canada, Engeland en Zwitserland. Na terugkeer in Nederland wordt het huwelijk ontbonden in 1927, waarna Ina Prins haar gezin onderhoudt met schrijven en lesgeven aan arbeiders (ibid.). Samen met haar ex-man richt ze in 1928 het Genootschap Nederland Nieuw-Rusland op, waarin zij schrijft over vrouwenemancipatie en het Montessorionderwijs. Zij is actief in de vrouwenbeweging, de vredesbeweging en de CPN, en schrijft voor *De Waarheid* opvoedkundige rubrieken. Voor de communistische uitgeverij Pegasus vertaalt ze uit het Frans, Russisch en Engels, waaronder vertalingen van de zusters Brontë: *Villette* (1951) en *Woeste Hoogten* (1977). Hoewel Ina Prins als vertaler te boek staat van *Light in August* kunnen hier volgens Joris Duytschaever vragen bij worden gesteld.¹⁰ In zijn artikel over de receptie van Faulkner in de lage landen uit 1992 is de echte vertaler, naar eigen zeggen, Ina's dochter Sonja Prins (1912-2009). Zij is als veelbelovende dichtster ontdekt door de dichter Victor E. van Vriesland en door collega-dichter Hendrik Marsman als de belofte van een nieuwe generatie binnengehaald (Nicolasen 131). Begin jaren dertig al richt Sonja Prins met een legaat van haar grootmoeder het literaire tijdschrift *Front* op, waarin Amerikaanse dichters als Ezra Pound en William Carlos Williams in Nederland worden geïntroduceerd. Zij is net als haar ouders actief in de communistische beweging. Sonja Prins publiceert in 1933 onder pseudoniem al haar eerste bundel gedichten, heeft echter nog geen naam als vertaler, zodat zij om die reden onder de

---

¹⁰ Deze informatie heb ik nagevraagd bij Prof. Dr. Joris Duytschaever, emeritus van de Universiteit Antwerpen. Hij heeft deze informatie telefonisch verkregen van Sonja Prins.

naam van haar bekende moeder publiceert (Duytschaever, 390). Sonja Prins overleeft als politieke gevangene het concentratiekamp Ravensbrück, dat in haar gedichten een grote rol blijft spelen. Zij heeft geen verdere vertalingen op haar naam staan en sterft in 2009. Dat zij de echte vertaler is van *Het Licht in Augustus* wordt niet bevestigd in de interviews met Lidy Nicolassen voor de Volkskrant in 2006. Hoe het ook zij, de herdruk in 1951 onder de nieuwe titel *Geboorte in Augustus* blijft staan op naam van haar moeder Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald.

Ina Prins en de uitgever zorgen ervoor dat de eerste vertaling *Het Licht in Augustus* een voorwoord krijgt van Theun de Vries, een medecommunist en mederedacteur bij het communistische dagblad *De Tribune*, later *De Waarheid* en een goede vriend van Sonja Prins. De Vries is echter ook dichter, schrijver van regionale romans en criticus, die zich mengt in literaire polemieken met Menno ter Braak in *Forum*, (Duytschaever 391). De Vries schrijft een essay 'Amerika in de Amerikaanse Roman' in 1936, dat pas in 1941 verschijnt in zijn essaybundel *Vox Humana*, waarin hij onder andere *Manhattan Transfer* van Dos Passos als meesterwerk beschrijft, maar Faulkner niet noemt (De Vries 1941). Volgens Duytschaever maakt hij dit later goed in 1938 door de inleiding te schrijven bij *Het Licht in Augustus* (Duytschaever 393). In de paratekst bij *Het Licht in Augustus*, de inleiding 'William Faulkner en zijn plaats in de Amerikaanse romankunst' is hij lovend over de auteur, die volgens hem een 'wezenlijke' in plaats van een platvloerse realist' is en een 'kunstenaar die geen ander doel heeft dan 'om te herscheppen' (VIII). Toch neemt de communist De Vries een 'grimmige ontgoocheling' waar in de romans van Faulkner die volgens hem niets anders kan betekenen dan dat Faulkner in conflict was met het kapitalistische Amerika. De schrijver wijst in zijn inleiding op de gevolgen van de slechte economische toestand in Amerika na de beurskrach in 1929, iets wat geen van de andere recensenten aanstipt. Afgezien van de antikapitalistische retoriek, heeft De Vries veel waardering voor de 'sombere toon vol smeulende kleur en verbeterde kracht, vol geladen hartstocht' en de 'poëtische overtuigingskracht' waarmee Faulkner een eenheid oproept tussen de indrukken van de buitenwereld en het driftleven van zijn personages (XII). Hij ziet dit besef van eenheid als 'een schrede voorwaarts in het realisme in Amerika en zelfs in Europa' (XIII). *Light in August* ziet hij als 'een kroniek van Amerika's kracht en Amerika's schande', met 'sterke karakter scheppingen'. De grote betekenis van dit werk is volgens De Vries dat de schrijver zich beweegt 'volkomen binnen de grenzen van het bestaande, waaraan hij lijdt, en dat hij

volkomen als kunstenaar verwerkt, d.w.z. door het in al zijn symptomen te herscheppen'. De Vries vindt *Light in August* een 'zielkundig beeld van een heel werelddeel, een hele natie' dat door Faulkner wordt gesuggereerd door de karakterontleding van enkele figuren. Hij ziet Faulkner dan ook als 'een der knapste vertegenwoordigers' van het literair realisme.

We hebben dus gezien dat de receptie van Faulkners eerste vertaling verloopt via de katholieke populaire media en de tweede via de socialistische-communistische zuil. Kennis van het oeuvre van Faulkner, de eerste component van het *repertoire* van de verschillende *actoren* in het Nederlandse literaire veld is via Stuifbergen in het eerste geval en De Vries en Ina/Sonja Prins in het tweede geval tot stand gekomen. De rol van critici in dit kader wordt later besproken.

De tweede component van het *repertoire*, de strategieën en conventies die de productie en communicatie van de twee vertalingen leiden, zijn nader bekeken. De uitgever van populaire boeken voor de middenklasse heeft een 'literaire scout' voor de brontekst en publiceert *De Familie Sartoris* als een uitgave 'ter lering ende vermaak', met omslag, ondertitel, duidelijke grote verhaaltitels en illustraties die inspelen op de verwachtingen van de lezers. Thematiek, advertentiecampagne en het prijsbeleid zijn gericht op het lezerspubliek en de ingekorte inhoud en thematiek kan de goedkeuring van de rooms-katholieke kerk velen. De erotische driehoek die Simon Vestdijk later zal ontwaren in het boek wordt door de Bisschop van Haarlem niet opgemerkt. De socialistische uitgever van *Het Licht in Augustus* daarentegen heeft als ideologisch doel de arbeidersklasse te verheffen en betreft haar vertaler en inleider uit het socialistisch - communistische netwerk. In de volgende paragrafen ga ik nader in op de rol van de recensenten als *mediator* in de kritische receptie van Faulkner in Nederland.

De kritische receptie tijdens het interbellum

De eerste twee vertalingen verschijnen in Nederland ruim tien jaar na publicatie in de Verenigde Staten van de oorspronkelijke werken. De eerste component van het *repertoire* in een subsysteem dat de diverse *actoren* zoals uitgevers, vertalers, recensenten delen is het opdoen van kennis van het oeuvre, dat als referentiepunt kan gelden in het literaire discours. De kritische receptie van Faulkner in Nederland fungeert in de context van de receptie in Amerika en Europa. De recensenten in Nederland waren zeer waarschijnlijk op de

hoogte van de publicaties van Faulkners oorspronkelijke werk en de kritische reacties daarop in de Verenigde Staten en Engeland. In hoofdstuk 2 is al besproken hoe de vroege receptie in Amerika verliep (Visser 237). Ook in Engeland lopen de oordelen uiteen van negatief, onder andere van Graham Greene, George Orwell en F. R. Leavis, tot positief van Arnold Bennett en V.S. Prichett (ibid. 238). Negatief zijn de critici over Faulkners dubieus moralisme, gebrek aan ideeën, nihilisme, pessimisme, melodramatisch gehalte en vooral ook zijn vermeende gebrek aan stijl. De meeste critici in Amerika en Engeland veranderen hun negatieve oordeel nadat Faulkner de Nobelprijs voor de literatuur krijgt in 1950 (ibid. 242). Irene Visser beschrijft in haar proefschrift *Compassion in Faulkners Fiction* de veel positievere ontvangst van Faulkner in Frankrijk (Visser 1993). Zo bewerkt de avant-gardistische regisseur Jean-Louis Barrault de roman *ALLD* al in 1935 tot het 'mimodrama' *Autour d'une Mère*, zoals *De Telegraaf* memoreert in een artikel over 'Grote mannen in onze Tijd' (*De Telegraaf*, 1955). Jean Paul Sartre benoemt in een invloedrijk essay uit 1946 Faulkners invloed in Frankrijk en het voorbeeld dat hij heeft op Sartre's generatie, naast Dos Passos, Hemingway en Steinbeck (Visser 5). Uit een interview in *Het Vaderland* van 1939 getiteld 'Een ontmoeting met Jean Paul Sartre. De illustratie van een filosofisch idee. Zijn nieuwe boeken' blijkt dat Sartre al voor de oorlog aan deze invloeden refereerde (Correspondent Parijs, 1939). Ook in Duitsland wordt Faulkner vanaf 1933 enthousiast ontvangen door de Duitse nationaal-socialisten zoals Joris Duyschaever beschrijft in zijn artikel over de vroege receptie van Faulkner in de Lage Landen (Duyschaever 289, 394).

De kritische receptiedocumenten van 1931 tot 1941

Vanaf 1931 verschijnen de eerste receptiedocumenten over Faulkner in Nederland. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de publicatie van Faulkners romans bij de Engelse uitgevers Chatto & Windus vanaf 1930, waardoor zij gemakkelijker toegankelijk werden in Nederland. Zo schrijft de criticus Dr. A. Perdeck in 1934 een recensie over vijf uitgaven die bij deze uitgeverij zijn verschenen: *Soldier's Pay*, *The Sound and the Fury*, *Sanctuary* en *Sartoris*. De eerste receptieperiode van Faulkner in Nederland in het interbellum, loopt van 1918 tot 1941, omdat er in het begin van de oorlog nog twee receptiedocumenten worden gepubliceerd. Een overzicht van alle besprekingen van Faulkners werk tot 1941 wordt in tabel 4 gegeven. De besprekingen over de vertalingen zijn gearceerd.

Tabel 4 Faulkners werk en Nederlandse besprekingen 1931- 1941

Werk	Jaar	Bespreking in	Onderwerp	Recensent
SP 1926		.		
M 1927				
TWT 1927				
Sart. 1929				
TSATF 1929				
AILD 1930				
S 1931				
T13 1931	1931	N.R.C	SP	Dr. A. Perdeck
		N.R.C	TSATF	Dr. A. Perdeck
LIA 1932	1932	Boekenschouw	WF ¹¹	Jos. Panhuysen
		N.R.C.	LIA, S, Sart	Elisabeth de Roos
TGB 1933	1933	De Litteraire Gids	LIA	
		N.R.C.	Sart	Elisabeth de Roos
DrM 1934	1934	N.R.C.	T13	Elisabeth de Roos
		De Stem (Cr. Bulletin)	SP,TSATF,S,Sart,LIA	Dr. A. Perdeck
		N.R.C.	T13	E. van Hall-Nijhoff
P 1935	1935	Den Gulden Winckel	P	Dr. A. Perdeck
		De Litteraire Gids	P	Onbekend
		N.R.C.	P	E. van Hall-Nijhoff
		De Stem (Cr. Bulletin)	P	Viruly
		Boekenschouw 29	P	Onbekend
AA 1936	1936	N.R.C.	DrM	Dr. A. Perdeck
		De Stem (Cr. Bulletin)	P	Pieter Kollewijn
	1937	N.R.C.	AA	
TU 1938	1938	Het Vaderland	WF	
		Keesings Historisch Archief	TU	
		Boekenschouw 32	TU	Jos. Panhuysen
De familie Sartoris 1938		De Tijd	De Familie Sartoris	Dbg
Het Licht in Augustus 1938		N.R.C.	TU	E. van Hall-Nijhoff
		De Telegraaf	Het licht in augustus	
		Boekenschouw	Het licht in augustus	
		De Gooi-en Eemlander	Het licht in augustus	
TWP 1939	1939	De Groene Amsterdammer	Het licht in augustus	V.E.v.V.[Victor E. van Vriesland]
		N.R.C.	WP	E. van Hall-Nijhoff
		De Telegraaf	WP	
		De Tijd	WP	Jos. Panhuysen
		Het Vaderland	Alg WF	Correspondent in Parijs
		De Litteraire Gids	WP	
		Boekenschouw	TU	
		Haagsche Courant	Het licht in augustus	
		Leeuwarder Courant	Het licht in augustus	
		Limburgs Dagblad	Het licht in augustus	
		De Maasbode	Het Licht in augustus	A.A.
TH 1940	1940	N.R.C.	Aank. TH	
		Het Vaderland	TH	
		Panorama	Adv. Familie Sartoris	R. Verheyen
		Boekengids	Familie Sartoris	
	1941	Vox Humana	Am. schrijvers	Theun de Vries

¹¹ William Faulkner wordt aangeduid als WF.

De dag-en weekbladen en literaire tijdschriften

In het interbellum is Nederland verdeeld in neutrale, rooms-katholieke, protestants-christelijke en socialistische zuilen, die elk hun eigen dag- en weekbladen en recensenten hebben. De neutraal-liberale zuil heeft de dagbladen de *Nieuwe Rotterdamsche Courant (N.R.C.)*, *Algemeen Handelsblad* en *Het Vaderland*, met Menno ter Braak vanaf 1933 als literair redacteur en het progressief-liberale weekblad *De Groene Amsterdammer*, met Victor van Vriesland als recensent. Het dagblad *De Telegraaf* is eveneens neutraal en heeft een groot bereik. De katholieke zuil heeft het dagblad *De Tijd*, de protestants-christelijke zuil *Opwaartsche wegen* (Andringa 282). De socialistisch-communistische zuil heeft het blad *De Tribune (tot 1937)* en het *Volkstdagblad*, en in en vanaf de Tweede Wereldoorlog de verzetskrant *De Waarheid*.

Sommige streekkranten recenseren ook literatuur: de katholieke *De Maasbode*, *De Gooien Eemlander*, *Het Limburgs Dagblad*, *De Haagsche Courant* en *De Leeuwarder Courant*. De laatste vier zijn eveneens aangesloten bij de Gemeenschappelijke Pers Dienst (GPD) die informatie en artikelen levert en over dezelfde informatie beschikt. De literaire tijdschriften in die tijd zijn het humanistische *De Stem*, met het *Critisch Bulletin* en het katholieke *Boekenschouw*. Over poëzie, proza en essays van de avant-garde wordt in het literaire tijdschrift *Forum* gepubliceerd. Dit Nederlands-Vlaams literair tijdschrift opgericht in 1932 door de auteurs Menno ter Braak, Eddy du Perron en Maurice Roelants gaat na twee jaar verder in een aparte Nederlandse en Vlaamse versie, waarna Du Perron zich terugtrekt en Menno ter Braak, Victor van Vriesland en Simon Vestdijk de Nederlandse redactie nog twee jaar voeren, voordat het blad wordt opgeheven in 1936. Verder verschijnen recensies over buitenlandse literatuur in *De Gids*, het oudste literaire en algemeen culturele tijdschrift dat nu nog bestaat, in *de Nieuwe Gids*, tijdschrift van Willem Kloos dat na zijn dood in 1938 in nationaalsocialistische handen komt en het tot 1943 zou uithouden, in *De Litteraire Gids* (1926-1940), die veel over proza en poëzie van eigen bodem publiceerde en in *Den Gulden Winckel* (1902-1942). Ten slotte worden buitenlandse boeken opgenomen in *Keesings Historisch Archief*.

Tabel 5 Aantal publicaties in dag, week, maandbladen, tijdschriften 1931-1941				
Richting	Soort	Naam bladen	Aantal publicaties	Aantal publicaties over vertalingen
Neutraal-liberaal - progressief	Landelijk dagblad	<i>N.R.C.</i>	12	5
		<i>Het Vaderland</i>	2	
		<i>Telegraaf</i>	2	
	Streekblad	<i>Gooi- en Eemlander</i>	1	1
		<i>Haagse Courant</i>	1	1
		<i>Leeuwarder Courant</i>	1	1
	Week/maandbladen	<i>De Groene Amsterdammer</i>	1	1
		<i>Elseviers Weekblad</i>	1	
	Literair tijdschrift	<i>Den Gulden Winckel</i>	1	
		<i>De Litteraire Gids</i>	3	
		<i>Keesings Historisch Archief</i>	1	
		<i>De Stem / Critisch Bulletin</i>	3	
	Totaal			29
Katholiek	Landelijk dagblad	<i>De Tijd</i>	9	4
	Streekblad	<i>De Maasbode</i>	1	1
		<i>Limburgs Dagblad</i>	1	1
	Maandblad	<i>Panorama</i>	1	1
Literair tijdschrift	<i>Boekenschouw</i>	5	1	
Totaal			17	8

Uit tabel 5 blijkt dat de receptie van William Faulkner vooral via de neutrale zuil verloopt: van de zesenvestig publicaties verschijnen er tot 1941 negentwintig publicaties in de neutrale dag- en weekbladen en tijdschriften, waarvan negen over vertalingen (31%), gevolgd door zeventien in de katholieke zuil, waarvan acht over de vertalingen (47%). De protestants-christelijke zuil schittert door afwezigheid: geen enkele recensie over Faulkner is te vinden in bijvoorbeeld het calvinistische *Opwaartsche wegen*. Ook de socialistisch-communistische media laten geen recensies zien, zelfs niet over de vertaling *Het Licht in augustus* die bij een socialistische uitgeverij werd gepubliceerd en een voorwoord van een communistische schrijver had.

Van de recensies verschijnen achttien onder de naam van de recensent, twee onder hun initialen, en negentien zijn anoniem. Eén gaat over *TSATF*, één is een overzichtsartikel over *SP*, *TSATF*, *S*, *Sart* en *LIA*, één over *S*, één over *AA!*, drie over het oorspronkelijke *LIA*, zes over de vertaling *Het Licht in Augustus*, zes over *Pylon*, vier over *TU*, één over de vertaling *De Familie Sartoris*, vier over *WP*, één over *TT*, één over *DrM* en twee over *TH*. Opvallend is dat de door hedendaagse critici als meesterwerken van Faulkner beschouwde *TSATF*, *AILD* en *AA* maar weinig aandacht krijgen. Aan *TSATF* worden twee recensies gewijd, aan *AA* slechts één en aan *AILD* zelfs geen enkele, daarentegen telt het door de meeste critici als minder belangrijke gewaardeerde *P* er zes en *LIA* maar liefst negen. Een verklaring zou kunnen zijn dat deze romans als toegankelijker worden beoordeeld voor het grote publiek dan de eerstgenoemde drie.

De recensenten

In het interbellum worden veel recensies van Engelse en Amerikaanse literatuur geschreven door Dr. A. Perdeck, Elisabeth de Roos en Emma van Hall-Nijhoff, net als Victor van Vriesland voor de neutrale bladen. Jos. Panhuysen is de recensent voor de katholieke media (Andringa 514). Behalve Victor van Vriesland recenseert geen van de anderen echter de gepubliceerde vertalingen.

Dr. A. Perdeck (Albert), zoals hij zijn recensies ondertekent, is gepromoveerd leraar Engels, dichter en recensent en schrijft onder meer een boek over Engelse literatuur voor de HBS, getiteld *A Survey of English Literature* dat van 1929 tot zeker 1960 in tiende druk nog verkrijgbaar was bij J.B. Wolters (Perdeck, 1960). In zijn tijd een bekend behoudend criticus, is hij tegenwoordig zo goed als vergeten. Hij schrijft drie recensies in de *N.R.C.*, waaronder het eerste kritische receptiedocument over Faulkner in Nederland: een bespreking van *SP* in 1931. Vlak daarna volgt er nog één over *TSATF*, in 1934 een overzichtsartikel over *SP*, *Sart.*, *TSATF*, *S*, en *LIA*. In 1935 verschijnt voor *Den Gulden Winckel* zijn bespreking van *P*.

Net als Perdeck schrijft Elisabeth de Roos (1903-1981) alleen recensies over Faulkners originele teksten: twee recensies in de *N.R.C.* in 1933 en 1934. Elisabeth studeert Engelse en Franse letterkunde, promoveert in 1931 in de Franse letterkunde en vertaalt Engelse en Franse romans (Snoek 39). Zij is in haar tijd een bekende recensent en schrijver die tegenwoordig echter voornamelijk wordt herinnerd als de vrouw van de bekende dichter

Charles Edgar (Eddy) Du Perron met wie ze in 1932 trouwt. Vanaf 1925 publiceert Elisabeth de Roos al in het tijdschrift *Rythme*, dagblad *De Stem* en de *N.R.C.* (Andringa 283). Na haar huwelijk met Du Perron in 1932 vertrekken zij naar Parijs, komen terug en gaan daarna naar Nederlands-Indië. Door haar huwelijk heeft zij direct toegang tot de kringen rond het tijdschrift *Forum* (1932-1936) van Du Perron en Ter Braak, de leidende figuren van het literaire discours in die tijd. Ter Braak heeft echter weinig of geen interesse in de Amerikaanse literatuur en noemt Faulkner nooit in zijn grote oeuvre (Duytschaever 391). Zijn desinteresse in Amerika heeft hij in 1928 al beschreven in het artikel 'Waarom ik "Amerika" afwijs', waarin hij het 'europeanisme' met zijn verdieping, persoonlijkheid en concentratie afzet tegen het oppervlakkige, wanordelijke, sentimentele 'amerikanisme' en het materialistische in de Amerikaanse cultuur (Ter Braak 259). Dit past in een breder debat dat in het interbellum wordt gevoerd onder de titel 'vorm of vent', de term wordt als eerste door de dichter J.C. Bloem gemunt (Van den Akker 645). Het vorm-standpunt gaat over het belang van het literaire werk als gegeven op zich met een autonome, esthetische vorm, vooral in de poëzie, en wordt verdedigd door de dichters Martinus Nijhoff en Hendrik Marsman. Het vent-standpunt gaat over de 'totale inzet' van de persoonlijkheid, dat wat een schrijver drijft en waar hij voor staat, zoals bijvoorbeeld de dichter Slauerhoff of de schrijver Multatuli, in plaats van de 'vorm-vereerders' zoals de dichter Leopold (ibid.). Ter Braak en Du Perron zijn aanhangers van het vent-standpunt, waarover zij in hun tijdschrift *Forum* felle polemieken schrijven. Du Perron zelf heeft zich in 1934 al teruggetrokken uit de redactie van *Forum* (ibid.). Na terugkomst uit Frankrijk trekt het echtpaar naar Du Perrons geboorteland Nederlands-Indië, waar het verblijf van 1936-1939 zou duren en waar hij onder meer aan een boek over Multatuli werkt. Het echtpaar keert terug als Elisabeth ziek wordt van het tropische klimaat (Andringa 283). Ter Braak en Du Perron zouden geen enkele recensie wijden aan William Faulkner in het interbellum en kregen daar ook later de kans niet toe door beider vroegtijdige dood in mei 1940. De vraag blijft of hun anti-Amerikanistisch standpunt na de oorlog stand zou hebben gehouden en of het impliciete 'vent' gehalte van Faulkner, die misstanden beschreef zonder actie te voeren hun goedkeuring zou hebben weggedragen.

Na 1933 verschijnen van De Roos geen recensies meer over Faulkner in dat decennium. In Frankrijk schrijft ze wel over Franse literatuur en na de dood van haar man in mei 1940 wijdt zij zich aan zijn nalatenschap en het vertalen van romans, onder andere van de zusters

Brontë en George Eliot (Snoek 51). In 1965 wordt zij docent vertalen Engels-Nederlands aan het Instituut voor Vertalers in Amsterdam. Na de oorlog zou Elisabeth de Roos nog sporadisch over Faulkner schrijven: in 1955 één recensie in *Het Parool* over *AF* dat bij Chatto & Windus uitkwam, in 1961 in dezelfde krant nog een recensie over *TM* en in 1963 nog een recensie naar aanleiding van het verschijnen van *TR* in het *Dagblad van Amersfoort*.

De recensiedocumenten over Faulkner in de *N.R.C.* worden vanaf 1934 geschreven door Emma van Hall-Nijhoff (1905-1990), telg uit het uitgevergeslacht Nijhoff en nicht van de beroemde dichter. Emma Nijhoff trouwt in 1928 met Gijs van Hall, zoon uit een bekende bankiersfamilie, verzetsstrijder en van 1957-1967 PvdA burgemeester van Amsterdam. Voor de oorlog woont ze met haar man in New York en schrijft recensies over buitenlandse literatuur voor de neutrale media, zoals de *N.R.C.* Na de oorlog publiceert zij boeken over grafologie, staatslieden en politici, naast haar taak als burgemeestersvrouw. Over haar achtergrond is weinig meer informatie te vinden via de DNBL, PiCarta en Google. Emma van Hall-Nijhoff schrijft drie recensies voor de *N.R.C.*, *rubriek Amerikaanse Letteren*: in 1934 over *TT*, in 1935 over *Pylon* en als laatste in 1938 over *TU*. Niet één hiervan gaat over vertalingen. Na de oorlog zijn geen recensies meer van haar te vinden.

De dichter en recensent Victor van Vriesland (1892-1974) heeft Frans gestudeerd, vertaalt uit het Frans en Duits en is bevriend met een groot aantal dichters in het interbellum: Martinus Nijhoff, J.A. Dèr Mouw, J.C. Bloem, Menno ter Braak, Hendrik Marsman en Adriaan Roland Holst (Van Bork en Verkruijsse 623). Hij is redacteur van het tijdschrift *Forum* vanaf 1934 en recenseert voor *De Groene Amsterdammer*. Van Vriesland ontdekt Sonja Prins als dichter en zou met haar moeder Ina Prins een briefwisseling van 1915-1974 onderhouden, zoals in PiCarta is te vinden. Hij wijdt een lovende recensie aan het verschijnen van *Het Licht in Augustus* in *De Groene Amsterdammer* van 1939, onder de initialen V.E.v.V. Na de oorlog zijn geen recensies meer van Victor van Vriesland te vinden. Hij werkt dan onder meer als redacteur bij de Wereldbibliotheek en als voorzitter van De Bezige Bij (Roegholt 80).

Jos. Panhuysen (1900-1986) wijdt drie recensies aan Faulkner in het interbellum, echter geen aan de twee vertalingen. Josephus Panhuysen is schrijver van psychologische rooms-katholieke romans, onderwijzer, essayist en recensent van buitenlandse literatuur voor rooms-katholiek Nederland in *Boekenschouw* en *Roeping*, maar ook voor het levensbeschouwelijke *De Stem* (Andringa 291). Hij schrijft jarenlang recensies onder de titel

'Kroniek der Poëzie' en schrijft ook over de Amerikaanse roman en Amerikaanse schrijvers (ibid.) Hij is geen radicale vernieuwer, maar waardeert de nieuwe technieken van de moderne schrijvers wel, en plaatst ze in het perspectief van Shakespeare en Browning. Panhuysen schrijft al in 1932 in *De Tijd* een recensie over 'Amerikaansche literatuur', waarin hij onder meer Faulkner noemt. In 1935 volgt een recensie in *Boekenschouw* over *TU* en in 1939 een recensie over *WP*, wederom in *De Tijd*. Na de oorlog zou er geen recensie over Faulkner meer volgen.

Een speciale plaats in de Faulknerkritiek verdient Theun de Vries, zoals Joris Duytschaever betoogt in zijn artikel *Faulkner and Theun de Vries* (Duytschaever 1992). De Vries was een autodidact en schrijver van vele neorealistische regionale, historische en sociale romans, gedichten en essays. Hij wordt communist in de jaren dertig en verdient als criticus van Duitse en Engelse literatuur zijn sporen in *Den Gulden Winckel*. In 1934 voert hij onder meer met Menno ter Braak een 'polemieek over diens ironische en hooghartige afwijzing van letterkundig provincialisme of regionalisme, waarmee 80 procent van het niet-kosmopolitisch Nederlands schrijverschap naar de schroothoop werd verwezen. Zonder pardon.', zoals Jan Blokker memoreert in een *NRC* artikel uit 2010 over het literaire klimaat in de jaren dertig. De Vries was redacteur van *De Tribune*, later het communistisch dagblad *De Waarheid* totdat de Nazi's deze verboden. Hij raakt in de jaren dertig geïnteresseerd in de neorealistische Amerikaanse schrijvers Lewis, Lewisohn, Sherwood Anderson en Hemingway, Dos Passos en minder bekende zwarte schrijvers als Jean Toomer en Langston Hughes. In 1936 schrijft hij een essay 'Amerika in de Amerikaanse Roman' dat pas in 1941 verschijnt in *Vox Humana* (De Vries 1941). Zoals eerder gemeld wordt Faulkner in dit essay niet genoemd, maar maakt hij deze omissie goed door in 1938 de inleiding te schrijven bij *Het Licht in Augustus*.

De bekende recensenten van die tijd, De Roos, Van Hall-Nijhoff en Panhuysen recenseren wel Faulkners originele werken, maar niet de twee vertalingen. Zij blijken eerder professionele schrijvers van het tweede plan die hun brood verdienden met diverse literaire activiteiten zoals journalistiek en vertalingen. Wel hebben sommige van deze recensenten toegang tot de belangrijke literaire kringen van het *Forum*. Tegenwoordig zijn Elisabeth de Roos, Emma van Hall-Nijhoff en Jos. Panhuysen zo goed als onbekend en is Theun de Vries vooral nog bekend van zijn verzetsroman *Het meisje met het rode haar*, zijn regionale romans en zijn marxistische opvattingen.

De kritische receptie van de eerste vertalingen

Tabel 3 op pagina 44 geeft een overzicht van de recensies over Faulkners oorspronkelijke werk en die over de eerste twee vertalingen van zijn werk tot 1941: *De Familie Sartoris*. *Romantisch verhaal over den Amerikaanschen Burgerkrijg* uit november 1938 en de tweede vertaling *Het Licht in Augustus* uit december 1938. Tevens worden de recensies over *TU* en *LIA*, de oorspronkelijke werken in deze tabel weergegeven.

De eerste component van het *repertoire*, kennis van het oeuvre van William Faulkner dat als model kan functioneren voor richtlijnen over oordelen, is besproken in het licht van de Faulknerkritiek in het buitenland en de eerste recensies voor de twee vertalingen van 1938. De tweede component, de strategieën en conventies die in het interbellum de productie, receptie en communicatie van het oeuvre van William Faulkner in Nederland leiden, is besproken aan de hand van de uitgeverijen en hun marketingstrategie, de vertalers en de bekende recensenten. De derde component in het *repertoire*: de geïnternaliseerde waarden die oordeel, selectie en classificatie bepalen van William Faulkners oeuvre in Nederland worden bepaald op basis van recensies van de vertalingen. Deze worden geanalyseerd en geëvalueerd aan de hand van het classificatiesysteem van Renate von Heydebrandt en Simone Winko (1996), zoals vereenvoudigd door Els Andringa (547). De vier categorieën van Andringa zijn: vorm, inhoud, vergelijkende waarden over de tekst in vergelijking met andere schrijvers of eerdere werk, of termen als 'realistisch', 'authentiek' of 'fantastisch en waarden die effect op de lezer hebben (ibid.). Bij Andringa valt de rubriek kwaliteit van de vertaling onder die van 'vorm'. Vertaling heb ik echter als tweede aparte categorie toegevoegd, volgend op vorm, naar analogie van Andringa's argument dat vorm de andere categorieën ook kan overlappen (Andringa 551). Dit geldt ook voor een vertaling, die het origineel wat betreft stijl, structuur of compositie zo goed mogelijk moet benaderen, maar daarbij tegelijkertijd invloed uitoefent op inhoud en effect. Door een andere woordkeus van de vertaler kan lading of effect van het werk ook veranderen. De overkoepelende termen waarin zij de recensies weergeeft vond ik niet voldoende informatief, reden waarom ik meer steekwoorden uit de teksten zelf heb opgenomen, in plaats van een enkele abstracte term. Dit heeft als nadeel dat de tabellen groter worden, als voordeel echter dat de waarden er beter aan af te lezen zijn. Ten slotte heb ik de positieve of

negatieve waardering in een aparte kolom gezet. Dit is soms discutabel. Als bijvoorbeeld een recensent opmerkt dat er over ellende wordt geschreven, betekent dit dan dat er een negatief oordeel wordt geveld of een feitelijk? In de bespreking van de recensenten kom ik hier op terug. Tabel 6a vermeldt de resultaten van waarden die gevonden zijn naar aanleiding van *De Familie Sartoris*.

Geïnternaliseerde waarden van *De Familie Sartoris* en TU

Tabel 6a Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>De familie Sartoris</i> 1939-1941				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve waarden	Oordeel
Dbg. 1938	<i>De Tijd</i>	Vorm:	Goede aansprekende verteller.	+
		Vertaling:	Vlotte vertaling.	
		Inhoud:	'Oorlogsboek', invloed verschrikkelijke burgeroorlog op familie, tragisch conflict tussen slaven en meesters	+
		Vergelijking:	Positief ten opzicht van andere Amerikaanse auteurs, meest bekende, voornaamste boek	+
		Effect:	Aangrijpend verhaal, populaire trant.	+
R. Verheyen 1941	<i>Boekengids</i> (Katholieke gids Vlaanderen)	Vorm:	Anecdootisch, ras-verteller, humor	+
		Inhoud:	Algemeen menselijke betekenis; geketend zwarte ras, hoopeloos, zonder een zweempje levensinzicht.	+
		Effect:	Boeiend	- +

De eerste vertaling levert twee recensies op. De eerste verschijnt in 1938 in *De Tijd* onder de titel *Roman van William Faulkner. Geschiedenis uit den vrijheids-oorlog in Amerika* van een recensent die ondertekent met 'Dbg.', wat ik niet heb kunnen achterhalen. De recensent noemt *De Familie Sartoris* een historische roman en de uitgave prettig leesbaar, de uitgave zeer verzorgd en dat voor een spotprijs. Faulkner is de meest gerenommeerde van de Amerikaanse schrijvers, vindt de recensent, en een aansprekende verteller. Overstijgend thema is de verschrikkelijke invloed van de oorlog op een familie en het tragische conflict tussen slaven en hun meesters. Over de vertaling zelf zegt de recensent slechts dat het een vlotte vertaling betreft.

Vanaf 1932 had De Spaarnestad ook een filiaal in Brussel. In 1940 verschijnt er in de *Vlaamsche Boekengids* nog een korte beschrijving van *De Familie Sartoris* door R. Verheyen, waarin onder andere hetzelfde thema van het geketende zwarte ras wordt vermeld. Deze recensent is het met de vorige eens dat de schrijver een rasverteller is, met Amerikaanse humor, die de lezers boeit. Hij ziet wel de algemeen menselijke betekenis van het boek,

maar oordeelt streng dat het zonder een zweempje levensinzicht is. Het is denkbaar dat deze recensent van conservatiever katholieke gezindte spreekt dan die van *De Tijd*. Hij of zij vermeldt niets over de vertaling.

De bekende recensenten in het interbellum houden zich niet bezig met besprekingen naar aanleiding van deze vertaling, maar bespreken wel de brontekst. Om de oordelen over de vertalingen in context te kunnen bekijken zijn de recensies van het oorspronkelijke werk *TU* ook bekeken. De resultaten zijn te vinden in tabel 6b.

Tabel 6b Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>The Unvanquished</i> 1932-1941				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve waarden	Oordeel
Jos. Panhuysen 1938	<i>Boekenschouw</i> 32	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Historische roman, 'rich obscurity' van stijl, golvend, zintuigelijk, plots openbarend. Te romantisch deels waar, maar legendarisch, betoverend. Wereldleed, erfzonde, toch hoopvol. Geheel met Sartoris-cyclus, Stijl en inhoud <i>SP</i> , <i>TSATF</i> , <i>S</i> , <i>AA</i> , minder geschikt door thematiek kwade zinnelijkheid Geschikt voor volwassenen.	+ + + +
E. van Hall-Nijhoff 1939	<i>N.R.C.</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Compositie: duidelijker, eenvoudiger, wel zelfde stijl. Bijzondere beschrijving van mars vrijgemaakte negers. Beperking door familie verhaal en 14 jarige -niet bevorderlijk voor kunst. T.o.v. vorige boeken verhelderend en verleden, heden en toekomst niet door elkaar 'gehaspeld'. Geestig, is zeldzaam bij WF. Voor groteren lezerskring.	+ + - + +
Onbekend 1939	<i>Boekenschouw</i> 33	Vorm: Inhoud: Vergelijking:	Hand van Faulkner. Merkwaardig verhaal. Ander werk dan <i>LIA</i> . Geen zwaarbloedig realisme. Vgl. met 'Gone with the Wind' ed. romantiek in de 'Americaansche' letteren	+ + - +

In *Boekenschouw*, 1938 vergelijkt Jos. Panhuysen *TU* met *TSATF* en *S* en *AA* in een uitgebreide recensie, waarin hij stijl en thematiek bespreekt, in vergelijking met voorafgaande romans van Faulkner. Hij heeft het over Faulkners 'duistere stijl', met soms 'doorkijkjes' naar helderheid. Panhuysen heeft oog voor de schoonheid van Faulkners werk die hij tegelijkertijd beangstigend en verschrikkelijk vindt, 'de aantrekster en tegenspeelster van welhaast alles' en neemt een moralistisch standpunt in als behoudend katholiek: de *TSATF*, *S* en *AA* zijn minder geschikt voor volwassenen dan *TU*, gezien de thematiek: 'het kwaad dat wortelt in de erfzonde' en 'de slechte, vernietigende drang der zinnen'. Hij schrijft

dat 'alle boeken van Faulkner een nieuw experiment' zijn, 'maar onder al die variaties laat hij eenzelfde melodie hooren; en deze melodie is betooverend, beangstigend, verschrikkelijk zelfs, maar, waar ze het klaarst laat hooren, ook weergaloos schoon'. Toch ziet hij in deze boeken tegenover de kwade zinnelijkheid de schoonheid der natuur als een voorteken van een oplossing, zo ook in *TU*. Hierover meldt hij: 'Het leed der wereld en de verschrikkelijke ongerijmdheid van het kwade wortelen in de erfzonde, maar het weten van die waarheid is voor een schrijver niet voldoende...' de oplossing er van is nog moeilijker'. Van de schrijver denkt hij dat men nog veel te verwachten heeft.

Emma van Hall-Nijhoff schrijft in de *N.R.C.* van 1938 minder moralistisch over *TU*, zij bespreekt de stijl zakelijker: deze is des Faulkners, soms irritant, toch fascinerend: 'de sfeer van geheimzinnigheid en beklemmende spanning die wel eens irriterend werkt maar toch onbrekelijk behoort bij den stijl en fascinatie van Faulkners werk'. Waar Panhuysen dit boek moreel geschikt acht voor volwassenen, komt zij via een andere weg tot hetzelfde oordeel: *TU* is geschikt voor het grotere lezerspubliek omdat het duidelijker en eenvoudiger is dan zijn eerdere werken, zonder modernistische technieken, en omdat het de geschiedenis van de vorige boeken verheldert. Zij waardeert net als de recensenten van de vertalingen de bijzondere beschrijving 'van den geëxalteerden en tragischen marsch van duizenden vrijgemaakte negers naar hun "river Jordan", waar de meesten, zingende en opgewonden in verdrinken'. Zij vindt dat de auteur zich nodeloos beperkt door dit alleen uit het standpunt van een familiegeschiedenis te vertellen en dan ook nog bij monde van een veertienjarige 'mouthpiece'. Zij oordeelt dat dit de 'zaak van de kunst allerminst' bevordert en wijt het aan de invloed van de tijdschriften, waarin zes van de zeven verhalen eerder werden gepubliceerd.

De anonieme recensent van *Boekenschouw* vindt de hand van Faulkner duidelijk zichtbaar in *TU*, maar wel in een heel andere stijl dan het 'zwaarmoedig realisme' van *LIA* en in de vorm van een merkwaardig verhaal. Dit is van een soort romantiek, vindt deze recensent licht afkeurend, dat duidelijk in de Amerikaanse letteren is geslopen, bijvoorbeeld ook in 'Gone with the Wind'.

Recensies en geïnternaliseerde waarden van *Het Licht in Augustus*

In reactie op de tweede vertaling in Nederland: *Het Licht in Augustus*, verschijnen zeven, meest naamloze recensies: drie in de landelijke bladen, één in *De Telegraaf*, één onder de initialen V.E.v.V. [Victor E. van Vriesland] in de neutrale *Groene Amsterdammer* en één in de katholieke *Boekenschouw*. In de regionale kranten vijf, waarvan één onder de initialen A.A. *De Maasbode* en het *Limburgs Dagblad* zijn weer van katholieke gezindte. In tabel 7a worden de geanalyseerde resultaten van de recensies vermeld.

Tabel 7a Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>Het Licht in Augustus</i>				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve waarden	Oordeel
Naamloos 1938	<i>Boekenschouw</i>	Vorm: Vertaling: Inhoud: Effect:	Ingewikkelde stijl. Niet gemakkelijk te vertalen, dragelijk resultaat, behalve dialect Mensenziel ontleden, diepste en verborgenste aan het licht, het goede versus het verworpene Boek hoort lang niet in ieders hand.	+ + - + + -
Naamloos 1938	<i>De Telegraaf</i>	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Wisseling perspectief, onderbroken chronologie. 'Denken in lagen.' Knap. Vertaler heel goed, één bezwaar: N en Z Hollands dialect. Plompe arbeiderspraak in contrast met eigen stijl. Naturalist en sensitivist. Binnenleven belangrijk, geestelijke afwijkingen, primitieve Amerikaanse Zuiden Meesterwerk vergeleken met <i>SP, S, P, Dr M</i> <i>TU</i> is onbelangrijk. Geen politieke propaganda itt wat Theun de Vries beweert. Vertaling naar arbeiderspraak maakt het minder intellectueel.	+ + - + + -
V.E.v.V. 1939	<i>De Groene Amsterdammer</i>	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Imposante eenheid; soepele, geschakeerde stijl, eigen, persoonlijk vakmanschap; scherp geteekende mensen, Nieuwe en opmerkelijke technische kundigheden. Vertaling geprezen: lastig vertalen van 'slang' en volkstaal Fascinerend beeld van Zuiden, zuiver voelende jonge volkswrouw en talloze boeiende nevenfiguren in één groots visioen. Diep inzicht in Amerikaansche samenleving. Eén der treffendste boeken van uitermate interessante Amerikaan. We geloven met hart en ziel in deze levende mensen	+ + + +
Naamloos 1938	<i>De Gooi- en Eemlander</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Hard, doch ongemeen beeldend. Duistere gemoedsbewegingen heftige scènes WF is meester in zijn genre en typerend voor belangrijk deel der huidige Amerikaanse letterkunde WF ontziet zijn lezers niet; rauw, fel, bewogen relaas, niet iedereen voelt zich aangetrokken.	+ + + + -
Naamloos 1939	Haagse Courant	Vorm: Inhoud: Effect:	Oorspronkelijk, direct. Zielsprocessen van binnenuit, realist, 'slechte' instincten; blinde rassenhaat; schijnvroomheid, ontaarde godsdienstige gevoelens, hardheid, wraakzucht Beklemmend, zeldzame tederheid	+ + - +
Naamloos 1939	<i>Leeuwarder Courant</i>	Vorm +inhoud Inhoud:	Meesterlijke stijl om zielsprocessen bloot te leggen Zielsprocessen, knap geschetst beeld van bepaalde Amerikaanschen mentaliteit: rassenwaan, woeste	+ +

			godsdienstige verblindings, itt eenvoudig-sterk leven. Jonge moeder op zoek naar menselijke bestemming.	
Naamloos 1939	<i>Limburgs Dagblad</i>	Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Vertaler vertaalt volkstaal met equivalent dat boeren-Hollandsch probeert te benaderen. Stuurloze samenleving, geen lichtpunten, schijnheilige, verbeeste blanken. eigenaardige pauperisme, zorgeloze rotheid, die niet de kleur van Westers apachendom verkrijgt. Meer land- en volkenkunde dan belletrie. Suggestief, maar niet literair; weinig boeiend voor lezer, ook vanwege boeren-Hollandsch.	- - - -
A.A. 1939	<i>De Maasbode</i>	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Realistische stijl, vertelgave, wijdlompig. Eenvoudig verhaal, met verwarde kronkels, zwoele sfeer. Niet vlekkeloos vertaald. WF pessimist, prachtige psychologische ontleding, maar eenzijdig zoekend naar animale in de mens. Niet door geloof gedragen levensopvatting. Niet te vergeven dichterlijke vrijheid, veel gemeen met de' linksche a-morele literatuur te onzent'. Voorzichtigheid betrachten. WF buiten Amerika bekender, minder voor het grote publiek, geen Amerikaanse modeliteratuur. Vgl. met Dos Passos en Hemingway. WF is de minst begrijpelijke, lastige schrijver van de avant-garde. Herinneringen aan Dostojewski en Zola. De Freudiaanse kijkt, heeft wellicht Vestdijk beïnvloed, maar dan veel minder gekunsteld en zijn mensen zijn levend, ...wezens van vleesch en bloed. Zwaar pessimisme dat lezer geen adem laat; platvloers, onmenselijk realisme, Zuiden nestelt zich diep in de lezers; Faulkner is voor fijnproevers.	+ - + - - + -

De Telegraaf recenseert de vertaling onder de titel: 'Het meesterwerk van William Faulkner. "het Licht in Augustus". De Nederlandse Vertaling verschenen.' De anonieme recensent is positief over de vertaling, behalve het gebruik van Noord- en Zuid Hollands dialect en stelt dat dit de intellectuele waarde van het boek beperkt en verlegt naar de klassenstrijd, wat volgens hem of haar niet de bedoeling van Faulkner kan zijn geweest:

Mr. I. E. Prins-Willekes MacDonald vertaalt heel goed, maar wij hebben één ernstig bewaar... de vertaling van de dialoog tussen volksmensen in het boek in Noord-of Zuid-Hollandsch dialect over te brengen'.
... dat de 'plompe arbeidersuitspraak'...'onaangenaam en onaesthetisch contrasteert met schrijvers eigen stijl'; ... de Amerikaansen sfeer gaat daardoor teloor...het accent op de waarde van het boek wordt verlegt en wel van intellectueele naar het sociale.' ...Het lijkt in het Nederlandsch nu wel een roman die den werkmans een riem onder het hart moet steken in den klassenstrijd, terwijl niets den auteur Faulkner vreemder is. Hij stelt belang in menschen om hun innerlijk, om de werking van hun hersenen, om hun geestelijke afwijkingen: de sociale orde interesseert hem, als romancier niet.

De recensent verwijst in de één na laatste zin naar de inleiding van Theun de Vries en stelt dat Faulkner niet geïnteresseerd was in de klassenstrijd zoals De Vries beweert. De

recensent beaamt verder alle opvattingen van Theun de Vries over Faulkner als naturalist en sensitivist en dat de 'wisselwerking tussen de zichtbare en de onzichtbare wereld bij Faulkner en het eenheidsbesef van die twee, een geweldige schrede voorwaarts beteekent, niet alleen voor de Amerikaansche cultuur, primitief, geestelijk geborneerd, gederailleerd, maar ook uit Europeesch gezichtspunt beschouwd'. Deze anonieme recensent spreekt, met Theun de Vries al duidelijk over de 'Januskop' van Faulkner, die naar Amerika kijkt en ook naar Europa. Deze kenschets van de auteur wordt door de Franse criticus Coindreau eind jaren veertig opgemerkt en overgenomen door Nederlandse critici, onder wie Willem Frederik Hermans. Hij gaat ook in op het essay van Theun de Vries uit 1936, waarin deze in één adem 'oppositie-schrijvers' als de bekende Theodore Dreiser samen met de onbekende Frank Norris noemt (De Vries, 186). Duytschaever zegt hierover dat De Vries verrassend modern was om Dreiser, door de criticus Dr. A. Perdeck in 1930 nog de bekendste Amerikaanse schrijver genoemd, als 'zolaïstisch' te bestempelen en liever over onbekendere zwarte Amerikaanse auteurs te schrijven (Duytschaever 392).

De recensent vindt dat bij Faulkner vooral het 'binnenleven' veel meer geldt dan het uiterlijke, bijvoorbeeld bij het overspringen van 'gedachten in verdiepingen', iets wat de anonieme recensent van *De Litteraire Gids* in 1935 ook al opmerkte. Deze recensent omschrijft 'het denken in verdiepingen' echter kernachtiger: 'Een predikant zit bijvoorbeeld met een man te praten. Zij denken: 1. Aan het gesprek. 2. wat men zelf verzwijgt 3. Aan wat de ander verzwijgt. 4. Aan wat ze straks zullen doen. 5. Aan de vrouw die ze op straat zien voorbijgaan'. De recensent concludeert dat Faulkner schreef over het functioneren van het denken zelf, iets wat vele critici met kunnen beamen.

In de korte recensie in *Boekenschouw* vindt de criticus dat het vertaalde boek slechts 'geschikt [is]voor rijpe, ontwikkelde lezers', maar heeft bewondering voor Faulkner als schrijver die 'langzaam en langs vreemde wegen' zijn doel bereikt. 'Traagzaam en geduldig enen menschenziel ontleden en doorzoeken om de kern van haar wezen te ontdekken.' Hij of zij onderstreept de tegenstellingen tussen de 'meest verworpen hopelooze individuen naast figuren van een bijna idyllische goedheid en natuurlijke onzelfzuchtigheid'. Over de vertaling zegt de recensent: 'Faulkner is niet gemakkelijk te vertalen met zijn ingewikkelde zinnen en zijn gecompliceerde gedachtegang. De vertaalster heeft het er heel dragelijk afgebracht ofschoon er op de dialectweergave zou aan te merken zijn'. Deze recensent heeft

waardering voor de psychologische invalshoek van Faulkner, maar heeft een moralistische kijk op de personages.

De criticus V.E.v.E. (Victor van Vriesland) is lovend over Faulkners thematiek, personages en stijl in deze roman. Zoals hij schrijft in *De Groene Amsterdammer*: Een '[f]ascinerend beeld van de zuidelijke gebieden', 'boeiende nevenfiguren', een 'imposante eenheid, 'sterk geteekenden mensen in wie we met hart en ziel gelooven,' een 'rijken, soepelen geschakeerden stijl, die een eigen en persoonlijk vakmanschap verraad, vol nieuwe en opmerkelijke technische kundigheden.' Over de vertaling merkt hij op dat de vertaler een moeilijke taak had om typische 'slang' en 'volkstaal' in het Nederlands juist weer te geven en dat het 'prijzenswaardig' is gelukt. Hij geeft als mogelijke reden dat dit komt door het feit dat mevr. Prins lang in Amerika woonde. Victor van Vriesland is de enige recensent uit de kringen van *Forum* die over Faulkner en de vertaling schreef, waarschijnlijk omdat hij de vertaler(s) Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald en haar dochter Sonja Prins persoonlijk kende of vanuit een links-maatschappelijk perspectief.

De besprekingen van *Het Licht in Augustus* in de regionale bladen zijn van anonieme recensenten. Drie korte recensies verschijnen: in *De Gooi- en Eemlander* schrijft de anonieme recensent dat het boek 'rauw en fel' is en dat Faulkners stijl 'hard, doch vaak van een ongemeen beeldende kracht is'. Hij of zij noemt de vertaling goed verzorgd. In *de Leeuwarder Courant* wordt alleen ingegaan op de roman zelf, die 'meesterlijk' wordt genoemd. In het *Limburgsch Dagblad* tenslotte schrijft de anonieme recensent een uiterst negatieve recensie over thematiek en personages: 'schijnheilige en verbeeste blanken met onderdrukte en primitieve kleurlingen, die ons tenslotte vreemd' zijn. 'Men walgt van dit eigenaardige pauperisme, van deze soms zorgeloze rotheid.' Hij of zij concludeert dat dit meer een boek over land- en volkenkunde is dan 'bellettrie' en dat de 'gewonen romanlezer vermoedelijk minder zal boeien, ook al omdat de vertaler zekere volkstaal met een equivalent, dat boeren-Hollandsch lijkt, poogt te benaderen'. Deze recensent neemt dus een sterk moralistisch standpunt in en heeft ook kritiek op de vertaling van het dialect. De recensent van de regionale *De Haagsche Courant* bespreekt de vertaling in een langer artikel. De oorspronkelijke stijl, die 'op directe wijze, van binnenuit de zielsprocessen volgen' wordt genoemd, verder wordt de thematiek besproken van 'blinden rassenhaat tegen negers, schijnvroomheid en ontaarde godsdienstige gevoelens, hardheid en wraakzucht'. De roman is realistisch en heeft een 'duister, jammerlijk en beklemmend' effect. Het enige

lichtpuntje is 'een weinigje ontroerende teederheid [die] bloeit als een zeldzame bloem op dezen onzaligen bodem van verworden menselijkheid'. De recensent van de katholieke *De Maasbode* gebruikt de term 'avant-garde' als enige van de recensenten over de schrijver Faulkner, maar ziet hem wel als 'de minst begrijpelijke, lastige schrijver' van deze groep en het boek geschikt voor 'fijnproevers'. Hij of zij vindt de psychologische ontleding 'prachtig', en noemt ook de invloed die Faulkner wellicht op Vestdijk heeft gehad, maar vindt Faulkner een betere schrijver, minder gekunsteld, die 'wezens van vleesch en bloed' op papier beschrijft. Hij stelt wel dat Faulkner een 'pessimist' is die eenzijdig op zoek is naar het 'animale' in de mens, zonder dat er een levensopvatting door geloof gedragen aan ten grondslag ligt. Een duidelijk moralistisch standpunt dus, dat bovendien wordt vervolgd met de vergelijking met de 'linksche a-morele literatuur te onzent' waar voorzichtigheid te betrachten is. Deze opvatting zal ongetwijfeld zijn versterkt door het voorwoord van de bekende schrijver en communist Theun de Vries in *Het Licht in Augustus*.

Recensies en geïnternaliseerde waarden van *Light in August*

Wat vinden de recensenten van de brontekst *Light in August*? In tabel 7b worden de oordelen weergegeven.

Tabel 7b Evaluatieve waarden van <i>Light in August</i> 1933-1941				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
Zonder naam 1933	<i>De Litteraire Gids</i> over LIA Chatto & Windus	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Techniek van overspringen, 'gedachten-speuringen', blootgelegd denken, terugblikken WF -naturalisme en sensitiviteit, wonderen van innerlijk leven, mystiek der werkelijkheid Groter psychologisch meesterschap dan <i>Sanctuary</i> Sfeer	+ + + +
Elisabeth de Roos 1933	<i>N.R.C.</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Hevig- elegische toon, moderne gedachtetechniek vertellers langdradig, trucquage Niet al te kieskeurige romantiek, psychologie; godsdienstwaanzin, fatum van het negerbloed, Incomplete, subnormale wezens Met S als gangsterroman, maar balsemende terugkeer naar menselijke; zelfde streek, zelfde romantiek als <i>Sart</i> . Met Anton Coolen, verhaal van boerenmeisje Lena Grove zoete boersheid, maar WF stelt daar twee mensensoorten tegenover elkaar. Boeiend, ook door feuilletonmethode; de enige ontroering in roman door Christmas' afschuwelijke geheim en eerste liefdesavontuur	+ - + - + - +
Dr. A. Perdeck 1934	<i>De Stem</i> (Critisch Bulletin)	Vorm: Inhoud:	<i>LIA</i> lucide stijl, ritme is forser, meer uniform. buitengewoon, oorspronkelijke talent, geen Vaderlandsliefde, Orde en Gezag, Vroomheid en	+ ++

	Over <i>SP, TSATF, Sanct, Sart, LIA</i> . Chatto and Windus, 1930-1934	Vergelijking	huwelijkse trouw. Hartstochtelijke visie op het leven. Romantisch als vreemd en exotisch. WF met Lawrence & Joyce; niet Galsworthy's 'Forsythe Saga'; niet knus als in Nederland Vgl. met griezeligheid van Edgar Allan Poe. <i>LIA</i> meer waardering in wijdere kring door lucide stijl.	+
		Effect:	Eigenaardig psychologisch effect; lezer voortdurend gevoel van verwondering	+

Ver voor de vertaling in 1938, schrijft een anonieme recensent in 1933 in *De Litteraire Gids* dat de roman *Light in August* van 'grootser psychologisch meesterschap... [is] dan het befaamde realistische *Sanctuary*'. Faulkner is een 'onverwacht voortreffelijk schrijver, gevormd door naturalisme en sensitivisme..., een heel knap schrijver'. In 1934 noemt Perdeck Faulkner een 'buitengewoon, oorspronkelijk talent', ... Met een 'hartstochtelijke visie op het leven'... en steekt de draak met de romans in Nederland: 'nergens een gezellig, getrouwd stel, desnoods met een klein beetje nette echtbreuk, zoals in onze romans zoo knusjes en fijntjes beschreven'. In 1935 roemt een anonieme recensent in *De Litteraire Gids* over *Light in August* Faulkners techniek om de gedachtewereld van zijn personages weer te geven als: 'het gelijktijdig denken in verdiepingen...', dat we ook hebben gezien bij de anonieme recensent van de vertaling een paar jaar later.

We zien dat deze eerdere recensenten de voedingsbodem leggen voor de oordelen van de recensenten een paar jaar later over de vertaling het *Licht in Augustus*. Zij hanteren dezelfde argumenten om de psychologische invalshoek van Faulkner te beschrijven en de technieken die hij gebruikt om de gedachtewereld van zijn personages zichtbaar te maken. Zij vinden hem, net als de recensenten later ook een naturalist en een sensitivist en zijn wellicht zelfs nog lovender over de schrijver zelf: 'onverwacht voortreffelijk' en 'een heel knap schrijver'.

Recensies over Faulkners andere werken en geïnternaliseerde waarden

Ter vergelijking van de waarden uit recensies van de vertalingen en de twee bronteksten wordt ook gekeken naar de recensies van de andere romans van Faulkner in het interbellum.

Tabel 8 Evaluatieve waarden van <i>TSATF</i> ; <i>WF</i> , <i>T13</i> in het interbellum				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
Perdeck 1931	<i>N.R.C.</i> over <i>TSATF</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Chaotisch, aaneenschakeling van krankzinnigheden, wel vakkundig Figuren in een vreemd licht; abnormale hartstocht; onomwonden realisme Pikzwart, waar <i>SP</i> vreemde duisternis Pijnlijke lectuur, hopelooze verschrikking	+ - + - + + -
Jos. Panhuysen 1932	<i>Boekenschouw</i> over <i>WF</i> . Over de roman en de vertelling	Inhoud: Vergelijking:	Realistische traditie. Studies in Pathologie. Een serie Amerikaanse schrijvers: Edith Wharton, Sinclair Lewis, Theodor Dreiser en John Dos Passos. Hemingway's innovatieve kwaliteiten vgl. met Proust, Joyce, Woolf en Richardson in de technieken van gedachtenrepresentatie. Werken zijn democratisch of aristocratisch.	+ +
Elisabeth de Roos 1932	<i>N.R.C.</i> over <i>Sart.</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Interessante techniek, rythmisch; grote sprongen, lange atmosfeerbeschrijvingen, brokken gesprekken Psychologie, sterke sfeer, fantasie, humor Associaties vgl. met Virginia Woolf Modern voelen, luciditeit bij fantasie opmerkelijkste kwaliteit	+ + + +
E. van Hall-Nijhoff 1934	<i>N.R.C.</i> over <i>T13</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Gecomplceerde, omslachtige manier van vertellen Locale kleur, diepe ontgoocheling en scherpe reacties op den welstand en het idealisme van de vorige generaties. Beklemmend. Fantastisch. Minsten en slechts bedeeden in de samenleving Meer dichterlijke stijl dan Hemingway, Dos Passos, Halper. Wordt de lezer moeilijk gemaakt, fascineert wel	+ - + + + -
E. van Hall-Nijhoff 1935	<i>N.R.C.</i> over <i>P</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	<i>WF</i> experimenteert, definitieve stijl nog niet gevonden. Eigenaardige stijl, ongewoone structuur van de zinnen; opeenstapeling en samenpersing van woorden en beelden om gedachten, indrukken, nuances en belevenissen uit te drukken'. Originele, geraffineerde woordkeus. Eigenaardig, origineel, geraffineerd, ongewoon. Met eigen werk <i>Sart</i> , <i>T13</i> , <i>S</i> en met luchtvaartromans in Nederland. Sfeer van verwarring, benauwende droom, niet gemakkelijk te lezen door dialect	+ - + +
Zonder naam. 1937	<i>N.R.C.</i> over <i>AA</i> , Random House, N.Y.	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Ingewikkelde vorm Obscuriteit overtreft Overtreft alles in ingewikkeldheid, obscuriteit Onleesbaar boek, alleen voor echte Faulknerliefhebbers	+ - - -

Perdeck schrijft in december 1931 de eerste kritische bespreking van Faulkner in Nederland in de *N.R.C.*, rubriek *Amerikaansche Letteren* over *TSATF* (1931, Chatto en Windus, Londen). In dit artikel verwijst hij naar zijn recensie over *SP* (uit 1926) dat in dezelfde rubriek eerder in

1931 verscheen, die ik echter niet heb kunnen traceren. Perdeck vindt Faulkner 'een onomwonden realist' en de roman 'hoogst pijnlijke lectuur', met 'een aaneenschakeling van krankzinnigheden' en 'abnormale hartstocht', waar de 'Negers...eigenlijk de eenige sympathieke figuren' zijn. Een overzichtsrecensie van zijn hand komt in 1934 uit in het humanistische *Critische Bulletin*. Het artikel bespreekt *SP*, *TSATF*, *S*, *Sart* en *LIA*, die in tabel 5b worden geanalyseerd. Perdeck breekt hierin een lans voor Faulkner als kunstenaar die niet op morele, godsdienstige of politieke overwegingen beoordeeld hoeft te worden, 'want kunst is een bloem... die evengoed kan bloeien in de vuilste, smerigste, obscuurste achterbuurt'. Verder vindt hij Faulkners belangrijkste sterkte zijn 'hartstochtelijke visie op het leven' en noemt hem een 'uniek talent'. In *Light in August* acht Perdeck Faulkners stijl 'veel lucider, het rythme forscher en bovenal meer uniform'. In 1935 schrijft hij over *Pylon* voor *Den Gulden Winckel* dat dit werk 'ondanks de eigenaardig scherpe analyse van menselijke drijfveeren, staalhard realisme en die prachtige geteekende vrouw' een 'teveel aan sensationeel-macabere, te sterke opgeschroefdheid en gekunsteldheid' bevat. Perdeck ziet Faulkner dus als talentvolle realist en uniek kunstenaar met een hartstochtelijke visie op het leven, die onafhankelijke van morele, godsdienstige of politieke overwegingen schrijft, maar tegelijkertijd te veel op sensatie gericht, te gekunsteld.

Elisabeth de Roos schrijft twee recensies voor de *N.R.C.*, één in 1932 over *Sartoris*, waarin zij lovend over de auteur spreekt als 'sterk en bijzonder'. Faulkners techniek vindt zij 'interessant en voor een roman typisch rythmisch. Hij werkt met grote hiaten en sprongen en verrassende accenten'. Zij vindt ook fantasie en humor in het boek en 'paradoxe romantiek'. In 1933 schrijft zij over *LIA* in de *N.R.C.* dat Faulkner net als bij *Sart.* en *S* over 'misdad en bloedige decadentie' schrijft..., en dat 'dezelfde romantiek en hevig elegische toon overtuigend werkt'. Over zijn stijl is ze minder lovend: 'Faulkner overschrijdt de grens tussen romantiek en trucquage onophoudelijk', en 'de stijl is tot rage opgetrokken tot een punt waar de auteur zich niet meer bekommert dat zijn trucquage aan het licht komt'. *LIA* is 'massief symbolisch', in tegenstelling tot het 'onsymbolische *S*, waar het gangsterwezen bestaat en de mensen nauwelijks meer bewust zijn dan dieren'. De Roos vindt Faulkner dus een overtuigend schrijver, heeft oog voor Faulkners interessante techniek, maar vindt dat dit al snel ontaardt in trucs, waar de schrijver zelf niet in kon geloven.

Emma van Hall-Nijhoff schrijft drie recensies voor de *N.R.C.*, rubriek *Amerikaansche Letteren*: in 1934 over de boekaankondiging van Faulkners *TT*. In 1935 vergelijkt ze in een boekbespreking over *P*, zijn eerdere werken *SP* en *S* als 'duistere, fantastische, dikwijls psychopathische verhalen, waarin stijl en atmosfeer den lezer gefascineerd hielden'. *P* is iets nieuws, vindt zij, 'een cacophonie', over het leven van wedstrijdvliegers en luchtvaartshows, met Faulkners eigenaardige stijl met de 'ongewoone structuur van de zinnen, de opeenstapeling en samenpersing in woorden en beelden om gedachten, indrukken, nuanceringen en belevenissen uit te drukken'. In 1938 oordeelt ze in de *N.R.C.* over de unieke stijl van Faulkner in *TU*: 'de sfeer van geheimzinnigheid en beklemmende spanning die wel eens irriterend werkt maar toch onbrekelijk behoort bij den stijl en fascinatie van Faulkners werk'. Van Hall-Nijhoff ziet dus de ongewone stijl en duistere verhalen als fascinerend voor de lezer, echter soms op het irritante af.

Jos. Panhuysen schrijft al in 1932 in *De Tijd* een recensie over de *Amerikaansche Literatuur, de Roman en de vertelling*, waarin hij de 'studies in pathologie door Faulkner' noemt. Hierbij bedoelt hij de gedachtewereld van de Pathologische Personages in Faulkners romans. In *Boekenschouw*, 1938 vergelijkt hij *TU* met *TSATF*, *S* en *AA*. Panhuysen heeft dus wel degelijk oog voor de schoonheid van Faulkners werk die hij tegelijkertijd beangstigend en verschrikkelijk vindt, maar neemt wel een moralistisch standpunt in. Hij acht *TSATF*, *S* en *AA* minder geschikt voor volwassenen dan *TU*, gezien de thematiek: 'het kwaad dat wortelt in de erfzonde' en 'de slechte, vernietigende drang der zinnen'. Naar aanleiding van het verschijnen van *WP* in 1939 jubelt een anonieme criticus in *De Telegraaf* dat dit een meesterwerk is, 'een evenknie van *Light in August*' en 'een Odyssee van troosteloze aard'. Hij of zij legt de nadruk op de mythische kwaliteiten van Faulkners werk.

Bespreking van de productieve en kritische receptie in het interbellum

In het interbellum zijn er verschillende *concretisering*en van Faulkners werk te vinden in Nederland: kritische receptiedocumenten van oorspronkelijke werken en van vertalingen en de vertalingen zelf als productieve receptie. Verschillende *actoren* zijn *mediatoren* in het receptieproces: De Spaarnestad en Van Staal & Co als uitgever voor respectievelijk de

katholieke middenklasse-lezers van populaire historische romans, en voor de elite die zich bezighoudt met het verheffen van de arbeiders. De onbekende vertaler van de eerste vertaling speelt een minder grote rol in het proces dan de tweede vertaler, Ina Prins, die in een netwerk van de socialistische-communistische zuil fungeert. Theun de Vries bevindt zich ook in deze zuil. Hij schrijft de paratekst in deze vertaling en publiceert een essay over Amerikaanse literatuur. Hij recenseert echter geen vertalingen of andere oorspronkelijke werken van Faulkner. We zien hier dat de verschillende *actoren* in dezelfde zuil elkaar beïnvloeden: inleider, vertaler, uitgever en recensent van *Het licht in Augustus* beïnvloeden het proces van selectie en classificatie van Faulkners werk.

De recensenten zijn ook *mediator* in het receptieproces. Van 1930-1941 verloopt de kritische receptie van Faulkner in Nederland voornamelijk via de neutrale en in iets mindere mate via de katholieke media. De protestants-christelijke media schitteren door afwezigheid en ook de socialistische- communistische bladen besteden geen aandacht aan Faulkner, hoewel één van de vertalingen in 1938 bij een socialistische uitgeverij uitkomt. Er tekenen zich dus twee *repertoires* af. Als eerste het katholieke *repertoire*, met de eigen media, waarin de vertaling bij De Spaarnestad uitkomt en wordt gerecenseerd. Daarnaast bestaat het neutraal-progressieve *repertoire*, waarin de tweede vertaling uitkomt. De vertaler en uitgever zijn marxist-communist en streven een meer geëngageerd doel na, dan de critici uit de neutrale bladen die deze roman recenseerden. Deze recensenten van de vertalingen zijn veelal anoniem, op één uitzondering na, Victor van Vriesland. Die van de oorspronkelijke werken zijn meestal bekende critici in die tijd, echter geen toonaangevende schrijvers of literatoren. Het verschil in denkbeelden over de vorm en inhoud van Faulkners werk tussen de 'neutrale' en 'katholieke' recensenten is een meer moralistische duiding bij de laatste. Het verschil tussen landelijke en regionaal is klein: hooguit zijn de recensenten van de behoudende regionale bladen nog conservatiever in hun perceptie en plaatsen zij Faulkner minder in internationale context. Faulkners werk wordt met Joyce en Woolf, Dos Passos en andere 'moderne' Amerikaanse schrijvers geassocieerd, hoewel maar één recensent de term avant-garde in de mond neemt. Hij vindt wel dat Faulkner de moeilijkste en meest ontoegankelijke van deze schrijvers is. Faulkners werk wordt ook met Edgar Allan Poe en Dostojewski geassocieerd. Een enkele ziet de invloed van Faulkner op Simon Vestdijk. De critici hebben soms moeite Faulkner bij een genre in te delen: zijn romans worden afwisselend 'historisch', 'realistisch', 'naturalistisch', soms regionaal en soms 'romantisch'

genoemd. Die vele lagen zijn in Faulkner romans ook terug te vinden. Veel recensenten roemen zijn psychologisch inzicht en de schoonheid en symboliek van zijn werk. Zij noemen zijn experimentele vorm, met gedachtesprongen, opeenstapeling van woorden en beelden en lange zinnen, die door één afkeurend als 'trucquage' wordt afgedaan en voor een ander 'irritatie opwekt, maar voor de meeste recensenten een eigenaardige stijl betreft. Hoewel de Nederlandse critici in het interbellum Faulkners personages geregeld als vreemd of abnormaal bestempelen, zien sommigen ook het kunstenaarschap en het unieke talent van Faulkner. Victor van Vriesland is ronduit lovend over Faulkner, meer behoudende critici vinden zijn thematiek soms moreel dubieus, echter wel van een angstaanjagend soort schoonheid.

Vanaf 1931 doet Faulkner zijn intrede in het nationale literaire systeem. Waarom heeft het dan nog zeven jaar geduurd voordat de eerste twee vertalingen verschijnen in Nederland? De eerste verklaring ligt in het literaire discours van die tijd. De belangrijke exponenten hiervan, Ter Braak en Du Perron hebben geen belangstelling voor Amerikaanse schrijvers en zo ze dat wel hadden gehad zouden ze Faulkner wellicht geen 'vent' hebben gevonden. Nadat *Forum* in 1935 ophoudt te bestaan, blijft hun invloed echter heersen. De minder prominente critici achten Faulkners oeuvre van uniek talent maar moeilijk toegankelijk. Het is geen toeval dat twee toegankelijker geachte romans als eersten worden vertaald. *TU* is een roman die gezien kan worden als historische familieroman over een oorlog in het verleden, en om die reden geschikt om in een romantisch jasje te worden vermarkt. De tweede roman, *LIA*, heeft een begin, midden en eind. De roman benadrukt de tegenstelling tussen arbeiders-boerenmensen, zoals het 'zuivere' boerenmeisje Lena Grove en de personages die het kwaad in de vorm van kwalijke 'bootleg' activiteiten, godsdienstige hypocrisie en rassenhaat personifiëren, koren op de molen van het socialistische gedachtegoed.

Opvallend is dat de belangrijke namen uit het literaire discours niet te vinden zijn in de kritische receptie van de vertalingen, een uitzondering is Van Vriesland. Hij speelt een belangrijke rol als *mediator* door *Het Licht in Augustus* actief aan te bevelen: door een recensie in het eerste geval en een voorwoord in het tweede geval. Hoewel minder invloedrijk dan Ter Braak en Du Perron, is Victor van Vriesland ook betrokken bij *Forum* en recenseert wel een van de vertalingen.

Een bijkomende verklaring voor de afwezigheid van Faulkner-vertalingen in de eerste zeven jaar van het receptieproces is de vertaalcultuur in Nederland. In het literaire discours van die tijd speelt de opvatting dat moderne buitenlandse literatuur in de oorspronkelijke taal gelezen moet worden en in veel gevallen dus voor de elite is bestemd. Vertalingen uit het Engels zijn alleen nodig voor degenen die die taal niet beheersen, vooral de lezers van populaire auteurs en lichtere genres. Dat is duidelijk te zien in de top tien van vertaalde auteurs in 1932 (Andringa 90). Jan Greshoff hekelt in 1932 het Nederlandse vertaalbeleid in *De Groene Amsterdammer* onder de titel 'Staatsgevaarlijk comité', naar aanleiding van de oprichting van een 'Comité van Actie in zake letterkundige vertalingen'. Hij heeft hier weinig vertrouwen in en stelt dat er veel wordt vertaald, maar alleen populaire literatuur en niet de werken van 'werkelijk groote schrijvers' zoals James Joyce, Virginia Woolf en Katherine Mansfield die werken van 'oprecht belang' schrijven. Greshoff, zelf horend bij de elite ziet dus wel een markt voor vertalingen van grote schrijvers, maar noemt Faulkner niet in dit rijtje. Greshoff zal de vertalingen *De Familie Sartoris* en *Het Licht in Augustus* wellicht ook niet hebben gezien als geschikt voor de elite omdat ze te weinig intellectueel zijn: te populair in het ene geval en te veel gericht op het lot van arbeiders in het andere geval, iets dat door sommige recensenten ook wordt benadrukt.

Kunnen de twee vertalingen als *event* of *incident* worden geclassificeerd? Vertalingen hebben altijd invloed, omdat ze het origineel in een andere taal herscheppen, de ene vertaling kan echter wel meer invloed hebben dan de andere. De vertaling *Het Licht in augustus* reflecteert in ieder geval meer in het nationale literatuursysteem dan *De familie Sartoris*: er verschijnen meer recensies en twee schrijvers van naam spelen hierbij een actieve rol. Om deze vraag goed te kunnen beantwoorden zal echter eerst de receptie in de volgende tijdperken bekeken dienen te worden.

Bij het eerste receptiemoment in 1931 bestond nog het beeld van Faulkner als vakkundige schrijver van inktzwarte, pijnlijke lectuur met een aaneenschakeling van krankzinnigheden (Perdeck over *TSATF*); in 1934 schrijft dezelfde recensent al over een unieke kunstenaar met hartstochtelijke visie op het leven, niet gehinderd door politieke, morele en godsdienstige motieven. Perdeck hoort dus tot de vooruitstrevende stroming onder de critici die Faulkner als 'moderne' schrijver beschouwt, deel van de avant-garde, die vormexperimenten toepast en een moeilijke, ontoegankelijke, eigenaardige stijl heeft. Deze *primaire* elementen die in zijn werk worden gezien zijn vernieuwend in het *repertoire* en

bevinden zich nog in de periferie. Stabiel gevestigd in het centrum van het *repertoire* zijn de *secundaire* elementen: Faulkners moreel dubieuze thematiek en afkeurenswaardige personages, gekoppeld aan een moeilijke stijl. Deze oordelen worden vooral gedeeld door de behoudende critici uit de confessionele hoek, bijvoorbeeld vanuit een katholiek wereldbeeld. Hoewel de critici uit neutraal-progressieve hoek, zoals De Roos en Van Hall-Nijhoff geen moreel oordeel uitspreken, weten zij nog niet altijd raad met Faulkners vormvernieuwingen, zij vinden deze irritant of gewoon trucs. De invloed van Forum speelt hier zeker een rol: Faulkner is geen 'vent' en bovendien is hij een Amerikaan. Van Vriesland neemt een middenpositie in: hij recenseert vanuit progressieve waarden, ziet de auteur als kunstenaar met een unieke stijl, maar ziet wel een maatschappelijk engagement in *Licht in augustus*. De meer behoudende critici die de heersende waarden delen weten Faulkner nog slecht te plaatsen: is hij nu een regionalist, een naturalist of een sensitivist? In het volgende hoofdstuk zullen we de ontwikkeling van het beeld van Faulkner als schrijver bekijken in de naoorlogse periode tot 1960.

Hoofdstuk 6

De receptie van 1946 tot 1960

Inleiding

Vanaf 1941 tot 1946 vindt een duidelijke cesuur plaats in de receptie van Faulkner in Nederland door externe ontwikkelingen in het literaire veld: vanwege de Duitse bezetting komt de infrastructuur voor publicaties stil te liggen, gaat ondergronds verder of wordt door de Duitsers overgenomen. Dit belemmert de toegang van auteurs, uitgevers of recensenten tot het literaire veld. Zij mochten niet publiceren of hadden gebrek aan middelen. Na de bevrijding is de literaire wereld ingrijpend veranderd: literatoren en uitgevers komen weer bovengronds of terug uit de kampen en de publicatiemachine moet weer op gang komen. Naast de vooroorlogse dag- en weekbladen komen verzetsbladen in beeld, al dan niet voortkomend uit de oude kranten in het literaire circuit: *Het Parool*, *Het Vrije Volk* en *De Waarheid* (Roegholt 70). Media die onder de Duitsers verder hadden gewerkt krijgen een publicatieverbod, dat later weer wordt opgeheven. De invloed van Ter Braak en Du Perron is na hun dood in 1940 en na de bezetting aanzienlijk verminderd. Er komen nieuwe namen op in de literaire kritiek.

Een aantal gebeurtenissen heeft grote invloed op de vroege naoorlogse receptie van Faulkner in Nederland. Als eerste stijgt de interesse in Amerikaanse literatuur, de literatuur van de bevrijders van Nederland (Visser 240). Ten tweede publiceert Malcolm Cowley in de Verenigde Staten in 1946 *The Portable Faulkner* waardoor de belangstelling voor Faulkners oeuvre in eigen land en bij de recensenten in Nederland groeit. In 1947 verschijnt een lovende recensie over de *Portable Faulkner* van M.R. Voûte in *Litterair Paspoort*. Ook R. Blijstra besteedt een recensie aan deze uitgave in *Het Vrije Volk* van dat jaar. Ten derde verschijnt voor het eerst een bespreking van William Faulkner en zijn oeuvre in een academisch tekstboek, van de anglist A. G. van Kranendonk, *De Geschiedenis van de Amerikaanse literatuur deel II* bij uitgeverij Van Oorscot. Ten vierde verschijnen er twee toonaangevende essays over Faulkner: in 1948 schrijft Simon Vestdijk 'Erotische driehoeksmeting' in *Het Parool* en in 1949 verschijnt het artikel 'De Januskop van William

Faulkner' van Willem Frederik (W.F.) Hermans in *Litterair Paspoort*. Ten vijfde wordt de vraag naar vertalingen uit het Engels steeds groter (Van Voorst 26). Dit resulteert in een explosieve stijging van het aandeel van vertaalde fictie uit het Engels in de jaren vijftig, zoals het onderzoek van Sandra van Voorst naar vertaalde fondsen bij uitgeverijen in deze periode uitwijst (ibid.). Het aanzien van vertalen en de vertaler wordt hierdoor eveneens verhoogd, zoals blijkt uit het instellen van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs in 1955. Als laatste stijgt Faulkners internationale reputatie in één klap na het ontvangen van de Nobelprijs voor de Literatuur van 1949, uitgereikt in 1950. Bij het in ontvangst nemen van deze prijs houdt Faulkner zijn indrukwekkende lezing, die in meerdere recensies geciteerd zal worden. Zijn reputatie wordt verder bevestigd door het winnen van de National Book Award en de Pulitzerprijs voor *A Fable* in respectievelijk 1954 en 1955. Deze gebeurtenissen genereren een golf van publicaties vanaf de oorlog tot eind jaren vijftig, zoals weergegeven in tabel 9. De *concretisering*en in het receptieproces zien we in de vorm van vertalingen, herdrukken en een toneelbewerking in deze tabel en in tabel 10 en in de vorm van kritische receptiedocumenten over Faulkners oeuvre in tabel 11.

Overzicht van recensies, vertalingen en herdrukken 1946-1960

Uit de gegevens in tabel 9 (zie volgende pagina) over productieve en kritische receptie van 1946 tot 1960 blijkt Faulkner vaste voet te krijgen in het Nederlandse literaire systeem van die tijd. In deze hele periode verschijnen honderdnegen publicaties over Faulkner en zijn werk en negen vertalingen. Begint de vroege naoorlogse receptie aarzelend met veertien publicaties tot 1950, het jaar van de Nobelprijsuitreiking genereert alleen al achttien publicaties over de prijs en het oeuvre van de auteur, inclusief de aankondigingen. Vanaf 1951 worden én het hoogste aantal nieuwe vertalingen (zes) van de hele receptieperiode tot nu gesignaleerd (zie ook tabel 1), wordt een aantal titels herdrukt (drie), worden elf recensies gewijd aan de vertalingen en herdrukken, en telt deze periode de meeste publicaties in een decennium over Faulkner in dag- en weekbladen tot heden (zevenenzeventig).

Tabel 9 Overzicht van recensies, vertalingen en herdrukken 1946-1960 ¹²	
1946-1950	14 publicaties (recensies van Faulkners werk, in relatie met Amerikaanse literatuur)
1950	18 publicaties (16 over de Nobelprijs; 2 over Faulkners werk)
1951-1958	12 vertalingen: 6 nieuwe vertalingen en 6 herdrukken van 3 boeken. Nieuwe vertaling <i>Grijze zomer (S)</i> door Johan van Keulen bij uitgeverij Oosterwijk (1951) met 4 herdrukken. Herdruk van <i>Het Licht in augustus</i> onder de titel: <i>Geboorte in augustus</i> . Vertaler Mr.I.E. Prins-Willekes MacDonald, bij Querido (1951). Nieuwe vertaling <i>Ongenode gast (IITD)</i> door Apie Prins, bij de Wereldbibliotheek (1951). Herdruk <i>Ongenode gast</i> bij de Wereldbibliotheek (1954) Nieuwe vertaling <i>Uitvaart in Mississippi(As I Lay Dying)</i> door Apie Prins en John Vandenberg, De Bezige Bij (1955) Nieuwe vertaling <i>De beer (The Bear)</i> door John Vandenberg bij Heidelberg (1955). Nieuwe vertaling <i>Het oude volk (The Old People)</i> door Hans Edinga bij W. Gaade en De Bezige Bij (1957) Nieuwe vertaling 'Twee soldaten' (<i>Two Soldiers</i>) bij <i>Reader's Digest Beste Boek</i> .
1951-1960	77 publicaties (7 recensies over <i>Geboorte in augustus'</i> , 8 over <i>Grijze zomer</i> , 2 over <i>Ongenode gast</i> , 1 over <i>Uitvaart in Mississippi</i> , 1 over <i>Het oude volk</i> ; 21 over Faulkners werk, 6 over censuur in de V.S., 4 over de Pulitzer voor <i>A Fable</i> , 12 over opvoering <i>Requiem voor een non</i> , 9 over films, 7 andere.

De productieve receptie vanaf 1946 tot 1960

In tabel 10 op de volgende pagina is een overzicht uit de vertalingen en herdrukken van Faulkners werk te zien voor de naoorlogse periode tot 1960. Deze periode laat een hernieuwd enthousiasme zien in de productieve receptie van Faulkner in Nederland, met zes nieuwe vertalingen, drie herdrukken en een toneelbewerking. In 1951 wordt *Het Licht in Augustus* uit 1938 herdrukt onder de nieuwe titel *Geboorte in Augustus*. De vertaling *Grijze zomer* van *S* zou in de jaren vijftig vier herdrukken beleven, de vertaling *Ongenode gast* van *IITD* twee. In 1955, vijf-en-twintig jaar na het origineel verschijnt een nieuwe vertaling van *AILD* onder de titel *Uitvaart in Mississippi*. Vanaf 1955 worden drie verhalen vertaald, *TB* onder de titel *De Beer* en *TOP* onder de titel *Het oude volk*, beiden uit *GDM* (1942), waarvan *Het Oude Volk* bij twee uitgeverijen verschijnt.

¹² Dit is een deelloverzicht overgenomen uit tabel 1, pagina 35.

Tabel 10 Vertalingen en herdrukken van William Faulkners werk 1951-1960¹³

Jaar Publicatie	Titel	Vertaler	Uitgever	Druk	Titel origineel	Jaar Publicatie
1951	<i>Grijze zomer</i>	Johan van Keulen	Oisterwijk, Den Haag	1 ^e - 4 ^e	<i>Sanctuary</i>	1931
1951	<i>Geboorte in Augustus</i>	Mr. I.E. Prins-Willekes-McDonald	Querido, Amsterdam	2 ^e	<i>idem</i>	Idem
1951	<i>Ongenode gast</i>	Apie [Adriaan Pieter] Prins	Wereldbibliotheek, Amsterdam, Antwerpen	1 ^e	<i>Intruder in the Dust</i>	1948
1954	<i>Ongenode gast</i>	Apie Prins	Wereldbibliotheek	2 ^e	<i>Intruder in the Dust</i>	1948
1955	<i>Uitvaart in Mississippi</i>	Apie Prins en John Vandenbergh (i.e. Jan Hendrik Willem Schlamilch)	Bezige Bij, De Bijenreeks, Amsterdam Literaire Reuzenpocket	1 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	1930
1955	<i>De beer</i>	John Vandenbergh	Heideland, Hasselt, België		<i>The Bear</i>	
1957	<i>Het oude volk</i>	Hans Edinga [i.e. Hans Heidstra]	W. Gaade, Delft Preciosa reeks	1 ^e	<i>Go Down Moses, (GDM), The Old People</i>	1942
1957	idem	idem	Bezige Bij		idem	
1958	'Twee soldaten'	onbekend	Bezige Bij <i>Reader's Digest Beste Boek 2</i>		'Two Soldiers'	1958

Het verhaal *TS* wordt uitgegeven in een vertaalde uitgave van *Readers Digest Beste Boek* onder de titel '*De Twee Soldaten*'. Ook wordt een toneelbewerking van *RFAN* in Nederlandse vertaling opgevoerd door de Haagsche Comedie. Een herdruk van *De Familie Sartoris* van De Spaarnestad uit 1938 zien we niet meer terug in de lijst. Wellicht dat de uitgeverij na de Tweede Wereldoorlog de tijd niet rijp achtte voor een herdruk van een oorlogsroman, ook al gaat het om een andere oorlog. John Vandenbergh zou uiteindelijk in 1964 een hervertaling publiceren onder de naam *Onoverwinnelijk*.

In de volgende paragrafen ga ik vooral in op de vertalingen van de romans, omdat deze meer recensies genereren dan de vertalingen van de verhalen, twintig versus één. De toneelvertaling van *Requiem voor een non* van Alfred Pleiter uit 1956 is een bewerking van het origineel, die na opvoering bij de Haagsche Comedie elf recensies opleverde, maar verder niet is gepubliceerd. De andere recensies worden bij de paragraaf over kritische receptie besproken. In de beschouwing over de productieve en kritische receptie van Faulkner in deze jaren worden de rollen van de verschillende *actoren* in het receptieproces van diverse kanten belicht: welke vertalers treden op de voorgrond, in welke literaire kringen functioneren zij, welke uitgevers nemen de vertalingen op en wat betekent dat voor de reputatie van Faulkner in het Nederlandse literatuur systeem. Daarna wordt bekeken welke recensenten in welke bladen de schrijver, zijn oeuvre en de vertalingen bespreken.

¹³ Dit is een deelloverzicht uit de tabel in bijlage 1

Ten slotte wordt getracht een beeld te vormen over Faulkner en zijn werk uit de kritische vertaalreceptiedocumenten en wordt dit besproken in de bredere context van de oorspronkelijke teksten van Faulkner.

De vertalingen, vertalers en uitgevers van 1951 tot 1960

De eerste herdruk van Faulkners werk in Nederland: Geboorte in Augustus

In juni 1951 komt de tweede druk uit van *Het Licht in Augustus* (1938) onder de nieuwe titel *Geboorte in Augustus* bij N.V. Em. Querido's Uitgeverij te Amsterdam in de Reuzensalamander reeks. Dezelfde vertaler, Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald, staat vermeld op de binnenkant van de omslag. De vertaling is een ongewijzigde herdruk met gewijzigde paratekst: het voorwoord van Theun de Vries is vervangen door een korte samenvatting, zonder vermelding van zijn naam. Wel wordt de beschrijving begonnen met De Vries' karakterisering van de roman als: 'Kroniek van Amerika's kracht en Amerika's schande'. Een voorwoord van een communistische schrijver werd wellicht in 1951 niet meer op prijs gesteld, gezien de ontwikkelingen in de Koude Oorlog en dit kan ook reden zijn dat de tweede druk niet meer bij Van Staal & Co verschijnt. Misschien is Uitgeverij N.V., voorheen Van Staal & Co. na de Tweede Wereldoorlog opgeheven. De enige terug te vinden vermelding is dat directeur Van Staal Buchenwald overleeft en na de oorlog zijn baan bij een andere uitgeverij oppakt (Reinalda 259). Hoe het ook zij, de tweede druk komt uit bij Emmanuel Querido in Amsterdam. Deze joodse uitgever van de eerste serie pocketboeken in Nederland, de Salamanderreeks, en van joodse schrijvers die in Duitsland niet meer gepubliceerd mochten worden, overleeft de oorlog niet. Hij wordt in Sobibor vermoord, waarna de uitgeverij door Geert van Oorschot de oorlog door wordt geloodst en zich na de oorlog tot toonaangevende uitgeverij in literair Nederland ontwikkelt. *Geboorte in Augustus* zou de enige Faulkner-vertaling bij Querido blijven.

Het verschijnen van *Geboorte in Augustus* zal in 1951 vier recensies opleveren, waaronder één van W.F. Hermans in *Het Vrije Volk*, één in *Boek van Nu* van G. van E. en twee anonieme recensies in *De Telegraaf*. In 1952 verschijnt één anonieme recensie in het *Algemeen Handelsblad* en een aankondiging in *De Waarheid*. In 1954 wordt de uitgave gratis aangeboden in *Het Vrije Volk*, bij afsluiten van een abonnement op *Vrij Nederland* en

verschijnt er nog een recensie bij de herdruk in de *Leeuwarder Courant*. Kennelijk loopt de uitgave niet hard, want herdrukken of recensies worden niet meer gesignaleerd.

Was *Het Licht in Augustus* in 1938 door voorwoord en uitgever nog duidelijk van socialistisch/communistische signatuur, in 1951 is de tweede druk verschoven naar een neutrale, progressieve uitgever Querido. In de jaren zestig wordt geen herdruk meer gesignaleerd, pas in 1979 zou John Vandenberg's nieuwe vertaling *Licht in augustus* verschijnen bij De Bezige Bij, waarna het tot 2005 zou duren voordat de nieuwe vertaling van Guide Golücke *Licht in augustus* bij Atlas Contact uitkomt.

De eerste naoorlogse nieuwe vertaling: Grijs zomer

In mei 1951 wordt de eerste vertaling van *S* (1931) gepubliceerd onder de naam *Grijs Zomer* bij Uitgeverij Oisterwijk in Den Haag, vertaald door Johan van Keulen (1917-1982), tevens de uitgever. Deze katholieke uitgeverij uit 1917 van de gebroeders Van den Boomgaard, in het gelijknamige Oisterwijk, ging in de jaren dertig steeds meer een nationaalsocialistische koers volgen, met publicaties van de beruchte Arnold Meijer, tot de dood van de oprichter in 1940. In 1944 brandde het uitgeversbedrijf uit door oorlogshandelingen, zoals de *Bibliografie van het Bruine Boek* vermeldt.¹⁴ Na de oorlog koopt Johan van Keulen de boedel op en zet de zaak voort in Den Haag onder dezelfde naam, waarmee hij een uitgeefkanaal creëert voor zijn opvoedkundige stichtelijke boekjes over kinderseks, die zowel door de katholieke als protestants-christelijke pers juichend werden ontvangen (Renders 1993).

Naast uitgever en schrijver is Van Keulen ook vertaler, die alleen via zijn eigen uitgeverij publiceert: *Grijs Zomer* is het enige resultaat hiervan. In de hardcover uitgave met linnen kaft wordt geen voor- of nawoord gegeven. De titel van het boek verwijst naar de eerste zin van de laatste alinea, als Temple Drake met haar vader in Parijs loopt: 'Het was een grijs dag van een grijs zomer, van een grijs jaar' (268). Deze eerste vertaling krijgt kritiek van W.F. Hermans in zijn recensie in *Het Vrije Volk* (Hermans, 1951). Hij beklagt zich over de vertaler die het wel zeer bont maakt en zelfs een cruciale vertaalfout begaat: "'Springing the trap'" vertaalt hij met 'en sprong de ladder op', zodoende een der hoogtepunten van het boek, de executie van de hoofdpersoon [Popeye] reddeloos verknoeiend' (Hermans 1951).

---

¹⁴ Zie voor meer informatie de website Hasufali.nl.

Hermans wijst terecht op de slordigheden in de vertaling. Zo zou de eerder geciteerde zin, een vertaling van 'It had been a grey day, a grey summer, a grey year.' nauwkeuriger vertaald kunnen worden met: 'Het was een grijze dag geweest, een grijze zomer, een grijs jaar', zoals Peter Bergsma in de nieuwe vertaling uit 2008 er van zou maken. Hermans vindt dat de vertaling van *Geboorte in Augustus*' die hij tevens bespreekt eveneens 'niet fraai' is uitgevallen en beklagt zich over 'goedkope herdrukken voor het zogenaamde "grote publiek" [dat] wel degelijk gevoelig is voor waarlijk goede literatuur', maar 'beter meer kan uitgeven en Engels leren, in plaats van zich deze vertalingen aan te schaffen' (ibid.).

De uitgave loopt echter goed, zo wordt in 1952 al de vierde druk gesignaleerd die tot 1969 zou duren, waarna de vijfde druk verschijnt in paperback uitgave onder de naam: *Het meisje Temple Drake*. Het publiceren van *Grijze zomer* blijft een interessante vermenging van uitgevers, schrijvers en vertalers in het *repertoire*: een schrijver met een eigen uitgeefkanaal voor zijn eigen opvoedingslektuur, die *S* op eigen initiatief vertaalt en uitgeeft als *Grijze zomer*. *S* is in Amerika de best verkochte roman van Faulkner geweest, zeker in de tijd dat hij nog leefde. Ook deze vertaling genereerde discussie, echter alleen over de slechte kwaliteit en niet over de scandaleuze inhoud. Van Keulens eigen, licht erotische Bob en Daphneserie voor opgroeiende kinderen werd in 1959 wel in beslag genomen en zou tot 1964 nog tot een veroordeling leiden.

De derde vertaling: Ongenode gast

In 1951 komt de eerste vertaling van *Intruder in the Dust* (1950) in Nederland uit bij De Wereldbibliotheek, Amsterdam, Antwerpen onder de titel *Ongenode gast*. De vertaler is Apie Prins. Adriaan Pieter Prins (1884-1958), roepnaam Apie (soms gespeld als Api), afkomstig uit een gegoed milieu is een beroeps-bohémien die de meeste wonderlijke banen combineert over de hele wereld. Hij is dichter, schrijver en correspondent voor diverse bladen, zoals het *Algemene Handelsblad* in Mexico, *De Telegraaf* in de Verenigde Staten en de *Daily Herald* in China.¹⁵ Hij trouwt met Ina Willekes MacDonald in 1911, krijgt twee kinderen, onder wie Sonja Prins, en verblijft met zijn gezin in diverse werelddelen. In 1925 keert het gezin terug naar Nederland, waarna het huwelijk in 1927 wordt ontbonden. Apie

---

¹⁵ Meer informatie is te vinden op de site <https://ilibrariana.wordpress.com/2012/02/03/Apie-Prins-1884-1958/>

Prins is marxist. Samen met zijn ex-vrouw richt hij de Vereniging Nederland – Nieuw Rusland op en is redacteur van het tijdschrift *Rusland van heden*. Na de Tweede Wereldoorlog is hij ontheemd en verblijft vaak op de kunstenaarssociëteit De Kring en in cafés rond het Leidseplein, wat geld verdienend met vertalen en werk voor de Associated Press. Zijn autobiografie *'Ik ga me eige baan* die in 1958 uitkomt bij De Bezige Bij is in spreektaal geschreven. Prins vertaalt onder meer boeken van John Steinbeck, Irwin Shaw, Irving Stone en Morton Thompson. Zijn eerste vertaling van William Faulkner, *Ongenode Gast* (1951), gepubliceerd bij de Wereldbibliotheek, wordt in 1954 herdrukt. Met John Vandenbergh samen vertaalt Prins zijn tweede en laatste boek van Faulkner: *Uitvaart in Mississippi*, dat in 1955 uitkomt bij De Bezige Bij, met een herdruk in 1962.

De Wereldbibliotheek is volgens de paratekst in *Ongenode gast* uit 1951 een 'N.V. Maatschappij ter Verspreiding van Goede en Goedkope Lectuur, in 1903 door Dr. L. Simons opgericht en thans onder leiding van J.C. Winterink. Redactie: Victor E. van Vriesland, J.C. Winterink.' De Wereldbibliotheek is een boekenclub met eigen uitgeef- en distributiekanaal, waar abonnees kunnen intekenen voor een bepaalde uitgave (Roegholt 99). Dat de vertaling bij deze uitgeverij wordt gepubliceerd is geen toeval. Van Vriesland is een goede bekende van de familie Prins en enthousiast over Faulkners romans, zoals in 1938 al blijkt uit de lovende recensie over *Het Licht in Augustus*. Daarnaast schiet de bekendheid van *IITD* (1948) omhoog nadat de filmversie in Hollywood uitkomt, deze wordt onder andere al in *De Telegraaf* in 1949 aangekondigd. De Nobelprijs van de auteur helpt uiteraard ook mee in de beslissing een vertaling te publiceren. Bovendien verkeert Prins in de kunstenaarssociëteit De Kring in literaire circuits, waarin ook Van Vriesland een belangrijke rol speelt.

Sociëteit De Kring biedt een podium voor de experimentele schrijvers, vernieuwende uitgevers en redacteurs: Remco Campert, Lucebert, Bert Schierbeek, Gerrit Kouwenaar, Victor van Vriesland en de uitgever Geert Lubbershuizen. In deze kringen vertoeft ook Apie Prins, als oudere non-conformist. Zijn scherpe intellect en spitsvondigheid worden op prijs gesteld door de jongere schrijvers. Prins schrijft voor *Critisch Bulletin* al in 1950 een recensie over *Intruder in the Dust* en het negervraagstuk. Van Vriesland zorgt ervoor dat de vertaling van Prins van *IITD* bij de Wereldbibliotheek uit kan komen. Een nieuwe naam in de wereld van Engelstalige literatuur en vertalingen, John Vandenbergh schrijft er in *Boek van Nu* een recensie over (Vandenbergh 1951).

Ongenode gast beleeft in 1954 nog een tweede en tegelijk laatste druk. *Ongenode gast* heeft de reputatie van Faulkner in de beginjaren vijftig wel verder doen rijzen, maar is dus niet van blijvende invloed geweest. Wel heeft Prins ook bijgedragen aan de beeldvorming rond Faulkners rol in het rassenvraagstuk als recensent van *IITD* en als vertaler van dat boek. Bovendien was hij de leermeester van de snel rijzende ster aan het literaire (vertaal)firmament van de jaren vijftig, John Vandenberg. De uitgave van *Ongenode gast* is weer een voorbeeld van de vermenging van het cultureel-literaire veld met het economische dat zich concentreerde rondom Sociëteit De Kring. De interactie tussen de vernieuwende Vijftigers, die de vorm en de conventies los wilden laten, de oude non-conformist en vertaler Apie Prins, de dichter Victor van Vriesland, redacteur bij de Wereldbibliotheek en de opkomende criticus en vooral vertaler John Vandenberg resulteerde in weer een Faulknervertaling, ditmaal bij De Bezige Bij.

De vierde vertaling Uitvaart in Mississippi

In 1955 verschijnt de eerste vertaling van *AILD* (1930) in Nederland, onder de titel *Uitvaart in Mississippi* in de Bijenreeks van De Bezige Bij. De paratekst vermeldt: 'In samenwerking vertaald door Apie Prins en John Vandenberg'. De uitgave zou in 1962 worden herdrukt als Literaire Reuzenpocket no. 38 bij dezelfde uitgeverij.

De interesse van De Bezige Bij voor Faulkner wordt gewekt: Prins is geïnteresseerd in nog een vertaling en De Bezige Bij heeft net het overschot van *De Metsiers* van Hugo Claus overgenomen, een boek naar voorbeeld van *AILD* en *TSATF* waarvoor hij in België een prijs heeft gekregen. Prins, Schierbeek en Vandenberg drammen net zo lang door tot Lubbershuizen en Schouten tegen overstag gaan en een Faulknervertaling publiceren. Schouten erkent daarbij ruiterlijk: '[k]ennis van de moderne wereldliteratuur was niet ons sterkste punt':

De gecombineerde overtuigingskracht van Prins, Schierbeek en Vandenberg was groot. Wij besloten Faulkner uit te geven zonder hoop op goede verkoop. Apie en John verzorgden de vertaling en in 1955 stond de roman onder de titel *Uitvaart in Mississippi* op de fondslijst. De kopers lieten het inderdaad afweten (93).

Hoewel de Nederlandse markt nog niet klaar is voor de experimentele vertelstructuur van *AILD* in vertaling, zou dit de start worden van veel van John Vandenberg's vertalingen voor De Bezige Bij: William Faulkner, Jack Kerouac, Malcolm Lowry, Henry Miller, wiens 'vieze

boeken' andere uitgevers niet uit willen geven en, vooral zijn grootste succes *Ulysses* van James Joyce, waar meer dan vijftienduizend exemplaren van werden verkocht (ibid. 93).¹⁶

John Vandenberg (1906-1986) is het pseudoniem van Jan Hendrik Willem Schlamilch. Hij studeert naar eigen zeggen in de jaren twintig Engels in Cambridge, is in de jaren dertig directeur van een garagebedrijf in Den Helder en daarna leraar M.O. (ibid. 43). Van de oorlogstijd zijn geen gegevens bekend, maar zeker is dat hij na de oorlog snel naam maakt in literaire kringen. Zo stelt hij in 1947 al een boek samen over Amerikaanse uitdrukkingen: *Americana; zo spreekt Amerika. Een verzameling uitdrukkingen bijeengebracht, vertaald en verduidelijkt door John Vandenberg*. Hij recenseert *IITD* voor *Het Boek van Nu* in 1948 en verschijnt in 1949 met zijn vertaling *Smaad* van Dorothy Sayers' *Gaudi Night*, in 1950 gevolgd door *De wijsheid van het hart* van Henry Millers *The Wisdom of the Heart*, die beiden uitkomen bij De Driehoek in 's Gravelande. In 1950 komt ook in *Podium* zijn recensie uit van *KG*, de bundel detectiveverhalen van Faulkner. Eveneens in 1950 verschijnt Vandenberg's artikel over Amerikaans proza in het speciale themanummer over Amerika van *De Gids* (Vandenberg 131-140).

Vandenberg is dus 1950 al actief in literaire kringen in Amsterdam, waar hij de Vijftigers en Apie Prins in Sociëteit de Kring tegenkomt. Hij begeleidt zelfs Gerard van het Reve bij het schrijven van een roman in het Engels. In 1951 vervangt Van het Reve hem echter door James Holmes, de jonge Amerikaanse dichter die zich in Nederlandse poëzie- en vertaalkringen begint te roeren, met onder meer een publicatie over Faulkner *en IITD* in *Literair Paspoort* 5, 1950. Holmes zou als vertaler van Nederlandse poëzie in het Engels de tweede Martinus Nijhoff Vertaalprijs krijgen in 1956. Van het Reve introduceert Vandenberg bij Bert Schierbeek, die een uitgever zoekt voor zijn boek en bij Vandenberg onvermoeibare steun vindt. De publicatie van *Het boek Ik* in 1951 bij de Bezige Bij, verstevigt de positie van Vandenberg in het literaire bestel (ibid. 43).

Met steun van Apie Prins en Bert Schierbeek vindt John Vandenberg dus een ingang bij de Bezige Bij, wat resulteert in de eerste gezamenlijke Faulknervertaling van Prins en Vandenberg: *Uitvaart in Mississippi* (1955) bij deze uitgeverij. Vandenberg zou bij De Bezige Bij nog meer vertalingen van Faulkner publiceren: een heruitgave van de vertaling van

---

¹⁶ Bovenstaande anekdote wordt ook door Ton Naaijens beschreven in zijn 'vergeten vertalers dubbelpotret' van Gerardine Franken en John Vandenberg in het septembernummer van *Filter* 2016 (43-44).

TSATF in het Nederlands: *Het geraas en gebral* in 1977, een heruitgave van de vertaling van *AA* in het Nederlands *Absalom, Absalom!* in 1978, een hervertaling van *Licht in augustus* in 1979 en nieuwe vertalingen van de Snopes - trilogie *Het gehucht* en *Het stadje*, in respectievelijk 1980 en 1982. Schouten beschouwt het werk van Vandenberg als 'baanbrekend' en met een 'fantastisch doorzettingsvermogen' volbracht, ook al is er later kritiek op zijn vertalingen (Schouten 93). De Bij zou in 1985 de hervertaling van Rien Verhoef van *AILD Terwijl ik al heenging* nog uitgeven en van dezelfde vertaler die van *TU, Onverslagen* in 1990, de eerste nieuwe vertaling na *De Familie Sartoris* uit 1938. Daarna zou Atlas Contact de publicatie van Faulknervertalingen gaan overnemen.

Naast vertalingen van Faulkner is Vandenberg het bekendst geworden door zijn Joyce-vertalingen: de vertaling van *Ulysses* levert hem in 1970 de Martinus Nijhoff Vertaalprijs op. Overigens stelt hij in zijn verantwoording in *Aantekeningen bij James Joyce's Ulysses* dat hij een goede 'voor oefening' heeft gehad op technisch gebied door het 'overzetten van de werken van William Faulkner (vooral diens *The Sound and the Fury* en *Absalom, Absalom!* [sic])' (Vandenberg 210). Vandenberg is van 1956 tot 1971 getrouwd met Gerardine Franken, die onder meer Djuna Barnes, Virginia Woolf en James Joyce zou vertalen vanaf 1963. (Naaijens 45). In de jaren zeventig vertaalt ze ook een verhaal van William Faulkner in het Nederlands: 'Gegevens van een paardedief' in *De beste buitenlandse verhalen van De Bezige Bij* (1978). Dit is een lang fragment uit Faulkners *AF*. Geraldine Franken pleit in een brief aan Pierre H. Dubois van datzelfde jaar voor een vertaling van de tekst van *RFAN* die ook door Albert Camus voor toneel werd bewerkt (ibid. 44). In deze brief maakt zij, voor zover ik kan opmaken uit het artikel van Naaijens geen vermelding van de toneelbewerking van Alfred Pleiter die in 1956 door de Haagse Comedie werd opgevoerd (44). Een nieuwe vertaling van *RFAN* zou in Nederland nooit verschijnen.

Ook hier is de vermenging van kringen van auteurs en literair vertalers bijzonder vruchtbaar: John Vandenberg is vanaf 1955 tot midden jaren tachtig de meest productieve en bekende Faulkner-vertaler in Nederland. In de jaren vijftig en zestig maakt hij de nieuwe vertalingen van *AILD*, *TSATF*, *AA* en de roman *TR*, een hervertaling van *TU*, nieuwe vertalingen van *TB* en een aantal andere verhalenbundels, waarvan in de jaren zestig en zeventig herdrukken verschijnen. De uitgaven verschijnen behalve bij De Bezige Bij ook bij diverse andere uitgeverijen, zoals Bruna (1963, 1964, 1965, 1967, 1969, 1973) W. Gaade in Delft (1955 en 1962) en Heidelberg in Hasselt (1955, 1962, 1970). Ook verschijnen er

vertalingen bij de Nederlandse Boekenclub en Readers Digest. De laatste herdruk van *De Beer* verschijnt bij Goossens in Tricht (1985). In 1986 overlijdt John Vandenberg.

De Vlaamse Uitgeverij en boekhandel HeideLand werd opgericht in 1945, met een rechts-nationaal profiel, verhuisde naar Hasselt en ging literaire werken uitgeven¹⁷. In 1955 wordt het verhaal *De Beer* al in vertaling van John Vandenberg bij deze uitgeverij gepubliceerd. De uitgeverij maakt naam met grote reeksen zoals *Het Pantheon der winnaars van de Nobelprijs voor literatuur* vanaf 1956, waarin de eerste vertaling van *Absalom, Absalom!* van dezelfde vertaler in 1966 zou verschijnen.

Bij uitgeverij W. Gaade n.v. in Delft komt in 1957 in de Preciosa-reeks (hardcover) de Nederlandse vertaling van *The Old People (TOP)* uit als *Het oude volk* (in vertaling van Hans Edinga, met een goede inleiding van deze vertaler, volgens Maarten 't Hart in *De Gids* in 1985 (401). Dit is een van de zeven verhalen van *Go Down Moses (GDM)* uit 1942. De vertaling komt eveneens uit bij De Bezige Bij in 1957, in de Literaire Pocket reeks. Gaade zou in 1962 ook nog *Uitvaart in Mississippi* publiceren, gelijktijdig met de uitgave als Literaire Reuzenpocket 38 van De Bezige Bij. Uitgeverij Gaade was van oorsprong een katholieke uitgeverij uit 1835 met een breed fonds van zowel non-fictie als fictie.

Hans Edinga, pseudoniem van Hans Heidstra (1918-1980) komt uit een Fries onderwijzersgezin en studeert na de oorlog theologie. Hij wordt journalist, schrijver, dichter en redacteur van religieuze programma's, maar werkt ook bij de NTS als hoofd afdeling Filmvertalingen.¹⁸ Naast *Het oude volk* vertaalt hij ook werk van Somerset Maugham, Harper Lee, Alan Sillitoe, Roald Dahl en Ernest Hemingway. Hij zou ook samen met Theun de Vries en Clara Eggink vertalen.

Het verhaal 'Twee soldaten' in *Reader's Digest Beste Boek II* (1958) komt via de bekende tijdschriftenuitgever uit Amerika vanaf 1957 uit in Nederland. Deze uitgever liet boeken samenvatten en inkorten voor het grote publiek. Het doel van Reader's Digest om het grote publiek aan het lezen te krijgen met ingekorte, gemakkelijk toegankelijke uitgaven en vertalingen, zonder naamsvermelding van vertalers, doet denken aan de marketing technieken van De Spaarnestad in 1938. Het past eveneens in het patroon van massacirculatie van boeken in de jaren vijftig door de technische ontwikkelingen die het

---

¹⁷ Meer informatie over deze uitgever die in 1975 werd overgenomen door Kluwer en in 1985 zou verdwijnen, is te vinden op <http://hasel.be/boekhandel-en-uitgeverij-heideland>

¹⁸ <http://www.schrijversinfo.nl/edingahans.html>

goedkope pocketboek mogelijk maakte van bijvoorbeeld *De Bezige Bij* (Roegholt 211). Een herdruk van ‘Twee soldaten’ heb ik niet terug kunnen vinden.

De kritische receptie van 1946 tot 1960

Van de kritische receptiedocumenten wordt een overzicht gegeven in tabellen 11 en 12. De eerste periode van 1946-1951 (tabel 11) is de voedingsbodem voor de recensies over de vertalingen die pas vanaf 1951 verschijnen. De publicaties over vertalingen zijn gearceerd. In 1950 ontstaat een golf aan publicaties naar aanleiding van de Nobelprijs, die veelal beperkt blijft tot aankondigingen. De kritische receptiedocumenten staan in tabel 12. Na een algemene bespreking wordt nader ingegaan op de belangrijkste recensenten, in welke media ze publiceren, welke gezindte ze hebben en op de teneur van hun recensies. Daarna worden de recensies van een vertaling besproken, aan de hand van de geïnternaliseerde waarden die er uit blijken (tabel 13).

De kritische receptiedocumenten van 1946 tot 1960

In tabel 11a worden de publicaties weergegeven in de periode van 1946 tot 1951. In tabel 11b staan de publicaties van 1951 tot 1960. De recensies over vertalingen zijn gearceerd.

Tabel 11a De kritische receptiedocumenten 1946-1951

Werk	Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
<i>Go Down Moses (GDM)</i> 1942	1946	<i>Litterair Paspoort 1</i>	WP	Estelle Debrot
	1947	<i>Litterair Paspoort 2</i> <i>Het Vrije Volk</i> <i>Van Oorschot</i>	<i>The Portable Faulkner</i> Over WF Geschiedenis van de Amerikaanse Literatuur – o.a. WF	M.R. Voûte R. Blijstra A.G. Kranendonk
<i>Intruder in the Dust</i> (IITD), 1948	1948	<i>Criterion</i>	Erotische driehoeksmeting: alle werken	Simon Vestdijk
		<i>Het Boek van Nu</i>	Kort: IITD	John Vandenberg
<i>Knight's Gambit</i> (KG), 1949	1949	<i>Elseviers Weekblad</i> <i>Litterair Paspoort 4</i> <i>De Telegraaf</i>	<i>Knights Gambit</i> De Januskop van WF Film IITD	anoniem W.F. Hermans anoniem

**Nobelprijs 1949
voor oeuvre**

1950

<i>Algemeen Handelsblad</i>	Invloed Joyce op WF	Simon Vestdijk
<i>Algemeen Handelsblad</i>	WF	Simon Vestdijk
<i>Algemeen Handelsblad</i>	Alcohol in roman	Simon Vestdijk
<i>Algemeen Handelsblad</i>	Balzac en WF, Nobelprijs	Simon Vestdijk
<i>Gereformeerd Gezinsblad</i>	Nobelprijs	P. Jongeling
<i>De Telegraaf</i>	Nobelprijs aank.	correspondent
<i>De Telegraaf</i>	Nobelprijs aank.	correspondent
<i>De Telegraaf</i>	Nobelprijs aank.	correspondent
<i>De Telegraaf</i>	Nobelprijs speech WF	correspondent
<i>De Telegraaf</i>	Nobelprijs speech WF	correspondent
<i>De Tijd</i>	Nobelprijs aank.	
<i>De Tijd</i>	Nobelprijs foto's	
<i>De Tijd</i>	Nobelprijs WF en geld	
<i>Het vrije volk</i>	Nobelprijs aank.	
<i>Het vrije volk</i>	Nobelprijs WF en geld	
<i>De waarheid</i>	Nobelprijs aank.	
<i>De waarheid</i>	Nobelprijs WF en geld	
<i>De waarheid</i>	Nobelprijs WF	
<i>Litterair Paspoort 5</i>	N.a.v. Nobelprijs	James S. Holmes
<i>Litterair Paspoort 5</i>	N.a.v. Nobelprijs	Dola de Jong
<i>Critisch Bulletin</i>	<i>IITD</i> en negervraagstuk	A.P. Prins
<i>Podium 6</i>	<i>KG</i>	John Vandenberg

Tabel 11b De kritische receptiedocumenten van 1951-1960

Werk	Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
<i>Requiem for a Nun</i> (RFAN)	1951	Boek van Nu	Grijze Zomer (S) Geboorte in Augustus (LIA)	G. van E.
<i>Collected Stories</i>		Litterair Paspoort KCT Streven:4 Algemeen Handelsblad De Telegraaf De Telegraaf	WF in V.S. WF moeilijk schrijver Grijze Zomer Geboorte in Augustus Geboorte in Augustus	Dola de Jong Dorothy Zelop W.B.
National Book Award Collected Stories		De Telegraaf De Telegraaf De Tijd	Gouden medaille Collected Stories RFAN Rook, novelle	Correspondent N.Y.
		Het Vrije Volk	Grijze Zomer Licht in Augustus	W.F. Hermans
		De Nieuwe Ploeg Boek van Nu	IITD Ongenode Gast	A.P. Prins John Vandenberg
	1952	Elseviers Weekblad Algemeen Handelsblad Nieuwsblad van het Noorden De Waarheid	Over RFAN Geboorte in Augustus Grijze Zomer aank. Geboorte in Augustus	Michel van der Plas
	1953	Algemeen Handelsblad Algemeen Handelsblad De Tijd Het vrije volk	Over censuur in V.S. Vgl. Giono met WF WF in Sovjet Unie WF lemma in VV Encyclopedie	Correspondent N.Y. Simon Vestdijk J.v.d.E.
<i>A Fable</i> (AF) 1954	1954	Samarangsch Handelblad Litterair Paspoort 9 De Telegraaf Het vrije volk 2x Leeuwarder Courant	IITD The Faulkner Reader: TSATF, AILD, verhalen Mirror of Chartres Street Geboorte in Augustus gratis bij abonnement Vrij Nederland 3 vertalingen: Grijze Zomer Geboorte in Augustus Ongenode Gast	Nico Verhoeven Dola de Jong
National Book Award voor A Fable		Algemeen Handelsblad De Telegraaf Het vrije volk Elseviers Weekblad	AF aank. Deining over AF Over AF Over AF	R. Blijstra Michel van der Plas
Pulitzer Prijs voor A Fable 1955	1955	De Telegraaf Het vrije volk Het vrije volk Het vrije volk Algemeen Handelsblad De Telegraaf De Tijd	Jean-Louis Barrault en de in 1935 Franse toneelbewerking AILD The Bear –WF RFAN keuze Uitvaart in Mississippi – AILD aank. Pulitzer voor WF. Pulitzer Pulitzer	J.W. Hofstra

		<i>Het vrije volk</i> <i>Litterair Paspoort 10</i> <i>Parool</i>	Pulitzer Bespreking van AF Bespreking van AF	Jacques Den Haan Elisabeth de Roos
	1956	<i>Algemeen Dagblad</i>	Voorstelling HC <i>Requiem voor een</i> <i>Non</i> , bewerking van <i>RFAN</i> .	B.S.
		<i>Elsevier</i>	Over <i>Requiem voor</i> <i>een Non</i>	Cor van der Lugt Melsert
		<i>Groene Amsterdammer</i>	Idem	Jeanne van Schaik Willink
		<i>Haagse Post</i>	Idem	H. van Prenen
		<i>Leidse Courant</i>	Idem	M.
		<i>De Nieuwe Eeuw</i>	Idem	Ton Elias
		<i>N.R.C.</i>	Idem	
		<i>Parool</i>	Idem	H.A. Gomperts
		<i>Utrechts Nieuwsblad</i>	Idem	
		<i>Vaderland Het vrije volk</i>	Idem	Pierre H. Dubois
		<i>Vrij Nederland</i>	Idem	R.F. Roegholt
			idem	A. Koolhaas
<i>The Town (TT)</i> 1957	1957	<i>Friese Koerier</i>	Over censuur WFs boeken	
		<i>Het vrije volk</i>	idem	
		<i>De waarheid</i>	idem	
		<i>Haagse Post</i>	idem	
		<i>Haagse Post</i>	over TT	
		<i>Leeuwarder Courant</i>	bon voor <i>Grijze Zomer</i>	
		<i>Leeuwarder Courant</i>	Invloed WF op roman Klaas de Wit. De sleutel is gebroken	Dr. Anne Wadman
		<i>De Telegraaf</i>	Film <i>De Hartstocht en</i> <i>de Razernij</i> naar <i>TSATF</i>	
	1958	<i>Algemeen Handelsblad</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>De Telegraaf</i> <i>De Tijd</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Algemeen Handelsblad</i>	Over de film <i>De Lange</i> <i>Hete Zomer</i> , <i>The Long Hot Summer</i> naar <i>TH</i>	
		<i>De Tijd</i>	Over Carnaval des Doods, film naar <i>P</i>	J. W. Hofstra
		<i>De Tijd</i>	Over TT	Hans Bronkhorst
		<i>Boek van Nu 12</i>	<i>Het Oude Volk</i>, vertaling <i>The Old</i> <i>People</i>	M. Schuchart
<i>The Mansion</i>	1959	<i>Algemeen Handelsblad</i>	Promotie M.N.J. Paulssen - WF en onirische taal	
		<i>De Tijd/De Maasbode</i> <i>De Friese Koerier</i>	Idem	
		<i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	Melding <i>Esquire</i> over verhalen van o.a. WF	
		<i>Leeuwarder Courant</i>	In Rusland vraag naar Am. Lit, o.a. WF	
			Film <i>TSATF</i>	

Van de honderdtien publicaties tussen 1946 en 1960 zien we vijftien verschijnen in de periode 1946 tot 1950, nog eens achttien in 1950 en zevenenzeventig in de jaren 1951 tot 1960. In de eerste periode gaan de recensies onder meer in op Malcolm Cowley's *The Portable Faulkner* in 1946, het verschijnen van de kritische essays van Maurice Edgar Coindreau in *Aperçus de Littérature Américaine* (1946) en Joseph Warren Beach over Faulkners oeuvre in *American Fiction 1930-1940* (1942). Ook worden recensies gewijd aan *TWP* (1945), *IITD* (1948) en *Knight's Gambit (KG)* in 1949.

In 1950 levert het winnen van de Nobelprijs veel publiciteit op: veertien van de achttien publicaties gaan hierover. Het merendeel beperkt zich tot aankondigingen en bijzonderheden over de ceremonie en slechts weinig geven een analyse van Faulkners werk. Er zijn vier kritische beschouwingen van Simon Vestdijk over Faulkners oeuvre in context.

Van de zevenenzeventig recensies in de periode 1951 tot 1960 gaan één en twintig recensies over Faulkners werk in het algemeen, tien over de vertalingen, twaalf over de opvoering van *Requiem voor een non* en negen aankondigingen over films, naar zijn romans of verhalen of gebaseerd op een scenario van zijn hand.

De dag-en weekbladen en literaire tijdschriften

Na de oorlog staan de zuilen in Nederland nog steeds overeind met hun eigen dag- en weekbladen. We zien echter nieuwe bladen verschijnen, voor een deel voortkomend uit het verzet. De neutraal-liberale zuil recenseert literatuur nog steeds in de *N.R.C.*, het *Algemeen Handelsblad* en aan de rechterzijde *De Telegraaf*, als ook *Elseviers Weekblad* en het progressief liberale weekblad *De Groene Amsterdammer*. De katholieke zuil heeft nog altijd dagblad *De Tijd* en streekkrant *De Maasbode*, die in 1959 samengevoegd worden. De protestants-christelijke zuil heeft het *Gereformeerde Gezinsblad*. De linkse zuil kent de nieuwe dagbladen *Het Parool* en *Het Vrije Volk* en weekblad *Vrij Nederland*, het tweemaandelijks tijdschrift van de Arbeiderspers, *De Nieuwe Ploeg* (1945-1976) en de communistische krant *De Waarheid* die allen voortkomen uit het verzet. Streekkranten waarvan ik recensies heb gevonden zijn dezelfde als de vooroorlogse: *De Haagse Post*, *De Leeuwarder Courant*, *De Leidse Courant*, *Het Utrechts Nieuwsblad*, *De Friese Koerier* en *Het Nieuwsblad van het Noorden*. In tabel 12 worden de aantallen publicaties naar diverse gezindten onderverdeeld.

Tabel 12 Aantal publicaties in dag, week, maandbladen, tijdschriften 1946-1960				
Richting	Soort	Naam bladen	Aantal publicaties	Aantal publicaties over vertalingen
Neutraal-liberaal	Landelijk dagblad	<i>N.R.C.</i>	1	Totaal (11) 2 3
		<i>Algemeen Handelsblad</i>	14	
		<i>Telegraaf</i>	15	
	Streekblad	<i>Friese Koerier</i>	2	2 1 1
		<i>Haagse Post</i>	3	
		<i>Leeuwarder Courant</i>	5	
		<i>Leidse Courant</i>	1	
		<i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	1	
		<i>Utrechts Nieuwsblad</i>	1	
	Week/ maandbladen	<i>De Groene</i>	1	3
		<i>Amsterdammer</i>	4	
		<i>Elseviers Weekblad</i>		
Literair tijdschrift	<i>Het Boek van Nu</i>	4	1 1 8 1	
	<i>Critisch Bulletin</i>	1		
	<i>Criterion</i>	1		
	<i>Litterair Paspoort</i>	8		
	<i>Podium</i>	1		
Katholiek	Landelijk dagblad	<i>De Tijd</i>	Totaal (13) 9	
		<i>De Tijd/ De Maasbode</i>	1	
	Streekblad	<i>Limburgs Dagblad</i>	1	
	Weekblad	<i>De Nieuwe Eeuw</i>	1	
	Literair tijdschrift	<i>KCT Streven</i>	1	
Socialistisch Communistisch	Landelijk dagblad	<i>Het vrije volk</i>	Totaal (18) 13	Totaal (4) 3 1
		<i>Het Parool</i>	2	
	Weekblad	<i>Vrij Nederland</i>	1	
	Tweemaandelijks blad Dagblad	<i>De Nieuwe Ploeg</i>	1	
		<i>De Waarheid</i>	1	
Protestants- christelijk	Twee-drie wekelijks	<i>Gereformeerd Gezinsblad</i>	1	

In de neutrale landelijke bladen komen de meeste recensies voor over de vertalingen en ook de meeste algemene publicaties over Faulkner (8 versus 58). Op de tweede plaats staat de socialistisch-communistische zuil, met vier over vertalingen versus achttien algemene recensies. Dit decennium nemen de katholieke bladen de derde plaats in met dertien,

waarvan geen enkele over vertalingen. De rij wordt gesloten met één recensie in het *Gereformeerd Gezinsblad* met een aankondiging over de Nobelprijs voor William Faulkner, in het zuidelijke tijdschrift de *Nieuwe Eeuw*. In de streekbladen verschijnen vier in de *Leeuwarder Courant*, waarvan twee over vertalingen, drie in *Nieuwsblad van het Noorden*, met één over vertalingen, drie in de *Haagse Post*, één in de *Leidse Courant*, twee in de *Friese Koerier*, één in het *Utrechts Nieuwsblad*.

Uit tabellen 11 en 12 blijkt dat de vooroorlogse literaire tijdschriften de *Litteraire Gids* en het katholieke *Boekenschouw* zijn verdwenen. Het enige vooroorlogse tijdschrift dat na de oorlog wordt voortgezet is het humanistische *Critisch Bulletin*, voorheen *De Stem/Critisch Bulletin* (1930-1957), waarin een artikel van Prins verschijnt over *IITD*. Recensies over vertalingen verschijnen alleen in het tijdschrift en jaarboek *Boek van Nu*: in 1951 over *Grijze Zomer* en *Geboorte in Augustus* van G. van E. en over *Ongenode gast* van John Vandenbergh. In 1958 verschijnt in *Boek van Nu* een recensie van M. Schuchart over *Het oude volk*. De andere recensies over Faulkners werk zijn acht recensies in *Litterair Paspoort* (1946-1982) van uitgeverij Meulenhoff, opgericht door Adriaan Morriën, van M.P. Voûte, W.F. Hermans en James Holmes, drie van Dola de Jong en één van Jacques Den Haan. Ook *Criterion* (1945 – 1948), onder redactie van Adriaan Morriën, W.F. Hermans en Adriaan van der Veen is nieuw: hierin verschijnt één recensie van Simon Vestdijk. Twee katholieke tijdschriften staan vermeld: het Zuidelijke tijdschrift de *Nieuwe Eeuw* en het Vlaamse nieuwe *Katholiek Cultureel Tijdschrift Streven* (1947-1978) waarin één recensie van Dorothy Zelop uitkomt. In het nieuwe literaire maandblad *Podium* (1945-1947) van De Bezige Bij komt eveneens één recensie uit, van John Vandenbergh.

De meeste recensies, ook over de vertalingen verschijnen in de neutrale dag- en weekbladen *Algemeen Handelsblad*, *De Telegraaf*, *De Leeuwarder Courant* en *Nieuwsblad van het Noorden*. Op de tweede plaats komen de socialistische bladen *Het Vrije Volk* en *De Waarheid* met recensies over vertalingen, *Het Parool* alleen twee algemene recensies en *Vrij Nederland* één. Op de derde plaats komen de algemene recensies in het katholieke *De Tijd*, waarvan er opvallend genoeg geen enkele over de vertalingen gaat. De afwezigheid van de protestants-christelijke literatuurkritiek, behalve een aankondiging van de Nobelprijs, is een voortzetting van de trend uit het interbellum. De tijdschriften die een rol spelen in de algemene recensies zijn *Elseviers Weekblad* en de literaire tijdschriften: *Litterair Paspoort*, *Critisch bulletin*, *Criterion*, *Podium*, allen neutraal. In het katholieke segment vinden we *KCT*

Streven en *Boek van Nu* en in het socialistische *De nieuwe Ploeg*. De trend die werd gesignaleerd in het interbellum van de vele streekbladen met recensies over Faulkner zet zich in de jaren vijftig niet voort.

De recensenten

Na de oorlog is niet alleen het literaire klimaat ingrijpend veranderd, met nieuwe uitgeverijen, nieuwe schrijvers, nieuwe vertalers en nieuwe bladen, de cesuur in de Faulknerreceptie is ook duidelijk te zien bij de recensenten in tabel 11. De vooroorlogse recensenten zijn niet terug te vinden, op één uitzondering na: Elisabeth de Roos die in het *Parool* in 1955 een enkele recensie over *AF* schrijft. Nieuwe recensenten verschijnen aan het literaire firmament.

De twee eerste toonaangevende essays over Faulkner van algemene aard zijn van Simon Vestdijk en Willem Frederik Hermans. Vestdijk die eerder met Faulkner werd vergeleken door recensent A.A. in *de Maasbode* (1939) schrijft in 1948 zijn befaamde artikel 'Erotische driehoeksmeting' in *Criterion*. Vestdijk (1898-1971), geboren in Harlingen, later woonachtig in Doorn is een Forum-collega van Du Perron en in het interbellum al een gevestigd auteur met vele boeken en recensies op zijn naam. Zo publiceerde hij in 1934 een essay over James Joyce waarin hij diens werk kritisch analyseerde en vooral onder de indruk was van Joyce's technieken. Deze paste hij zelf toe in *Meneer Vissers Hellevaart* uit 1936 waarmee hij zich in de modernistische traditie plaatst (Kosters en Hoffmann 143). Het is niet verwonderlijk dat Vestdijk zich gaat bezighouden met Faulkner na de oorlog, gezien de invloed van Joyce op Faulkners meest modernistische werken, en er in 1950 zelfs een essay over zou schrijven voor het *Algemeen Handelsblad*. In zijn eerste recensie in *Criterion* uit 1948 naar aanleiding van Cowley's *The Portable Faulkner* uit 1946 stelt hij over Faulkner: 'Hier in Holland dorsten wij nog steeds naar Faulkners. Maar zij zijn niet eens in Amerika te krijgen...Van de ruim 15 boeken van Faulkner bezit ik er maar 4 en ken ik er maar 6, en dit is een schandaal....' (Vestdijk 304). Hij is het oneens met Cowley in veel opzichten: zo acht hij de individueel-psychologische stroming in Faulkners werk veel belangrijker dan de historisch-sociale van Cowley. Ook ziet hij incest, vooral in *TSATF*, *Sart*. en *TU*, als het kernpunt van Faulkners artistieke visie en psychologie. De erotische driehoeksverhouding tussen vader-moeder-kind: het Oedipus-motief, is de 'echte kern' van Faulkners werk, waarvan de wortels en de

legende, mythe- en symboliekvorming echter eerder bij de Oude Grieken liggen dan in de 'Deep South'. Hierin deelt Vestdijk de visie van Coindreau in diens recensie van *AA* in *Quadrille Americain*, New York, 1942 en ziet in hem een betrouwbaarder gids in dit opzicht dan Cowley, die in Faulkners werk slechts brave, warme familieverhoudingen waarneemt (ibid. 308). Vestdijk legt vervolgens Faulkners oeuvre langs de meetlat van deze erotische driehoek, die hij vooral in *P* ontwaart, één van Faulkners grootste creaties en verder in *SP*, *TWP*, *S* en *TU* (ibid. 309). Hij vindt *S* echter te veel een boek van 'schandalen' en houdt zich liever bezig met 'hogere regionen', zoals edelmoedigheid, liefde en charitas in *TWP* en *SP* (ibid. 310). Een ander kernpunt bij Faulkner zijn de motieven die een 'microscopie van sociale littekens zijn: de bezetenen, de slaven van het verleden, de slachtoffers der collectiviteit', zoals bijvoorbeeld Joe Christmas en 'Reverend Hightower' in *LIA*, die behalve de sociale aspecten vooral ook de persoonlijke, psychische motieven van deze personages betreft (311). In vier artikelen voor *Algemeen Handelsblad* van 1950 behandelt Vestdijk William Faulkner en zijn werk in de grotere context van de romanliteratuur. Hij bespreekt onder meer de invloed van Joyce op Faulkners werk, het thema alcohol als romanonderwerp, in *S* en *P*, en de vergelijking van William Faulkner met Balzac.

Een tweede belangrijke recensie over Faulkner verschijnt in *Litterair Paspoort* 4 (1949) van W.F. Hermans. Hij wijst in 'De twee Faulkners' al op de schrijver als een Amerikaanse regionale auteur over de toestanden in de zuidelijke staten en een bijna Europese schrijver, wiens werk door 'Europeanen om zijn 'metaphysische verdiensten wordt geapprecieerd'. Hij refereert hier aan de beschrijving van Paolo Milano in *The Nation*, die naar aanleiding van *IITD* de 'Janus-head of Faulkners' reputation' had beschreven (60). Hermans (1921-1995) heeft in de oorlog zijn eerste roman gepubliceerd in tijdschrift *Criterium* en begint in die tijd als jonge auteur, literator en polemist naam te maken. Hermans beschrijft vooral de auteurs reputatie in het artikel. Zo vindt hij Faulkner de meest in het oog springende figuur van de Amerikaanse literatuur, veel meer dan Dos Passos, Hemingway, Caldwell en Steinbeck, die technisch wellicht gaver zijn, aldus de recensent (Hermans 60). Faulkner heeft van al deze schrijvers wel iets, maar zijn sterkte ligt behalve in het noodlotsthema, waaraan Jean-Paul Sartre in zijn twee vooroorlogse essays refereerde, vooral in de loodzware, broeiende, hallucinerende of hypnotiserende atmosfeer van zijn werk. Hermans verwijst ook naar Vestdijks erotische driehoek: *S* en *TWP* zijn een half jaar daarvoor immers in beslag genomen in Philadelphia. Hermans is van mening dat Faulkners

zeventiende boek *IITD* een tendenz-roman is met dezelfde gecompliceerde stijl, broeierige sfeer, zinnen van twee en een halve pagina, die zich echter nu juist meer afwendt van Europa, door het thema van 'het negerprobleem' te behandelen (ibid. 61). Hermans neemt ook politieke stellingname: hij refereert aan de 'dixiecrats', de rechtervleugel van de democratische partij, die menen dat het Amerikaanse Zuiden zelf 'het negerprobleem' op dient te lossen en vergelijkt deze woorden met de politieke opvattingen die 'te onzent in bepaalde kringen over het Indonesische probleem' klinken. Nederland is op dat moment verwickeld in de 'politioenele acties' omdat zij de onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië pas in december 1949 zou erkennen (ibid. 62). Hermans lijkt het eveneens dat 'geen Hollandse uitgever er zal toe overgaan een Faulkner-vertaling te publiceren' (ibid.) Het sceptische oordeel over Faulknervertalingen klinkt ook door in zijn vernietigende recensie in het *Vrije Volk* over de vertalingen *Grijze Zomer* en *Geboorte in Augustus* van 1951.

Een enkele incidentele recensent in deze periode is Estelle Debrot die in *Litterair Paspoort* de *TWP* in 1947 bespreekt. Deze Amerikaanse zangeres en danseres uit San Francisco is de vrouw van de Antilliaanse dichter, arts en diplomaat Colá Debrot, met wie zij in Parijs, in Nederland en op Curaçao woont. De Debrots zijn vrienden van onder meer Martinus Nijhoff en Pyke Koch en raken ook bevriend in 1945 met W.F. Hermans. Estelle Debrot vertaalt het werk van haar man in het Engels en daarnaast andere werken, ook samen met James Holmes. In haar Engelstalige recensie over *TWP* uit 1947 refereert zij al aan de Griekse tragedie die in de *Southern Families* plaatsvindt, een jaar eerder dan *Vestdijk* zou doen. De inhoud van de twee verhalen van *TWP: The Wild Palms* en *The Old Man* wordt ook beschreven en ze schrijft over Faulkner: [he] has gone beyond realism. He is a romanticist...a psychical romanticist: he writes with his soul' (*Litterair Paspoort* 1947).

De kunsthandelaar en bankier Marie Paul Voûte schrijft in 1947 in een incidentele recensie over *The Portable Faulkner* van Malcolm Cowley, dat deze een goed inzicht biedt voor een eerste kennismaking met Faulkner, maar vraagt zich af of deze bloemlezing een goede representatie is van Faulkners werk (*Litterair Paspoort* 2). De auteur roemt hij om zijn stijl: techniek, constructie, zijn afwisselende zinsbouw en zijn intuïtieve begrip van minderbedeelden. Hij refereert aan *American Fiction 1930-1940* van Joseph Warren Beach uit 1942, die schrijft over de enorme reikwijdte van Faulkner, maar de schrijver niet boven of naast zijn tijdgenoten durft te plaatsen. Verder noemt hij ook Coindreau's studie. De

kunstkenner Voûte vergelijkt Faulkners stijl met de schilderkunst van de Spanjaarden en vooral met Goya.

In *Het Vrije Volk*, democratisch-socialistisch dagblad, vinden we in 1947 een recensie van Rein Blijstra, in de rubriek Kroniek van het Proza over de schrijver Faulkner en in 1954 in *Algemeen Handelsblad* over AF. Reinder Blijstra (1901-1975) is schrijver van korte verhalen en non-fictie, vertaler van verhalen uit 1001 nacht uit het Frans, voor de oorlog redacteur van *Forum* en met Antonie Donker redacteur van het *Critisch Bulletin*. Hoewel hij in *Elsevier*, *De Nieuwe Gids* en *De Groene Amsterdammer* en de *N.R.C.* schrijft over Engelse literatuur besteedt hij geen aandacht aan Faulkner in die tijd. Na de oorlog is hij van 1945 tot 1966 chef kunstredactie van *Het Vrije volk*. In de eerste recensie schrijft Blijstra over de schrijver Faulkner als de eenzame werker, die zich afzijdig houdt van de literaire wereld, weinig succes heeft in Amerika en bij het Nederlandse publiek zo goed als onbekend is. Faulkners stijl is verre van eenvoudig, hij wil elke nuance van het gevoel beschrijven, maakt heel lange zinnen en gebruikt typisch Amerikaanse retoriek. 'Onze boerenromans hebben iets beslotens, iets provincialistisch, Faulkners romans van kleine luiden omvatten, ondanks het feit dat ze in een beperkt gebied spelen- en zeer plaatselijke toestanden beschrijven, de gehele wereld. Dit gevoel voor ruimte vormt voor een groot deel het geheim van zijn bijzonder talent' (*Het Vrije Volk*, 1947).

Naast de recensies in dag- en weekbladen en literaire tijdschriften is er ook de academische kritiek in de vorm van artikelen en tekstboeken. De anglist A.G. Kranendonk bespreekt als eerste in Nederland William Faulkners oeuvre in een academisch tekstboek: de *Geschiedenis van de Amerikaanse literatuur II* dat uitkomt in 1947 bij Van Oorschot (285-292). Prof. Dr. Kranendonk ziet Faulkners regionalistische romans, de Yoknapatawha-romans en - verhalen als de belangrijkste van diens oeuvre: 'één groot geheel, een weelderig-rijke verbeeldingswereld, gecreëerd uit de materie van de hedendaagse en de lang vervlogen werkelijkheid, van het zuidelijke gebied' (286). Van de romans vindt Kranendonk *S* en *P* minder belangrijk (zie ook de bespreking bij *Grijze Zomer*) en *Mosquitoes* minder geslaagd. Tot de besten behoren volgens hem *TSATF*, *AILD*, *LIA*, *AA*, *TWP*. Faulkner is als schrijver berucht en gevreesd om de moeilijkheden voor de lezer: het lastige idioom, het dialect, de eigenaardige uitdrukkingen, de uitbundige retoriek en de afwijkende, verwrongen en afwisselende zinsbouw. Ook de eigenaardige verteltechniek passeert de revue, en vooral het loslaten van de chronologie van de gebeurtenissen. Kranendonk merkt hierover op dat

bijvoorbeeld 'Joseph Conrad en enkele andere auteurs' dit ook hebben gedaan. Hij doelt wellicht op Joyce, maar benadrukt dat Faulkner 'daarmede veel verder is gegaan'. Kranendonk verwijst naar Coindreau's essay (1942), Warren Beach's *American Fiction 1920-1940* (1941) en Malcolm Cowley's *Portable Faulkner* (1946) voor een overzicht van inhoud en commentaar (287). Daarna bespreekt Kranendonk de atmosfeer, de suggestieve kracht, de afwisseling van exotisch met alledaags en de heldere visioenen (*AILD*), de afwisseling van personages en de ingewikkelde intriges in het werk. Zijn sombere visie, zwaarmoedige pessimisme en het vermogen de duistere diepten van de menselijke geest te peilen komen aan de orde (289). Kranendonk vermoedt een morbide afkeer van het 'fysiek-sexuele' en niet alleen in zijn abnormale vormen. Ook noemt Kranendonk Faulkners humor en zijn gevoel voor het komische, zoals in *Spotted Horses* in *The Hamlet* (290). Hoewel Kranendonk het deels eens is met critici die Faulkner verwijten dat er geen 'diep-wijsgerige inzichten' aan zijn werk ten grondslag liggen en zijn stijl vaak gekunsteld, slordig en uitbundig retorisch, zelfs 'gemanieerd' is, staat er zo veel 'voortreffelijks' tegenover: een intensieve verbeeldingskracht, een originele visie en een ongewone kijk op het leven (291). 'Faulkner is naar mijn idee de belangwekkendste, de artistiek meest begaafde van de hedendaagse Amerikaanse romanschrijvers'(292).

In 1949 verschijnt in *Elsevier's Weekblad* een uitgebreide recensie over *KG*, de bundel verhalen die een jaar na *IITD* verschijnt. De anonieme recensent noemt ze psychologische thrillers, die vanaf 1932 tot 1949 gecomponeerd zijn door de 'grootmeester der hedendaagse Amerikaanse romanciers' en die de ontwikkeling als schrijver van het begin en het einde laat zien: 'Faulkner van alpha tot omega'. De latere verhalen vertonen volgens de recensent 'alle kenmerken van het Faulkneriaanse meesterwerk, ... een symphonie, of een cuisine'. Het is echter wel nodig Faulkner te herlezen, net als een schilderij van Picasso te doorgronden, waarbij de recensent in lyrische bewoordingen de impact van het werk beschrijft:

'de nevels trekken op; de timbres beginnen te klinken, de vormen worden plastisch, het werk begint te ademen, het krijgt eb en vloed. De natuur en het temperament voegen zich samen... en wordt één wezen, net als man en vrouw, het tafereel van het Faulkneriaanse Zuiden leeft en wordt herboren. 'Lees het boek ééns en ge zult verliefd zijn op de schetsen. Lees het driemaal en ge zult de symphonie liefhebben'(Anon. 1949).

In *Het Boek van Nu* verschijnt de naam John Vandenberg voor de eerste keer als recensent. In 1948 bespreekt hij 'Amerikaanse kunst in 't kort' en noemt onder andere de boeken van Carl Sandberg, Allen Tate, Wallace Stevens, John Peale Bishop, Robert Penn Warren. Als laatste noemt hij William Faulkners *IITD*: '[n]iet de beste Faulkner, maar belangrijk al ware het alleen omdat het een Faulkner is'. In 1951 zou Vandenberg *IITD* in veel gunstiger termen bespreken in *Boek van Nu*.

Vandenberg bespreekt ook de bundel *KG* (1949) in de zesde aflevering van *Podium*, 1950, het tijdschrift van De Bezige Bij, dat de Vijftigers een platform bood. Vandenberg noemt Faulkner Amerika's Dostojewski, groot Amerikaans auteur, één der allergrootsten uit de moderne wereldliteratuur, hoewel hij het zijn lezers niet gemakkelijk maakt, met zijn 'polyphone' stijl, waarin 'heden, verleden, toekomst, daad en gedachte, het bewuste en het onbewuste' door elkaar lopen (*ibid.*). Faulkner heeft tijd en ruimte losgelaten en Yoknapatawha als voorbeeld van de zieke moderne wereld geschetst, met haat en geweld. Hij 'schept de tijd, aan de anderen daarbij niet achter te blijven'. *KG* bestaat uit vijf korte verhalen en een korte roman, waarin waarheid en gerechtigheid, boete doen voor het verleden, genade en het uithoudingsvermogen van de mens thema is: 'the lowly and invincible of the earth - they endure and endure and endure, tomorrow, and tomorrow and tomorrow' zegt Uncle Gavin Stevens uit 'Tomorrow' in *KG*. Vandenberg ziet het straaltje hoop hier blijven gloeien en de mens volhouden. De mens 'pikt de rafels op en borduurt verder' (*ibid.*).

In 1950 schrijft Vestdijk vier artikelen voor *Het Algemeen Handelsblad* in de Kroniek der Letteren over de roman in het buitenland. Allereerst beschrijft hij de invloeden van voorlopers van de naoorlogse literatuur als Joyce en D. H. Lawrence op onder meer Henry Miller. Ook de invloed van Joyce op William Faulkners 'verbijsterende volzinnen' wordt besproken (*Algemeen Handelsblad*, 1950). In het tweede artikel behandelt hij de literatuur van de 'understatements' waarin hij de uitingen der emoties noemt die regelmatig aan dit procedé worden onderworpen: 'Faulkner is een meester hierin' en hij plaatst Faulkner als 'geparenteerd' aan het existentialisme, een triomf van het 'understatement' (*ibid.* 1950). Bij Faulkner uit zich dit in 'extasen of wrange humoresken die hij put uit de meer volstreekte hopeloosheid'. Faulkner noemt hij een 'subtiel en zwartgallig psycholoog, daarbij een bezeten epicus, die later wel in één adem met Balzac genoemd zal worden. Actuele schrijvers als Sartre, Camus, Malraux, Thomas Mann, Evely Waugh en Graham Greene

komen ook in beeld. Het derde artikel in de reeks behandelt alcohol in de romanliteratuur (ibid. 1950). In Amerika gaat het dan om 'prohibition', de drooglegging, die gepaard gaat met de illegale 'bootleg' alcohol, degeneratie en criminaliteit die wordt beschreven in Faulkners *S* en over *P* met zijn grandioze 'Don Quichoteske' alcoholische reporter (ibid.). Bij Faulkner is de alcohol middel tot zelfopenbaring en zelfbevestiging (actief, meditatief, oratorisch of humoristisch). Het vierde artikel gaat over de 'breedheid van de romancier', met als ultiem voorbeeld Honoré Balzac die een eeuw daarvoor stierf. Diens *Comédie Humaine* is een 'samenvatting ener ganse beschaving' en Vestdijk vindt een 'late wedergeboorte bij William Faulkner, wiens schildering van het Amerikaanse 'Zuiden' echter zelden 'breed' is, in de zin van volledig en algemeen-menselijk of direct herkenbaar (*Algemeen Handelsblad* 1950).

Zestien artikelen verschijnen in de dag- en weekbladen naar aanleiding van de Nobelprijs: aankondigingen, verslagen van de waardige toespraak die Faulkner hield bij de ontvangstceremonie en een korte beschrijving van zijn werk (zie ook tabel 9). Zo ziet *De Waarheid* Faulkner als 'de propagandist van de burgerlijke ondergang'.

Twee artikelen in *Litterair Paspoort* gaan iets verder: Dola de Jong, Nederlandse danseres en auteur die vlak voor de Duitse bezetting naar New York wist te ontkomen, schrijft als recensent over het respect dat Faulkner van zijn collega's en lezers geniet, door zijn productie en afzijdigheid van de literaire wereld. 'Nu voelt men in Amerika dat men weer een trapje hoger geklommen is op de ladder van Europese appreciatie', iets dat in de verbeelding alleen bestaat, vindt zij (De Jong 237). Faulkner krijgt veel aanvallen vanuit Mississippi zelf omdat men daar de waarheid niet wil horen, bijvoorbeeld van de *Jackson Daily*:

Most of what he has written is derogatory [sic] of Mississippi and grossly exaggerated [sic] pen –pictures of people in his native state. No matter how many prizes he may be awarded his output still belongs to the garbagean school of literature (ibid.)

De Jong merkt hier droogjes over op dat 'afgezien van het feit dat deze heer overhoop ligt met de taal die Faulkner zo machtig weet te hanteren, hij de lezer ook enige vrolijke ogenblikken heeft bezorgd' (ibid.). Faulkner schrijft immers niet alleen over zijn staat, hij schrijft over de basis van de menselijke samenleving, de menselijke verhoudingen. Dola de Jong raadt de Europeaan die in de boeken van Faulkner een primitieve en schokkende wereld meent te ontdekken, een andere dan die waarin hij zelf leeft, om zich heen te kijken

en te bedenken wat er de afgelopen tien jaar overal ter wereld is gebeurd. Zij schrijft in 1951 voor *Litterair Paspoort* nog een beschouwing over William Faulkner en zijn werk in de Verenigde Staten en in 1954 voor hetzelfde blad een artikel over *The Faulkner Reader*.

In tabel 11 zien we dat het uitkomen van *AF* in 1954 en de Pulitzerprijs die dit Faulkner oplevert besprekingen in diverse dagbladen genereren. Het werk zelf wordt al aangekondigd door Rein Blijstra in het *Algemeen Handelsblad* van dat jaar en besproken in 1955 in *Het Parool* door Elisabeth de Roos en in *Litterair Paspoort 10* door Jacques den Haan, de boekhandelaar en schrijver. De opvoering van het toneelstuk *Requiem voor een non* in 1956 door de Haagse Comedie levert verschillende eenmalige recensies op van bekende toneelrecensenten / literatoren: Cor van der Lugt Melsert, toneelrecensent voor *Elseviers*, Jeanne van Schaik- Willing, toneelrecensent van de *Groene Amsterdammer*, Henri Albert Gomperts, recensent voor *Het Parool*, de dichter, vertaler en kunstredacteur Pierre H. Dubois voor *Het Vaderland / Het vrije volk*, journalist, dichter en geschiedkundige Richter F. Roegholt en schrijver Anton Koolhaas voor *Vrij Nederland*. De regionale kranten publiceren diverse artikelen over de censuur die Faulkners boeken in de Verenigde Staten treffen en diverse filmaankondigingen, waaronder *A Long Hot Summer* (naar *TH*), *De Hartstocht en de razernij* (naar *TSATF*) en *Carnaval des doods* (naar *P*). Hoewel ze geen analyses geven over het oeuvre, vergroten deze aankondigingen William Faulkners bekendheid in Nederland.

De academische receptie na de oorlog begint in 1947 met *De geschiedenis van de Amerikaanse literatuur* van Kranendonk en eindigt deze receptieperiode met de eerste promotie in Nederland die William Faulkners oeuvre tot onderwerp heeft. In 1959 staat een aankondiging van deze promotie van M.N. J. Poulssen bij de Rooms-katholieke Unversiteit Nijmegen aangekondigd. Onderwerp is het 'onirische' taalgebruik in William Faulkners oeuvre. Onirisch is een term van de filosoof Gaston Bachelard, die daarmee hallucinerende droomtaal bedoelde (Poulssen 1959). Begon de academische interesse in Faulkner al met Kranendonks uitgave over de geschiedenis van de Amerikaanse literatuur, nu is de reputatie van William Faulkner in academische kringen in Nederland echt gevestigd.

De recensies van vertalingen en geïnternaliseerde waarden

Voor de derde component van het *repertoire* dat vertalers, critici en uitgevers delen in het subsysteem, analyseer ik de geïnternaliseerde waarden uit de recensies van de vertalingen

in de jaren vijftig, wederom met behulp van het schema van Andringa in iets aangepaste vorm. Voor de periode 1951-1960 gaat het om de recensies van de vier vertalingen, inclusief herdrukken: *Geboorte in augustus*, *Grijze zomer*, *Ongenode gast* en *Uitvaart in Mississippi*. De recensies over *Ongenode gast* worden vergeleken met die van de brontekst *IITD* omdat het vertaalleven van deze uitgave ophoudt in de jaren vijftig. Om de continuïteit of juist verandering in het beeld van Faulkner nader te kunnen bepalen zijn vertalingen nodig met een vertaalvervolg, en/of een vertaalverleden, zoals de herdruk *Geboorte in augustus* die in het interbellum eerder werd vertaald. De twee nieuwe vertalingen uit de jaren vijftig *Grijze zomer* en *Uitvaart in Mississippi* kennen ieder een vertaalvervolg in de decennia na de jaren vijftig.

Recensies en geïnternaliseerde waarden van Ongenode Gast en Intruder in the Dust

Deze vertaling levert slechts één recensie op, van John Vandenberg in *Boek van Nu*, 1951. Dezelfde vertaling wordt kort besproken in een aankondiging van drie vertalingen in de *Leeuwarder Courant*, 1954. In 1950 verschijnen er echter twee recensies naar aanleiding van de brontekst *IITD* in *Litterair Paspoort* van James Holmes, en in de *Nieuwe Ploeg* van John Vandenberg, die een vergelijking op interne waarden naar aanleiding van brontekst en vertaling mogelijk maken. De uitspraken van de recensenten over vertaling en brontekst zijn te lezen in tabel 13.

Tabel 13 Recensies en geïnternaliseerde waarden van *Ongenode gast* en *Intruder in the Dust*

Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
John Vandenberg Over <i>Ongenode Gast</i>	<i>Boek van Nu</i> 1951	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	Eigen syntaxis, weinig betrekkelijke vnv., compact, heel veel tegenwoordige deelwoorden, voorliefde voor Romaans woordgebruik, lange zinnen (1600 woorden). Magistrale vertaling, unieke topprestatie van Apie Prins, getrouw, liefdevol volgen van de auteur in zijn begeesterd scheppen. Punctuatie zij vergeven. Vernietiging van mens en maatschappij door mechanisatie en industrialisatie, knechting van de negers. WF schrijft gehallucineerd als Rimbaud, doorbreekt de romanvorm als Joyce, oratorisch als Cicero, poëtisch als Elizabethaanse dichters. Sfeer als Edgar Allan Poe. Stijl één der prachtigste en dichtstbijzijnde in de geschiedenis van de letteren	+ + + +
Anon. idem	<i>Leeuwarder Courant</i> 1954	Aankondiging 3 vertalingen Inhoud: Effect:	o.m. <i>Ongenode gast</i> (<i>Grijze zomer, Geboorte in augustus</i>). Hoe een neger in het land van de vrijheid als een stuk wild wordt opgejaagd. Vlijmscherpe analyse van de maatschappelijk verwording. Voor lezers met sterke zenuwen en zeker niet voor de jeugd.	+ + -
James Holmes Over <i>IITD</i>	<i>Literair Paspoort</i> 5 1950	Vorm: Inhoud: Vergelijking:	Intricate sentence structure: skill in writing the sentence, elaborate statements, clauses hooked together by modifiers and conjunctions. Unique style. Structure of a detective novel. Unique sentences follow the twistings and turnings, insight & repetitions, new beginnings & lost endings The word is only a vehicle for the expression of a theme, a myth: that of the Deep South: settled in the 19 th C by 'aristocrats' from Virginia and men less respectable, plus the slaves. But also search for the son-spiritual father, nephew-uncle theme that is universal (title from Hamlet). Akin to Shakespeare's, or Melville. Trappings of Gothic romance. Title: Hamlet: 'Do not for ever with thy veiled lids/seek for thy noble father in the dust.' No political tract on lynching and race relations, it is the son's search for the spiritual father. WF part of an important though vague literary moment in modern America that succeeded to challenge the supremacy of the North.	+ + +
A.P. Prins Over <i>IITD</i>	<i>De Nieuwe Ploeg</i> 1951	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Stijl, ritme, sfeer en kleur zijn geniaal en uniek. Suizelende zinnen van 1000 en eenmaal meer dan 2000 woordendroppels Negervraagstuk wordt het probleem der sociale ongerechtigheid en van algemeen menselijke en universele problemen Permanente gruwel van de negervervolging en onderdrukking. Document humain. WF is ziener, geen sensatiezucht. F is eerste die het negervraagstuk gesublimeerd en getransfigureerd heeft tot het blanken-vraagstuk De milde regen van zinnen dalen op de lezer neer en drenken en doordringen hem. Hij luistert naar het geruis en komt tot bezinning. Het verhaal komt tot ons van de hemel en keert via de mens in de aarde terug. De woordendroppels maken ons toeschouwer, toehoorder en belever van een permanente gruwel.	+ + - + +

In 1948 schrijft Vandenberg al in *Het Boek van Nu* over Amerikaanse Kunst: *IITD* is '[n]iet de beste Faulkner, maar belangrijk al ware het alleen omdat het een Faulkner is'. Drie jaar later ziet Vandenberg meer licht in *IITD*: in hetzelfde tijdschrift stelt hij dat er voor het eerst in Faulkners werk een straaltje hoop voorkomt, doordat Lucas Beauchamp wordt vrijgesproken. Faulkner is oratorisch en 'zijn stijl is een der prachtigste en dichtelijkste in de geschiedenis der letteren' Over de vertaling van Apie Prins, *Ongenode gast* is hij lyrisch: magistraal, uniek, ongeëvenaard en 'een topprestatie, die ik niet hoog genoeg kan aanslaan'. Het enige minpuntje vindt hij de punctuatie waar de vertaler concessies aan heeft gedaan. De recensies laten veel aandacht zien voor Faulkners stijl en compositie, waarbij James Holmes opvalt door de nauwkeurigste stijlanalyse en Prins door de meest dichtelijke.

In *Critisch Bulletin* (1950) levert Prins een poëtische beschouwing over de stijl van Faulkner in *IITD* onder de titel: 'Faulkner en het negervraagstuk' met veel gebruik van zintuigelijke - en natuurmetaforen:

Wie het laatste boek van Faulkner leest, zal, indien hem de liefde eigen is voor de letteren en derzelve vorming, het lezen zijn als het gaan op een lentedag in een milde regen. Het regent en de zinnen dalen op hem neer en drenken en doordringen hem en hij luistert naar het geruis en komt tot bezinning'...Dit verhaal komt van de hemel en keert via de mens in de aarde terug en de mens is slechts de geleider... Suizelende zinnen van eenmaal zelfs over de 2000 woordendroppels maken ons toeschouwer... (Prins 126).

Prins gaat echter verder dan stijl. De inhoudelijke waarde vormt voor hem een belangrijk onderdeel, hij ziet *IITD* als een 'document humain', waaraan elke tendens vreemd is, omdat die de 'ziener' Faulkner vreemd is, daarbij onder meer Hermans tegensprekend die *IITD* tot het genre 'tendenz roman' beperkte. Een 'tendenz' roman, in Duitse spelling, in het Nederlands ook tendensroman of getuigenisroman genoemd, betekent een maatschappelijk geëngageerde roman. Een voorbeeld is de *Max Havelaar* van Multatuli, door Ter Braak en Du Perron als 'vent' benoemd die pal stond voor een goede zaak. Prins analyseert scherp hoe Faulkner de oorzaken van het 'negervraagstuk' tot een vraagstuk van de blanken uit het Amerikaanse Zuiden maakt, en maakt hem tot 'ziener' die ons de weg wijst in deze.

Door zijn hogere en diepere niveau is F de eerste die het negervraagstuk gesublimeerd en getransfigureerd heeft tot het blanken-vraagstuk...Zijn geest is opgestegen en boven de aarde gecondenseerd tot milde regen en parelende dauwdroppels die na ons te hebben gelaafd in de aarde zijn teruggekeerd (ibid. 127)

Uit alle recensies spreekt een veroordeling van 'het negerprobleem'. De anonieme recensent die drie Faulkner-vertalingen aanprijst in de *Leeuwarder Courant* van 1954 is het met Prins eens over Faulkners vlijmscherpe analyses van 'het negerprobleem'. Hermans geeft in 1949 in zijn artikel 'De twee Faulkners' in *Litterair Paspoort* al een cynische kijk op deze kwestie, waarin hij de opvattingen van de advocaat voor de valselijk beschuldigde Lucas Beauchamp, nazaat van blanke plantagehouders en zwarte slaven vergelijkt met de opvatting die de Nederlandse overheid in die tijd over de Indonesiërs had: wij moeten ze vrijmaken, zelf zijn ze er nog niet aan toe: 'Sambo is a human being living in a free country and hence must be freed. That's what we are really defending: the privilege of setting him free ourselves.' Een andere politieke stellingname blijkt, niet verwonderlijk, uit de recensie in de communistische krant *De Waarheid*, waarin de anonieme recensent stelt *Geboorte in augustus* minder openlijk fascistisch te vinden dan *Ongenode gast* (*De Waarheid* 1952). Uit de recensies in de jaren vijftig spreekt dus een ethische houding ten opzichte van het rassenprobleem, in verschillende gradaties: de constatering van 'vlijmscherpe analyse van het rassenprobleem', tot 'vergelijkbaar met de houding ten opzichte van de Indonesiërs, tot 'openlijk fascistisch'.

Een aantal recensenten constateert echter dat de roman geen tendensroman of 'political tract' is maar meer dan dat: zo ziet James Holmes de zoektocht van de zoon naar de spirituele vader, waar de titel *Intruder in the Dust* naar verwijst. Dit betreft een allusie naar Hamlet die zegt: 'Do not for ever with thy veiled lids/seek for thy noble father in the dust.' Holmes stelt dat de zoektocht om Lucas Beauchamps onschuld te bewijzen een zoektocht van de jongen naar de geestelijke vader is. Deze intertekstuele verwijzing wordt losgelaten in de Nederlandse titel *Ongenode gast* waardoor de betekenisinhoud van de architekst (de oorspronkelijke tekst van Shakespeare waarnaar wordt verwezen in de titel *IITD*) in de fenotekst (de vertaling als eindtekst) verdwijnt (Claes 52). De titel *Ongenode gast* geeft wel de associatie met iemand die op de verkeerde plaats en de verkeerde tijd opdaagt, bij een eerder gepleegde moord, en figuurlijk ook met het thema van de trotse man van gemengde afkomst die weigert zijn plaats en houding te laten bepalen door de normen van die tijd.

Geïnternaliseerde waarden van *Geboorte in augustus* en *Het Licht in Augustus*

Tabel 14a Geïnternaliseerde waarden van <i>Geboorte in augustus</i>, Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald, 1951				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
W.F. Hermans	<i>Het Vrije Volk</i> 1951 <i>Over Grijze zomer en Geboorte in augustus</i>	Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Niet fraai, vertaler geen benul. Goedkope herdruk voor 'grote' publiek Kunstwerk, mythologische verpersoonlijking van algemeen menselijke hartstochten en angsten. Sombere, 'zwarte' literatuur Positief vgl. met stichtelijke honingzoete romans met suikergoedpersonages en 'positieve' voze boodschap Na lezen zijn angsten makkelijker te dragen	- + + +
B.S.	<i>Algemeen Handelsblad</i> 1952	Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	Voortreffelijke vertaling van Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald. Titel is verbeterd door vertaalster. Stoere kracht, rauwe verbeelding van schrijver; onmeedogend beeld Eén geheel met ander werk	+
Anon.	<i>De waarheid</i> 1952	Inhoud: Vergelijking: Effect:	Geen klassenkarakter, geen progressief denkenden en arbeidersstrijd. Wel bepaalde misstanden zoals KKK. Verhouding tussen negers en blanken. Minder openlijk fascistisch dan <i>Ongenode gast</i> Schijnobjectiviteit	- + - -
G. van E.	<i>Boek van Nu</i> , 1951	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	Moeilijk, lange zinnen, elliptische schrijfwijze, slang en gewestspraak. Leesbaar, maar platte uitspraak (zonder uitgangs-n) niet nodig op papier, liever in woordkeus treffen. Waarom <i>Het Licht in Augustus</i> i.p.v. <i>Licht in augustus</i> in eerste vertaling? Primaire instincten. Wet van de jungle. Verstrengeling van sensitieve reacties, diep(er)doordringen in de ziel. Minder harmonieuze compositie dan S	+ + - + + -
Anon.	<i>Leeuwarder Courant</i> 1954	Aankondiging Inhoud	<i>Geboorte in augustus (Grijze zomer, Ongenode gast)</i> . Ontzaglijk stuk werk, diepe indruk op Sartre en Vestdijk. Ongebroken kracht van de gelovige plattelander. Strijd om het bestaan van de arbeider, duivelse uitbarsting van een lynchpartij. Pandemonium van goedwillende maar kwaadhandelende mensen.	+

Tabel 14 b Geïnternaliseerde waarden van <i>Het Licht in Augustus</i>, Mr. I. E. Prins-Willekes MacDonald, 1938				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve criteria	Oordeel
Anon.	<i>Boekenschouw</i> 1938	Vorm: Vertaling: Inhoud: Effect:	Stijl ingewikkeld en gecompliceerd. Lastig te vertalen, dragelijk resultaat, behalve dialect. Mensenziel ontleden, diepste en verborgenste, het goede versus het verworpene. Boek lang niet voor iedereen.	+ + - + + -
Anon.	<i>De Telegraaf</i> 1938	Vorm: Vertaling:	Wisseling perspectief en onderbroken chronologie 'Denken in lagen', Knap.	+ + -

		Inhoud: Vergelijking: Effect:	Vertaler heel goed, één bezwaar: N en Z Hollands dialect. Plompe arbeiderspraak contrast met WFs stijl. Naturalist en sensitivist. Binnenleven belangrijk, geestelijke afwijkingen, primitieve Amerikaanse Zuiden. Meesterwerk vergeleken met <i>SP, S, P, Dr M</i> . Geen politieke propaganda i.t.t. wat Theun de Vries beweert. Lager intellectueel niveau door vertaling naar arbeiderspraak	+ + -
V.E.v.V. 1939	<i>De Groene Amsterdammer</i>	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Imposante eenheid; soepele, geschakeerde stijl, persoonlijk vakmanschap; scherp geteekende mensen, nieuwe, opmerkelijke technische kundigheden. Geprezen, lastig vertalen van 'slang' en volkstaal. Fascinerend beeld van Zuiden, zuiver voelende jonge volkswrouw en talloze boeiende nevenfiguren in één groots visioen. Diep inzicht in Amerikaansche samenleving. Treffendste van uitermate interessante Amerikaan. We geloven met hart en ziel in deze levende mensen.	+ + + +
Naamloos 1938	<i>De Gooi- en Eemlander</i>	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Hard, doch ongemeen beeldend. Duistere gemoedsbewegingen heftige scènes. WF is meester in zijn genre en typerend voor belangrijk deel der huidige Amerikaanse letterkunde WF ontziet lezers niet; rauw, fel, bewogen relaas, niet iedereen zal zich er toe aangetrokken voelen.	+ + + +-
Naamloos 1939	Haagse Courant	Vorm: Inhoud: Effect:	Oorspronkelijk, direct, Zielsprocessen van binnenuit, realist, 'slechte' instincten; blinde rassenhaat; schijnvroomheid, ontaarde godsdienstige gevoelens, hardheid, wraakzucht Beklemmend, zeldzame tederheid	+ +- +
Naamloos 1939	<i>Leeuwarder Courant</i>	Vorm + Inhoud:	Meesterlijke stijl om zielsprocessen bloot te leggen Knappe schets van Amerikaanschen mentaliteit: rassenwaan, woeste godsdienstige verblinding, i.t.t. eenvoudig-sterk leven. Jonge moeder op zoek naar menselijke bestemming.	+ +
Naamloos 1939	<i>Limburgs Dagblad</i>	Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Volkstaal met equivalent van boeren-Hollandsch vertaald. Stuurloze samenleving, geen lichtpunten, schijnheilige, verbeeste blanken. eigenaardige pauperisme, zorgeloze rotheid, zonder 'kleur van Westers apachendom'. Meer land- en volkenkunde dan belletristie. Suggestief, maar niet literair; weinig boeiend voor lezer, ook vanwege boeren-Hollandsch.	- - - -
A.A. 1939	<i>De Maasbode</i>	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Realistische stijl, vertelgave, wijdlopieg. Niet vlekkeloos. WF pessimist, prachtige psychologische ontleding, maar eenzijdig zoekend naar animale in de mens. Levensopvatting zonder geloof. Niet te vergeven dichterlijke vrijheid, lijkt op de 'linksche a-morele literatuur te onzent'. Onmenselijk realisme. Voorzichtigheid. WF geen Amerikaanse modeliteratuur. Vgl. met Dos Passos en Hemingway. WF de minst begrijpelijke, lastige schrijver van de avant-garde. Herinneringen aan Dostojewski en Zola. De Freudiaanse kijkt wellicht invloed op Vestdijk, WF echter minder gekunsteld, levende mensen. Zwaar pessimisme dat lezer geen adem laat; platvloers, Zuiden nestelt zich diep in de lezers; Faulkner is voor fijnproevers.	+ - + - - + -

In de jaren vijftig wordt door twee van de drie recensenten de vertaling negatief besproken: Hermans is het meest negatief, zonder in detail te treden en recenseert G. van E. vindt de vertaling leesbaar, echter de spreektaal zonder uitgangsn onnodig. Dit komt overeen met

vier van de vijf recensenten uit het interbellum die de ‘plompe arbeiderspraak’ en het ‘boeren-Hollandsch’ nog negatiever waarden. Ook in dit decennium zijn de meningen echter verdeeld: de recensent van *Algemeen Handelsblad* uit 1952 beoordeelt de vertaling als voortreffelijk, net als Victor van Vriesland in het interbellum die de lastige vertaling van ‘slang en volkstaal’ prijst. Uit de negatieve beoordelingen spreekt enerzijds een elitair standpunt, dat ‘arbeiderspraak’ het intellectuele gehalte van het origineel verlaagt. Dit wordt in zowel in het interbellum als in de vijftiger jaren opgemerkt als ‘niet passend bij Faulkners stijl’. Deze opvatting lijkt mij niet ‘passend’ voor Faulkners werk, dat nu juist alle lagen van de maatschappij probeerde te vangen. Anderzijds is de observatie dat het onmogelijk is het dialect van het Amerikaanse Zuiden goed te vatten in een Nederlands equivalent een opvatting die ook anno 2016 onder meer door Peter Bergsma, de vertaler van *S, Toevlucht*, wordt gehuldigd.¹⁹

Dat Faulkner een meester is in zijn vak wordt in beide periodes erkend, op een enkeling na. Gesproken wordt over kunstwerk, meesterwerk en meesterlijke verbeelding, echter de moeilijke stijl van het boek met de modernistische technieken wordt in het interbellum meer benadrukt dan in de jaren vijftig. In die eerdere periode wordt de vergelijking met de avant-garde en Dos Passos en Hemingway gemaakt, terwijl in de jaren vijftig slechts wordt gesproken over de indruk die Faulkners werk op Sartre en Vestdijk heeft achtergelaten. Ook wordt in het interbellum meer gezocht naar een genre waarin de schrijver past: realist, naturalist of sensitivist. Dit zien we in de recensies van in de jaren vijftig niet meer terug.

De recensenten uit beide periodes beoordelen de inhoud van het boek als een fascinerend beeld en knappe schets van de schrijver over het Amerikaanse Zuiden, die de zielsprocessen bloot legt en die een meester in zijn genre is. Wel wordt er in het interbellum vaker de opvatting gehuldigd dat het een amorele samenleving betreft zonder geloof die eenzijdig het animale in de mens blootlegt, vooral in *De Maasbode* en in de uitermate negatieve recensie in het *Limburgs Dagblad*. Dit beeld zou ook veroorzaakt kunnen worden door een gebrek aan recensies in de katholieke media over de vertalingen in de jaren vijftig. In de neutrale en socialistische media In de jaren vijftig wordt meer nadruk op de klassenstrijd gelegd: de strijd om het bestaan van de arbeider en de plattelander of die

---

¹⁹ In een gesprek op 22 juni 2016 na afloop van Nicolette Hoekmeijers eindlezing bij het Nederlandse Letterenfonds over de onmogelijkheid om Faulkner te vertalen.

tussen negers en blanken. De tegenstelling tussen de kracht en zuiverheid van de volkswrouw en de 'slechte' instincten die tot rassenhaat, schijnvroomheid, hardheid en wraakzucht leiden wordt in beide periodes genoemd, maar meer benadrukt in het interbellum.

Wat betreft het effect wordt de rauwheid, beklemming, het zware pessimisme en de felheid die het boek oproept bij lezers meer benadrukt door de recensenten in het interbellum dan in de jaren vijftig. Hermans neemt deze somberte en de hartstocht ook waar in zijn bespreking van *S*, plaatst deze echter in bredere context van het gemakkelijker dragen van de eigen angsten na lezing van een boek dat een 'mythologische verpersoonlijking' is van deze hartstochten en angsten.

Geïnternaliseerde waarden van Grijze Zomer

Deze Nederlandse vertaling van *Sanctuary* levert in de jaren vijftig drie recensies en een aankondiging op in neutrale dag- of streekbladen en het neutrale tijdschrift *Boek van Nu*, waaruit iets blijkt over geïnternaliseerde waarden (zie tabel 14). Twee recensies zijn niet lovend over de vertaling, die van Hermans zelfs bijtend van oordeel. Over de vorm wordt opgemerkt dat het een 'harmonieuze compositie betreft' en 'gebeeldhouwde taal' met veel intriges bevat. Over de inhoud zijn de recensenten het oneens: in het progressieve dagblad *Het Vrije Volk* noemt Hermans het een kunstwerk en mythologische verpersoonlijking van algemeen menselijke hartstochten en angsten. In het behoudender *Algemeen Handelsblad* spreekt W.B. een moreler oordeel uit over de verstikkende wereld en de zielloze gangster, zonder een 'schemer van bevrijding', de anonieme recensent van de *Leeuwarder Courant* spreekt afkeurend over afgrijselijke gevoelens en instincten, hoewel beeldend geschreven. De 'zwarte' romans worden door Hermans geprefereerd ten opzichte van suikerzoete, voze, stichtelijke romans. Het thema seksualiteit wordt alleen in termen van hartstochten en instincten besproken, neutraal, zoals door Hermans of moreel verwerpelijk zoals de andere twee behoudender recensenten.

Tabel 15 Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>Grijze Zomer</i>, Johan van Keulen, 1951				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
W.F. Hermans	Het Vrije Volk 1951	Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Bar slecht; geen benul, hoogtepunt verknoeid. Goedkope herdrukken voor 'grote' publiek, beter Engels leren. Mythologische verpersoonlijking van algemeen menselijke hartstochten en angsten. Sombere, 'zwarte' literatuur Vergelijking met stichtelijke honingzoete romans met suikergoedpersonages, 'positieve' voze boodschap Na lezen zijn angsten makkelijker te dragen	-- + + +
W.B.	<i>Algemeen Handelsblad</i> 1951	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Gebeeldhouwde taal, intriges Niet opmerkelijk, wel indruk van WFs persoonlijke stijl Verstikkend, duister, zielloos zonder bevrijding Vergelijking met andere geniale Faulkner romans Suggestief proza dwingt lezer WFs wereld te geloven	+ +- - + +
Anon.	<i>Leeuwarder Courant</i> 1954	Aankondiging Inhoud:	Aankondiging drie vertalingen, waaronder <i>Grijze zomer</i> , (<i>Geboorte in augustus</i> , <i>Ongenode gast</i>). Lijkt gangsterroman, afgrijselijke gevoelens en instincten beeldend beschreven.	+ +-
G. van E.	<i>Boek van Nu</i> 1951	Vorm: Inhoud:	Harmonieus gecomponeerd Damp van melancholie. Keihard boek waarin mededogen zich schuw verbergt	+ +-

*Kritische receptie van *Uitvaart in Mississippi**

Er zijn geen besprekingen gevonden van de uitgave *Uitvaart in Mississippi*. In het *Vrije Volk* van 1955 staat alleen een aankondiging van deze uitgave, zonder beschouwing. Het volgende decennium laat in 1962 een herdruk zien, waarover een paar recensies worden geschreven.

Bespreking van de productieve en kritische receptie in de jaren vijftig

In de jaren vijftig komen vier nieuwe vertalers de receptiegeschiedenis van William Faulkner in Nederland binnen: Han van Keulen, Apie Prins, John Vandenberg en Hans Edinga. In de persoon van John Vandenberg worden de kringen van literair vertaler, auteur en criticus

verenigd. Zijn reputatie als vertaler van Faulkner wordt in de jaren vijftig opgebouwd en stevig verankerd in de jaren zestig en zeventig, met als culminatie de Martinus Nijhoff Vertaalprijs van 1970 voor zijn vertaling van *Ulysses* 'in het bijzonder, maar geenszins uitsluitend' (Juryrapport 8). Vandenberg is zonder twijfel de belangrijkste *mediator* geweest in de receptie van Faulkner-vertalingen in Nederland tot 1980, wat betreft autoriteit, vertaalvolume en verantwoording over vertaalkeuzes in parateksten. Hij was tevens een pleitbezorger voor vertaalkwaliteit (Naaijens 48).

Apie Prins is een wegbereider geweest voor John Vandenberg (samen met Bert Schierbeek), die een introductie bij De Bezige Bij mogelijk maakte, met de eerste gezamenlijke vertaling van *Uitvaart in Mississippi* tot gevolg. Johan van Keulen is interessant als illustratie van de vereniging van de rollen van uitgever en vertaler waardoor hij als eerste na de oorlog *Grijze zomer* kon publiceren. Dit voorbeeld laat ook zien hoe één populair boek van Faulkner in het 'lichtere' genre zich een plaats verwerft in het literaire systeem van Nederland in de jaren vijftig. Deze vertaling zou een lang leven beschoren zijn doordat Van Keulen het boek bleef uitgeven: vier drukken tussen 1951 en 1969, een hervertaling door dezelfde vertaler en zijn dochter en een oplage die tot 1979 nog in druk was. Nader onderzoek naar oplagen en verkoopcijfers zou een beter beeld geven van de interesse van lezers in dit boek, dit geldt eveneens voor de andere vertaalde uitgaven van Faulkners werk. Als vertaler is Van Keulen veel minder belangrijk geweest dan John Vandenberg die hem in kwaliteit en kwantiteit overtrof. Hans Edinga tenslotte speelt geen grote rol als *mediator* in de productieve Faulkner-receptie. Zijn vertaling van het verhaal uit *GDM* is behalve in twee uitgaven, hardcover en pocketuitgave, nooit herdrukt of opnieuw vertaald. Het wachten is op een nieuwe vertaling van *GDM*, die Faulknervertaler Barho Kriek (van *TSATF en AA*) wellicht nog in petto heeft.

Na de oorlog zien we dat de zuilen in Nederland nog niet waren ingestort: de herdruk onder nieuwe titel *Geboorte in augustus* en de vertaling *Ongenode gast* kwamen via de progressieve uitgeverijen (Querido en De Wereldbibliotheek) bij de Nederlandse lezers, *Het oude volk* via een uitgeverij met van oorsprong katholieke signatuur (Gaade), net als het verhaal *De Beer* via de conservatieve uitgeverij HeideLand, Hasselt in België, *Uitvaart in Mississippi* ten slotte kwam via een progressieve uitgeverij voor alle gezindten bij de Nederlandse lezer (De Bezige Bij). We zien echter voor het eerst dat vertalingen door

verschillende uitgeverijen worden gepubliceerd, vooral als een eerder uitgegeven hardcover in pocketboek uitgave kon verschijnen.

De productieve receptie, zes nieuwe vertalingen en drie herdrukken, resulteert in nog meer bekendheid voor Faulkner. Ook de startende Vandenberg als vertaler van onder meer Faulkner en Joyce draagt bij aan de reputatie van de schrijver. Het blijkt in de jaren vijftig nog steeds lastig Faulkner in vertaling gepubliceerd te krijgen bij een Nederlandse uitgeverij. De publicaties verschijnen nog maar mondjesmaat: *Geboorte in augustus*, herdrukt bij Querido in 1951 moet wachten op de vertaling van Vandenberg *Licht in augustus* die in 1979 uitkomt bij De Bezige Bij. Daarna wordt er niets meer vernomen van een herdruk. De uitgave van *Ongenode gast* via het grote inteken- en distributiesysteem van de Wereldbibliotheek heeft een tweede druk mogelijk gemaakt. Daarna blijft het stil rond deze vertaling. Er moet zelfs een Belgische uitgeverij aan te pas komen voor publicatie van de vertaling *De Beer* van John Vandenberg, omdat de kleine uitgeverij Driehoek zich er kennelijk niet aan durft te wagen. *Uitvaart in Mississippi* komt wel uit bij een opkomende, belangrijker wordende literaire uitgeverij, De Bezige Bij, maar scoort slecht in de verkoopcijfers. De andere romans van Faulkner met een nog meer experimentele vertelstructuur zoals bijvoorbeeld *TSATF* en *AA* zouden nog tot in de jaren zestig moeten wachten tot een uitgever het aandurft ze te publiceren. Wel zien we verhalenbundels verschijnen bij uitgeverijen met een relatief groot non-fictie fonds, zoals W. Gaade. De Bezige Bij maakt in de jaren vijftig pas een mager begin in de uitgeefgeschiedenis van Faulkner in Nederland met één vertaling, dit wordt heel langzaam opgebouwd in de jaren zestig tot twee.

Van de critici heeft Vestdijk de meest treffende uitspraak in 1948 in zijn algemene essay over Faulkner: 'Hier in Holland dorsten wij nog steeds naar Faulkners. Maar zij zijn niet eens in Amerika te krijgen.' De naoorlogse critici zijn het er over eens dat William Faulkner de belangrijkste en artistiek meest begaafde romanschrijver van zijn tijd is, zelfs degenen die dit eind jaren veertig vóór de Nobelprijs opmerken, zoals Kranendonk. Zij zien echter ook de moeilijkheden die zijn eigenaardige stijl opleveren. Voor de jaren vijftig wordt dit nog gekenschetst als uitbundig retorisch, verwrongen, ja zelfs gemaniëerd, door Kranendonk, dat doet terugdenken aan de 'trucquages' van Elisabeth de Roos of de 'irritatie' van Emma van Hall-Nijhoff in het interbellum. Gaandeweg worden deze stijltechnieken echter nader gepreciseerd in de recensies, onder meer door John Vandenberg die de eigen

syntax met weinig betrekkelijke voornaamwoorden en de vele tegenwoordige deelwoorden in de taal van Faulkner benoemt en door James Holmes die in zijn recensie over *Ongenode gast* de zin als verwoording van de mythe bij Faulkner nader bekijkt en de vele voegwoorden en bepalingen signaleert. Wat later zou heten 'modernistische' technieken, zoals de verschillende vertelperspectieven, het loslaten van de chronologie of gebruik van de *stream of consciousness* worden bijna bij elke recensent beschreven.

De vertalingen zelf worden slechts door een paar recensenten genoemd: John Vandenbergh in *Boek van Nu* spreekt bewondering uit in superlatieven voor schrijver en vertaler Apie Prins, de recensenten van *Grijze Zomer* zijn niet enthousiast over de vertaling van Johan van Keulen, zij vinden het ofwel niet opmerkelijk of zij beoordelen de vertaling en de vertaler met 'zwavelzuur' zoals Hermans die de vertaler heel slecht vindt. Ook de vertaler van *Geboorte in Augustus* komt er niet goed vanaf bij Hermans, zonder dat hij details noemt (Hermans, *Het Vrije Volk*, 1951). De recensent G. van E. noemt in *Boek van Nu* weer het platte streektaalgebruik, net als sommige recensenten in het interbellum, hoewel andere recensenten de vertalingen van Ina Prins voortreffelijk vinden. Deze tegenstelling zagen we ook in het interbellum, waar Victor van Vriesland in *De Groene Amsterdammer* de vertaling uitstekend vond en andere recensenten opmerkten dat door het gebruik van 'boeren-Hollandsch', het intellectuele gehalte van het werk wordt verlaagd. Opvallend is dat na het uitkomen van de vertaling *Uitvaart in Mississippi* geen enkele recensie in de bladen is gevonden.

De focus op inhoud en thematiek wisselt per recensent: veel recensenten zien Faulkner als een sombere schrijver die literatuur 'noir' bedrijft, anderen zien de intermenselijke en gevoelskant in de werken van Faulkner. Veldijk ziet naast de psychologische invalshoek vooral de erotische driehoeksverhouding, waar Kranendonk nog frons over de abnormaliteiten van de seksualiteit bij Faulkner. Hermans bekijkt Faulkner vooral uit politiek/maatschappelijk oogpunt en diens positie als schrijver vanuit Europees en Amerikaans perspectief. Apie Prins ziet de maatschappelijke en politieke thema's in Faulkner ook scherp, maar oordeelt dat Faulkner uitstijgt boven deze thematiek. Enkele recensenten hebben een meer morele kijk op Faulkner, bijvoorbeeld in *Grijze zomer*, met zijn thema's van verloedering, gangsterproblematiek en gevallen vrouwen en bespreken deze in afkeurende zin of zien Faulkner als een schrijver die niet de klassenstrijd aangaat, zoals in *De Waarheid* wordt geschreven. Het merendeel van de recensenten spreekt echter geen moreel oordeel

uit over de beschreven samenleving zonder moraal en godsdienst, zoals in het interbellum wel vaker gebeurde. Wellicht komt dit ook omdat er geen recensies over vertalingen in de confessionele hoek verschijnen. Dat de verzuiling is in de jaren vijftig echter nog volop aanwezig is, getuigt het aantal processen tegen godslastering in deze tijd. De meer algemene publicaties gaan vooral over Faulkners prijzen, de moeilijkheidsgraad van zijn werk en enkele aankondigingen voor films. Een verklaring voor de weinige morele waarden waarop Faulkners werken worden beoordeeld kan liggen in de observatie van Dola de Jong: Europa hoeft zich niet meer moreel superieur te voelen over de gruwelen in Faulkners werk, gezien de gruwelen die in de eigen achtertuin gebeurden voor en tijdens de oorlog.

De vergelijkende waarden uit de recensies leggen de focus op de voorgangers waar Faulkners werk aan doet denken. Dit varieert van de oude Grieken met hun tragedies die men in de gangsterroman *S* waarneemt, de oratorische gaven van Cicero tot de Russische grootmeesters der vertelkunst Dostojewski en Tolstoj, de Franse schrijvers Balzac en Zola en de impressionistische dichter Rimbaud. Van de meer Engelstalige invloeden komen schrijvers als Conrad, Melville, Edgar Allan Poe en natuurlijk James Joyce vaak aan de orde. Ook wordt Faulkner vergeleken met zijn tijdgenoten van de 'lost generation', Dos Passos en Hemingway. Duidelijk wordt in deze periode dat Faulkners oeuvre als een geheel moet worden gelezen, als verwoording van de universele thema's die het Amerikaanse Zuiden overstijgen. De recensenten van de vertalingen refereren minder aan vergelijkingen met andere grootmeesters.

De waarde van het effect op de lezer tenslotte varieert van moeilijk toegankelijk, tot niet geschikt voor de jeugd, tot lyrische beschrijvingen in superlatieven over hoe het Faulkneriaanse symfonische geweld op de lezer afkomt. Door een enkele recensent van *Elseviers* wordt Faulkners werk voorgesteld als een schepping die wordt geboren door de vereniging van natuur en temperament, door anderen iets subtieler verwoord als milde regendruppels die de mens doordrenkt. Alle recensenten zijn het er over eens dat de romans meerdere keren gelezen moet worden om het Faulkneriaanse Zuiden te kunnen waarderen.

Zien we in de jaren vijftig verschillen in subsystemen in het literaire discours rond Faulkner ten opzichte van het interbellum? In de jaren vijftig tekent zich enerzijds de voortzetting van het neutrale subsysteem af, waarin de zinloosheid en gruwelijkheid van het bestaan zonder hoop wordt geschetst. Anderzijds zien we in de recensies uit de socialistische hoek de optimistische visie van een maakbare samenleving door het verheffen van

arbeiders. Door sommige recensenten wordt Faulkners werk gezien als tendensroman, echter door de communistische recensent als een negatief voorbeeld van de klassenstrijd. De subsystemen worden dus minder gevoed door godsdienstige opvattingen dan door politiek-etische.

Wat betekent dit nu voor de beeldvorming rondom Faulkner aan het eind van deze periode? Aan het eind van het interbellum zagen we een kleine vooruitstrevende stroming die Faulkners werk volgens *primaire* elementen beoordeelde: als moderne avant-garde schrijver, die vernieuwend werkte en niet langs morele, politieke en godsdienstige kaders beoordeeld moest worden. Deze stroming opereerde nog in de periferie van het *repertoire*, waar in het centrum de meer behoudende *secundaire* waarden werden gedeeld van recensenten die een morele kijk op Faulkners werk hadden, al dan niet uit confessionele opvattingen. De vormvernieuwingen werden hier als trucs afgedaan. In de naoorlogse periode en vooral na de Nobelprijs schuiven de waarden waarop Faulkners werk wordt beoordeeld meer naar deze vernieuwende kant. De meeste recensenten beoordelen Faulkners werk nu als een vernieuwende schrijver, ook al is zijn oeuvre lastig toegankelijk. Een belangrijke recensent als Simon Vestdijk onderbouwt deze waarden in zijn essay. De *primaire* waarden schuiven nu meer naar het centrum, met andere woorden worden breder gedeeld. Naast dit verschijnsel ontwikkelt zich ook een stroming waarin Faulkner nog steeds wordt ingeschat als geëngageerd schrijver van tendensromans, bijvoorbeeld door Hermans en Prins. Dit is een voortzetting uit het interbellum, toen de verheffing van arbeiders in socialistisch-communistische kring opgang deed, alleen richt deze zich nu specifiek op de bevrijding van de zwarte mens ofwel het rassenprobleem in Amerika. Deze stroming deelt de waarden dat Faulkners stijl vernieuwend en interessant is, maar dicht de schrijver maatschappelijk engagement toe. Deze recensenten delen ook morele waarden, maar dan uit politiek-ethisch perspectief. In het geheel van de kritische recensies neemt deze stroming een minderheidspositie in, dus opereert nog in de periferie van het *repertoire*. De recensenten uit de neutrale media die bijvoorbeeld het gangsterthema en de prostitutie in *Grijze Zomer* afkeurend beoordelen doen dit ook uit moreel oogpunt. Zij delen deze waarden dus met die van de confessionele kringen. De schrijver Faulkner heeft vaster voet aan de grond gekregen in Nederland en wordt alom beschouwd als belangrijke, maar moeilijke schrijver.

Hoofdstuk 7

De jaren zestig

Inleiding

In de jaren zestig gaan productieve en kritische receptie van William Faulkners werk onverminderd door, gevoed door een aantal ontwikkelingen. Zo levert zijn dood in 1962 diverse necrologieën op in de dagbladen. Het postuum uitkomen van zijn roman *The Reivers (TR)* en de Pulitzerprijs die deze roman in 1963 krijgt eveneens. Nieuwe vertalingen, hervertalingen en herdrukken doen hun intrede en een golf van publicaties verschijnt over deze vertalingen of over de heruitgaven van zijn oeuvre in de Penguin en Signet Classic serie.

De jaren zestig laten nieuwe ontwikkelingen zien in het literaire systeem in Nederland die de kritische Faulknerreceptie wellicht hebben beïnvloed. Zo wordt al vroeg het nieuwe tijdschrift *Merlyn* (1962-1966) opgericht door critici die de tot dan toe vooral personalistische literatuurkritiek bestrijden. Deze soort kritiek, waarin de persoonlijkheid van de schrijvers centraal staat, is terug te voeren op het ‘vent of vorm’ standpunt van Ter Braak en Du Perron uit het interbellum. De oprichters willen toe naar een meer ergocentrische literatuurbenadering waarin de tekst centraal staat: het bestuderen van de compositie, de opbouw of de organisatievorm van literaire teksten, in de academische zowel als de dag- en weekbladkritiek (Mertens 757). Deze benadering van *Merlyn* sluit aan bij die van de *New Critics* die in de jaren vijftig in de Verenigde Staten school maakten en de tekst ook autonoom wilden behandelen. De methode van het *close reading* van een tekst wordt vanaf die tijd in Nederland belangrijk gevonden.²⁰

In de jaren zestig eist de nieuwe generatie grotere vrijheid op alle fronten. De grotere seksuele vrijheid en de protesten tegen autoriteit leiden onder meer tot het opkomen van de vrouwenbeweging en protestbewegingen zoals provo die zich regelmatig aansloten bij de ‘happenings’ in de kunsten, waar Simon Vinkenoog in de jaren vijftig al mee was begonnen. Ook de literaire wereld kwam regelmatig in botsing met de nog altijd stevig

---

²⁰ Meer informatie is te vinden in het artikel van Carel Peeters over Kees Fens in *Vrij Nederland*, 2011. <http://blogs.vn.nl/boeken/literaire-kroniek/kees-fens-was-geen-tragische-eeenling/>

gevestigde godsdienstige moraal. Jan Wolkers' voorlezings van *Gesponnen suiker* met zijn 'obscene' scènes en de 'schofterige, smerige en onzedelijke' schelmenroman *Ik Jan Cremer* in 1964 leverden woedende besprekingen op in het christelijke dagblad *Trouw*, zo ook over de 'De Smerige Bij' die de roman uitgaf (De Rover 795). In 1966 culmineert de confrontatie in het 'Ezelsproces', waarin Gerard Reve wordt aangeklaagd maar niet veroordeeld voor smalende godslastering op grond van de overpeinzing in *Dialog: tijdschrift voor homofilie en maatschappij* waarin hij zich God voorstelt als een ezel waarmee hij naar bed wil gaan (ibid. 790). Dit is hetzelfde klimaat waarin Johan Van Keulen, vertaler en uitgever van *Grijze Zomer*, in 1964 uiteindelijk veroordeeld wordt voor zijn hoofdactiviteiten als schrijver en uitgever van een licht erotische serie voor kinderen, de Bob en Daphne serie.

Eind jaren zestig begint de democratiseringsslag op de universiteiten, met als hoogtepunt de Maagdenhuisbezetting en komen groepen op als Man-Vrouw-Maatschappij en Dolle Mina. Hebben deze protestbewegingen en vernieuwende gebeurtenissen invloed gehad op de Faulkner-receptie zoals we die vinden in de receptiedocumenten van deze tijd? Deze vraag zal ik nu nader bekijken. Een overzicht van alle *concretisering*en in de vorm van de receptiedocumenten, zoals recensies, vertalingen en herdrukken van 1960-1970 wordt in tabel 16 weergegeven.

Tabel 16 Overzicht van recensies, vertalingen en herdrukken 1960-1970 ²¹	
1962- 1969	13 vertalingen: 5 nieuwe en 2 hervertalingen en 6 herdrukken. Herdrukken <i>Uitvaart in Mississippi</i> bij De Bezige Bij en bij W. Gaade (beiden in 1962). Nieuwe vertaling <i>De oude man. De Beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen (Faulkner Omnibus)</i> bij Heidelberg, Hasselt, De Toorts en De Nederlandse Boekenclub (allen 1962). Nieuwe vertaling <i>De rovers (The Reivers)</i> door John Vandenberg bij Bruna (1963). Hervertaling <i>Onoverwinnelijk van (The Unvanquished)</i> door John Vandenberg, eerder uitgegeven als <i>De familie Sartoris</i> , bij Bruna (1964) Nieuwe vertaling <i>Het geraas en gebral (The Sound and The Fury)</i> door John Vandenberg bij Bruna (1965). Nieuwe vertaling <i>Absalom, Absalom! (Absalom, Absalom!)</i> door John Vandenberg bij Heidelberg (1966) en bij Meulenhoff (1967). Hervertaling: <i>Het meisje Temple Drake</i> , eerder uitgegeven als <i>Grijze zomer (Sanctuary)</i> door Han B. Aalberse en Mar van Keulen bij Oisterwijk (1969) Nieuwe vertaling <i>De wensboom (The Wishing Tree)</i> door Jan H. Derksen bij Bruna (1969).
1960-1969	71 publicaties (2 recensies over <i>De oude man etc</i> , 4 over <i>De Rovers</i> , 2 over <i>Onoverwinnelijk</i> , 6 over <i>het Geraas en Gebral</i> en 1 over <i>Absalom, Absalom!</i> , 1 over <i>Het meisje Temple Drake</i> , 1 over <i>De Wensboom</i> ; 7 over de dood van WF; 7 over de Pulitzer; 11 aankondigingen over films; 3 recensies over <i>The Reivers</i> ; 4 over <i>Faulkner op Westpoint</i> ; 23 over <i>TM</i> , gedichten, heruitgaven, WFs werk.

²¹ Dit is een deeltabel uit tabel 1.

Het decennium laat vijf nieuwe vertalingen van vier romans en een kinderverhaal, twee hervertalingen en zes herdrukken zien, versus zes nieuwe vertalingen in de jaren vijftig. Het aantal herdrukken is hoger(zes) dan de vijf in de jaren vijftig. In beide periodes zijn twee hervertalingen gepubliceerd. Voor het eerst wordt ook non-fictie over Faulkner vertaald in de vorm van de gesprekken die Faulkner voerde op de militaire academie Westpoint.

In deze periode verschijnen minder publicaties dan in het decennium daarvoor: eenenzeventig versus vijfennegentig. Dit is deels te verklaren door het aantal artikelen (eenentwintig) naar aanleiding van de Nobelprijs en de Pulitzerprijs in de jaren vijftig, tegen veertien in de jaren zestig over het overlijden van de schrijver en over zijn tweede Pulitzerprijs. Het aandeel publicaties over vertalingen ligt in de jaren zestig relatief hoger dan in de jaren vijftig: zeventien van de eenenzeventig (24 %) tegenover negentien van de vijfennegentig (20 %) in de jaren vijftig. De non-fictie vertaling *Faulkner op Westpoint* levert vier recensies op. De jaren zestig laten meer aankondigingen zien over films: elf tegenover zes in het decennium daarvoor, deels te verklaren door het hogere aandeel televisiefilms- en series over Faulkners werk in de jaren zestig. Het uitbrengen van twee van zijn vroegere gedichtenbundels en de heruitgaven van zijn oeuvre in het buitenland, onder meer in de Penguin Modern Classics series, het Duitse Taschentuch Verlag en de Signet Modern Classics serie leveren ook besprekingen op in dag- en weekbladen. In de jaren vijftig verschijnen nog zes artikelen over de katholieke en anticommunistische censuur in de Verenigde Staten waardoor werken van Faulkner werden verboden. Dit zien we in de jaren zestig niet meer terug.

De productieve receptie van 1960 tot 1970

De vertalingen, vertalers en uitgevers

De overzichten uit tabellen 16 en 17 laten een zekere bestendiging zien van vertalers en uitgevers. Van de vijf nieuwe vertalingen neemt John Vandenberg vier en een hervertaling voor zijn rekening. In de jaren vijftig debuteerde hij al met *De Beer* en daarna in de gezamenlijke vertaling met Apie Prins *Uitvaart in Mississippi*. Een hervertaling van *Grijze zomer* onder de nieuwe titel *Het meisje Temple Drake*, vertaald door nieuwe vertalers, Han B. Aalberse en Mar van Keulen komt uit bij dezelfde uitgeverij Oisterwijk. Vier uitgeverijen

uit de jaren vijftig zijn In de jaren zestig zijn er vier uit de jaren vijftig terug te vinden: De Bezige Bij, Gaade, Heidelberg, Hasselt en Oisterwijk. Daarentegen zijn de uitgeverijen De Wereldbibliotheek en Reader's Digest verdwenen. Nieuw in de lijst zijn Bruna, De Toorts, Meulenhoff en De Nederlandse Boekenclub.

Tabel 17 geeft een overzicht van de Vodička's *concretisering* in de context van een andere taal en een andere literaire traditie: vertalingen en herdrukken van William Faulkners oeuvre in dit decennium.

Tabel 17 Vertalingen en herdrukken van William Faulkners werk 1960-1970²²

1962	<i>Uitvaart in Mississippi</i>	Prins en Vandenbergh	Bezige Bij Literaire Reuzenpocket 38	2 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	
1962	<i>Uitvaart in Mississippi</i>	Prins en Vandenbergh	W. Gaade		idem	
1962	<i>De oude man. De beer.</i> <i>Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen:</i> <i>(De hond, Een roos voor Emily, Een vrijage)</i>	John Vandenbergh	Heidelberg, Hasselt	1 ^e	<i>Faulkner Omnibus: The Old Man, The Bear and other stories: the Fire and the Hearth, The Hound, A Rose for Emily, A Courtship.</i>	1955
1962	<i>De oude man. De beer.</i> <i>Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen</i>	idem	De Toorts, Haarlem			
1962	<i>De oude man. De beer;</i> <i>Alsmede Het vuur en de haard en drie korte verhalen.</i>	Idem	Nederlandse Boekenclub		<i>idem</i>	1955
1963	<i>De rovers</i>	John Vandenbergh	A.W. Bruna & Zoon, Utrecht	1 ^e	<i>The Reivers</i>	1962
1964	<i>Onoverwinnelijk</i>	John Vandenbergh	Bruna, Grote Beren reeks. 15		<i>The Unvanquished</i>	1938
1965	<i>Het geraas en gebral</i>	John Vandenbergh	Bruna, Grote Beren reeks 26	1 ^e	<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1966	<i>Absalom, Absalom!</i>	John Vandenbergh	Heidelberg, Hasselt, België	1 ^e	<i>Absalom, Absalom!</i>	1936
1967	<i>Absalom, Absalom!</i>	idem	J.M. Meulenhoff, Amsterdam. E 125 Paperback		<i>idem</i>	
1967	<i>Het geraas en gebral</i>	idem	Bruna, Grote Beren reeks 26		<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1969	<i>Het meisje Temple Drake</i>	Han B. Aalberse [i.e. Johan van Keulen] en Mar van Keulen	Oisterwijk	5 ^e - 6 ^e ²³	<i>Sanctuary</i>	1931
1969	<i>De wensboom</i>	Jan H. Derksen	Bruna, Utrecht en Amsterdam		<i>The Wishing Tree</i>	1927

De Bezige Bij geeft een herdruk uit van *Uitvaart in Mississippi*, als nr. 38 in hun nieuwe Literaire Reuzenpocket reeks. De uitgave uit 1955 had niet goed verkocht, maar met

²² Dit is een deeltabel uit de tabel in bijlage 1.

²³ Ook hier is via PiCarta niet duidelijk wanneer de 6^e druk is uitgekomen. De 7^e druk komt uit in 1979.

de publiciteit rond de dood van de schrijver en de nieuwe pocketreeks probeert de uitgeverij het opnieuw in 1962 met een herdruk. Tegelijkertijd komt de uitgave bij Gaade uit in hardcopy. Vandenberghe heeft de vertalingen van *Het geraas en gebrul en Absalom, Absalom!* al gereed. De Bezige Bij zou zich echter in dit decennium niet weer wagen aan een uitgave van Faulkner, zij heeft de handen vol aan de eerste uitgave van de vertaling van James Joyce's *Ulysses* in 1969.

De eer van het uitgeven van Faulkner-vertalingen komt toe aan verschillende uitgeverijen: HeideLand, Hasselt in België en Gaade die in het decennium daarvoor respectievelijk *De beer* en *Het oude volk* uitgaven. Verder zien we de verhalenbundel *De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen* verschijnen in 1962 bij drie uitgeverijen: HeideLand, Hasselt in België, uitgeverij De Toorts in Haarlem en de Nederlandse boekenclub. Uitgeverij De Toorts is een kleine, zelfstandige uitgeverij die al vanaf 1936 bestaat. In het begin was het fonds vooral gericht op ethiek, later werd non-fictie toegevoegd.²⁴ De Toorts is de Nederlandse uitgever voor de serie Pantheon der winnaars van de Nobelprijs der Literatuur van HeideLand, Hasselt, net als de Nederlandse Boekenclub.

De vertaling *Absalom, Absalom!* komt eerst uit bij HeideLand, Hasselt in 1966. De vertaling van AA heeft zes jaar op een uitgever liggen wachten, zo memoreert Bronzwaer in zijn recensie 'Faulkners Absalom' in *De Tijd* (in 1967). Vandenberghe herinnert zich in een interview in 1969 over de vertaling van *Ulysses* dat de Belgische uitgever HeideLand zo ontroerd is door de Faulkner-vertaling van AA dat hij een hoger honorarium stuurt dan afgesproken (Sitniakovsky, 1969). De uitgave wordt bij Meulenhoff in 1967 herdrukt. J.M. Meulenhoff werd in 1895 opgericht als importboekhandel en later uitgeverij, met een uitgebreid fonds aan buitenlandse en vertaalde literatuur.²⁵

A. W. Bruna & Zoon in Utrecht heeft in dit decennium de meeste vertalingen van Faulkner op haar naam: de eerste en enige Nederlandse vertaling van *The Reivers* (TR) komt in 1963 uit in de Grote Berenreeks onder de titel *De rovers*. De hervertaling van TU, eerder vertaald als *De familie Sartoris* in 1938 wordt opnieuw vertaald in 1964 en wordt onder de titel *Onoverwinnelijk* gepubliceerd in deze reeks. De uitgeverij durft het ook aan in 1965 *Het geraas en gebrul* in de Grote Berenreeks op te nemen, met een herdruk in 1967. Dit is een vertaling van *TSATF*, één van de meest experimentele romans van Faulkner. De

---

²⁴ Deze informatie is te vinden op <http://www.toorts.nl/index2.php?pageid=7> en via PiCarta

²⁵ Meer informatie is te vinden op <http://www.meulenhoff.nl/nl/p4cd0097a0801e/ons-fonds.html>

volgende nieuwe vertaling, van *AA* is kennelijk een te groot waagstuk voor Bruna, want deze komt uit onder dezelfde titel bij Heidelberg, Hasselt in 1966 en wordt herdrukt in 1967 bij J.M. Meulenhoff.

A. W. Bruna & Zoon wordt in 1868 opgericht in Haarlem, verhuist naar Utrecht en profiteert van de expanderende boekenmarkt en technische mogelijkheden door vanaf 1955 met de pocketreeks *Zwarte Beertjes* uit te komen. Deze reeks kent populaire schrijvers als Havank en Leslie Charteris en is voorzien van het bekende logo van Dick Bruna, kleinzoon van de oprichter. De reeks omvat zowel fictie- als non-fictie, met de nadruk op spannende thrillers. Vanaf 1960 wordt het fonds uitgebreid met de *Grote Berenreeks*, waarin de meeste Faulkner-vertalingen zullen verschijnen, eveneens met omslagen van Dick Bruna.²⁶ Bruna springt in het gat dat *De Bezige Bij* niet wenst op te vullen vanwege de slechte verkoopcijfers van *Uitvaart in Mississippi* en kan zo meeliften op de golf van publiciteit opgeroepen door de dood van Faulkner en de Pulitzerprijs die het postuum uitgegeven *TR* krijgt. Daarnaast is het boek toegankelijk en past het goed in haar fonds van spannende detectives en thrillers. De kleurige omslagen van Dick Bruna met hun eigentijds en strak uiterlijk geven de Faulkner-vertalingen de uitstraling van spannende lectuur.

Vandenbergh is ook in dit decennium productief als vertaler van Faulkner: van zijn hand verschijnen nieuwe vertalingen van drie romans en één verhalenbundel. In 1962 komt *De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen* uit, in 1963 *De Rovers*, in 1964 de hervertaling *Onoverwinnelijk* van *TU*, dat in 1938 onder de naam *De Familie Sartoris* uitkwam. De hoogtepunten van Vandenberghs Faulkner-vertalingen verschijnen in 1965 met *Het geraas en gebral* en in 1966 met *Absalom, Absalom!* Deze twee romans uit 1929 en 1936 staan bekend als de meest modernistische en minst toegankelijke van de schrijver, samen met *AILD* uit 1930, door het gebruik van modernistische experimentele technieken. Vandenberghs reputatie in de literaire wereld wordt in de jaren zestig versterkt door de beschouwende teksten die hij opneemt in zijn vertalingen. Hij is paratekstueel bijzonder actief: zo schrijft hij inleidingen en voorwoorden bij *De beer*, bij *De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen*, bij *Het geraas en gebral* en bij *Absalom, Absalom!*

---

²⁶ Deze informatie is te vinden op <http://www.wpg.nl/uitgeverijen/boeken/A.W.-Bruna-Uitgevers.htm>

Deze parateksten geven ook inzicht in zijn vertaalopvattingen. Het meest uitgebreid komen ze aan de orde komen bij de Nederlandse vertaling van *Ulysses* in het boekje *Aantekeningen bij James Joyce's Ulysses* (De Bezige Bij, 1969). Dit boekje wordt bij de negende druk van de vertaling in 1984 als supplement wordt toegevoegd. Vandenbergh plaatst ook in zijn paratekst bij *Het geraas en gebral* de auteur in context, bespreekt de tegenstelling van de 'optimistische' visie van de auteur in zijn Nobelprijssrede en het pessimisme dat uit zijn werk spreekt, een opvatting die veel critici delen, legt allusies of citaten uit waar de Engelse titel naar verwijst, licht thema's, plot, personages en stijl toe in detail en geeft een leeshulp voor de lezer. Dit is in het geval van de eerste vertaling van dit boek geen overbodige luxe, daar het de nieuwe lezer lastig gemaakt wordt met de verschillende vertelperspectieven, de wisseling van heden, verleden en toekomst, de *stream of consciousness*, de verwarrende naamgeving in *Het geraas en gebral*, het gebrek aan interpunctie en zijn lange zinnen. Bovendien legt Vandenbergh uit, staat de verteltrant in het teken van het personage. Zo is de stijl in het eerste hoofdstuk van verteller Benjy, de 'idiot' in de vorm van korte indrukken zonder onderwerp en gezegde, zonder interpunctie, gepaard aan een volslagen gebrek aan inzicht in heden en verleden. Quentins verteltrant is vervolgens overgearticuleerd, hij spreekt en denkt alleen in abstracties, Jasons stijl is zakelijk en met wrange humor en in het vierde hoofdstuk komt Faulkner zelf aan het woord in de beschrijving van Dilsey. Ook bij de vertaling van *Absalom, Absalom!* geeft Vandenbergh in zijn voorwoord dezelfde soort toelichting over context en analyse van de brontekst.

In 1969 brengt uitgeverij Oisterwijk een hervertaling uit van *Grijze zomer* in vijfde druk als paperback uitgave onder de naam: *Het meisje Temple Drake*. De paratekst vermeldt: 'Nieuwe vertaling van Han. B. Aalberse en Mar van Keulen', respectievelijk Johan van Keulen zelf onder pseudoniem, en zijn eenentwintigjarige dochter, die tevens de omslag ontwierp. Wellicht wil de uitgever/vertaler de vertaling niet hetzelfde aura van slechte vertaling meegeven, of speelt het feit dat zijn dochter medevertaler is ook een rol voor het publiceren onder pseudoniem. Van Keulen zelf schrijft in de paratekst onder 'Nawoord van de uitgever' een vlammend betoog over het belang en de invloed van de 'gangsterroman' *S* die in de Verenigde Staten op veel plaatsen verboden werd vanwege de scandaleuze inhoud. Hij memoreert dat het wel 'de meeste invloed en het grootste lezerspubliek in de Verenigde Staten' heeft gehad met meer dan 70.000 verkochte exemplaren en meer dan een miljoen van de goedkopere uitgaven in 1950, en dat in 1969 dit boek nog altijd het meest verkochte

werk in zijn eigen land is (285). Van Keulen noemt het de 'belangrijkste, invloedrijkste roman'... waar '[d]e grote Nederlandse uitgevers niets in zagen en stelt dat Nabokovs *Lolita* door *Sanctuary* is beïnvloed. Pikant detail is dat Johan van Keulen de eerste vertaalde uitgave van *Lolita* liet uitkomen in 1955 bij zijn eigen uitgeverij met een vertaling van Bob Coutinho (Renders 1993).

In zijn nawoord van de tweede uitgave *Het meisje Temple Drake* hekelt de uitgever de academische recensenten uit de jaren vijftig, de 'kleine Kranendonkjes', die het 'Kranendonkse handboek hebben nageslagen en braaf het professorale lijntje volgden', ook bij de 'beoordeling van Faulkner-vertalingen'. Dit is een duidelijke sneer naar W. F. Hermans en andere 'academisch gevormde letterkundigen (niet te verwarren met schrijvers) als professor doctor A.G. van Kranendonk ("Geschiedenis van de Amerikaanse Litteratuur" deel II) en 'humorloze lieden die ironie niet van bloedige ernst kunnen onderscheiden' (284-285). Kranendonk beoordeelt deze roman in zijn standaardwerk uit 1947 inderdaad als 'een vreselijke gruwelroman ..., een speculatie op de sensatielust van het publiek, die volkomen gelukte: het boek werd veel verkocht' (Kranendonk 286). Tegelijkertijd relativeert hij dit oordeel: 'Het is echter in onderdelen veel beter dan de opzet zou doen vermoeden, want Faulkner heeft het eerste snel beëindigde manuscript daarna nog aan een serieuze tweede bewerking onderworpen. Maar de afschuwelijke intrige ondermijnt de artistieke waarde toch te zeer' (ibid.). Van Kranendonk acht de roman van minder niveau dan Faulkners meesterwerken: *TSATF*, *AILD*, *LIA* en *AA!* Twintig jaar later meent Van Keulen zich dus nog te moeten verdedigen tegen deze academische critici uit de jaren vijftig, terwijl eind jaren zestig de protestbewegingen aan alle kanten opkomen en de seksuele moraal ook aan bevrijding onderhevig is. Van Keulen brak met het uitgeven van *Grijze zomer* in de jaren vijftig al een lans voor een 'lichter' genre als de gangsterroman en had tevens oog voor de bestseller kwaliteiten en de ironische kanten van het boek. Zijn opvatting dat de roman meer is dan een gangsterroman zag Malraux al in 1933 toen hij schreef over 'de intrede van de Griekse tragedie in de detectiveroman' bij Faulkner, iets dat in het vervolg op *S*, *RFAN* uit 1951 nog duidelijker wordt. Van Keulen draaft echter door omdat Hermans negatief over zijn eerste vertaling oordeelde. Hermans, hoewel blijk gevend van een elitair standpunt (de 'z.g. grote massa die wel leest als het op de juiste manier wordt aangeboden' en 'de massa kan beter Engels leren') schrijft echter niet negatief over de roman zelf.

De laatste en zevende druk van *Grijze zomer* komt tien jaar later uit bij een uitgeverij van erotische boeken, Uitgeverij Nieuwe Wieken (in de reeks Omega boeken). Tegelijkertijd komt het boek ook uit bij A.W. Bruna & Zn, Antwerpen. Deze zevende ongewijzigde herdruk, onder de titel *Het gangstermeisje Temple Drake* heeft een bijbehorende spannende omslag die dit boek stevig plaatst in het genre van de gangsterroman. Het nawoord is ongewijzigd, het boek omvat echter behalve *S* ook het vervolg *RFAN*, waardoor deze Nederlandse titel de uitgave een te beperkte lading geeft. In 2008 zou de titel *Toevlucht* in de nieuwe vertaling van Peter Bergsma bij Atlas Contact de lading van de titel meer eer aan doen.

In 1969 wordt het enige kinderverhaal van Faulkner, *The Wishing Tree* in de Nederlandse vertaling *De wensboom* bij Bruna uitgebracht in de Zwarte Beertjes reeks. Van de vertaler Jan H. Derksen vinden we slechts deze eenmalige vertaling, die geen herdruk heeft beleefd. Het enige gegeven te vinden over Derksen op het internet is zijn vertaling, samen met Thomas Ferguson, van *De zeereis* van Stirling Hayden in 1969 bij Amsterdam Boek.

De kritische receptie van 1960 tot 1970

De kritische receptiedocumenten zijn in tabel 18 weergegeven. De negentien recensies van de verschenen vertalingen zijn gearceerd in de zevenenzeventig publicaties over de originele werken en andere publiciteit rond Faulkner.

Tabel 18 Faulkners werk en Nederlandse besprekingen van 1960-1970

Werk	Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
	1960	<i>De Telegraaf</i>	Tv film <i>Ways of Love</i> naar o.a. WF.	
		<i>Het vrije volk</i> <i>Friese Koerier</i>	Film <i>Sanctuary</i> naar S. Dood Camus en toneelbewerking WF	
		<i>Friese Koerier</i>	Random House fonds WF Dell Books – M	
		<i>Leeuwarder Courant</i>	Film <i>De Hartstocht en de</i> <i>Razernij, TSATF</i>	Jacques den Haan
		<i>Leeuwarder Courant</i>	Tv film <i>Ways of Love</i> , naar o.a. WF	
		<i>De Tijd/de Maasbode</i>	Jubileumboek 25e Boekenweek met o.a. verhalen van WF	
		<i>Raster (1996)</i>	Bomen. Gesprek met Bert Schierbeek.	Door John Vandenbergh

	1961	<i>Algemeen Handelsblad</i> <i>de Linie</i> <i>Parool</i> <i>De Telegraaf</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Leeuwarder Courant</i>	Uitnodiging WF bij Kennedy's inhuldiging Over de trilogie <i>TM</i> Over de trilogie <i>TM</i> Film <i>Haven der Ontspoorden</i> . Naar S. Penguin Classics, o.a. WF 2e roman Klaas de Wit- <i>Vissen</i> achter het net.- invloed WF	Dr. W. Peters Elisabeth de Roos Jacques den Haan Dr. Anne Wadman
Dood William Faulkner 6 juli 1962	1962	<i>Algemeen Handelsblad</i> <i>Friese Koerier</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Limburgs Dagblad</i> <i>De Telegraaf</i> <i>De Tijd/de Maasbode</i> <i>Het vrije volk</i>	<i>Necrologieën</i>	
<i>The Reivers (TR)</i>		<i>Litterair Paspoort 17</i> <i>Litterair Paspoort 17</i> <i>Litterair Paspoort 17</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Limburgs Dagblad</i> <i>Friese Koerier</i>	<i>Over TR</i> <i>Over TR</i> <i>Over de Am. Literatuur zonder WF en EH</i> <i>Aank. De oude Man, de Beer en 3 korte verhalen.</i> <i>De Oude Man, de Beer en 3 verhalen.</i> <i>Uitvaart in Mississippi. Grijze zomer. Geboorte in Augustus.</i> <i>De Familie Sartoris.</i> WF	Maarten Mourik James Brockway Maarten Mourik Paul Haimon
Pulitzer prijs voor <i>The Reivers</i>	1963	<i>Dagblad van Amersfoort</i> <i>Nieuwe Leidse Courant</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>de Telegraaf</i> <i>De Tijd/de Maasbode</i> <i>Utrechts Nieuwsblad</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Algemeen Handelsblad</i> <i>De Tijd/de Maasbode</i> <i>Trouw</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Het vrije volk</i>	<i>TR bij Chatto & Windus</i> Pulitzer voor <i>TR</i> Idem Idem Idem Idem Idem <i>De Rovers, vertaling TR. John Vandenberg</i> <i>De Rovers, idem</i> <i>De Rovers en Pulitzer</i> <i>De Rovers</i>	Elisabeth de Roos W.B.(Bronzwaer?) W.J.M. Bronzwaer A.K. (Koolhaas?)
	1964	<i>Algemeen Handelsblad</i> <i>Algemeen Handelsblad</i> <i>Friese Koerier</i> <i>Friese Koerier</i> <i>Litterair Paspoort 19</i> <i>De Tijd/de Maasbode</i>	Herdruk <i>Writers at Work</i> , o.a. over WF <i>De Feestjurk</i> . Novelle WF Over oorlogsromans, o.a. <i>SP</i> n.a.v. Penguin, Modern Classics (TSATF, AILD, S, WP) n.a.v. <i>New Orleans, Requiem für eine Nonne in Deutsche</i> Taschentuch Verlag Penguin, Modern Classics, TSATF. <i>De onoverwinnelijken</i> . Vertaling van <i>TU</i>	C. Buddingh'g W. Bronzwaer

1965	<i>Parool</i>	<i>De familie Sartoris, Onoverwinnelijk.</i> John Vandenberg	C. Buddingh'h
	<i>Parool</i>	<i>Faulkner op West Point.</i> Vertaling O.Falk.	C. Buddingh'h
	<i>De Tijd</i>	<i>Faulkner op Westpoint</i>	
	<i>De Tijd/de Maasbode</i>	<i>Faulkner op Westpoint</i>	
	<i>Nieuwblad van het Noorden</i>	<i>Faulkner op Westpoint</i>	W. Bronzwaer
	<i>De Telegraaf</i>	TV. <i>Requiem voor een non.</i> TV. <i>The Long Hot Summer</i> TV <i>De lange hete zomer.</i>	W. Bronzwaer
	<i>Leeuwarder Courant</i>	<i>Het Geraas en Gebral.</i> John Vandenberg	
1966	<i>Algemeen Handelsblad</i>	<i>Het Geraas en Gebral.</i> John Vandenberg, naar TSATF	
	<i>De Tijd</i>	Over <i>Het geraas en Gebral.</i>	W. Bronzwaer
	<i>De Groene Amsterdammer</i>	Over <i>het Geraas en Gebral</i>	Simon Koster
	<i>Het vrije volk</i>	Over <i>het Geraas en Gebral</i>	M.Sybr. Koops
	<i>De Telegraaf</i>	Aank. <i>Geraas en Gebral</i>	
	<i>Volkskrant</i>	Over <i>Het Geraas en Gebral</i>	Koos Geenen
	<i>De Telegraaf</i>	3x TV <i>De Lange hete zomer</i>	
1967	<i>De Tijd</i>	Bespreking van <i>The Marble Faun en A Green Bough.</i> Chatto & Windus	
	<i>De Tijd</i>	N.a.v. <i>Essays, Speeches and Public Letters</i>	W. Bronzwaer
	<i>De Tijd</i>	Vertaling <i>Absalom, Absalom!</i> John Vandenberg	W. Bronzwaer
	<i>De Tijd/de Maasbode</i>	<i>A Marble Faun en A Green Bough</i>	W. Bronzwaer
	<i>Hollands Maandblad 9</i>	Over WFs stijl, invloed <i>Ulysses</i>	Philo Bregstein
1968	<i>Algemeen Handelsblad</i>	WF 5 romans herdrukt in Signet Modern Classics: <i>AF, SP, WP, S, P</i>	
	<i>De Tijd</i>	Biografie WF: <i>the Road to Self-discovery.</i> E. Edward Richardson	
	<i>De Tijd</i>	Over Am. Protestliteratuur en TSATF uit crisistijd. Ook <i>Het Geraas en Gebral</i>	
	<i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	Film <i>The Long Hot Summer</i>	
1969	<i>Algemeen Handelsblad</i>	Over vertaling van <i>Ulysses.</i> En vertaler JvdB.	I.Sitniakowsky
	<i>Algemeen Handelsblad</i>	Advertentie. WF. Nieuwe vertaling <i>Het meisje Temple Drake</i> van S. 5 ^e druk. Oosterwijk	
	<i>De Tijd</i>	N.a.v.herdruk <i>The Marble Faun en A Green Bough.</i>	
	<i>De Tijd</i>	<i>De Wensboom.</i> Vertaling <i>The Wishing Tree.</i>	
	<i>Leeuwarder Courant</i>	<i>De wensboom.</i>	Jan. H. Derksen

De dag- en weekbladen en literaire tijdschriften

De verzuiling in de maatschappij wordt in de loop van de jaren zestig langzaam losgelaten. Zeker in de eerste jaren is zij nog een feit, met de bijbehorende media. In tabel 19 worden de aantallen publicaties vermeld per zuil. De neutraal-liberale zuil voert de top aan, met de katholieke zuil daaropvolgend en op de derde plaats de links-progressieve zuil. Deze verdeling zagen we ook in jaren vijftig. Ook de protestants-christelijke zuil is net als toen zwaar ondervertegenwoordigd.

Tabel 19 Aantal publicaties in dag, week, maandbladen, tijdschriften 1960-1970					
Richting	Soort	Naam bladen	Aantal publicaties (71)	Aantal publicaties over vertalingen (17)	
Neutraal-liberaal	Landelijk dagblad	<i>Algemeen Handelsblad</i>	9	3	
		<i>Telegraaf</i>	8	1	
	Streekblad	<i>Dagblad van Amersfoort</i>	1		
		<i>Friese Koerier</i>	5		
		<i>Leeuwarder Courant</i>	8	2	
		<i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	3		
		<i>Nieuwe Leidse Courant</i>	1		
		<i>Utrechts Nieuwsblad</i>	1		
	Week/maandbladen	<i>De Groene Amsterdammer</i>	1		1
		<i>Hollands Maandblad</i>	1		
Literair tijdschrift	<i>Litterair Paspoort</i>	4			
Katholiek	Landelijk dagblad	<i>De Tijd</i>	9	3	
		<i>De Tijd/de Maasbode</i>	8	3	
	Streekblad	<i>Limburgs Dagblad</i>	2	1	
		<i>De Linie</i>	1		
Socialistisch	Landelijk dagblad	<i>Het vrije volk</i>	6	3	
		<i>Het Parool</i>	3		
		<i>Volkskrant</i>	1		
		<i>Trouw</i>	1	1	
Protestants-christelijk	Landelijk dagblad	<i>Trouw</i>	1	1	

Vergeleken met de vorige periode tot 1960 is de *N.R.C* verdwenen uit de lijst, deze zou in de jaren zeventig terugkomen in de fusiekrant *NRC Handelsblad*. Er zijn geen recensies meer in *De Waarheid* gevonden. In het overzicht van dit decennium mist *Elseviers*

weekblad. Streekkranten tellen ook weer veel publicaties, het katholieke *De Tijd/De Maasbode* het meest, met drie over vertalingen versus negen algemene, gevolgd door de Noordelijke neutrale varianten, waarvan alleen de *Leeuwarder Courant* twee recensies over vertalingen publiceert. Vergeleken bij de vorige periode is *De Haagse Post* verdwenen. Er wordt maar één literair tijdschrift gevonden, waarin recensies verschijnen: het neutrale *Litterair Paspoort* met vier algemene recensies, echter geen over vertalingen. Nieuw in de lijst is het jezuïetenweekblad *De Linie* waarin één recensie verschijnt, evenmin over een vertaling. Later zou dit opgaan in de *Nieuwe Linie*. Weekblad *De Groene Amsterdammer* telt ook een recensie over een vertaling, opinieblad *Hollands Maandblad* slechts één algemene recensies. Er verschijnen drie recensies over *TR*, zeven necrologieën, zeven publicaties over het winnen van de Pulitzerprijs, drie over *Faulkner op Westpoint* en drieëntwintig over het verschijnen van *TM*, gedichten en heruitgaven.

De twee literaire tijdschriften uit de lijst *Litterair Paspoort* van uitgeverij Meulenhoff en *Hollands Maandblad*, publiceren geen recensies over de vertalingen. In *Litterair Paspoort* verschijnen in 1963 drie artikelen: de eerste twee over *TR* en een algemene beschouwing over de Amerikaanse literatuur zonder William Faulkner en een artikel in 1964 over *TSATF* naar aanleiding van de uitgave daarvan in de Penguinserie. *Hollands Maandblad* publiceert een artikel over de invloed van *Ulysses* op Faulkners stijl. *Criterium*, *Critisch Bulletin* en *Podium* zijn verdwenen uit het literaire veld, *Boek van Nu* wordt in 1962-1963 nog nieuw leven in geblazen, zonder dat dit resulteert in publicaties over Faulkner.

Het uitbrengen van De verhalenbundel *De Oude man....* levert twee recensies op, in twee streekkranten. De hervertaling *Onoverwinnelijk* ook twee, in *Het Parool* en *De Tijd/De Maasbode*. De herdruk *Uitvaart in Mississippi* genereert één recensie, waarin eveneens twee andere vertalingen worden besproken. De vertaling *De Rovers* levert vier recensies op in het *Algemeen Handelsblad*, *Trouw*, *De Tijd/de Maasbode* en *Het Vrije Volk*. *De Wensboom* wordt twee keer besproken, in *De Tijd* en in de *Leeuwarder Courant* en de vertaling *Het meisje Temple Drake* wordt één keer aangekondigd in het *Algemeen Handelsblad*. De publicatie van *Het geraas en gebral* levert de meeste recensies op, zes, die verschijnen in het *Algemeen Handelsblad*, *De Telegraaf*, *De Tijd*, *Het Vrije Volk*, en de *Volkskrant*. De vertaling *Absalom, Absalom!* krijgt er slechts één, in *De Tijd*.

De recensenten

De meest in het oog lopende recensent in dit decennium is W.J.M Bronzwaer. Deze anglist die is afgestudeerd op een scriptie over Joseph Conrad en net werkzaam is als wetenschappelijk medewerker bij de Radboud Universiteit Nijmegen schrijft van 1963 tot 1968 tien recensies over Faulkner in *De Tijd* of de streekvariant daarvan *De Tijd/De Maasbode*. In heldere stijl schrijft hij analyses over Faulkner en de Faulknervertalingen van John Vandenbergh. Behalve over *Het geraas en gebral* heeft hij ook lovende kritiek op zijn vertalingen *De Rovers* (*Algemeen Handelsblad*, 1963), *Onoverwinnelijk* (*De Tijd-de Maasbode*, 1964) en *Absalom, Absalom!* eveneens in dit blad (1967). Daarnaast bespreekt hij in 1965 in hetzelfde blad een aantal non-fictie uitgaven over Faulkner zoals *De Nobelrede* en *Faulkner op Westpoint*, in 1967 de *Essays, Speeches and Public Letters* en eveneens in dat jaar de uitgaven van *A Marble Faun* en *The Green Bough*. In 1962 publiceert hij *Vormen van imitatie* waarin hij afstand neemt van de geslotenheid van het in zijn ogen verlamdende *New Criticism*, dat met het tijdschrift *Merlyn* ook in Nederland intrede had gedaan. Hij stelt daar tegenover openheid omdat literatuur meer dan structuur ook semantische betekenis heeft. Overigens is hij niet tegen de methodes van literatuuronderzoek zoals de *close reading* van het *New Criticism*. Na 1967 verdwijnt hij uit de Faulkner-kritiek, hij promoveert op *Tense in the Novel* en wordt vanaf 1974 hoogleraar Algemene Literatuurwetenschappen in Nijmegen. Hij publiceert onder meer een keuze uit T.S. Eliots poëzie met annotatie, naast vele andere beschouwende werken over Nederlandse, Duitse en Franse literatuur.²⁷ Een andere naam die opvalt, is Cees Buddingh' h, dichter en prozaschrijver die drie recensies schrijft over Faulkners werk. Buddingh' h studeert M.O Engels en debuteert in de oorlog met poëzie en zijn 'gorgelrijmen'. Naast poëzie en proza, schrijft hij onder andere een toneelstuk met Bert Schierbeek, publiceert dagboekfragmenten en draagt regelmatig voor op poëzieavonden. Hij vertaalt diverse Engelse teksten, waaronder de *Forsyte Saga* en samen met zoon Wiebe *Clockwork Orange*, en is jaren werkzaam bij het Instituut voor Vertaalkunde.²⁸ Buddingh' h schrijft een recensie in *Litterair Paspoort* naar aanleiding van het uitkomen van *TSATF* in de Penguinserie, over *Onoverwinnelijk*, de hervertaling van *De Familie Sartoris* door Vandenbergh en over *Faulkner op Westpoint*.

---

²⁷ Meer informatie is te lezen in Jaarboek van de Maatschappij der Letterkunde, waarin Kees Fens over Bronzwaer vertelt. http://www.dbnl.org/tekst/_jaa003199901_01/_jaa003199901_01_0004.php

²⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/C._

Andere namen in de lijst met slechts een enkele recensie zijn dichter, diplomaat en publicist Maarten Mourik, die een recensie in *Litterair Paspoort* over *TR* vanuit New York voor zijn rekening neemt. Ook de Engelse dichter en vertaler James Brockway die over *TR* voor hetzelfde blad schrijft wordt vermeld. Hij is de winnaar van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs in 1966 voor zijn vertalingen in het Engels.²⁹ De journalist en de Amerikaanse correspondent voor *De Groene Amsterdammer* Simon Koster schrijft een recensie over *Het geraas en gebral*, de schrijver M. Sybr. Koops eveneens, voor *Het Vrije Volk*, en Koos Geenen doet hetzelfde voor *De Telegraaf*. In de Noordelijke bladen komt de naam Jacques den Haan voor, de Joyce- en Millerkenner die de filmversie van *TSATF* recenseert en Dr. Anne Wadman die schrijft over de invloed van Faulkner op de Friese schrijver Klaas de Wit. Een oude bekende, Elisabeth de Roos, schrijft in 1961 een recensie over *TM* in het *Parool* en in 1963 nog een recensie over *TR* in het Dagblad van Amersfoort.

In de jaren zestig worden dus de meeste recensies van de vertalingen geschreven door de anglist en literatuurwetenschapper Bronzwaer. Hij is duidelijk een belangrijke *mediator* van Faulkners vertalingen onder de recensenten, die de academische kritiek ook combineerde met de dagbladkritiek. Daarnaast schrijft de bekende dichter en vertaler C. Buddingh' h een aantal recensies. Verder blijft het in dit decennium bij eenmalige recensies van minder bekende schrijvers, dichters en journalisten. De vertaler en dichter James Brockway is hierop een uitzondering, deze schrijft echter niet over de Nederlandse vertalingen.

De kritische receptie van de vertalingen

Voor het bepalen van de derde component van het *repertoire*, de geïnternaliseerde waarden die ten grondslag liggen aan literaire teksten en vertalingen, zullen de recensies van vertalingen worden geanalyseerd in de volgende tabellen. Voor de periode 1960-1970 zijn de recensies over *De rovers* alleen vergeleken met die van de brontekst *TR* omdat het vertaalleven van deze uitgave ophoudt in de jaren zestig (zie tabel 21). Om de continuïteit of juist verandering in het beeld van Faulkner nader te kunnen bepalen uit de geïnternaliseerde waarden worden de recensies van vertalingen met zowel vertaalverleden als vervolg met

---

²⁹ In de dnbl staat dat hij de prijs heeft geweigerd, hij wordt echter wel genoemd in het lijstje van de winnaars van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 1966.
http://www.dnbl.org/tekst/_nee005196701_01/_nee005196701_01_0025.php?q=James%20Brockway#hl1

elkaar vergeleken. *Uitvaart in Mississippi* (tabel 20) heeft wel een vertaalverleden, namelijk een eerste vertaling in 1955, die echter geen recensies kreeg. *Onoverwinnelijk* (tabel 22). De analyses van recensies van de vertalingen met alleen een vertaalvervolg *Het geraas en gebral en Absalom, Absalom!* worden respectievelijk in tabellen 23 en 24 behandeld. De hervertaling *Het meisje Temple Drake* wordt vervolgens in tabel 25 besproken.

Tabel 20 Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>Uitvaart in Mississippi</i>, Apie Prins en John Vandenberg, herdruk De Bezige Bij, 1962				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
Paul Haimon Necrologie en over vertalingen.	<i>Limburgs Dagblad</i> , 1962	Vertaling: Inhoud:	Meesterlijke prestatie van John Vandenberg Genuanceerd over pessimisme van Faulkner. Mens, kleurling of blanke, aristocraat of arme in zijn ware gedaante te ontdekken, achter gewelddadigheden en corruptie. Uitbeelding van het bederf van de moderne gecommmercialiseerde wereld en van de trouw aan de natuur en aan zichzelf.	+ +

In 1955 verscheen alleen een aankondiging in *Het Vrije Volk* over het verschijnen van *Uitvaart in Mississippi*. Er is dan nog niet eerder een experimentele Faulkner-roman in Nederland verschenen, hoewel in de jaren dertig al een toneelbewerking in Frankrijk van *AILD* bestond. De roman is moeilijk voor de lezer en dit zou ook blijken uit de verkoopcijfers. Toch is het merkwaardig dat geen enkele recensie is gevonden Het zou tot de herdruk in 1962 duren voordat er een recensie verschijnt en dan nog in een streekkrant; Bronzwaer begint zijn recenseren pas in 1963. Nader onderzoek zou hier wellicht iets meer informatie over kunnen geven.

Tabel 21 Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>De Rovers</i>				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
W.B. (Bronzwaer?)	<i>Algemeen Handelsblad</i> 1963	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Niets over compositie of stijl. Wel voortreffelijke vormgeving in nieuwe paperback met mooie omslag van Dick Bruna Uitmuntende vertaling van lastige tekst Lichtgetint werk van WF. Wederwaardigheden rondom automobiel in grootvaders tijd Uitzondering op WFs werk qua zwaarte. Lichtgetint	+ + + + +

Anon.	<i>Trouw</i> 1963	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Eigenaardige schrijfwijze, ontzettend lange zinnen, achter elkaar aanbreien. Vele onduidelijkheden. Verteltrant zoals in gesprek. Realistisch. Levendige, scherpe portretten. Licht, vol humor Godsdienst is dood. 'nikker' is werk- of huisdier, geen getuigenisroman Dezelfde stijl-eigenaardigheden als WFs andere romans Vermoeiend, gauw de kluts kwijt	- + - - -
W.J.M Bronzwaer	<i>De Tijd/De Maasbode</i> 1963	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Technisch klassieke vorm. Sfeer, achtergrond en omgeving door taal zelf geschapen, geen decorstuk. Het proza is het boek zélf. Knap geïnspireerd werkstuk, grote vaart behouden, unieke eigenheid van WFs werk ook, kleine onnauwkeurigheden voor lief. Grote wijsheid, diepe humaniteit, tocht naar volwassenheid voor Lucius, naar onafhankelijkheid voor Ned, de neger en naar de morele en sociale geborgenheid van de oorspronkelijke Indianen voor Boon. Licht en humoristisch, geen ambitieuze experimenten zoals in <i>AF</i> . Iedereen zal er veel plezier aan beleven	+ + + + +
A.K. (Anton Koolhaas)	Het vrije volk 1963	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Ingewikkelde zinsconstructies, veel dialect- en jargonwoorden Uitstekend Burlesk verhaal Mooiste beschrijvingen van mens, dier en situatie. Prachtige beschrijvingen van gedrag en psychologie van muilnier en paard Doet denken aan Tolstoj's beschrijving van paard in <i>Anna Karenina</i> Erg uitvoerig, niet zo heel erg leuk, wel mooie beschrijvingen mens, dier en situatie.	+ + + - +
De brontekst <i>The Reivers</i>³⁰				
Maarten Mourik	<i>Litterair Paspoort 17</i> 1962	Vorm: Inhoud: Vergelijking	In één adem verteld – WFs specialiteit Jeugdverhaal van opa aan kleinkind Aanzienlijk meer tederheid dan bij WF gewend.	+ + +
James Brockway	<i>Litterair Paspoort 17</i> 1962	Vorm: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Lange zinnen, 60 woorden is kort bij WF. Dwaalt af, wordt ingewikkeld, ongelukkige uitdrukkingen, werkt irriterend. Soms prachtige uitdrukkingen: 'chastity-stricken prostitute.' Authentiek, vol geweld, misdaad, doden, overspel en hoeren. Vol humor. Comedie. L'éducation sentimentale, maar dan ook echt sentimenteel portret van jonge Lucius Meesterlijke beschrijving van de eerste mecaniciens. Met de Bijbel en de oude Joodse schrijvers, alleen i.t.t. de bijbel met humor. Zeer Amerikaanse, en zeer òn-Amerikaanse Amerikaan Soms irritant door stijl, dan weer meesterlijk.	+ - + + - + + -
Elisabeth de Roos	<i>Dagblad van Amersfoort</i> 1963	Vorm: Inhoud:	Geniale verteller Romancier van grote adem. Onuitputtelijke vitaliteit.	+ +

³⁰ Ter vergelijking neem ik de geïnternaliseerde waarden van de brontekst ook mee in de analyse, omdat De Rovers geen hervertaling krijgt.

		Vergelijking: Effect:	Exuberant in het komische maar ook in het sentimentele. Meest onbewimpelde pathetiek van het volkstoneel. Verteller als Dickens. Relatief eenvoudig proza. Ergeren aan zelfvoldaanheid van de blanken	- + +-
--	--	--------------------------	---	--------------

De enige recensent die iets meldt over de mooie, moderne vormgeving is W. B. voor het *Algemeen Handelsblad*, de 'de voortreffelijke vormgeving' van Bruna waardeert. De initialen staan waarschijnlijk voor Wim Bronzwaer, die zijn andere recensies voor *De Tijd/De Maasbode* ondertekent met W.J. M. (of W.) Bronzwaer. Deze criticus is ook vol lof over de voortreffelijke vormgeving van *Onoverwinnelijk* dat in 1964 eveneens uitkomt in Bruna's Grote Beren uitgave en prijst de 'quality uitgave' in *De Tijd/De Maasbode* van 17 november 1964. De vertaling van John Vandenbergh wordt geroemd door W.B., Bronzwaer en A.K., in lovende termen, waarbij Bronzwaer de beste analyse van de vertaling geeft: voortreffelijk, met vaart, de unieke eigenheid van de schrijver behoudend; deze interne waarde is dus positief.

In zijn analyse van *De Rovers* stelt Bronzwaer dat sfeer, achtergrond en omgeving door de taal zélf worden geschapen: '[H]et proza is het boek zélf, in plaats van dat het een decorstuk is zoals bijvoorbeeld bij Graham Greene'. De klassiek-technische vorm wordt gewaardeerd door Bronzwaer, in plaats van de ambitieuze stijlexperimenten van eerdere boeken van de schrijver. Brockway die de originele *TR* recenseert ergert zich echter nu en dan aan de lange zinnen, de ingewikkelde en ongelukkige constructies, die irritant werken, net als de anonieme recensent van *De Rovers* die de stijl-eigenaardigheden van Faulkner vermoeiend vindt. Dat doet terugdenken aan de recensies van het eerste uur van De Roos en Van Hall-Nijhoff naar aanleiding van de eerste boeken: 'trucquage' en 'irritant'. Echter, Brockway haast zich de meesterlijke uitdrukkingen te noemen die Faulkner hanteert: 'chastity-stricken prostitute' bijvoorbeeld is zijn favoriet en de eveneens meesterlijke beschrijving van de oer-mecanici in het boek, dat gaat over een tocht met één van de eerste automobielen in het Amerikaanse Zuiden. Deze levendige, scherpe portretten worden ook genoemd door de anonieme recensent van *De Rovers*.

De Roos acht Faulkner eveneens een geniale verteller en 'romancier van grote adem met onuitputtelijke vitaliteit'. Alle recensenten benadrukken de lichtheid van dit boek en het humoristische effect, dat door A.K. echter weer wordt afgezwakt tot 'ook weer niet zo heel

erg leuk'. A.K. benadrukt vooral de meesterlijke portretten van mens, dier en situatie, waarin hij de dierenportretten het mooist vindt. Hij vergelijkt de 'prachtige beschrijvingen van het gedrag en de psychologie van muilddier en paard' met de beschrijving van het paard in Tolstoj's Anna Karenina. Deze opmerking maakt dat ik achter A.K Anton Koolhaas vermoedt, die immers zelf bekend staat om zijn dierenportretten. Ook de recensenten van *TR* beamen lichtheid en humor, waarbij zij, Brockway en De Roos, echter ook de uitersten signaleren in het komische en het sentimentele waar het om de tocht naar volwassenheid van de jonge Lucius gaat. De Roos noemt dit zelfs 'pathetiek van het volkstoneel', maar met een 'onuitputtelijke vitaliteit' geschreven door net zo'n geniale verteller als Dickens. Bronzwaer ziet echter behalve vorm ook grote wijsheid en diepe humaniteit in het boek door de reis die de drie hoofdrolspelers elk een ander doel in het leven geeft: de tocht naar volwassenheid voor de jongen, onafhankelijkheid voor de 'neger' Ned, en morele en sociale geborgenheid voor Boon, van indiaans-zwarte afkomst. De anonieme recensent in *Trouw* heeft de veel beperktere opvatting dat de godsdienst een zuiver formele rol speelt, eigenlijk dood is en dat dit boek zeker geen getuigenis-roman is, want de 'nikker' wordt wel goedwillend beschreven, maar dan als 'werk- of huisdier'. Deze recensent heeft bij dit laatste argument wel een punt, dat door andere critici zoals De Roos onder de noemer 'zelfvoldane blanken' wordt opgemerkt, echter beide critici vergeten dit fenomeen in de tijd te plaatsen van de roman, waarin dat soort denkbeelden gewoon was. De recensent hanteert een behoudend moreel standpunt over godsdienst en herkent merkwaardigerwijs niet de door Brockway wel gesignaleerde verwijzingen naar de bijbelse ritmen en de oude Joodse schrijvers in de tekst. Brockway hanteert een verlichter standpunt want karakteriseert de verwijzingen naar een 'bijbel met humor'. Bronzwaer denkt dat iedere lezer aan dit boek wel plezier zal beleven en zelfs dat *De Rovers* wel eens het meest populaire boek van Faulkner zou kunnen worden, een voorspelling die niet uit zou komen, in herdrukken noch hervertaling. De andere critici zien het komische en de lichtheid van het werk ook. Van Mourik merkt zelfs 'aanzienlijk meer tederheid' op in dit verhaal van een grootvader aan zijn kleinzoon dan bij andere boeken van Faulkner. Deze recensenten schrijven allen weer over de ongewone stijl, die in het ene geval licht irritant en onduidelijk wordt gevonden, in het andere geval voor lief wordt genomen. Ook op compositioneel gebied wordt door de recensenten veelal opgemerkt dat de klassieke vorm van de 'story' het verhaal eenvoudiger maakt dan de vroegere experimentele romans, zo vinden de meeste recensenten. Ook al is het verhaal

lichter en komisch, sommigen vinden het soms zwaar aangezet, op het pathetische af. Bronzwaer geeft de beste omschrijving van de techniek van de auteur die vorm en inhoud volledig in elkaar op laat gaan: ‘de proza is het boek zélf’; Brockway heeft de beste omschrijving van de auteur als: ‘de zeer Amerikaanse èn de zeer on-Amerikaanse Faulkner’, wat weer doet denken aan de visie op Faulkner als Januskop die W.F. Hermans in 1949 leende van Paolo Milano’s essay in *The Nation*.

Tabel 22 Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>Onoverwinnelijk</i>, John Vandenberg, 1964				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve waarden	Oordeel
W. Bronzwaer	<i>De Tijd / De Maasbode</i> 1964	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	7 verhalen; uitstekende verzorging van Grote Berenserie. Weer uitstekende vertaling, prachtig geritmeerd Nederlands, weet enorme tempo te behouden. Vreugde dat WFs werk in dergelijke vertalingen bestaan. Minpunt: titel is verkeerd vertaald. Politieke, sociale en morele chaos na afschaffing slavernij en verliezen van de burgeroorlog. Het Zuiden is niet verslagen, het gevecht wordt voortgezet in ieder individu: vrije gewetensbeslissing, het hart. Onrechtvaardige beschuldiging van Baldwin wat betreft rassenprobleem. <i>TU</i> niet meest belangrijke F, maar zelf het kleinere is van werkelijk groot schrijver nog groot.	+ + - + +
C. Buddingh’	<i>Het Parool</i> 1965	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking: Effect:	Losjes aaneengeregen, episodische familieroman Voortreffelijk Romantisch, verheerlijking heroïek van het Zuiden, geweld wordt op het laatst afgewezen. Goede toegang tot Yoknapatawpha Aangenaam leesbaar	+ + + + +

Onoverwinnelijk is de tweede vertaling van *TU*, die twee recensies oplevert. De eerste vertaling van *TU* door een onbekende vertaler in 1938 kreeg er ook maar twee. Uit deze recensies bleek dat men de vertaling een vlotte vond en de vertelstem aansprekend en dat de inhoud een populair verhaal betrof over de Amerikaanse Burgeroorlog. De recensent van *De Tijd* merkt in 1938 de beschrijving van het tragische conflict op van de vrijgemaakte slaven die niet wisten wat zij met hun vrijheid aanmoesten, net als de andere recensent, Verheyen, in *De Boekengids* (1941). Deze signaleert ook de humor in de boeiende verhalen, maar oordeelt wel dat de situatie in de verhalen hopeloos is zonder een zweempje levensinzicht. Dit standpunt is duidelijk moralistischer (Verheyen 1941).

De tweede vertaling krijgt twee gedetailleerdere recensies van Bronzwaer en Buddingh'. De compositie van de roman wordt bij beiden besproken en de vertaling wordt als uitstekend en voortreffelijk gekenschetst, waarbij Bronzwaer een betere analyse geeft: 'prachtig geritmeerd Nederlands, de vertaler is er in geslaagd het enorme tempo te behouden' en zijn vreugde uitspreekt over het feit dat Faulkners werk in dergelijke goede vertalingen verschijnt (Bronzwaer 1964). Bronzwaer kaart de essentie aan over de politieke, sociale en morele chaos die ontstaat na het verlies van de Burgeroorlog in het Amerikaanse Zuiden. Hij linkt de titel *De Onoverwinnelijken* voor *TU*, dat onverslagen moet zijn, en passant ook aan het Zuiden, waar de sociale waarden als gevecht in het geweten van ieder individu wordt voortgezet. Hoewel hij schrijft voor het katholieke *De Tijd* neemt Bronzwaer hier in plaats van een godsdienstig, een meer humanistisch standpunt in. Bronzwaer neemt het op voor Faulkner die ten onrechte door James Baldwin wordt beschuldigd als racist. Buddingh' noemt de verheerlijking van de heroïek van het Zuiden en vindt het werk romantisch, aangenaam leesbaar, en een goede ingang naar Yoknapatawpha.

De vertaling van John Vandenberg zou pas in 1990 hervertaald worden door Rien Verhoef, onder de juiste titel *Onverslagen*, in De Bezige Bij Literair reeks. Binnen een jaar komen er twee drukken uit. De Faulkner-reeks verdwijnt dan bij De Bezige Bij en deze titel komt in derde druk uit bij Atlas Contact, die met haar onderdeel L.J. Veer tot op heden het canon van William Faulkner in vertaling uitgeeft: *TSATF* (1929), *AILD* (1930), *S* (1931), *LIA* (1932), *AA* (1936) en *TU* (1938) onder de Nederlandse titels: *Het geluid en de drift* (Bartho Kriek), *Terwijl ik al heenging* (Rien Verhoef), *Toevlucht* (Peter Bergsma), *Licht in augustus* (Guido Golücke), *Absalom, Absalom!* (Bartho Kriek), en *Onverslagen* (Rien Verhoef).

Tabel 23 Recensies en de geïnternaliseerde waarden van <i>Het geraas en gebral</i>, John Vandenberg, 1965				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve waarden	Oordeel
Anon.	<i>Algemeen Handelsblad</i> 1966	Aankondiging	geen	n.v.t.
W. Bronzwaer	<i>De Tijd</i> 1966	Vorm: Vertaling:	Vier vertellers: Benjy geen causale verbanden, tweede bewustzijnsstroom van Quentin, derde normale, maar neurotische Jason, vierde F zelf. Meesterlijke vertaling van meesterlijk werk. Vandenbergh knapste, meest kunstzinnige vertaler uit Amerikaans, linguïstisch perfect toegerust, Nederlands volkomen autochtoon en vrij van anglicismen. Volkomen integrale en integere vertaling.	+ +

		Vergelijking:	Twee kleine onnauwkeurigheden. WFs afgrijselijk moeilijk boek, meesterwerk, een van de waarlijk grote romans van deze eeuw. Een van de belangrijkste van 1965.	- +
M. Sybr. Koops	<i>Het vrije volk</i> 1966	Vorm: Vertaling: Inhoud: Effect:	Experimenteel proza, met 'stream of consciousness' Titanenarbeid, grandioze vertaling Idioot Benjy, bloedschennige student Quentin, normale maar kwelzieke en gluisperige Jason, schrijver zelf. Onverstaanbaar en verschrikkelijk, Candace verleid door haar broer. Ondergang van familie. Afschrikwekkend en aantrekkelijk, erfzonde, Vertaling net zo moeilijk voor lezer als origineel, drie maal lezen.	+ + + +
Simon Koster	<i>De Groene Amsterdammer</i> 1966	Vorm: + inhoud Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	Verstrengeling van heden en verleden is filosofisch zowel als stilistisch aspect Welhaast onoplosbare problemen. Knap stuk werk. Helaas is neger-Engels volstrekt onvertaalbaar en Amsterdams-Rotterdamse taaltje kan het niet benaderen, maar het is het enige dat we hebben. Intelligente inleiding, appendix voorin in plaats van achterin. Cynische levensbeschouwing, roemloze ondergang van de Compsons Misschien wel belangrijkste boek in Fs oeuvre. Vergelijkbaar met James Joyce 's <i>Ulysses</i> als moeilijke roman.	+ + - + + +
Anon.	<i>De Telegraaf</i> 1966	Aankondiging	Geen	n.v.t.
Koos Geenen	<i>De Volkskrant</i> 1966	Vorm: Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	Lange zinnen, zonder interpunctie, veel adjectieven, heden en verleden door elkaar. Ongelooflijk talent en visie in verhaal. Verhelderende inleiding. Grote mate van Nederlandse taalvaardigheid. Meecreërend geschreven. Volledig hierin geslaagd. Werk is één groot organisme, soort mythologie van Yoknapatawha. Visionair-romantisch totaliteitsgevoel. Groot en machtig boek. Verwarring, zuiverheid, mislukking in familie. F omstreden letterkundige figuur in Amerika, moeilijkste van al. Een van de zes klassieke werken uit de Amerikaanse literatuur genoemd.	+ + + +
H.Chris Wekker	<i>De Tijd</i> 1968	Vertaling: Inhoud: Vergelijking:	Goede vertaling Protestliteratuur. Universele waarden van het ondermijnen van sociale verhoudingen in werk WF Met Hemingway en Steinbeck 'Lost generation'. Ook met Franse existentialisten.	+ + +

Volgens Bronzwaer, in zijn recensie van *Het geraas en gebral* in *De Tijd* vergemakkelijkt de inleiding de toegankelijkheid tot het boek voor de lezer. Deze blinkt echter niet uit door helderheid. De vertaling is evenwel 'meesterlijk', 'linguïstisch perfect' en 'geheel vrij van anglicismen' en 'één van de belangrijkste vertalingen die er bij ons in 1965 zijn verschenen' (Bronzwaer 1966). Koos Geenen spreekt echter over een verhelderende inleiding in *De Volkskrant* en roemt het boek ook als één groot organisme, een soort mythologie van

Yoknapatawpha, met een 'visionair-romantisch totaliteitsgevoel dat meecreërend is vertaald met een grote mate van Nederlandse taalvaardigheid'(1966). Hij noemt het één van de zes klassieke werken uit de Amerikaanse literatuur. Simon Koster in *De Groene Amsterdammer* vindt de inleiding verhelderend (Koster 1966). Naar mijn mening is de inleiding is wel degelijk een verhelderende leeshulp, daar het achtergrond geeft over setting, vertelperspectief, stijlmiddelen, thema's en motieven. Bovendien schetst Vandenbergh een breder kader door verschillende critici aan te halen, de parallellen met het werk van Joyce te beschrijven en de relatie te leggen met christelijke, bijbelse thema's (Vandenbergh 11). Zijn eigen betogende stijl is misschien wel omslachtig en iets zwaarwichtig. Bronzwaer ziet in de vertaling geen enkel anglicisme, dat overigens in de inleiding wel voorkomt: Vandenbergh spreekt hier over de 'ondermenselijke' Benjy, wat een letterlijke vertaling van het Engelse 'subhuman' is (ibid.10). Bronzwaer vindt het een meesterlijke vertaling van een meesterlijk werk en geeft John Vandenbergh alle lof, want Faulkners boek is een 'afgrijselijk moeilijk boek om te vertalen' en 'waarlijk één van de grote romans van deze eeuw' (Bronzwaer 1966).

Simon Koster in de *Groene Amsterdammer* is ook van mening dat *TSATF* misschien wel een hoogtepunt in Faulkners oeuvre is en vergelijkt het met Joyce's *Ulysses*. Hij is het eens met Bronzwaer dat de vertaling een knap stuk werk is. Hij vindt echter het Amsterdams-Rotterdamse volkstaaltje dat Vandenbergh voor het 'neger-Engels' gebruikt volstrekt ontoereikend, maar 'het enige dat we hebben' (Koster 1966). Hij noemt de titel als een citaat uit Shakespeare's *Macbeth*,

..life's but a walking shadow, a poor player,
That struts and frets his hour upon the stage
And then is heard no more. It is a tale
Told by an idiot, full of sound and fury,
Signifying nothing (ibid.)

In de vertaling van Burgersdijk is dit: 'Een schim die waart, is 't leven...Het is een sprookje,/ verteld door 'n idioot, vol brallende onzin/ die niets betekent' (ibid. 1966). De vertaling van de titel door Vandenbergh 'Het geraas en gebral' verwijst dus naar Burgersdijk.

De recensent M. Sybr. Koops van *Het vrije volk*, weet kennelijk niet dat Faulkner in 1962 is overleden want hij noemt Faulkner in de tekst 68 jaar oud. Hij vergist zich verder in het feit dat Candace door haar broer wordt verleid en dat Quentin dus bloedschennig is, want Quentin speelt weliswaar met de gedachte, maar uit de tekst blijkt niet dat hij het

uitvoert. Uit de termen ‘bloedschennig’ en ‘erfzonde’ blijkt een moralistisch perspectief. Koops noemt de vertaling wel grandioos en een ‘titanenarbeid’.

H. Chris Wekker in *De Tijd* verwijst naar de protestliteratuur van de ‘lost generation’ van de jaren twintig en dertig en voornamelijk de schrijvers Faulkner, Hemingway en Steinbeck (Wekker 1968). De recensent stelt dat *TSATF* nog verrassend actueel is en looft de vertaling. Deze recensent kijkt verder dan het rassenprobleem of het verwijt van anderen dat Faulkner geen getuigenisromans schrijft, zoals één recensent ook in dit decennium weer opmerkt. Hij ziet in Faulkners oeuvre de universele waarden van de ondermijning van vaste sociale verhoudingen en vergelijkt deze met de Franse existentialisten in de jaren veertig en vijftig.

Tabel 24 Recensies en geïnternaliseerde waarden van <i>Absalom, Absalom!</i>, John Vandenberg, 1966, 1967				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante evaluatieve waarden	Oordeel
W. Bronzwaer	<i>De Tijd / De Maasbode</i> 1967	Vorm:	Expansief centrifugaal proza. Stapeling van betekenissen die zin krijgen in het licht van de andere.	+
		Vertaling:	Hoogbegaafde vertaler met veelzijdige en vitale taalvermogens die ademloos hoog tempo van het origineel benadert. Grote, bijna pieuze nauwkeurigheid, geen trucjes, omzeilingen en weglatingen.	+
		Inhoud:	Onweerstaanbaar schrijver. Veeleisend oeuvre.	+
		Vergelijking:	Veel moeilijker dan <i>De Rovers</i> en <i>De onoverwinnelijken</i> . Faulkners grootste roman, meest onvergetelijke.	+

Naar de mening van Bronzwaer is *AA* ‘misschien wel Faulkners grootste roman, en in ieder geval de meest onvergetelijke uit zijn hele oeuvre’. De vertaling van *AA* heeft zes jaar op een uitgever liggen wachten, zo memoreert Bronzwaer in ‘Faulkners *Absalom*’ in *De Tijd* in 1967. Het is maar goed dat eerst de vertalingen van *De Rovers* en de *Onoverwinnelijken* zijn verschenen, schrijft hij, want *AA* is moeilijk toegankelijk, maar ‘onvergetelijk’. Ditzelfde argument werd eerder in de receptiegeschiedenis gehoord, na de vertaling van *LIA* in het interbellum bijvoorbeeld en die van *De Rovers* in de jaren zestig. Bronzwaer kenschetst het proza als expansief en centrifugaal, waarbij betekenis op betekenis wordt gestapeld die pas begrepen kunnen worden als je niet te langzaam leest. Het is als het ware een

onderdompeling en beleving, die een lezer gewoon moet ondergaan. De nauwkeurige vertaling van Vandenberg wordt andermaal geprezen als voortreffelijk en vooral het ademloze tempo van het proza dat de vertaler zo goed weet te vatten.

Vandenberg schrijft ook een inleiding bij *Absalom, Absalom!* waarin hij de allusie in de titel naar de bijbelse Absalom verklaart en de thematiek van schuld, frustratie, tomeloze ambitie en gebrek aan menselijk gevoel aankaart. Niet alleen hoofdpersoon Sutpen lijdt hieraan, maar het hele Zuiden toont dit door de behandeling van de 'neger' (Vandenberg 6). Sutpen weigert zijn natuurlijke zoon Charles Bon te erkennen omdat hij een zestiende zwart bloed bezit. Deze relatie symboliseert de hele rassenverhouding in het Zuiden en leidt juist om dit feit tot de broedermoord van Henry op Charles, niet omdat een huwelijk tussen halfbroer en –zus incest zou betekenen. De frustratie en vertwijfeling alom leidt tot totale vernietiging, of zoals Vandenberg het verwoordt: 'Absalom blijft steeds met de haren der ambitie aan de eiketak der negativiteit hangen – negativiteit tegenover de ander' (ibid. 7). Vandenberg noemt het boek een meesterlijk compositie, 'een lappendeken', waarin alles door elkaar loopt: vertellers, feit en verbeelding, heden en verleden. En dit alles in een proza met 'barokke schrijfwijze en Elisabethaanse uitdrukkingwijze', zonder orthodoxe syntaxis, met lange, ingewikkelde zinnen (ibid. 8). In deze paratekst laat de vertaler meer zien van zijn vertaalopvattingen dan in *Het geraas en gebral*. Deze paratekst maakt duidelijk dat de vertaler de problematiek van de tekst oploste door meer betrekkelijke voornaamwoorden en soms eigennamen te introduceren, maar niet heeft getornd aan de lengte van zinnen en het woordgebruik (ibid. 9). Bronzwaer waardeert dit keer Vandenberg's paratekst. De vertaalopvattingen van John Vandenberg zijn het beste te lezen in zijn verantwoording bij de *Aantekeningen bij James Joyce's Ulysses*, waarin hij stelt: 'ik kwam, ik las en ik schrok'. Hij stelt zich schroomvallig op ten aanzien van een vertaling van dit meesterwerk (Vandenberg 213). In het juryrapport van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs 1970 wordt vermeld dat volgens Vandenberg de vertaling zeker over twintig jaar dient te worden overgedaan (Juryrapport Nijhoffprijs 9).

Recensies en de geïnternaliseerde waarden van recensies van *Sanctuary in vertaling*

Tabel 25 Recensies en de geïnternaliseerde waarden van de hervertaling <i>Het meisje Temple Drake</i>, Han B. Aalberse en Mar van Keulen, 1969				
Recensent	Recensie in	Waarden over	Dominante Evaluatieve Waarden	Oordeel
Anon.	<i>Algemeen Handelsblad</i> 1969	Vertaling: Inhoud: Effect:	Opnieuw vertaald. Wild, verschrikkelijk, sadistisch groots epos van het Zuiden. Wij Europeanen kunnen er alleen maar van huiveren	+ +- -

In tabel 25 wordt de enige recensie van *S* in de hervertaling *Het meisje Temple Drake* vergeleken met de analyses van de eerdere vertaling *Grijze zomer* uit 1951 (zie hoofdstuk 6). In 1969 als het boek onder de tweede titel verschijnt bij Oisterwijk levert dit slechts één advertentie op in het *Algemeen Handelsblad*, waarin het boek als sadistisch maar groots wordt gekenschetst, waar het in de vijftiger jaren in hetzelfde blad nog verstikkend, duister en zielloos wordt gekwalificeerd. De derde titel *Het gangstermeisje Temple Drake*, verschijnt bij een nieuwe uitgeverij in 1979, zonder recensies of aankondigingen. Pas in 2007 komt de nieuwe vertaling *Toevlucht* uit.

Bespreking van de productieve en kritische receptie in de jaren zestig

In het decennium van Faulkers dood gaat de Faulkner-receptie onverminderd door: eerst aangewakkerd door het bericht van overlijden, daarna door het uitkomen van de postume roman *TR*, die ook nog een Pulitzer prijs wint. Faulkner wordt nu figuurlijk en letterlijk bijgezet in het Pantheon der schrijversgoden: figuurlijk door de critici die hem sinds de Nobelprijs en zijn optreden als literator als een belangrijke auteur beschouwen, ondanks de kritiek op zijn lastige stijl, en letterlijk in de serie Pantheon der Nobelprijswinnaars, de serie vertaalde uitgaven van Heidelberg, Hasselt over deze winnaars.

Zijn verhoogde status genereert weer veel productie. Weliswaar is de opbrengst aan nieuwe vertalingen iets minder dan in de jaren vijftig, de reputatie van Faulkner aan het

Nederlandse literaire firmament stijgt echter door het uitgeven in nieuwe vertaling van de twee moeilijkste werken, *TSATF* en *AA* bij respectievelijk Bruna en Heidelberg, Hasselt, en de herdruk van de andere vertaalde experimentele roman *AILD* bij De Bezige Bij. De Bezige Bij bouwt haar reputatie als uitgever van Faulkner-vertalingen langzaam op in dit decennium en komt nu tot twee uitgaven. Vanaf eind jaren zeventig tot 1990 komt zij tot publicatie van het respectabele aantal van acht vertalingen in dertien jaar. Samen met de eerdere in de jaren vijftig en zestig maken deze elf vertaalde publicaties: nieuwe vertalingen, herdrukken en hervertalingen De Bezige Bij de belangrijkste *mediator* als uitgever van Faulkner-vertalingen tot heden. Deze rol zou in de uitgeefwereld vanaf 1990 tot 2012 met acht vertaalde uitgaven van uitgeverij Atlas Contact nog niet worden geëvenaard. In korte tijd heeft haar onderdeel L.J. Veen klassiek zich overigens ook stevig gevestigd met twee Faulkner-vertalingen in de afgelopen zes jaar, *Het geraas en gebral* in tweede druk en *Absalom, Absalom!* in drie drukken.

In de jaren zestig worden de verhoudingen in de vertaalwereld van Faulkners boeken bestendig. De reputatie van John Vandenberg is gevestigd als de enige Faulkner-vertaler van naam: hij vertaalt alle uitgaven van Faulkner in de jaren zestig, behalve een hervertaling van *S* door de eerdere vertaler Johan van Keulen en zijn dochter. Vandenberg is ook onvermoeibaar in het schrijven van parateksten als leeshulp en verantwoording van zijn vertaalkeuzes. Zijn belangrijkste wapenfeit is echter dat hij de twee moeilijkst toegankelijke en voor de meeste critici grootste romans van Faulkner in vertaling gepubliceerd weet te krijgen. Vandenberg is dus de belangrijkste *mediator* in de vertaalreceptie van William Faulkner in die tijd.

In de jaren tachtig komt Rien Verhoef als Faulknervertaler de receptiegeschiedenis binnen: hij hervertaalt in 1985 *AILD*, eerder verschenen als *Uitvaart in Mississippi* door Prins en Vandenberg onder de nieuwe titel *Terwijl ik al heenging*.³¹ Deze titel doet meer recht aan het citaat van de originele titel *AILD*, dat een in het Engels vertaalde uitspraak is van Agamemnon uit de Odyssee,³² dan de eerdere titel. Rien Verhoef maakt in 1990 ook een hervertaling van *TU*, eerder als *De Familie Sartoris* (1938) en *Onoverwinnelijk* (1964) verschenen. Deze titel *Onverslagen* is een nauwkeuriger vertaling van *The Unvanquished* dan

---

³¹ Zie voor de informatie over de vertalingen na 1970 ook hoofdstuk 4 en de tabel in bijlage 1

³² Agamemnon doet deze uitspraak in de onderwereld waar Odysseus hem bezoekt, terwijl hij zich beklagt over het verraad van zijn vrouw Clytemnestra die hem na eindelijk thuis te zijn gekomen uit Troje, samen met haar minnaar vermoord en hem terwijl hij al ligt te sterven een begrafenis en opperbevelhebben waardig ontzegt.

de twee eerdere titels. Bronzwaer zou goedkeurend zijn instemming hebben betuigd. Vanaf de 21^e eeuw zijn de zes als 'klassiek' bestempelde werken van Faulkner: *TSATF*, *AILD*, *S*, *LIA*, *AA en TU* door bekende vertalers opnieuw vertaald: Rien Verhoef, Guido Golücke, Peter Bergsma en Bartho Kriek, waarbij de eerste en de laatste er elk twee op hun naam hebben. Rien Verhoef heeft in zijn vertalingen uit 1985 en 1990 het zuidelijke Faulkneriaanse dialect alleen door woordkeuze vertaald. De eerdere dialectvertalingen van Vandenberg in een spreektaal zonder eind-n zijn vanaf de jaren tachtig niet meer trendy in Nederland-vertaalland. In 2011 ontvangt Bartho Kriek echter de Nederlands Letterenfonds Prijs voor de vertaler als cultureel bemiddelaar voor zijn hele oeuvre en in het bijzonder de vertaling *Het geluid en de drift*, waarin wordt benadrukt hoe hij iedere stem met veel gevoel voor stijl en register vertaalt.³³ De methodiek waarmee hij het Zuidelijk dialect vertaalt is die van de ondertiteltaal, dat eerder de spreektaal benadert, zoals hij in een workshop toelicht.³⁴ Dit procedé herhaalt hij ook bij de vertaling van *Absalom, Absalom!*. Kriek ontsluit deze duistere teksten goed door paratekst toe te voegen, zoals nawoorden, verantwoordingen van zijn vertaalkeuzes en leeswijzers en geeft daarnaast workshops over het vertalen van Faulkner. Zijn vertalingen zijn juichend en met veel recensies ontvangen. Bartho Kriek zou in de 21^e eeuw de opvolger kunnen worden van John Vandenberg als belangrijke Faulkner-vertaler.

De eerste component van het *repertoire*, kennis van het oeuvre waaruit richtlijnen voor oordelen kunnen worden gedestilleerd, wordt steviger vervlochten in het veld door de publiciteit rond Faulkners dood, de non-fictiewerken die verschijnen van en over de schrijver en de zich ontwikkelende (inter)nationale kritiek. Dit draagt bij aan de reputatie van Faulkner in dit decennium die steviger is verankerd dan het decennium ervoor.

De strategieën van uitgeverijen die de productie van Faulkners oeuvre leiden, de tweede component van het *repertoire*, zien we in de jaren zestig ook bij de uitgeverijen terug: De Bezige Bij die in de jaren vijftig de primeur had met *Uitvaart in Mississippi*, dat slechte verkoopcijfers had, durft alleen een herdruk van deze vertaling en het kinderverhaal *De Wensboom* aan. Bruna ziet de kans schoon en geeft drie vertalingen en een herdruk uit. De uitgave is in paperback en met moderne vormgeving in de omslagen van Dick Bruna.

---

³³ Zie ook <http://www.letterenfonds.nl/nl/entry/50/letterenfonds-vertalersprijzen-2011>

³⁴ De lezing van Bartho Kriek voor de lezingenreeks van het Expertisecentrum Literair Vertalen vond plaats op 12 mei 2016 in Utrecht.

Heideland, Hasselt tekent voor de verhalenbundels en durft *Absalom, Absalom!* uit te geven. Meulenhoff geeft de paperback uitgave uit.

Hoewel veel uitgeverijen nog huiverig staan tegenover uitgave van de meer experimentele romans in vertaling en Vandenberg er jaren mee loopt te leuren, komen in 1965 en 1966 eindelijk *Het geraas en gebral* en *Absalom, Absalom!* uit bij een scala aan uitgeverijen, anders dan De Bezige Bij. Deze publiceert in 1962 wel een herdruk en een kinderverhaal, geeft wat experimenteel werk betreft voorrang aan de eerste *Ulysses*-vertaling van John Vandenberg in 1969. De glans van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs voor die vertaling zou afstralen op Vandenberg's Faulknervertalingen en het Bij-fonds zou dit uiteindelijk honoreren door van 1977 tot 1990 negen Faulkner-titels in herdruk of hervertaling op te nemen. Hieronder zijn ook heruitgaven van *Het geraas en gebral* en *Absalom, Absalom!* Als boeiende, experimentele romans met parateksten droegen zij in belangrijke mate bij aan de beeldvorming rond Faulkner. De andere vertalingen, de herdruk van *Uitvaart in Mississippi*, en de hervertaling van *TU*, eerder *De Familie Sartoris*, nu *Onoverwinnelijk*, allen van (Prins en) Vandenberg laten een continue lijn zien in de publicatie van Faulkner-vertalingen. Deze vertalingen, ook de hervertaling van *Grijze zomer* onder de titel *Het meisje Temple Drake*, zijn minder belangrijk geweest dan de vertalingen van zijn meer experimentele werken. Een nieuwe vertaling van *De Rovers* is er nooit gekomen. Bij de uitgevers is Bruna een *mediator* geweest door verschillende vertalingen in een moderne vormgeving te publiceren, toen De Bezige Bij hier nog niet mee bezig was. In de jaren zestig zien we de verschillende *actoren* in het literaire subsysteem, de uitgevers en vertalers, elkaar beïnvloeden. De reputatie van John Vandenberg heeft hier zeker bij geholpen.

Faulkners lezerspubliek ontwikkelt zich langs twee lijnen: een klein publiek van fijnproevers voor de meer experimentele werken, en de vertaalde verhalen en romans voor een groter publiek die bij Bruna aan de lezer worden gebracht als spannende lectuur in een modern jasje. *Het geraas en gebral* doorkruist deze lijnen echter: als één van de moeilijkere romans wordt deze toch bij Bruna als eerste uitgegeven en in 1967 zelfs herdrukt. Meer onderzoek naar oplagecijfers en marketingstrategieën bij Bruna zou nodig zijn om hier een gedegen uitspraak over te doen.

De vertaalgeschiedenis van *S* is weer een voorbeeld van de vermenging van de verschillende *actoren* in het literaire veld in de jaren zestig: de uitgever, tevens vertaler, de

dochter, medevertaler en ontwerper: een uitgave 'all in the family'. Dit voorbeeld laat ook zien hoe één populair boek van Faulkner in het 'spannende gangster' genre zich een plaats verwerft in het literaire systeem van Nederland in de jaren vijftig en het tot een zevende druk volhoudt tot het einde van de jaren zeventig, ondanks de kritiek op de vertaling. Daarna wordt het stil rond deze vertaling en zou het bijna dertig jaar duren voor een nieuwe vertaling van *S* verschijnt. Ook de sensationele en scandaleuze reputatie van het boek is veranderd in de loop der jaren. Van scandaleus of in ieder geval in de jaren vijftig nog veel commotie veroorzakend, krijgt *S* een reputatie vergelijkbaar met andere Faulkner-werken: bij vlagen briljant en in ieder geval een boeiend tijdsbeeld.

Ook bij de critici zien we ontwikkelingen: de scherpzinnige kritieken van Bronzwaer vallen het meest op, met zijn *close reading* technieken tilt hij het niveau van de recensies omhoog en Buddingh' draagt ook bij. Anderen beperken zich tot moreel commentaar vanuit de levensbeschouwelijke hoek. Zo signaleert de behoudende recensent van *Trouw* dat *De Rovers* een werk zonder godsdienst is, Brockway ziet wel dat Faulkners werk parallellen vertoont met bijbelse verteltechnieken, maar dan een bijbel mét humor. Ook hier laat de protestants-christelijke hoek zich verder niet zien. In het katholieke *De Tijd* ziet Bronzwaer een diepe humaniteit in Faulkners werk, zonder dat hij een godsdienstig uitgangspunt hanteert. Bronzwaer echoot meerdere recensenten uit voorgaande tijdperken die het polyfone karakter van Faulkners werk benadrukken. De meeste receptiedocumenten zijn in de niet-confessionele media te vinden. Faulkner wordt unaniem geroemd als geniale verteller met een unieke meesterlijke verhaalstijl en compositie, maar wel lastig voor de lezer. Zijn stijl wordt in detail beschreven: het enorme tempo, de grote tegenstellingen in alledaagsheid, gruwelijkheid, humor en schoonheid en zijn meesterlijke schetsen van mensen, dieren en situaties. De recensenten beschrijven Faulkners thematiek van de rassentegenstellingen, impliciet aan de kaak gesteld, en de gezamenlijke schuld van het Zuiden en het Noorden aan het verlies van sociaal-culturele waarden die slechts werden vervangen door individuele opvattingen.

Dat het *repertoire* dynamisch is en kan veranderen door verschuivingen van de waarden die de verschillende *actoren* delen zien we in dit decennium terug bij de critici. Er zijn slechts één of twee recensies waarin Faulkners werk wordt bekeken vanuit confessioneel standpunt. De afwezigheid van godsdienst wordt gesignaleerd of juist de parallellen in zijn werk met bijbelse verteltechnieken. Daarnaast worden waarden als diepe

humaniteit in Faulkners werk gesignaleerd door Bronzwaer in het katholieke *De Tijd*. Hij deelt echter de andere waarden die in de neutrale media worden gevonden ook: Faulkner als geniale verteller, zijn humor en de meesterlijke schetsen van mensen en situaties, naast zijn nog steeds moeilijk toegankelijke en eigenaardige stijl. De *primaire* waarden die zich in het interbellum in de periferie van het *repertoire* bevonden en in de jaren vijftig opschoven naar het midden, zijn nu stevig verankerd in het centrale deel van het *repertoire*. Vernieuwing in stijl en moderne technieken worden alom gezien als belangrijk. Zij zijn daarmee *secundair* geworden en worden breed gedragen. De morele waarden vanuit godsdienstige hoek zien we bij één of twee recensenten terug. Deze blijven naast de gedeelde waarden over Faulkner als moderne schrijver bestaan. Een reflectie van de revolutionaire tijdgeest eind jaren zestig spreekt weinig uit de recensies. Wekker besteedt als enige aandacht aan Faulkners oeuvre als onderdeel van een protestbeweging van de 'lost generation'. Door de meeste recensenten wordt erkend dat Faulkner impliciet rassentegenstellingen en andere wantoestanden in zijn oeuvre behandelt. Dit engagement wordt vooral door Bronzwaer verdedigd naar aanleiding van beschuldigingen van James Baldwin dat Faulkner racistische boeken schreef. Een visie op Faulkners werk vanuit het perspectief van de vrouwenemancipatie is in geen van de recensies terug te vinden, zelfs niet bij de enige vrouwelijke recensent Elisabeth de Roos, noch bij de mannelijke recensenten. Het boek *TR* dat zij recenseert leent zich wellicht minder om de rol van vrouwen, behalve die van prostituees te belichten.

Samenvattend: het beeld dat spreekt uit Faulkners werk is verder opgeschoven richting het centrum van het *repertoire*. De *primaire* vernieuwende waarden van zijn werk, voornamelijk zijn moderne verteltechnieken, worden nu breed gedragen als belangrijke waarden van de meester. Ook de erkenning dat zijn thematiek alle lagen van de bevolking betreft, alle rangen en standen, kleuren en beroepen omvat en toch meesterwerken kunnen zijn, laat ook zien dat deze waarden ver zijn opgeschoven naar het centrum van het *repertoire*. In het interbellum werd door de meeste, veelal elitaire recensenten nog neergekeken op verhalen over arbeiders en arme mensen die in dialect spraken. Dat paste beter bij streekromans. In de jaren vijftig schoven deze denkbeelden al iets op, onder invloed van de Nobelprijs-reputatie van de auteur. Pas in de jaren zestig toen de zuilen langzaam afbrokkelden zien we dat de recensenten deze waarden niet meer deelden.

Hoofdstuk 8

Beschouwing en conclusies

Ontwikkeling in het literaire systeem in de Faulkner-receptie

Wat kunnen we concluderen over het Nederlandse literaire (vertaal)systeem waarin William Faulkners oeuvre terecht kwam in 1931 en de ontwikkelingen in de *repertoires* tot 1970 die dit tot gevolg had? Recapitulerend, *repertoire* werd door Els Andringa als volgt gedefinieerd:

The “*repertoire*” is .... a mental equipment that enables its users to act and to communicate in a literary (sub)system. A (sub)system is consequently determined by a group of agents who share a certain *repertoire* and make use of it in their different institutional and non-institutional roles (Andringa 525).

Er zijn drie componenten die de groep van *actoren* in het *repertoire* delen: kennis van een oeuvre, strategieën en conventies, en geïnternaliseerde waarden. De *kenmerken* van een *repertoire* zijn dat ze worden gedeeld door een groep van individuele en geïnstitutionaliseerde *actoren* zoals auteurs, uitgevers, lezers en critici en dat een *repertoire* dynamisch is, dat wil zeggen, dat het in de tijd kan veranderen door interne of externe krachten’ (ibid. 526). De Nederlandse maatschappij was in de jaren dertig tot en met de jaren vijftig verticaal georganiseerd in zuilen langs confessionele lijnen of andere politieke opvattingen. Ook het literaire systeem was op deze manier verdeeld met elke zuil zijn eigen media en uitgeverijen. In de jaren zestig brokkelden deze zuilen langzaam af.

Het interbellum

Na de eerste introductie van Faulkner in het Nederlandse literaire systeem in 1931 krijgt zijn werk veel aandacht in de pers. De eerste vertaling komt uit in de katholieke zuil, die de middenklasse van populaire boeken in vertaling wil voorzien, zonder al te zware of moreel dubieuze thematiek. De tweede vertaling komt uit in de socialistische-marxistische hoek en heeft vooral als doel aandacht te vragen voor de klassenstrijd. Al naar gelang de gezindte zien de recensenten Faulkner als amoreel, zonder godsdienst met een afgrijselijke, zwarte thematiek of wordt hij door een enkele niet- confessionele recensent als vernieuwende kunstenaar gezien die men met andere normen moet beoordelen. De

marxistische bladen laten interessant genoeg geen recensies zien, terwijl de vertaler van *Het licht in augustus* juist uit deze hoek afkomstig is. Kennelijk gaat bespreking van een vertaling van een roman uit het kapitalistische Amerika in marxistische kringen te ver. De progressieve recensent Van Vriesland prijst de knappe vertaling van *Het Licht in Augustus* in *De Groene Amsterdammer*, inclusief de vertaling van het oorspronkelijke Amerikaanse dialect in Amsterdams-Rotterdams arbeidersdialect. Ook de marxistische schrijver Theun de Vries breekt een lans voor Faulkner in diens voorwoord bij dezelfde vertaling. Recensenten uit de protestants-christelijke zuil schitteren door afwezigheid. In het interbellum worden in de beoordeling van Faulkners oeuvre nog barrières opgeworpen door de behoudende elementen uit de verschillende zuilen.

De verschillende *repertoires* die spreken uit de geïnternaliseerde waarden waarop het oeuvre wordt beoordeeld lopen in het interbellum langs de lijnen van de verschillende zuilen: de *primaire* elementen die in zijn werk worden gezien zijn vernieuwend in het *repertoire* en bevinden zich nog in de periferie. Stabiel gevestigd in het centrum van het *repertoire* zijn de *secundaire* elementen: Faulkners moreel dubieuze thematiek en afkeurenswaardige personages, gekoppeld aan een moeilijke stijl. Deze oordelen worden vooral gedeeld door de behoudende critici uit de confessionele hoek, bijvoorbeeld vanuit een katholiek wereldbeeld. Panhuysen, die tot de meer verlichte van de katholieke recensenten behoorde zag de schoonheid van Faulkners werk wel. Hoewel de critici uit neutraal-progressieve hoek zoals De Roos en Van Hall-Nijhoff geen moreel oordeel uitspreken, weten zij nog niet altijd raad met Faulkners vormvernieuwingen, zij vinden deze trucs of irritant en oordelen terughoudender over de artistieke waarde. Sommigen oordelen vanuit het perspectief van maatschappelijk engagement, zoals Van Vriesland. Dan zijn er enkele progressieve recensenten die poneren dat het oeuvre alleen op zijn vernieuwende artistieke waarde moet worden bekeken, zonder een moreel, politiek of confessioneel oordeel, bijvoorbeeld Perdeck. In alle *repertoires* worden de waarden gedeeld dat het hier een schrijver betreft met een unieke stijl. Behalve Van Vriesland schenken de invloedrijke Forum-literatoren, Ter Braak en Du Perron, geen aandacht aan Faulkner, omdat hij een Amerikaan is of omdat hij in hun ogen geen 'vent' is die maatschappelijke kwesties aan de orde stelde. De neutrale recensenten uit deze periode, behalve Perdeck, conformeren zich hier min of meer aan. De recensenten uit de streekbladen zijn over het algemeen iets behoudender dan die uit de dag- en weekbladen of literaire tijdschriften.

De naoorlogse periode tot 1960

In de vroege naoorlogse periode zijn er drie pioniers, in de termen van Van Buuren, die de reputatie van Faulkner in Nederland doen stijgen, nog voor hij de Nobelprijs krijgt. Zo publiceert de gevestigde schrijver Simon Vestdijk al in 1948 zijn toonaangevende essay over Faulkners werk, waarin hij 'erotische driehoeksrelaties' en 'zijn microscopie van sociale littekens' ontwaart. Later belicht hij ook de techniek van 'understatement' die Faulkner hanteert. Vestdijk mengt zich niet in discussies over vertalen. Kranendonk is de eerste en enige academicus die in 1947 al Faulkners oeuvre bespreekt in zijn *Geschiedenis van de Amerikaanse literatuur*, waarin hij de auteur een van de meest begaafde en belangrijke schrijvers uit Amerika acht. Een beschouwing van Hermans in 1949 over de Januskop van Faulkner als Amerikaanse en niet-Amerikaanse schrijver draagt ook bij aan Faulkners reputatie. Hermans betwijfelt echter of er ooit uitgevers zullen zijn die Faulkner in vertaling gaan publiceren. Het winnen van de Nobelprijs in 1950 doet de status van Faulkner in Nederland versneld stijgen. We zien in de periode tot 1960 dan ook de meeste publicaties verschijnen van de hele receptieperiode van tachtig jaar, en samen met de jaren zestig het hoogste aantal vertalingen, inclusief herdrukken.

In de jaren vijftig bestaat de verzuiling nog steeds: de neutrale media blijven de lijst aanvoeren, nu gevolgd door de socialistische en pas op een derde plaats de katholieke media, echter zonder een enkele recensie over de vertalingen. De protestants-christelijke media staan wederom onder aan de lijst. De *repertoires* ontwikkelen zich in een iets andere richting: uit de geïnternaliseerde waarden zien we in de drie zuilen de erkenning van Faulkner als de meest belangrijke en begaafde romanschrijver van zijn tijd, met een unieke stijl die echter door sommigen nog steeds als uitbundig, verwrongen en retorisch wordt gekenschetst, zoals Kranendonk in 1947 beschrijft.

Gaandeweg de jaren vijftig wordt Faulkners stijl steeds nader gepreciseerd en ook gewaardeerd door Apie Prins en John Vandenbergh. James Holmes analyseert Faulkners stijl ook nauwkeurig. Hij ziet Faulkners werk als de verwoording van de mythe. De focus op inhoud wisselt per recensent: de één spreekt van een sombere en pessimistische kijk des schrijvers, literatuur 'noir' volgens Hermans, velen ook over zijn intermenselijke gevoelskant. De socialistische zuil ziet Faulkner vooral vanuit politiek/maatschappelijk oogpunt, zoals Hermans en Prins die Faulkner als auteur van tendensromans zien, waarbij ze daarnaast het

kunstenarschap en poëtische gehalte prijzen. Hermans gebruikt ook de typering van Faulkner als Januskop, waarmee hij bedoelt dat de schrijver zowel gericht is op Amerika als op Europa. Hij hekelt daarbij de vertalingen voor de grote massa. Vanuit de meer behoudende hoek worden thema's als verloedering, gangsterproblematiek en gevallen vrouwen afkeurend gesignaleerd, vooral als het over *Sanctuary* gaat of de vertaling *Grijze Zomer*.

De vernieuwende invloed van de avant-garde in Nederland zien we terug in de recensies van Vestdijk, Hermans en Prins, die thematiek en stijl beiden als vernieuwend zien. Vestdijk was toen al een gevestigde schrijver, Hermans was in opkomst en Prins was een oude bohémien die in avant-garde kringen verkeerde. Verder duidt de eerste Nederlandse vertaling van een van de experimentele romans ook op invloed van de avant-garde: *Uitvaart in Mississippi*, uitgegeven bij De Bezige Bij, is het resultaat van de vermenging van kringen van schrijvers, recensenten, vertalers en uitgevers rond de centrale sociëteit De Kring. Het grote lezerspubliek was echter nog niet toe aan vertalingen van zulke experimentele romans.

In deze jaren wordt het belang van vertalen en vertalers ook onderkend, gezien het instellen van de Martinus Nijhoff Vertaalprijs. We zien John Vandenberg als recensent en belangrijke vertaler opkomen en we zien dat diverse uitgeverijen verschillende verhalen en boeken gaan uitgeven, zonder dat een uitgeverij een speciaal Faulkner-fonds opbouwt. Het lijkt of de receptie zich langs twee lijnen gaat ontwikkelen: het lichtere, spannende genre met de verhalen die bij verschillende kleine uitgeverijen uitkomen en meer sensationele romans zoals *Grijze zomer*, of een meer serieus genre zoals *Ongenode gast* en de experimentele roman *Uitvaart in Mississippi*.

De waarden waarop Faulkners werk wordt beoordeeld leggen meer nadruk op de vernieuwende vormelementen. Deze *primaire* waarden die in het interbellum nog perifeer waren, schuiven nu op naar het centrum. Zij worden nu langzamerhand opgenomen in alle *repertoires* en daarmee breder gedeeld dan daarvoor. Een maatschappelijk engagement die in het interbellum bij *Licht in augustus* werd gezien en nog afkeurend werd beoordeeld door de conservatieve recensenten uit confessionele hoek, wordt nu breder gedeeld, bijvoorbeeld door Hermans en Prins, die in *Ongenode gast* een tendens-roman zien. Deze waarden richten zich in deze periode vooral op het rassenprobleem.

De jaren zestig

In de jaren zestig wordt de reputatie van Faulkner als de belangrijkste Amerikaanse schrijver van zijn generatie bevestigd, zoals bijvoorbeeld in de necrologieën van 1962. Zijn status wordt door het winnen van de Pulitzerprijs van het postuum uitgegeven *TR* nog verder bestendigd en hij wordt vergeleken met de grote internationale schrijvers. De receptie ontwikkelt zich met meer vertaalde verhalen aan de lichtere populaire kant. *De Rovers*, ook een lichter werk verschijnt bij uitgeverij Bruna die ook *Onoverwinnelijk* en *Het geraas en gebral* in moderne vormgeving gaat uitgeven. In de katholieke en neutrale media overheerst het beeld van de meesterschrijver die experimenteel en vernieuwend proza schrijft, maar in zijn meest experimentele boeken moeilijk toegankelijk is voor de lezer. In de katholieke media zijn geen godsdienstige invalshoeken te vinden. Slechts een recensie in het protestants-christelijke *Trouw* signaleert de afwezigheid van godsdienst. De scherpe analyses van de anglist en wetenschapper Bronzwaer prijzen Faulkner echter wel om zijn diepe humaniteit. Bronzwaer geeft de beste omschrijving van de techniek van de auteur die vorm en inhoud volledig in elkaar op laat gaan: 'het proza is het boek zélf' en hij benadrukt het belang van een goede vertaling. De focus, ook in de neutrale media ligt vooral op Faulkners compositionele vaardigheden, zoals de meesterlijke verhaalstijl, het enorme tempo en experimentele technieken die, zo vindt men, het de lezer ook vaak moeilijk maken. De grote tegenstellingen in zijn thema's worden gezien, tussen alledaagsheid en gruwelijkheid, humor en schoonheid. De psychoanalytische invalshoek van Faulkner wordt net als in het interbellum en de jaren vijftig benadrukt: het doordringen in de zielsprocessen van binnenuit en dat vervatten in meesterlijk proza. Alle recensenten erkennen dat de schrijver het thema van rassen tegenstellingen en dat van arm en rijk impliciet aan de kaak stelt. Hij wordt zeker niet amoreel gevonden, Bronzwaer neemt het zelfs voor hem op door James Baldwins beschuldigingen aan het adres van Faulkner te weerleggen. Dichter en recensent Cees Buddingh' beweert dat Faulkner het Zuiden verheerlijkt in *Onoverwinnelijk*, Bronzwaer ziet scherper dat Faulkner de mythes van het Zuiden doorprijkt, zoals die van de Zuidelijke plantersaristocratie die niet altijd van aristocratische afkomst was en de *Southern Belle* die er slecht afkomt in Faulkners romans. In deze periode wordt de reputatie van Vandenberg als dé Faulknervertaler definitief gevestigd met het uitgeven van zijn vertaling van het grote experimentele werk van Faulkner: *Het geraas en gebral*, bij Bruna. Vandenberg's vertaling

van *Absalom, Absalom!* door Bronzwaer als misschien wel de grootste roman gekenmerkt, genereert verrassenderwijs in deze periode slechts één recensie. De genialiteit van deze roman staat tegenwoordig buiten kijf. De invloeden van de 'Merlyn school' zijn het beste te zien in de *close reading* van Bronzwaer, hoewel die zich ook afzet tegen het al te gesloten bekijken van de vorm alleen. In deze periode druppelt weinig door van de protestbewegingen eind jaren zestig, want slechts één recensent schrijft over de protestliteratuur van de 'lost generation'. Ook de opkomende feministische kijk op literatuur is ver te zoeken in het subsysteem. Een vernieuwende blik van feministen op de vrouwelijke seksualiteit in Faulkners romans ontbreekt in de jaren zestig en zou pas in de huidige eeuw een rol gaan spelen, bijvoorbeeld naar aanleiding van de roman *S*, die in 2008 opnieuw werd vertaald. Deze roman die in het interbellum nog als 'gruwelijk' en in de jaren vijftig nog wordt gekenschetst als 'louter sensatieroman die op de lagere instincten speelt' (Kranendonk en Vestdijk) wordt als *Grijze zomer* in de jaren vijftig goed verkocht en zou ondanks de vertaling die met veel kritiek werd ontvangen, een hervertaling en zeven herdrukken beleven.

De theorie van Even-Zohar biedt verklaringen voor deze veranderingen in de *repertoires*. De ontwikkeling van een progressief *repertoire* bijvoorbeeld in het interbellum, dat zich afzette tegen de heersende literaire waarden in het moreel-ethische katholieke systeem en het heersende neutrale literaire systeem van Forum aanhangers schoof op van de periferie richting het centrum na de dood van Ter Braak en Du Perron en na de Tweede Wereldoorlog. Deze twee versturende externe factoren veranderen het literaire klimaat en de heersende literaire waarden ingrijpend: de invloed van Forum verzwakte en de nieuwe bladen die voortkwamen uit het verzet waren progressief. De Martinus Nijhoff Vertaalprijs in de jaren vijftig is een andere externe factor die vertalingen meer status gaf.

In de jaren vijftig had de avant-garde beweging, de Vijftigers, invloed op de productieve receptie van Faulkner. In de jaren zestig kwam hier de invloed van de verschillende emancipatorische bewegingen bij, die voor een klein deel terug te vinden is in de recensies, bijvoorbeeld die over protestliteratuur. De invloed van de confessionele lijnen werd gestaag minder en was eind jaren zestig voor een deel afgebrokkeld. We zien dat de waarden in de katholieke media in die jaren ook minder behoudend werden, zie de katholieke Bronzwaer die over humaniteit in Faulkners werk spreekt. Alleen in de schaarse protestants-christelijke recensies worden verder nog behoudende morele waarden

terugggevonden. In de jaren vijftig en zestig zijn de *primaire* vernieuwende waarden dus langzamerhand opgeschoven van de periferie naar het centrum en worden daarmee breder gedeeld. Enerzijds is er de erkenning van de genialiteit van Faulkners werken als zodanig, zonder een ideologische lading en anderzijds de erkenning dat Faulkner impliciet verschillende wantoestanden in het Amerikaanse Zuiden aan de kaak stelt. Even-Zohar erkent dit mechanisme: 'alternatieve *repertoires* may be in full use in different social clusters, where the dominating *repertoire* may be rejected as undesirable, and hence unrewarding, too' (Even-Zohar 21). Aan het eind van de Jaren zestig wordt Faulkner in Nederland, op een enkele uitzondering uit protestants-christelijke hoek na, bijna exclusief gezien als geniale modernist, die het Amerikaanse Zuiden meesterlijk verbeeldde in een organisch geheel van Yoknapatawpha romans en verhalen in een unieke stijl die teruggrijpt op grote schrijvers uit de geschiedenis en als voorbeeld voor vele schrijvers na hem heeft gediend. Dat van zijn omvangrijke oeuvre nu maar zes romans in vertaling zijn overgebleven, is een indicatie dat zijn lezerspubliek in Nederland is ingeklonken tot een kleine groep 'fijnproevers': een kleine kring van geïnteresseerden die de 'hardcore Faulknerwerken', de drie experimentele meesterwerken *TSATF*, *AILD* en *AA* en de drie meer toegankelijke meesterwerken met een meer klassieke vertelstructuur, *LIA*, *TU* en *S* in vertaling lezen. De vertalingen van de andere romans en verhalen die het grotere publiek aan zouden kunnen spreken zijn na een veelbelovend begin in de 20^e eeuw uit het literaire systeem van de 21^e eeuw verdwenen: *De oude man, de beer en andere verhalen* (uit *GDM*), *Het oude volk*, het populaire *De rovers*, de toneelvoorstelling *Requiem voor een non* die zoveel recensies oogstte in de jaren vijftig en de vele prachtige verhalen uit zijn *Collected Stories*, zij bestaan niet meer in vertaling of hebben nooit bestaan.

Conclusies

In hoofdstuk 1 werd mijn onderzoeksvraag geformuleerd met een aantal subvragen.

De hoofdvraag voor mijn onderzoek luidt:

Welk beeld komt naar voren van William Faulkner zoals dat kan worden afgeleid uit de eerste veertig jaar productieve en kritische receptie?

Subvragen zijn:

1. Welke *mediatoren* hebben een rol gespeeld in het receptieproces?
2. Hoe hebben de groepen vertalers, uitgevers en critici elkaar beïnvloed in dit receptieproces?
3. Welke rol spelen vertalingen in deze beeldvorming?

Subvraag 1

Welke *mediatoren* hebben een rol gespeeld in het receptieproces?

De *mediatoren* in de receptieperiode zijn de vertalers, de uitgevers en de recensenten. Wie zijn het geweest en hoe belangrijk waren zij in de beeldvorming rond Faulkner en zijn oeuvre? In het interbellum is Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald (of haar dochter Sonja Prins) van invloed geweest als de eerste vertaler van een Faulknerroman op naam, die tot in de jaren vijftig in een herdruk zou voortleven. De meest invloedrijke *mediator* als vertaler is echter zonder meer John Vandenbergh geweest, die de meeste titels op zijn naam heeft en de belangrijkste romans in de jaren vijftig en zestig tot tachtig vertaalde. Hij ontsloot letterlijk het Faulkneroeuvre met zijn vertalingen en zijn parateksten. Omdat hij naast Faulkner ook Joyce vertaalde en zelfs de Martinus Nijhoff Vertaalprijs voor *Ulysses* kreeg, is zijn status van Faulknervertaler daarmee ook gestegen.

De uitgevers in het interbellum De Spaarnestad en Van Staal zijn marginale uitgevers gebleken in de Faulkner-receptie. Door het uitbreken van de oorlog is de invloed van De Spaarnestad heel beperkt gebleven en werden geen nieuwe vertalingen van Faulkner in hun fonds opgenomen. Van Staal is zelfs geheel verdwenen uit de receptiegeschiedenis na de oorlog. Verschillende uitgeverijen gaven in de jaren vijftig en zestig Faulkner-vertalingen uit. De Wereldbibliotheek, De Nederlandse Boekenclub en Reader's Digest gaven ieder slechts één titel uit van minder belangrijke werken en zijn dus marginaal van invloed geweest.

Querido en Meulenhoff publiceerden ook slechts één vertaling, maar wel van een belangrijker werk, zij waren ook gerenommeerder als literaire uitgevers en hebben dus meer bijgedragen aan de beeldvorming van Faulkner. Uitgeverij Gaade gaf weliswaar twee titels uit maar is niet heel belangrijk geweest. Heidelberg, Hasselt heeft drie titels uitgegeven en heeft vooral een rol gespeeld in het bekend maken van de Nobelprijswinnaar. Bruna speelde in de jaren vijftig een rol bij het populariseren van verschillende vertalingen en bij het toegankelijk maken van de romans in een moderne vormgeving. De Bezige Bij is de belangrijkste *mediator* geweest in de jaren zestig, zeventig en tachtig, met een heel fonds aan vertaalde romans van de auteur. Deze rol is in de 21^e eeuw overgenomen door Atlas Contact en haar onderdeel L. J. Veen.

Van de recensenten heeft Victor van Vriesland, als gerenommeerd dichter en criticus een belangrijke rol gespeeld bij de beeldvorming in het interbellum. Hij was de enige die een vertaling recenseerde. De recensenten van het tweede statuus die Engelse en Amerikaanse romans bespraken, Dr. A. Perdeck, Elisabeth de Roos en Emma van Hall-Nijhoff waren niet onbelangrijk omdat zij de oorspronkelijke romans wel bespraken, al recenseerden ze geen vertalingen. De communist Theun de Vries als niet heel belangrijke schrijver van regionale romans is een *mediator* geweest in de Faulkner-receptie. Hij schreef de paratekst in de tweede vertaling.

W.F. Hermans en Simon Vestdijk speelden de belangrijkste rol in de jaren vijftig als *mediator* bij de kritische receptie. Simon Vestdijk als bekend schrijver en recensent van Faulkners oorspronkelijke werk verhoogde door zijn essays de status van Faulkner direct na de oorlog en begin jaren vijftig. W.F. Hermans was een belangrijke *mediator* als opkomende schrijver en ook recensent van vertalingen. John Vandenberg heeft als recensent, ook van vertalingen zeker een rol gespeeld als *mediator* in de jaren vijftig. Zijn rol als vertaler is echter veel belangrijker geweest. De academicus Kranendonk was de eerste in de academische receptie van Faulkner in Nederland met zijn *Geschiedenis van de Amerikaanse literatuur*. In de jaren zestig heeft W. Bronzwaer een uitstekende rol gespeeld als recensent van zowel oorspronkelijk werk als van de vertalingen. Zij allen zijn belangrijke *mediatoren* geweest in de kritische receptie van Faulkner en hebben bijgedragen tot het beeld van Faulkner als canonieke auteur.

Subvraag 2

Hoe hebben de groepen vertalers, uitgevers en critici elkaar beïnvloed in dit receptieproces?

Verschillende *actoren* fungeren in hetzelfde subsysteem en delen dezelfde waarden in hun *repertoires*. De twee meest sprekende voorbeelden zijn het uitkomen van *Het Licht in Augustus* in het interbellum en *Uitvaart in Mississippi* in de jaren vijftig. In het eerste voorbeeld zien we duidelijk de beïnvloeding van de socialistisch-communistische vertaler(s), de uitgever en de progressieve criticus die zorgden dat de vertaling werd uitgegeven en werd gerecenseerd. Zij allen deelden dezelfde waarden van de emancipatie van de arbeiders, naast literaire waarden. In de jaren vijftig zien we de vermenging van *actoren* van de literaire avant-garde, de uitgever van De Bezige Bij en de vertalers Apie Prins en John Vandenberg in Sociëteit De Kring, die resulteerde in *Uitvaart in Mississippi*. Dit leverde echter geen recensies op. Een ander voorbeeld is John Vandenberg die in de jaren vijftig de vertaling van Apie Prins *Ongenode gast* recenseerde en later samen met hem *Uitvaart in Mississippi* vertaalde. Ook de rol van Victor van Vriesland als redacteur bij de Wereldbibliotheek waar *Ongenode Gast* uitkwam, toont hoe deze *mediator* de vertaling faciliteerde. Victor van Vriesland was ook voorzitter van De Bezige Bij waar *Uitvaart in Mississippi* uitkwam.

Subvraag 3

Welke rol spelen vertalingen bij het tot stand komen van het beeld van Faulkner?

Vertaling is de *concretisering* van een tekst in de context van een andere taal en een andere literaire traditie (Vodička 124). In de drie periodes tot 1970 zien we zeventwintig vertalingen (nieuwe, hervertalingen en herdrukken) als vorm van productieve receptie in het literaire systeem in Nederland verschijnen. Deze genereerden samen vierenzeventig publicaties, vooral recensies. Dit is gemiddeld twintig procent van het totale aantal publicaties. De blootstelling van lezers aan Faulkner of zijn oeuvre is dus met een vijfde verhoogd in deze

periode, wat zeker heeft bijgedragen tot zijn bekendheid. Ook aankondigingen van de vertalingen droegen daartoe bij.

Zijn de vertalingen onderdeel geweest van innovatieve krachten, zoals Even-Zohar stelt (Even-Zohar 1990 c: 46)? Bij een aantal vertalingen is dit wel het geval. Zo maakte de vertaling *Het Licht in Augustus* in het interbellum onderdeel uit van een vooruitstrevende beweging van marxisten die de arbeidersklasse wilden verheffen. De vertaler paste Amsterdams-Rotterdams dialect toe bij de vertalingen van Amerikaans Zuidelijk dialect. Dit leidde soms tot tegenstand bij intellectuelen. Een tweede voorbeeld is *Uitvaart in Mississippi* in de jaren vijftig waarin de invloeden van de avant-garde leidden tot de vertaling van Prins en Vandenbergh. Een derde voorbeeld is de innovatieve manier waarop Vandenbergh in de jaren zestig de twee grote experimentele romans van Faulkner op eigen initiatief vertaalde en uitgevers overtuigde van het belang van deze werken: *Het geraas en gebral* en *Absalom, Absalom!* Deze innovatieve krachten droegen bij aan het beeld van de schrijver als vernieuwend bij uitgevers en critici. Dit beeld werd ook versterkt bij de lezers die de toegankelijkheid van de vertaalde werken waardeerden, niet alleen door het Nederlands, maar ook door de verhelderende parateksten.

Hebben de vertalingen een perifere of centrale positie ingenomen in het literaire bestel in Nederland? De eerste vertalingen in het interbellum namen geen centrale positie in. Ze waren te vernieuwend en waarschijnlijk voor een te klein lezerspubliek beschikbaar. Dit zou met verkoopcijfers kunnen worden onderbouwd. Het feit dat twee jaar na de twee vertalingen uit 1938 de oorlog uitbrak heeft deze positie in het literaire systeem geen goed gedaan. Dat systeem werd voor een groot deel ontmanteld in de oorlog.

In de jaren vijftig schoven de geïnternaliseerde waarden die spraken uit recensies op vanuit de periferie naar het centrum, toen de *primaire* vernieuwende waarden van de avant-garde meer voet aan de grond kregen, ten koste van de meer behoudende morele waarden. De vertalingen hebben hetzelfde proces ondergaan. In de jaren zestig werden de vernieuwende waarden nog verder gemeengoed, waar de vertalingen van *TSATF en AA* zeker aan hebben bijgedragen. Op de stelling van Gideon Toury dat vertalingen misschien wel een eigen *repertoire* hebben, misschien zelfs wel een exclusief *repertoire*, zoals hij volgens Even-Zohar claimt in 1985 (geciteerd in Even-Zohar c: 46), kan ik geen onderbouwd antwoord geven met mijn onderzoek.

De hoofdvraag

voor mijn onderzoek luidde:

Welk beeld komt naar voren van William Faulkner zoals dat kan worden afgeleid uit de eerste veertig jaar productieve en kritische receptie?

Het beeld van Faulkner in het interbellum was niet eenduidig. Aan de ene kant werd dit hoofdzakelijk bepaald door de gevestigde groep recensenten in het centrum van het polysysteem die zijn technieken controversieel vond en zijn thematiek somber en soms van een dubieuze moraliteit. Aan de andere kant bestond het beeld van de schrijver bij een beperkte groep progressieve critici en vertalers als modern, vernieuwend en interessant, en door een enkele als vertegenwoordiger van de avant-garde. Veel recensenten wisten hem slecht te plaatsen, noemden hem afwisselend een regionalist, naturalist en sensitivist. Over een ding waren zij het allen eens: hij was een moeilijk toegankelijke schrijver die lastige technieken gebruikte. Ook was het van het begin af aan duidelijk dat het werk lastig is te vertalen en critici waren het oneens over het nut van het vertalen van zijn werk en over de beste manier waarop dialect vertaald moest worden.

Na de oorlog ontwikkelde zich Faulkners beeld van obscure en moeilijke Amerikaanse schrijver tot belangrijke schrijver die weliswaar nog steeds lastig toegankelijk was door zijn unieke stijl, maar wel een Nobelprijs voor de literatuur had gewonnen. Het uitbrengen van meer vertalingen en de reacties erop verhoogden zijn bekendheid en toegankelijkheid nog meer. De vernieuwende *primaire* waarden van zijn oeuvre die een rol spelen bij canonisering van een werk of schrijver schoven hierdoor versneld op uit de periferie van het systeem naar het centrum (Andringa 528). Deze waarden werden vooral gelinkt aan zijn vormexperimenten en eigenaardige stijl met lange zinnen en *stream of consciousness* technieken. Daarnaast werd zijn universele thematiek beter gezien en werd hij vergeleken met andere schrijvers uit de canon. Ook de beschrijving in Faulkners werk van maatschappelijke wantoestanden werd meer opgemerkt in de jaren vijftig.

De *secundaire* waarden die breed werden gedeeld in het interbellum verschoven daardoor verder weg uit het centrum, hoewel de thematiek ook nog door sommigen als gruwelijk en zwart werd bestempeld en zijn vormexperimenten nog steeds als irritant. In de jaren vijftig werd ook duidelijker dat Faulkners oeuvre gezien moet worden als een

overweldigend organisch geheel dat in samenhang moet worden gelezen. De recensies over Cowley's *The Portable Faulkner* brachten dit onder de aandacht. Het beeld van Faulkner als gerenommeerde schrijver die zowel Amerikaans als niet-Amerikaans perspectief bood en zeer gewaardeerd werd door Franse schrijvers, filosofen en toneelmakers werd bevestigd door Vestdijk, Hermans en Kranendonk.

In de jaren zestig ontwikkelde het beeld van Faulkner als vernieuwende schrijver met een meesterlijke verhaalstijl zich verder, waarbij vooral zijn psychologische inzichten om gedachten zichtbaar te maken in taal werden geroemd. Ook werd het beeld van de schrijver die impliciet verhoudingen tussen rassen, sociale klassen en Zuidelijke mythen scherp analyseerde en ook compassie toonde meer algemeen gedeeld in het centrum van het polysysteem. De *primaire* waarden uit de periferie waren in het centrum aangeland. Sommige recensenten bleven Faulkner nog vanuit confessioneel perspectief bekijken, maar ook zij waren het eens met de heersende waarden over zijn geniale stijl en universele thematiek. Pioniers, critici en uitgevers deelden deze waarden. Het ontsluiten van zijn grootste experimentele romans in deze jaren door vertaling hebben zeker bijgedragen tot zijn status. De tweede lijn die zich in deze jaren ontwikkelde als Faulkner, de auteur die ook voor het grotere publiek verhalen schreef en in films en televisieseries nog meer bekendheid verwierf, heeft zich niet doorgezet. Faulkners werk wordt nog steeds voor een klein publiek van fijnproevers gewaardeerd.

In de loop van veertig jaar receptie is het beeld van Faulkner bestendigd en unaniem verankerd als geniaal en uniek schrijver met universele thematiek. Het canoniseringsproces heeft plaatsgevonden, maar er is geen grote lezerskring gegenereerd.

Ten slotte wil ik nog een aantal kanttekeningen bij dit onderzoek plaatsen. Als eerste een terugblik op Maarten van Buurens centripetale (middelpuntzoekende) of centrifugale (middelpuntvliedende) methode om 'Grote Ontoegankelijke Schrijvers' te analyseren. Het is een interessante methode, waarvan ik echter in de praktijk constateerde dat het weinig uitmaakte of ik centripetaal of centrifugaal te werk ging. Het volle spectrum is nodig om de productieve en kritische receptie te bekijken. Het een kan bovendien niet worden geïnterpreteerd worden zonder het andere: het aantal recensies over de vertalingen alleen geeft geen compleet beeld zonder de context ervan te bekijken, noch in de dag- en weekbladen, noch in de literaire tijdschriften, nog bij de pioniers. De concentrische ringen bij

de Faulknerreceptie overlappen elkaar ook: sommige schrijvers en academici recenseren ook vertalingen in dag- en weekbladen, evenals in de literaire tijdschriften, zoals we in de drie periodes van analyse hebben gezien. Van Buuren heeft echter wel gelijk dat veel recensies van minder bekende of anonieme critici in dag- en weekbladen vaak een oordeel echoën van de critici in de literaire tijdschriften en die van de pioniers.

Als tweede wil ik de beperktheid van mijn onderzoek benadrukken. De vertaalgeschiedenis en een overzicht van kritische receptiedocumenten zijn gepresenteerd voor de hele receptieperiode van 1931 tot 2016 maar de laatste periode van veertig jaar is slechts in grote lijnen in hoofdstuk 4 besproken. Hier zou verdere analyse op zijn plaats zijn. Een beperking is verder dat ik niet van alle recensies de geïnternaliseerde waarden heb kunnen bepalen. Wel zijn de recensies over vertalingen die ik heb bekeken geïnterpreteerd en besproken in de context van de algemene recensies.

Een laatste beperking is dat ik de groep met aankondigingen van de vertalingen en andere publicaties, bijvoorbeeld over de films van Faulkner niet apart heb geanalyseerd. Deze zijn allemaal vormen van 'mentions' die Andringa bijvoorbeeld wel heeft meegenomen in haar onderzoek naar Virginia Woolf door digitale zoektochten uit te voeren en statistisch te analyseren. Dat soort onderzoek met de methodiek van Rosengren voerde te ver in het kader van mijn scriptie. Ik heb deze 'mentions' wel met de hand gezocht en gepresenteerd in de tabellen om te laten zien hoeveel publicaties hebben bijgedragen aan de bekendheid van de schrijver en mede zijn beeld hebben bepaald.

Vertalingen van Faulkners werken

Faulkner, William. Vertaler onbekend. *De Familie Sartoris. Een romantisch verhaal uit den Amerikaanschen Burgerkrijg, 1861-1865.* N.V. Drukkerij De Spaarnestad – Haarlem. Kennemer Serie. No. 12, 1938.

Faulkner, William. *Het Licht in Augustus. (Light in August).* Vertaling door Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald. Ingeleid door Theun de Vries. Uitgeverij N.V. v/h Van Staal & Co, Rotterdam, 1938.

Faulkner, William. *Geboorte in augustus. (Light in August).* Vertaling door Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald. Querido, Amsterdam, 1951

Faulkner, William. *Grijze zomer. (Sanctuary).* Vertaling van Johan van Keulen. Tweede druk. Uitgeverij Oisterwijk, 's Gravenhage, 1951

Faulkner, William. *Ongenode gast.* Vertaald door Apie Prins. Wereldbibliotheek, Amsterdam / Antwerpen, 1951.

Faulkner, William. *De beer.* Vertaald door John Vandenberg. Uitgeverij Heideveld, Hasselt, België.

Faulkner, William. *Het oude volk.* Vertaald en ingeleid door Hans Edinga. W. Gaade, Delft, 1957.

Faulkner, William. *Uitvaart in Mississippi.* In samenwerking vertaald door Apie Prins en John Vandenberg. De Bezige Bij, Amsterdam, 1955.

Faulkner, William. *De oude man. De beer. Alsmede: het vuur en de haard en drie korte verhalen: De hond, een roos voor Emily, Een vrijage.* Vertaald door John Vandenberg. De Toorts, Haarlem, 1962.

Faulkner, William. *De Rovers.* Vertaald door John Vandenberg, A.W. Bruna & Zoon, Utrecht, 1963.

Faulkner, William. *Het geraas en gebral. The Sound and the Fury.* Grote Beren 26, vertaald en ingeleid door John Vandenberg, A.W. Bruna & Zoon, Utrecht, 1965

Faulkner, William. *Absalom, Absalom!* Vertaald door John Vandenberg, J.M. Meulenhoff, Amsterdam.

Faulkner, William. *Het meisje Temple Drake (Sanctuary).* Nieuwe vertaling door Han B. Aalberse en Mar van Keulen. Uitgeverij Oisterwijk, 1960.

Faulkner, William. *Het gangstermeisje Temple Drake*. Vertaling Han B. Aalberse en Mar van Keulen. Nieuwe Wieken. Omega Boek, Amsterdam, A. W. Bruna & Zn. Antwerpen, 1979.

Faulkner, William. *Onoverwinnelijk*. Vertaling John Vandenberg, A.W. Bruna en Zoon, Utrecht, 1984

Faulkner, William. *Terwijl ik al heenging*. Vertaling Rien Verhoef. Nawoord Maarten 't Hart. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam, 1987.

Faulkner, William. *Onverslagen*. Vertaling Rien Verhoef. Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam. 1990.

Faulkner, William. *Licht in augustus*. Vertaling Peter Bergsma. Uitgeverij Atlas, Amsterdam / Antwerpen, 2005.

Faulkner, William. 'In vlammen op'. Vertaald door Martijn Boven. *Yang: tijdschrift voor literatuur en communicatie*, 2007, 43(4), p. 587 - 605.

Faulkner, William. 'Een roos voor Emily'. Vertaald door Martijn Boven. *De Tweede Ronde*, 2009, 30 (2), p. 20 - 30.

Faulkner, William. *Toevlucht*. Uitgeverij Atlas, Amsterdam / Antwerpen, 2008.

Faulkner, William. *Het geluid en de drift*. Vertaald en van een nawoord voorzien door Bartho Kriek, Uitgeverij Atlas, Amsterdam / Antwerpen, 2010.

Faulkner, William. *Absalom, Absalom!* Vertaald en van een nawoord voorzien door Barto Kriek, L.J. Veen, Amsterdam /Antwerpen, 2012

Bibliografie

Arnoldussen, Paul. 'Nieuwe Wieken'. *Historische Nieuwsblad* 4, 2003

Abadie, Ann J. en Doreen Fowler. *Faulkner and the Southern Renaissance*. Faulkner and Yoknapatawpha, 1981. Jackson, MS: University Press of Mississippi, 1992

Andringa , Els . 'In godsnaam en Virginia's naam waarom een vertaling? Virginia Woolf in Nederlandse overzetting', in: Martine de Clercq, Tom Toremans & Walter Verschuere (eds.), *Textual Mobility and Cultural Transmission/Tekstmobiliteit en culturele overdracht*, [Leuven:] Leuven University Press, 2006, p. 87-103.

Andringa , Els, 'Penetrating the Dutch Polysystem. The Reception of Virginia Woolf, 1920-2000'. In: *Poetics Today* 27 2006: 3, p. 501-568.

Andringa, Els, Sophie Levie & Mathijs Sanders (red.). 'Het buitenland bekeken. Vijf internationale auteurs door Nederlandse ogen (1900-2000)', themanummer van *Nederlandse Letterkunde* 2006, 11, 3: p. 279-303.

Bak, Hans. 'Een onverwisselbaar accent. Vestdijk over Amerikaanse Literatuur.' Vestdijkjaarboek 1997. <http://hdl.handle.net/2066/104132>, generated 2015-09-07.

Bellow, Saul. In 'Acceptance Speech Saul Bellow award'. PEN America. 2007. <https://pen.org/nonfiction/acceptance-speech-philip-roth-saul-bellow-award>
Geraadpleegd op 17 december 2016.

Bork, van, G.J. en P.J. Verkruijsse (red.). *De Nederlandse en Vlaamse auteurs van middeleeuwen tot heden met inbegrip van de Friese auteurs*. De Haan, Weesp 1985.

Braakhuis, A.P. 'Onirische taal' in *De nieuwe taalgids* 60, 1967 p. 401-405.

Brooks, Cleanth. *William Faulkner: The Yoknapatawpha Country*. LSU Press, 1989.

Buuren, M. van . (2002). S. van Wesemael, De receptie van Proust in Nederland. *BMGN - Low Countries Historical Review*. 117(1), p.133–134. Geraadpleegd op 20 december 2016.
DOI:<http://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.5648>

Brinkman Cumulatieve Catalogus 1881-2001, Leiden. Online geraadpleegd via dbnl, http://www.dbnl.org/arch/brin003197901_01/pag/brin003197901_01.pdf#page=4

Correspondent in Parijs (1939). 'Een ontmoeting met Jean Paul Sartre. De illustratie van een filosofisch idee. Zijn nieuwe boeken'. *Het Vaderland: staat- en-letterkundig nieuwsblad*'. S-Gravenhage, 27 mei, 1939

Cowley, Malcolm. *The Portable Faulkner*. The Viking Press, Inc. New York, 1946.

Cowley, Malcolm. *Exile's Return: A literary Odyssey of the 1920s*. Penguin Books, New York, 1994.

Faulkner, William. Nobel prize speech. 1950. Geraadpleegd op 17 december 2016. https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1949/faulkner-speech.html

D'Hulst, Lieven. 'Translation History'. In Doorslaer, Luc van en Yves Gambier (red.) 2010-2013. *Handbook of Translation Studies, Volume 1*. Amsterdam: John Benjamins. 2010, p. 397-405.

Duytschaever, Joris. 'Faulkner en Theun de Vries. A Note on the Early Reception of Faulkner's Work in the Low Countries. In *Europa Provincia Mundi*. Ed. Joep Leerssen and Karl Ulrich Syndram. Rodopi. Amsterdam-Atlanta, GA. 1992, p. 389-399.

Even-Zohar, Itamar. 'Polysystem Theory'. *Poetics Today* 1990a, 11, p.9-26
Even-Zohar, Itamar. 'The Literary System'. *Poetics Today* , 1990b, 11, p.27-44
Even-Zohar, Itamar. 'The Position of Translated literature within the Literary Polysystem'.
Poetics Today, 1990c, 11, p. 45-51.

Fargnoli, A. Nicholas, Robert W. Hamblin, Michael Golay. *William Faulkner; A Critical Companion* Infobase, 2008. p.43–56.

Faulkner, W.C. 'A Note on Sherwood Andersen', in *Essays, Speeches and Public Letters*, ed. James B. Merriwether. New York, 1966.

Faulkner, W.C. *Faulkner in the University. Class Conferences at the University of Virginia, 1957-1958*. University Press of Virginia, 1995.

Gallert, Petra. M. 'Dutch and Belgian Translations of Faulkner: A Checklist'. *Mississippi Quarterly*: 37: 3, 1984 ProQuest p. 385-388.

Gradisek, Amanda "Yoknapatawpha County." *The Routledge Encyclopedia of Modernism*: Taylor and Francis, Date Accessed 7 Oct. 2016
<https://www.rem.routledge.com/articles/yoknapatawpha-county>.
doi:10.4324/9781135000356-REM141-1

Gray, Richard. *The Life of William Faulkner. A Critical Autobiography*. Blackwell Publishers Oxford and Massachusetts, 1994.

Gwynn, Frederick Landis, and Joseph Blotner. *Faulkner in the University*. Rutgers University Press, 1995.

Heydebrand, Renate von en Simone Winko .'The Qualities of literature. A concept of literary evaluation in pluralistic societies'. Chapter 13 In Peer, Willie van (ed.): *The Quality of Literature: Linguistic studies in literary evaluation. Linguistic Approaches to Literature*. John Benjamins. 2008. p. 223-239.

Juryrapport Martinus Nijhoff Vertaalprijs 1970
http://www.cultuurfonds.nl/uploads/files/NederlandVertaalt/JuryrapportenMNVP/1970_Vandenbergh.pdf

Kosters, Onno en Ron Hoffman. 'Diluted Joyce: good Old Hollands and Water.' In: *The Reception of James Joyce in Europe. Volume 1: Germany, Northern and East Central Europe*. Eds. Lernout, Geert and Wim van Mierlo. Thoemmes Continuum. A Continuum imprint. London. New York. 2004. p 141-149.

Kranendonk, A.G. van. *Geschiedenis van de Amerikaanse Literatuur. Tweede deel*. Amsterdam: van Oorschot. 1947.p. 284-292.

Loontjens, Jannah. Popular modernism: representations of modernist literature in popular culture. Amsterdam School for Cultural Analysis (ASCA), 2012.

<http://hdl.handle.net/11245/1.371719>

Mertens, A. 'Het eerste nummer van Merlyn verschijnt. Vernieuwing van de literatuurbeschuwing'. In: *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis.* Hoofdredactie Schenkeveld-van der Dussen. Martinus Nijhoff Uitgevers, Groningen, 1993. p. 756-762.

Graham, Kenneth, and Michael Millgate. "The Achievement of William Faulkner." 1966. p 448-450.

Naaijken, Ton. 'Tekstmobiliteit en culturele dynamiek. Vertalingen als lakmoesproef', in: de Clercq, Martine Tom Toremans & Walter Verschueren (eds.): *Textual Mobility and Cultural Transmission / Tekstmobiliteit en culturele overdracht*, [Leuven:] Leuven University Press, 2006. p. 15-26.

Naaijken, Ton. 'Dubbelportret met hond. Gerry Franken en John Vandenberg'. *Filter* 23: 3, september 2016. p. 41-52.

Poulsen, M.N.J. *Onirische taal. Gaston Bachelard's theorieën over de 'dromende' literaire verbeelding, getoetst aan het oeuvre van William Faulkner (1959)*. Rooms-katholieke Universiteit Nijmegen, 1967.

Reinalda, Bob. Staal in het Biografisch Portaal. Biografisch Woordenboek van het socialisme en de Arbeidersbeweiging in Nederland (BWSA) 8, 2001, p 254-259.

Renders, Hans.' De ontbrekende brief van Nabokov'. NRC, 23 april 1993

Roegholt, Richter. *De Geschiedenis van De Bezige Bij, 1942-1972*. LRP 421. Amsterdam: De Bezige Bij, 1972.

Rover, de, Frans. 'Proces naar aanleiding van Reve's *Nader tot U*. Confrontatie tussen literatuur en godsdienst in Nederland'. In: *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis.* Hoofdredactie Schenkeveld-van der Dussen. Martinus Nijhoff Uitgevers, 1993. p. 768-795.

Schouten, Wim. *Een vak vol boeken. Herinneringen aan veertig jaar leven in en om de uitgeverij*. Amsterdam: De Bezige Bij, 1988.

Schrevel, Margreet (1987). Willekes MacDonald, Ina Elisa. Bibliografisch woordenboek van het socialisme en de Arbeidersbeweiging in Nederland. 1987. p. 183-185.

Shapiro, Edward S. 'The Southern Agrarians, H.L. Mencken, and the Quest for Southern Identity'. *American Studies* 12, , 1972 p.75-92.

Singal, Daniel Joseph. 'Towards a definition of American Modernism'. *Am. Quarterly*: 7-26, 1987.

Snoek, Kees. 'Zoveel mogelijk moet alles tot een parijisch evenement(je) opgeblazen worden': De Parijse brieven van Elisabeth de Roos.' *ZL*. 3, 2003-2004, p. 39-51.

Toury, G. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Revised edition. John Benjamins Publishing Company, Philadelphia, New York, 1995.

Visser, Irene. 'William Faulkners receptie en reputatie in Nederland, 1930-1970'. *Tijdschrift voor Nederlandse literatuurgeschiedenis en voor literatuurwetenschap*. 39:1. 1997 p. 231-247.

Visser, Irene. *Compassion in Faulkner's fiction*. Edwin Mellen Press. Ltd. New York/Ontario/Wales, 1996.

Voorst, van, Sandra. *Weten wat er in de wereld te koop is*. Universiteit Groningen, 1997.

Vodička, Felix . *Die Struktur der Literarischen Entwicklung*. Fink Verlag München, 1976.

De Vries, Theun . 'Amerika in de Amerikaanse roman.' In: *Vox Humana. Essays door Theun de Vries*. Arnhem, van Loghum Slaterus' Uitgeversmaatschappij, 1941, p.187.

Wagner-Martin, Linda. *William Faulkner: Six Decades of Criticism*. East Lansing, MI: Michigan State University Press, 2002

Watson, G. *The Literary Critics. A study of English Descriptive Criticism*. Barnes & Noble, New York, 1963

Weel, van der, Adraan. 'Scouting for Popular Fiction Between the World Wars', in: Marieke van Delft, Frank de Gals & Jeroen Salman (eds.). *New Perspectives in Book History. Contributions from the Low Countries*. Zutphen, Walburg Pers, 2006. p. 203-218.

Urls geraadpleegd

<https://www.historischnieuwsblad.nl/nl/artikel/6131/nieuwe-wieken.html>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<https://www.nrc.nl/nieuws/1993/04/23/de-ontbrekende-brief-van-nabokov-7180533-a110822>. Geraadpleegd op 1 december 2016

<https://socialhistory.org/bwsa/biografie/staal>. 10-14-2016

Geraadpleegd op 1 december 2016.

Faulkner, William 2016 Detectionary, Catalogue of Crime, Mystery & Detection
www.detectionary.nl/upload/pdf/13021.pdf. 19/9/2016

Geraadpleegd op 1 december 2016.

Hasufali. Bibliografie van het Bruine Boek. Uitgeverij Oisterwijk.
<http://www.hasufali.nl/uitgevers/uitgever-oisterwijk.htm> 10/14/2016

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://hdl.handle.net/10622/F8D6AEBD-2DB7-4D0A-9E82-16C2D00E5203>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

https://nl.wikipedia.org/wiki/Em._Querido%27s_Uitgeverij

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<https://ilibrariana.wordpress.com/2012/02/03/apie-prins-1884-1958/>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://www.nrc.nl/nieuws/2010/06/04/jaren-dertig-een-kifterig-literaire-tijd-11898688-a456569>, .Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://www.let.leidenuniv.nl/wgbw/research/Stuifbergen/Stuifbergen.html>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://www.let.leidenuniv.nl/wgbw/research/PopLit.html>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://tijdschiftraster.nl/hommage-aan-bert-schierbeek/bomen-gesprek-met-schierbeek-fragmenten/>, Geraadpleegd op 1 december 2016.

De Brinkman Cumulatieve Catalogus 1858-2001

http://www.dbnl.org/arch/brin003198001_01/pag/brin003198001_01.pdf

Geraadpleegd op 1 december 2016.

www.bibliotheek.nl

Geraadpleegd op 1 december 2016.

Deze site <http://detectionary.nl/home> overzicht van vertaalde detectives, thrillers en avonturenromans voor Nederland en Vlaanderen

Geraadpleegd op 1 december 2016.

LiteRom wordt uitgegeven door NBD Biblion, Zoetermeer.

<http://literom.nbdbiblion.nl.proxy.library.uu.nl/colofon>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://www.delpher.nl/>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

<http://www.dbnl.org/>

Geraadpleegd op 1 december 2016.

Receptiedocumenten

A.K. 'geBOEKstaafd: Faulkner zeer goed vertaald.' *Het vrije volk: democratisch-socialistisch dagblad*. 16 september, 1964.

Anon. 'Het meesterwerk van William Faulkner. "Het Licht in Augustus". De Nederlandsche Vertaling verschenen.' *De Telegraaf*. November, 1938.

Anon. 'Het Licht in Augustus, door William Faulkner'. *De Gooi- en Eemlander*. 20 december, 1938

Anon. 'Faulkner (William). 'Het licht in augustus. Vert. door Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald'. *Boekenschouw*, jaargang 32, 1938, p. 416.

Anon. 'Boekentafel. Vertalingen. "Het Licht in Augustus"'. *Leeuwarder Courant*. 30 mei, 1939

Anon. 'William Faulkner. 'Het Licht in Augustus'. *Limburgsch Dagblad*. 16 september, 1939

Anon. 'William Faulkner. Van alpha tot omega. *Elseviers weekblad*. 19 november, 1949

Anon. 'Rook. Een novelle van William Faulkner'. *De Tijd*, 14/27 februari, 1951

Anon. 'William Faulkner. Geboorte in Augustus.' *Algemeen Handelsblad*. 8 januari, 1952

Anon. 'Nieuwe uitgaven. Grijs zomer.' *Nieuwsblad van het Noorden*. 30 oktober, 1952

Anon. 'Geboorte in Augustus door William Faulkner.' *De waarheid*. 17 mei, 1952.

Anon. 'Herdrukken van reeds vroeger besproken uitgaven. *Leeuwarder Courant*. 31 december, 1954

Anon. 'Faulkner en Kesten.' *Algemeen Handelsblad*. 7 november, 1955.

Anon. 'Vandaag verschenen: Uitvaart in Mississippi, door W. Faulkner.' *Het vrije volk*. 3 juni, 1955

Anon. 'Onderwijs Academische examens. Promotie M.N. J. Poulssen op Faulkner.' *Algemeen Handelsblad*. 16 maart, 1959

Anon. 'Jubileumboek 25^e Boekenweek *In 26 letters*.' *De Tijd/De Maasbode*. 1 april, 1960

Anon. 'Prachtig Pantheon-deel met meesterwerken. De boodschap van William Faulkner. Zijn mythisch koninkrijk, grootte van een postzegel.' *Limburgs Dagblad*. 14 juli, 1962

Anon. 'Moderne Amerikaanse literatuur'. *Trouw*. 14 september, 1963

- Anon. 'Pas verschenen. William Faulkner. Het Geraas en Gebral. *Algemeen Handelsblad*. 8 januari, 1966
- Anon. 'Advertentie. WILLIAM FAULKNER. Het meisje Temple Drake (Sanctuary). *Algemeen Handelsblad*. 22 november, 1969
- Anon. Ingeboekt: 'William Faulkner. "De wensboom".' *De Tijd*. 31 maart, 1969
- Anon. 'Boeken Faulkner. Het Waagstuk van De Bezige Bij. In *Haagse Post*, door Jan Brokken.' *NRC Handelsblad*. 21 oktober, 1977.
- Anon. 'Boeken Faulkner. Het Waagstuk van De Bezige Bij. In *Haagse Post*, door Jan Brokken.' *Leeuwarder Courant*. 23 juni, 1977.
- Anon. 'Vertaald proza. William Faulkner, Absalom, Absalom! Vertaling John Vandenbergh, De Bezige Bij.' *Nieuwsblad van het Noorden*. 1 maart, 1978
- Anon. 'Proza vertaald. William Faulkner. Licht in augustus. Vertaling John Vandenbergh. De Bezige Bij.' *NRC Handelsblad*. 3 maart, 1978
- Anon. 'Boeken. Bestellijst. William Faulkner: Het geraas en gebral. Vertaling John Vandenbergh. De Bezige Bij.' *NRC Handelsblad*. 3 maart, 1978
- Anon. 'De VN boekenbijlage. Nieuwe boeken van William Faulkner. Nieuwe herdruk, vertaling Absalom, Absalom! bij De Bezige Bij.' *NRC Handelsblad*. 29 maart, 1978
- Bak, Hans. 'William Faulkner, gekweld en gedreven door zijn duistere tweelingbroer. Om een postzegeltje geboortegrond.' *De Tijd*. 19 juni, 1981
- Blokker, Jan. 'Jaren dertig: een kifterig literaire tijd'. *NRC Handelsblad*. 4 september, 2010
- Blijstra, R. 'Faulkner, de eenzame werker. Kroniek van het proza.' *Het vrije volk*. 11 oktober, - 1947
- Boomsma, Graa. 'De Yankees als ravijn.' *De Groene Amsterdammer*. 25 maart, 2005
- Boomsma, Graa. 'Lolita in Mississippi.' *De Groene Amsterdammer*. 23 april. 2005
- Boomsma, Graa. 'Hoe geef je een stem aan een stomme.' *De Groene Amsterdammer*. 13 januari, 2011
- Boomsma, Graa 'Een paar druppels negerbloed' *De Groene Amsterdammer*. 23 augustus, 2012
- Brand, Willem. 'Faulkner.' *De Telegraaf*. 15 mei, 1978
- Brockway, James. 'Faulkners Adieu.' *Litterair Paspoort* 17, 180-182, 1962

Bronzwaer (W.B.). 'Het boek GRIJZE ZOMER.' *Algemeen Handelsblad*. 4 mei, 1951.

Bronzwaer, W.J. M. 'Engelse letteren. Werk van Greene en van Faulkner'.
De Tijd / Maasbode. 12 oktober, 1963.

Bronzwaer, W. 'Tijd voor het boek. *Onoverwinnelijk*'. *De Tijd/De Maasbode*. 17 november, 1964

Bronzwaer (W.B). "Nieuwe Paperbacks...". "*Algemeen Handelsblad*". Amsterdam, 5 september, 1963.

Bronzwaer (W.B). "Nieuwe Paperbacks...". "*Algemeen Handelsblad*". Amsterdam, 5 september, 1963.

Bronzwaer, W. 'Onoverwinnelijk. William Faulkner: "Onoverwinnelijk: Grote Beren, no. 15; Utrecht, Bruna, vertaling John Vandenbergh.' *De Tijd/De Maasbode*. 17 november, 1964.

Bronzwaer, W. 'Faulkner op Westpoint.' *De Tijd*. 13 februari, 1965

Bronzwaer, W. 'Faulkner op Westpoint.' *De Tijd/De Maasbode*. 13 februari, 1965

Bronzwaer, W. 'Faulkner op Westpoint.' *Het Parool*. 26 juni, 1965.

Bronzwaer, W. 'Faulkner en Vandenbergh.' *De Tijd*. 2 februari, 1966.

Bronzwaer, W. 'Faulkners Absalom. Vertaald door John Vandenbergh. Bruna.' *De Tijd/De Maasbode*. 19 juli, 1967.

Brouwers, Marja. 'Als ik er niet was geweest, had iemand anders mij geschreven'. William Faulkner. *Groene Amsterdammer*. 6 juni, 1990

Brouwers, Marja. '59 monologen over een lijk: de stoeve waardering voor Faulkner in Nederland.' *Vrij Nederland*. 16 november. 1985

Brouwers, Marja. 'Jou, Quentin geef ik het mausoleum van alle hoop en wensdroom: Het ontaarde Amerika van William Faulkner: Faulkner in Nederland: "groots, wild en sadistisch"'. *De Groene Amsterdammer* 6 september, 1990

Buddingh', C. 'De Familie Sartoris. William Faulkner, *Onoverwinnelijk*.' *Het Parool*. 8 juni, 1965

Buddingh', C. 'Faulkner op Westpoint.' *Het Parool*. 26 juni, 1965

Bultinck, Bert. 'De dood en het leven, onverslagen'. *De Morgen*. 24 augustus, 2005.

Dautzenberg, J.A. 'Een heroïsche toch met een stinkend lijk: Wanneer gaat Nederland William Faulkner lezen?' *De Volkskrant*. 1 november, 1985

Dbg. '“De Familie Sartoris”, roman van William Faulkner. Geschiedenis uit den vrijheids-oorlog in Amerika. *De Tijd*. 1 november, 1938

Derksen, Jan H. 'Nieuwe boeken. De Wensboom.' *De Tijd*. 1 juli, 1969

Ester, Hans. 'Triester kan een wereld niet zijn.' *Nederlands Dagblad*. 17 december, 2010

G. van E. 'William Faulkner: Grijs Zomer (Sanctuary). Vertaling Johan van Keulen. William Faulkner: Geboorte in Augustus (Light in August). Vertaling van Mr. I.E. Prins-Willekes MacDonald.' *Boek van Nu*. 1950/51

Franke, Herman. 'Mijn moeder is een vis: herlezen.' *De Volkskrant*. 21 juli, 2005

Geenen, Koos. 'Moeilijke William Faulkner in vaardige vertaling.' *De Volkskrant*. 21 mei, 1966

Goedbloed, Liesbeth. 'Oudtestamentisch familie-epos'. *Nederlands Dagblad*. 31 mei, 2013

Haimon, Paul. 'Prachtig Pantheon-deel met meesterwerken. De boodschap van William Faulkner. Zijn mythisch koninkrijk, grootte van een postzegel.' *Limburgs Dagblad*. 14 juli, 1962

Hartog Jager, den, Hans. 'Rechtop door de modder: William Faulkners magistrale mededogen met het 'andere' Amerika'. *NRC Handelsblad*. 10 juni, 2005

Hart, 't. Maarten. 'Drie broers en een zuster. Een vraaggesprek met William Faulkner.' *NRC Handelsblad*. 21 oktober, 1977

Hart, 't. Maarten. 'De nabeelden van Faulkner.' *Hollands Maandblad*. p 3-12, 1977

Hart, 't. Maarten. 'A Loving Gentleman. Faulkner in Hollywood.' *NRC Handelsblad*, 7 april, 1978.

't Hart. Maarten. 'Wat Faulkner zei over *Licht in augustus*.' *NRC Handelsblad*. 23 maart, 1979

Hemmerechts, Kristien. 'Een bruine maïskolf in de rechtszaal.' *Volkskrant*. 14 maart, 2008

Hermans, Willem F. . 'De twee Faulkners'. *Litterair Paspoort*, 4, p. 60-62, 1949.

Hermans, W.F. 'Goedkope herdrukken. Faulkner, kenner van onze hartstochten en angsten. Twee zijner belangrijke boeken (helaas baar slecht) vertaald. *Het vrije volk. Kroniek van het proza*. 3 augustus, 1951

Koops, M. Sybr. 'Grandioze vertaling van roman van Faulkner.' *Het vrije volk*. 26 maart, - 1966

- Koster, S. 'Faulkner, Toergenev en nog iemand.' *De Groene Amsterdammer*. 26 maart, 1966
- Mourik, Maarten. 1962 Washington, D.C. juni 1962. *Litterair Paspoort* 17, p 137-138.
- Nicolasen, Lidy. 'Dichten was te bourgeois. *Volkscrant*. 23 december 2006
- Roos, de, Elisabeth 1963, Faulkner, geniale verteller. *Dagblad van Amersfoort*. 12 januari, 1963
- Peek, Gustaaf. 'We konden het donker horen.' *NRC Handelsblad*. 3 december, 2010
- Prins, A.P. 'Faulkner en het negervraagstuk'. In *Critisch Bulletin*, 17, 1950 p 126-127.
- Prins, A.P. 'William Faulkner en het negervraagstuk.' *De Nieuwe Ploeg*. Mei, juni 1951.
- Schouten, Rob. 'Een bijzonder Amerikaans verhaal.' *Trouw*. 2016.
- Schuchart, M. 'William Faulkner's epos The Town, tweede deel van de trilogie de familie Snopes in Jefferson.' *Boek van Nu*, 12, 78. 1958/59
- Sitniakovsky, I. 'Te veel een onleesbaar boek.' *Algemeen Handelsblad*. 12 april, 1969
- Stein, Jean. 'Interview. William Faulkner, the Art of Fiction No. 12.' In *The Paris Review*. 1956
<http://www.theparisreview.org/interviews/4954/the-art-of-fiction-no-12-william-faulkner>
 Geraadpleegd op 1 december 2016
- Storm, Arie. 'Bezeten van het verleden.' *Het Parool*. 1 augustus, 2012
- Tepper, Nanne. 'Ondanks alles, mededogen.' *NRC Handelsblad*. 19 januari, 2001
- Vandenbergh, John. 'Verleden en genade. The Captain and the Kings Depart, Helen Eustis en Knight's Gambit.' *Podium* 6, 1950 p. 387-393.
- Vandenbergh, John. 'Bomen. Gesprek met Schierbeek (Fragmenten)'. *Raster* 76, 1996.
- Vandenbergh, John (1950). 'Het Amerikaanse proza'. In *De Gids*, tweede halfjaar 1950, p 130- 140.
- Verheyen, R. De Familie Sartoris. *Boekengids*. 19^e jaargang 1941, 4, p 153
- Vervoort, Joh. 'Familie op drift.' *De Standaard*. 3 december, 2010
- Vestdijk, Simon. 'William Faulkner. Amerikaans schrijver van de Zuidelijke Staten', *Het Parool*. 13 maart, 1948.

Vestdijk, Simon. 'Erotische driehoeksmeting. Kroniek van de Amerikaanse Litteratuur. *criterium* 304 11, 1948.

Vogelaar, J.F. 'Een stem voor de bezetenen en de onverslagenen: De lyriek van Faulkner'. *De Groene Amsterdammer*. 6 juni, 1990.

V.E.v.V. (Van Vriesland, Victor E.). 'William Faulkner. Het Licht in Augustus (Light in Augustus)'. *De Groene Amsterdammer*. 21 januari, 1939

Vos, de, Alexandra. 'God in Mississippi.' *De Standaard*. 28-december, 2012

Wekker, H. Chris. 'Lost generation – Beatniks – Negers - Joden. Protest speelt een grote rol in de Amerikaanse Literatuur. Twijfel aan toekomst.' *De Tijd*. 17 augustus, 1968

Bijlage 1

Vertalingen en herdrukken van William Faulkners werk

Tabel 1 Vertalingen en herdrukken 1938-2015

Jaar Publicatie	Titel vertaling	Vertaler	Uitgever	Druk ³⁵	Titel origineel	Jaar Publicatie
1938	<i>De familie Sartoris: een romantisch verhaal uit den Amerikaanschen Burgerkrijg, 1861-1865</i>	onbekend	De Spaarnestad, Haarlem	1 ^e	<i>The Unvanquished</i>	1938
1938	<i>Het licht in Augustus</i>	Mr. I.E. Prins-Willekes McDonald	Van Staal & Co, Rotterdam	1 ^e	<i>Light in August</i>	1932
1951	<i>Grijze zomer</i>	Johan van Keulen	Oisterwijk, Den Haag	1 ^e -4 ^e ³⁶	<i>Sanctuary</i>	1931
1951	<i>Geboorte in Augustus</i>	idem	Querido, Amsterdam	2 ^e	<i>idem</i>	1931
1951	<i>Ongenode gast</i>	Apie [Adriaan Pieter] Prins	Wereldbibliotheek, Amsterdam, Antwerpen	1 ^e	<i>Intruder in the Dust</i>	1948
1954	<i>Ongenode gast</i>	Apie Prins	Wereldbibliotheek	2 ^e	<i>Intruder in the Dust</i>	1948
1955	<i>Uitvaart in Mississippi</i>	Apie Prins en John Vandenbergh (i.e. Jan Hendrik Willem Schlamilch)	Bezige Bij, De Bijenreeks, Amsterdam	1 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	1930
1955	<i>De beer</i>	John Vandenbergh	Heideland, Hasselt, België		<i>The Bear</i>	1942
1956	<i>Requiem voor een non</i>	Alfred Pleiter	Haagsche Comedie		<i>Requiem for a Nun</i>	1951
1957	<i>Het oude volk</i>	Hans Edinga [i.e. Hans Heidstra]	W. Gaade, Delft	1 ^e	<i>Go Down Moses, The Old People</i>	1942
1957	idem	idem	Bezige Bij		idem	
1958	'Twee soldaten'	onbekend	Reader's Digest Beste Boek 2		'Two Soldiers'	1958
1962	<i>Uitvaart in Mississippi</i>	Prins en Vandenbergh	Bezige Bij Literaire ReuzenPocket 38	2 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	1931
1962	<i>Uitvaart in Mississippi</i>	Prins en Vandenbergh	W. Gaade		idem	1931
1962	<i>De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen: (De hond, Een roos voor Emily, Een vrijage)</i>	John Vandenbergh	Heideland, Hasselt In Pantheon der meesterwerken van Nobelprijswinnaars	1 ^e	<i>Faulkner Omnibus: The Old Man, The Bear and other stories: the Fire and the Hearth, The Hound, A Rose for Emily, A Courtship.</i>	1955
1962	<i>De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen</i>	idem	De Toorts, Haarlem idem			1955
1962	<i>De oude man. De beer; Alsmede Het vuur en de haard en drie korte verhalen.</i>	Idem	Nederlandse Boekenclub idem		<i>idem</i>	1955
1963	<i>De rovers</i>	John Vandenbergh	A.W. Bruna & Zoon, Utrecht Grote Beren nr. 3	1 ^e	<i>The Reivers</i>	1962
1964	<i>Onoverwinnelijk</i>	John Vandenbergh	Bruna, Grote Beren 15		<i>The Unvanquished</i>	1938
1965	<i>Het geraas en gebral</i>	John Vandenbergh	Bruna, Grote Beren 26	1 ^e	<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1966	<i>Absalom, Absalom!</i>	John Vandenbergh	Heideland, Hasselt, België	1 ^e	<i>Absalom, Absalom!</i>	1936

³⁵ Niet alle drukken konden worden achterhaald.

³⁶ Via PiCarta vond ik de gegevens waaruit blijkt dat er in het jaar 1951 twee drukken zijn verschenen. Niet duidelijk is wanneer de 3^e en 4^e herziene druk tussen 1951 en 1969 zijn uitgekomen, toen de 5^e druk verscheen.

1967	<i>Absalom, Absalom!</i>	idem	J.M. Meulenhoff, Amsterdam. E 125 Paperback		<i>idem</i>	
1967	<i>Het geraas en gebral</i>	idem	Bruna, Grote Beren reeks 26		<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1969	<i>Het meisje Temple Drake</i>	Han B. Aalberse [i.e. Johan van Keulen] en Mar van Keulen	Oisterwijk	5 ^e - 6 ^e ³⁷	<i>Sanctuary</i>	1931
1969	<i>De wensboom</i>	Jan H. Derksen	Bruna, Utrecht en Amsterdam. Zwarte Beertjes.		<i>The Wishing Tree</i>	1927
Jaar Publicatie	Titel vertaling	Vertaler	Uitgever	Druk	Titel origineel	Jaar Publicatie
1970	<i>De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen.</i>	John Vandenberg	Nederlandse Boekenclub		<i>Faulkner Omnibus: The Old Man, The Bear and other stories: the Fire and the Hearth, The Hound, A Rose for Emily, A Courtship idem</i>	1955
1970	<i>De oude man. De beer. Alsmede: Het vuur en de haard en drie korte verhalen</i>	idem	Heideland, Hasselt		<i>idem</i>	1955
1973	<i>Het geraas en gebral</i>	John Vandenberg	Bruna		<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1975	<i>Het geraas en gebral</i>	idem	Nederlandse Boekenclub In De mooiste romans van deze tijd.		<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1977	<i>Het geraas en gebral</i>	idem	Bezige Bij, in BB literair.		<i>The Sound and the Fury</i>	1929
1978	<i>Absalom, Absalom!</i>	John Vandenberg	Bezige Bij, in BB literair.	1 ^e - 3 ^e ³⁸	<i>Absalom, Absalom!</i>	1936
1978	<i>Absalom, Absalom!</i>	John Vandenberg	Meulenhoff, J.M. Reeks Meulenhoff Ed.		<i>Absalom, Absalom!</i>	1936
1978	'Gegevens van een Paardedief', in <i>De beste buitenlandse verhalen van De Bezige Bij.</i>	Gerardine Franken	De Bezige Bij.		Fragment van <i>A Fable</i>	1954
1979	<i>Het gangstermeisje Temple Drake</i>	Han B. Aalberse en Mar van Keulen	Omega Boek, Amsterdam	7 ^e	<i>Sanctuary</i>	1931
1979	<i>Het gangstermeisje Temple Drake</i>	idem	Bruna, Antwerpen		<i>Sanctuary</i>	1931
1979	<i>Het gangstermeisje Temple Drake</i>	idem	Bruna, Pockethuis, Leeuwarden		<i>Sanctuary</i>	1931
1979	<i>Licht in augustus</i>	John Vandenberg	Bezige Bij		<i>Light in August</i>	1932
1980	<i>Het gehucht</i>	idem	Bezige Bij		<i>The Hamlet</i>	1940
1981	<i>Licht in Augustus</i>	John Vandenberg	Bezige Bij	2 ^e		
1982	<i>Het stadje</i>	John Vandenberg	Bezige Bij		<i>The Town</i>	1957
1985	<i>De Beer</i>	John Vandenberg	C.J.Goossens BV, Tricht. Marmar reeks		<i>The Bear</i>	1942
1985	<i>Terwijl ik al heenging</i>	Rien Verhoef	Bezige Bij	1 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	1929
1987	<i>Terwijl ik al heenging</i>	idem	idem	2 ^e	idem	Idem
1990	<i>Onverslagen</i>	Rien Verhoef	Idem	1 ^e - 2 ^e ³⁹	<i>The Unvanquished</i>	1938 mei
1990	<i>Onverslagen</i>	Rien Verhoef	Atlas Contact B.V. Editie Eldorado	3 ^e	idem	1938 maart

³⁷ Ook hier is via PiCarta niet duidelijk te vinden wanneer de 6^e druk is uitgekomen. De 7^e druk komt uit in 1979.

³⁸ Idem voor de 2^e en 3^e druk.

³⁹ Idem voor de 2^e druk.

2001	<i>Terwijl ik al heenging</i>	Rien Verhoef	Atlas Contact B.V. Editie Eldorado	3 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	1938
2005	<i>Licht in augustus</i>	Guido Golüke	Atlas Contact		<i>Light in August</i>	1932
2005	<i>Onverslagen</i>	Rien Verhoef	Atlas Contact		<i>The Unvanquished</i>	1938
2007	<i>Terwijl ik al heenging</i>	Rien Verhoef	Atlas Contact	4 ^e	<i>As I Lay Dying</i>	1930
2008	<i>Toevlucht</i>	Peter Bergsma	Atlas Contact		<i>Sanctuary</i>	1931
2010	<i>Het geluid en de drift</i>	Bartho Kriek	Atlas Contact	1 ^e	<i>The Sound and the Fury</i>	1929
idem	<i>idem</i>	idem	L.J. Veen klassiek	2 ^e		idem
2012	<i>Absalom, Absalom!</i>	Bartho Kriek	L.J. Veen klassiek	1 ^e	<i>Absalom, Absalom!</i>	1936
2014	<i>Absalom, Absalom!</i>	idem	idem	2 ^e	<i>idem</i>	idem
2015	<i>Absalom, Absalom</i>	idem	idem	3 ^e	<i>idem</i>	idem

Bijlage 2

Publicaties over Faulkner in Nederland van 1970-2016⁴⁰

Tabel Faulkners werk en Nederlandse besprekingen van 1970-1979				
Werk	Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
	1970	<i>De Telegraaf</i> <i>De Tijd</i> <i>De waarheid</i> <i>De Leeuwarder Courant</i>	Aank. Film Remmen los in Mississippi	
	1971	<i>NRC Handelsblad</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Limburgsch Dagblad</i>	WF is leesvoer Der Dichter und seine Stadt – over WF idem	Adriaan Venema
	1972	<i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	Aank. Film Long Hot Summer	
<i>Flags in the Dust</i> <i>1973</i>	1973	<i>Leeuwarder Courant</i>	Retrospectief over WF	
	1974	<i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Vrije volk</i> <i>Leeuwarder Courant</i>	50 griezelverhalen Over Coindreau, vertaler van o.a. WF Aank. Film Long Hot Summer idem	
	1976	<i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Telegraaf</i> <i>Limburgsch dagblad</i>	Over vrouwenemancipatie, vgl met ras – LIA Vgl AILD met Raabe Vgl Wf met Gotthelf Scheurkalender-hond, kat Aank. Film Tomorrow	Maarten 't Hart Maarten 't Hart Maarten 't Hart
	1977	<i>NRC Handelsblad</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Hollands Maandblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>De waarheid</i> <i>De waarheid</i>	Plannen Bezige Bij 6 WF vertalingen idem Het geraas en gebral bij Bezige bij De nabeelden van Faulkner Aank. Film To Have and Have Not Idem The big Sleep	Jan Brokken Maarten 't Hart Maarten 't Hart
	1978	<i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>De Telegraaf</i>	Absalom, Absalom! Bezige Bij Idem 'Licht in augustus' Bezige Bij Het geraas en gebral. Bezige Bij. A loving Gentleman- Faulkner in Hollywood Schrijvers over zichzelf Maarten 't Hart over zijn liefde voor WF Faulkner hausse	 Maarten 't Hart Maarten 't Hart Willem Brandt
	1979	<i>NRC Handelsblad</i>	Over 'Licht in augustus'	Maarten 't Hart

⁴⁰ De recensies over de vertalingen zijn gearceerd.

		<i>Het vrije volk</i> <i>De waarheid</i> <i>Leeuwarder Courant 2x</i>	Aank. 'Licht in augustus' Slaven van de Nijl. WF script Slaven van de Nijl	
--	--	---	--	--

Tabel Faulkners werk en Nederlandse besprekingen van 1980-1989			
Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
1980	<i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Limburgsch Dagblad</i>	Het gehucht. Vertaling John Vandenberg, bij de Bezige Bij Het diepe Zuiden Aank. Film van TSATF	
1981	<i>De Telegraaf</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Nieuwblad van het Noorden</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>De Tijd</i>	Aank. The Reivers Idem Idem Hardboiled verhalen David Minters biografie William Faulkner	Hans Bak
1982	<i>NRC Handelsblad</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Nederlands dagblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Telegraaf</i> <i>Limburgsch Dagblad</i>	Aank. Het stadje, deel 2 uit de trilogie. John Vandenberg, Bezige Bij. idem idem Aank. Film De brandstichter van <i>Barn Burning</i> Idem Idem	P.Jongeling
1983	<i>Leeuwarder Courant</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i>	Geschiedenis van de Amerikaanse literatuur. Hans Berten en Theo d'Haen, Arbeiderspers Nawerking van burgeroorlog in Amerika en werk WF Het boek verdwijnt nog niet- kleine oplage WF Over bekende schrijvers uit het Am. Zuiden.	
1984	<i>NRC Handelsblad</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>Nederlands Dagblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>De Telegraaf</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>De Telegraaf</i>	<i>Vision in Spring</i> ontdekt Idem idem Uitspraak WF over wonen boven een bordeel. Maarten 't Hart over invloed Garcia Marquez als epigoon van William Faulkner Bruna verhalenbundel met o.a. William Faulkners verhalen. Prisma Mooiste Kerstverhalen van o.a. William Faulkner. Idem idem idem film The Tarnished Angels, naar Pylon	
1985	<i>NRC Handelsblad</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Volkskrant</i>	Aank. Terwijl ik al heenging. Vertaling Rien Verhoef. Bezige Bij. Bespreking nieuwe vertaling Terwijl ik al heenging. En De beer. Vertaling John Vandenberg bij Goossens Bespreking nieuwe vertaling Terwijl ik al heenging. Lage oplage van 2000 stuks.	Marja Brouwers J.A.Dautzenberg

	<i>De Gids</i>	Thema nummer over William Faulkner, o.a.. William Faulkner in Nederland. Verder: Christel van Boheemen, David Minter, Joris Duytschaever.	Maarten 't Hart
1986	<i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>Leeuwarder Courant</i> <i>Leeuwarder Courant</i>	De God van Yoknapatawpha. Geboortehuis van William Faulkner Overlijdensbericht John Vandenberg Idem idem Over de puriteinse romantiek van William Faulkner. Terwijl ik al heenging. Vertaling Rien Verhoef. Uitgave Bezige Bij	Marcel Kurpershoek Marcel Kurpershoek R. Boltendal
1987	<i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Leeuwarder Courant</i>	Gecorrigeerde tekst van AA, Random House FBI – 134 schrijvers op zwarte lijst, o.a.WF Idem N.a.v. een reis naar Salamanca, de eerste zin van AA over de blauwe regen. Postzegel van William Faulkner in V.S.	Joost van den Hooff
1989	<i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>De Telegraaf</i> <i>Het vrije volk</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>Limburgsch Dagblad</i> <i>De Telegraaf</i> <i>NRC Handelsblad</i>	De vele biografen van William Faulkner, n.a.v. de laatste biograaf Frederick Karl. Malcolm Cowley overleden Aank. TV film Flammender Sommer (The Hamlet) in 2 delen Idem Idem Idem Idem Aank. To Have and To Have Not Filmscenario WF over De Gaulle Story gevonden.	Maarten 't Hart

Tabel Faulkners werk en Nederlandse besprekingen van 1990-1999

Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
1990	<i>NRC Handelsblad</i> <i>De Groene Amsterdammer</i> <i>Nieuwsblad van het Noorden</i> <i>NRC Handelsblad</i> <i>De Groene Amsterdammer</i> <i>Nederlands Dagblad</i> <i>De Gids</i>	Aank. 'Onverslagen'. Vertaling Rien Verhoef, Bezige Bij. Bespreking 'Onverslagen'. Vertaling Rien Verhoef. Bezige Bij Verschenen 'Onverslagen' Aank. De mooiste verhalen. Bloemlezing van o.a. William Faulkner Special over William Faulkner, 'de ten onrechte vergeten chroniqueur van het ontaarde Amerika' De lyriek van Faulkner. Als ik er niet was geweest had iemand anders mij geschreven. Faulkner in het Nederlands Het gangstermeisje Temple Drake De zondeval van Amerika: de mythologie van Faulkner. Over De beer. Aankondiging themanummer Groene Amsterdammer. WF in het Amerikaanse literaire landschap	Graa Boomsma J.F. Vogelaar Marja Brouwers Marja Brouwers Mario Vargas Llosa Maarten van Buren P. Jongeling Graa Boomsma

1991	<i>NRC Handelsblad 2x Nieuwsblad van het Noorden 2x</i>	Aank. The Long Hot Summer idem	
1992	<i>NRC Handelsblad 2x De Telegraaf Nieuwsblad van het Noorden De Telegraaf Leeuwarder Courant</i>	Aank. film The Reivers Idem Idem Over blunders van uitgevers die iets niet publiceren, o.a. WFs Sartoris. Gesprek tussen Claus en Campert, o.a. over invloeden van WFs AILD op 'De Metsiers'.	
1993	<i>Nieuwsblad van het Noorden NRC Handelsblad Nieuwsblad van het Noorden Limburgsch Dagblad NRC Handelsblad NRC Handelsblad Nieuwsblad van het Noorden</i>	Promotie Irene Visser aan de RUG over WF Aank. The Long Hot Summer Idem Idem Over Mark Twains roman in spreektaal, invloed op William Faulkner In <i>Striptease van een ui</i> . Essay J.F. Vogelaar over Faulkner idem	Pieter Steinz
1994	<i>NRC Handelsblad Leeuwarder Courant NRC Handelsblad Leeuwarder Courant Nieuwsblad van Friesland</i>	Dood van Jean-Louis Barrault: in 1935 Autour d'une Mère, naar AILD Over politieke 'correctness', ook over Wf Film The Long Hot Summer Idem Idem	Pieter Kottman
1996	<i>Groene Amsterdammer</i>	Invloed Faulkner op Hugo Claus	Joost Niemöller
1997	<i>Verslagen Koninklijke Academie voor Nederlandse taal- en letterkunde 1997</i>	Hugo Claus en William Faulkner. Een beknopte receptiegeschiedenis.	Marcel Janssens

Tabel Faulkners werk en Nederlandse besprekingen van 2000-2017

Jaar	Bespreking	Onderwerp	Recensent
2001	<i>NRC Handelsblad</i>	Heruitgegeven 'Terwijl ik al heenging' bij Atlas Contact. Mager verhaaltje, goede vertaling.	Nanne Tepper
2005	<i>NRC Handelsblad Haarlems Dagblad NRC Handelsblad NRC Handelsblad Groene Amsterdammer De Morgen</i>	Twee nieuwe vertalingen. 'Onverslagen', vertaling Rien Verhoef en 'Licht in augustus' door Guide Golücke. Oprah Winfrey boekenclub met TSATF, AILD en LIA. Mooiste roman van deze eeuw. Over Licht in augustus Over de Oprah box met 3 WF romans. Licht in augustus' net in nieuwe vertaling uitgebracht. 'Terwijl ik al heenging' herlezen. Over 'De onverslagenen'. 3 recent vertaald romans bij Atlas. Terwijl ik al heenging', Rien Verhoef; 'Over 'Licht	Hans Den Hartog Jager Theo Hakkert Herman Franke Herman Franke Bert Bultinck

	<i>Het Parool</i>	in Augustus', Guide Golücke. Smpel verhaaltje, complexe constructie Over 'Licht in Augustus', Guide Golücke. Smpel verhaaltje, complexe constructie	Arie Storm
2007	Eindhovens dagblad	WF: Terwijl ik al heenging'. Vertaling Rien Verhoef, Eldorado.	Theo Hakkert
2008	Groene Amsterdammer Dizzie.nl Volkskrant	Over 'Toevlucht', laatste Nederlandse vertaling van S. Voyerisme, 8 verhaallijnen. André Malraux: Toevlucht is vermenging van een Griekse tragedie met de detective roman. Over S: thematiek, WFs uitspraken over zijn sensatieroman; hypocriete maatschappij, drooglegging, seks en drank, vrouwelijke seksualiteit	Graa Boomsma Kristien Hemmerechts
2009	De Gids	F's TSATF in theatervorm, Engels.	
2010	NRC Handelsblad Groene Amsterdammer De Standaard Nederlands Dagblad	Over de vertaling TSATF: Het geluid en de drift. Goede vertaling. Nieuwe vertaling 'Het geluid en de drift'. Nieuwe vertaling TSATF, Het geluid en de drift van Bartho Kriek. Schitterend, verhelderend nawoord. Nieuwe vertaling, 'Het geluid en de drift'. Neergang van familie, diepe ellende, onzedelijkheid, intriest. Hoop in Dilsey door geloof in Jezus Chr. Wordt belachelijk gemaakt.	John Vervoort Graa Boomsma Hans Ester
2011	Groene Amsterdammer NRC Handelsblad	Nieuwe vertaling, 'Het geluid en de drift'. Vorm is de inhoud. Uitgebreide bespreking. Plantagedagboek als bron voor WF.	Graa Boomsma Dirk Leyman
2012	Groene Amsterdammer Het Parool Nederlands Dagblad De Standaard	Over 'Absalom, Absalom!'. Wfs opus magnum, indertijd slecht ontvangen. Racistisch verleden woelt nog in heden. Over de nieuwe vertaling van AA . Spannend, veel sfeer. door Bartho Kriek Over Licht in augustus, vertaling, inhoud, leven WF Bezoek aan Rowan Oak	Graa Boomsma Arie Storm Remy de Fijter Vicky Vanhoutte
2013	Nederlands Dagblad	Over AA, nieuwe vertaling Bartho Kriek. Hoogtepunt van WFs oeuvre. Prachtige schrijfstijl.	Liesbeth Goedbloed
2016	Trouw	Over TSATFen 2 vertalingen. Bartho Kriek	Rob Schouten